

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

SPORDA YABANCILAŞMANIN SPORCU DAVRANIŞLARINA
ETKİSİNDE AHLAKİ KARAR ALMA VE AHLAKİ
ÇÖZÜLME EĞİLİMLERİNİN ROLÜ

DOKTORA TEZİ

ADEM SOLAKUMUR

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. HANİFİ ÜZÜM

BOLU, HAZİRAN- 2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

ADEM SOLAKUMUR tarafından hazırlanan “**SPORDA YABANCILAŞMANIN SPORCU DAVRANIŞLARINA ETKİSİNDE AHLAKİ KARAR ALMA VE AHLAKİ ÇÖZÜLME EĞİLİMLERİNİN ROLÜ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.21/06/2021

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Doç. Dr. Hanifi ÜZÜM
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Mutlu TÜRKMEN
Bayburt Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Hasan Birol YALÇIN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Çetin YAMAN
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Ünal KARLI
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman GÖRÜR
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 26/07/2021 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 18 olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma için 2020 / 191Araştırmalar Etik Kurulundan 2020/07 sayısı ile etik izin alınmıştır.

.....
ADEM SOLAKUMUR

ÖZET

SPORDA YABANCILAŞMANIN SPORCU DAVRANIŞLARINA ETKİSİNDE AHLAKİ KARAR ALMA VE AHLAKİ ÇÖZÜLME EĞİLİMLERİNİN ROLÜ

DOKTORA TEZİ

ADEM SOLAKUMUR

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. HANİFİ ÜZÜM)

BOLU, HAZİRAN- 2021

(XV +261)

Bu araştırmanın konusu olan sporcu davranışları, “Prososyal ve Antisosyal” iki yönüyle; yabancılaşıma ve ahlak bağlamında ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, sporda yabancılaşımanın sporcu davranışları üzerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolü ile bu değişkenlerin bazı demografik özelliklere göre farklılaşma ve ilişki durumlarını belirlemektir. Bu amaçla, T testi, ANOVA, MANOVA, Korelasyon analizi ve DFA yapılmış, aracı rol ise YEM ile sınanmıştır. Örneklemi 18 ilde; takım ve bireysel sporlarda amatör ve profesyonel olarak yarışan, 14 – 30 yaş arası, 492 kadın ve 480 erkek toplam 972 sporcu oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Sporda Prososyal (PSDÖ) ve Antisosyal (ASDÖ) Davranışlar Ölçeği (PASDÖ), Sporda Yabancılaşıma Ölçeği (SYÖ), Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği (AKATÖ) ve Ahlaki Çözülme Eğilimleri Ölçeği (AÇEÖ) kullanılmıştır. Sonuç olarak, PSDÖ “Eğitim, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı”, ASDÖ “Cinsiyet, Eğitim, Aile durumu, Spor kategorisi ve Sporculuk statüsü”, SYÖ “Cinsiyet, Eğitim, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı”, AKATÖ “Cinsiyet, Eğitim, Aile durumu ve Lisans yaşı” ve AÇEÖ “Cinsiyet” değişkenlerine göre temel etki değerlerinin anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ayrıca “Gelir düzeyi” ile SYÖ, ASDÖ ve AÇEÖ arasında negatif; “Yaş” ile SYÖ, PSDÖ ve ASDÖ arasında pozitif, AKATÖ arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Etki analizlerine göre, sporda yabancılaşıma; prososyal davranışlar ve ahlaki karar alma tutumlarını negatif; antisosyal davranışlar ve ahlaki çözülme eğilimlerini pozitif olarak doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, ahlaki karar alma tutumları; prososyal davranışları pozitif, antisosyal davranışları negatif olarak doğrudan etkilemektedir. Ahlaki çözülme eğilimleri ise prososyal davranışları negatif; antisosyal davranışları pozitif olarak doğrudan etkilemektedir. Aracı model testi sonucunda, sporda yabancılaşımanın prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolünün olduğu belirlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Sporda Yabancılaşıma, Prososyal ve Antisosyal Davranış, Ahlaki Tutum, Ahlaki Çözülme

ABSTRACT

THE ROLE OF MOAL DECISION-MAKING AND MORAL DISENGAGEMENT TENDENCIES IN THE EFFECT OF ALIENATION IN SPORTS ON ATHLETE BEHAVIOR.

MSC THESIS

ADEM SOLAKUMUR

BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF SPORTS MANAGEMENT

(SUPERVISOR: ASSOC. DR. HANİFİ ÜZÜM)

BOLU, JUNE 2021

(XV + 261)

Athlete behavior, which is the subject of this research, has two aspects: "Prosocial and Antisocial" discussed in the context of alienation and morality. The aim of the research is to determine the mediating role of moral disengagement tendencies and moral decision-making attitudes in the effects of alienation in sports on athlete behaviors, and to determine the differentiation and relationship status of these variables according to some demographic characteristics. For this purpose, T test, ANOVA, MANOVA, Correlation analysis and CFA were performed, and the mediating role was tested with SEM. The sample is in 18 provinces; A total of 972 athletes, 492 women and 480 men, aged between 14 and 30, competing in team and individual sports as amateurs and professionals. Prosocial and Antisocial Behaviors Scale in Sports (PSBQ & ASBQ), the Alienation Scale in Sports (ASS), the Moral Decision-Making Attitude Scale in Youth Sports (AMDYSQ) and the Moral Disengagement Tendency Scale (MDTS) were used as data collection tools. As a result, PSBQ "Education, Family status, Sport category, Athlete status and License age", ASBQ "Gender, Education, Family, Sport category and Athletic status", ASS "Gender, Education, Sport category, Athlete status and License age", AMDYSQ "Gender, Education, Family status and License age" and MDTS "Gender" main effect values were found to differ significantly according to demographic variables. In addition, a negative relationship was found between "Income level" and ASS, ASBQ and MDTS, a positive relationship between "Age" and ASS, PSBQ, and ASBQ, and a negative relationship between AMDYSQ. According to the effect analysis, alienation in sports negatively affects prosocial behaviors and moral decision-making attitudes; It directly affects antisocial behaviors and moral disengagement tendencies positively. In addition, moral decision-making attitudes directly affect prosocial behaviors positively and antisocial behaviors negatively. Moral disengagement tendencies directly affect prosocial behaviors negatively and antisocial behaviors positively. As a result of the mediator model test, it was determined that moral decision-making attitudes and moral disengagement tendencies had a mediating role in the effect of alienation in sports on prosocial and antisocial behaviors.

KEYWORDS: Alienation in Sports, Prosocial and Antisocial Behavior, Moral Decision Making, Moral Disengagement.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xiv
TEŞEKKÜR	xv
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Amacı	9
Araştırmanın Önemi	9
Araştırma Problemi	10
Araştırma Soruları	12
Araştırma Modeli ve Hipotezler	12
Sayıtlar	14
Araştırmanın Sınırlılıkları	14
Kavramsal Tanımlar	14
İşlevsel Tanımlar	15
BİRİNCİ BÖLÜM.....	16
1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR	16
1.1 Yabancılaşma Kavramı.....	16
1.2 Yabancılaşma ile İlgili Kavramlar	18
1.2.1 Anomi (Kuralsızlık).....	18
1.2.2 Şeyleşme	20
1.3 Yabancılaşmaya İlişkin Farklı Yaklaşımlar.....	21
1.3.1 Karl Marx Yaklaşımı	21
1.3.2 George Wilhelm Friedrich Hegel Yaklaşımı	22
1.3.3 Melvin Seeman Yaklaşımı	23
1.3.4 Emile Durkheim Yaklaşımı	26
1.3.5 George Simmel Yaklaşımı	27
1.4 Yabancılaşmanın Sebepleri	28
1.5 Yabancılaşmanın Sonuçları	28
1.6 Sporda Yabancılaşma	29
1.7 Weber'in Düşüncesinin Spora Uygulanması.....	30
1.8 Prososyal Davranışlar	31
1.9 Antisosyal Davranışlar.....	33
1.10 Prososyal ve Antisosyal Davranışlar	35
1.11 Sporda Prososyal Davranışların Yordayıcıları	37
1.12 Sporda Antisosyal Davranışların Yordayıcıları.....	39
1.13 Ahlak Kavramı	43

1.13.1	Ahlaki Gelişim	45
1.14	Ahlak Eğitimi	47
1.14.1	Ahlaki Davranış	49
1.14.2	Ahlak-Etik İlişkisi	50
1.14.3	Ahlak-Değer İlişkisi	51
1.14.4	Psiko- Analitik Kuram	52
1.14.5	Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı	52
1.14.6	Kohlberg Ahlak Kuramı	53
1.15	Ahlaki Karar Alma Tutumları	54
1.16	Ahlaki çözümme	55
1.16.1	Spor ve Ahlak ilişkisi	58
1.17	Sporda Etik Davranışlar	59
1.17.1	Sporda Fair-Play	60
İKİNCİ BÖLÜM		61
2.	YÖNTEM.....	61
2.1	Araştırma Deseni	61
2.2	Evren ve Örneklem	62
2.3	Veri Toplama Araçları	62
2.3.1	Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PASDÖ)	63
2.3.2	Sporda Yabancılaşma Ölçeği (SYÖ)	65
2.3.3	Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği (AKATÖ)	67
2.3.4	Ahlaki Çözümle Eğilimleri Ölçeği (AÇEÖ)	68
2.4	Verilerin Analiz Süreci	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		74
3.	BULGULAR.....	74
3.1	Betimleyici İstatistikler	74
3.2	Ölçek Ortalamalarına İlişkin Bulgular	79
3.3	Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Bulgular.	80
3.4	Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Bulgular	92
3.5	Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Bulgular.	98
3.6	Ahlaki Çözümle Eğilimlerine İlişkin Bulgular	104
3.7	Ölçekler Arası İlişkiye Yönelik Bulgular	106
3.8	Gelir Düzeyi ile Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular.	107
3.9	Yaş Değişkeni ile Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular	108
3.10	Araştırma Hipotezleri ve Modele İlişkin Bulgular	109
3.10.1	Sporda Yabancılaşma Ölçeğine İlişkin 1° DFA	110
3.10.2	Sporda Yabancılaşma Ölçeğine İlişkin 2° DFA	117
3.10.3	PASDÖ ilişkin 1° DFA	119
3.10.4	Prososyal Davranış Ölçeğine İlişkin 1° DFA	127
3.10.5	Prososyal Davranış Ölçeğine ilişkin 2° DFA	129
3.10.6	Sporda Antisosyal Davranışlar Ölçeğine ilişkin 1° DFA	131
3.10.7	Sporda Antisosyal Davranışlar Ölçeğine ilişkin 2° DFA	135
3.10.8	Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğine ilişkin 1° DFA	137
3.10.9	Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğine İlişkin 2° DFA	140
3.10.10	Ahlaki Çözümle Eğilimleri Ölçeğine ilişkin 1° DFA	142
3.11	Ölçüm Modellerine İlişkin DFA	145
3.11.1	Birinci Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular	145
3.11.2	İkinci Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular	150

3.11.3	Üçüncü Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular	154
3.11.4	Dördüncü Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular	158
3.12	Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular	163
3.12.1	Araştırma Hipotezi (H1a)'ya İlişkin Bulgular	163
3.12.2	Araştırma Hipotezi (H1b)'ye İlişkin Bulgular	164
3.12.3	Araştırma Hipotezi (H2a)'ya İlişkin Bulgular	165
3.12.4	Araştırma Hipotezi (H2b)'ye İlişkin Bulgular	166
3.12.5	Araştırma Hipotezi (H3a)'ya İlişkin Bulgular	167
3.12.6	Araştırma Hipotezi (H3b)'ye İlişkin Bulgular	168
3.12.7	Araştırma Hipotezi (H4a)'ya İlişkin Bulgular	169
3.12.8	Araştırma Hipotezi (H4b)'ye İlişkin Bulgular	170
3.13	YEM ile Aracı Model Hipotezlerine İlişkin Bulgular	171
3.13.1	Aracı Model Hipotezi (H5a)'ya İlişkin Bulgular	172
3.13.2	Aracı Model Hipotezi (H5b)'ye İlişkin Bulgular	174
3.13.3	Aracı Model Hipotezi (H6a)'ya İlişkin Bulgular	177
3.13.4	Aracı Model Hipotezi (H6b)'ye İlişkin Bulgular	179
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		182
4. TARTIŞMA		182
4.1	Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Bulguların Tartışması	182
4.2	Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Bulgular ve Tartışması	191
4.3	Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Bulgular ve Tartışması	195
4.4	Ahlaki Çözülme Eğilimlerine İlişkin Bulgular ve Tartışması	201
4.5	Ölçekler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	203
4.6	Gelir ile Ölçekler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	207
4.7	Yaş ile Ölçekler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi	210
4.8	Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	213
BEŞİNCİ BÖLÜM		226
5. SONUÇ VE ÖNERİLER		226
5.1	Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Sonuçlar	226
5.2	Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Sonuçlar	227
5.3	Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Sonuçlar	228
5.4	Ahlaki Çözülme Eğilimlerine İlişkin Sonuçlar	229
5.5	İlişki Analizlerine İlişkin Sonuçlar	229
5.6	Hipotezlere İlişkin Sonuçlar	230
5.7	Araştırma ve Uygulamaya Yönelik Öneriler	234
KAYNAKLAR		238
EKLER		253
EK 1.	Sporda Sosyosyal ve Antisosyal Davranış Ölçek	253
	Kullanım İzni	253
EK 2.	Sporda Yabancılaşma Ölçek Kullanım İzni	254
EK 3.	Sporda Ahlakî Karar Alma Ölçek Kullanım İzni	255
EK 4.	Ahlakî Çözülme Eğilimleri Ölçek Kullanım İzni.	256
EK 5.	Anket Formu ve Ölçekler	257
EK 6.	Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği	258
EK 7.	Sporda Yabancılaşma Ölçeği	259
EK 8.	Ahlakî Karar Alma Tutum Ölçeği	260
EK 9.	Ahlakî Çözülme Eğilimleri Ölçeği	261

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 0.1 Araştırmanın modeli	13
Şekil 2.1. Veri analiz sürecinde izlenen yol gösterimi.....	72
Şekil 3.1. Sporda yabancılaşma boyutlarına ilişkin 1° DFA modeli.	110
Şekil 3.2. Sporda yabancılaşma boyutlarına ilişkin düzeltilmiş 1° DFA.....	113
Şekil 3.3. Sporda yabancılaşma boyutlarına ilişkin 2° DFA modeli.	117
Şekil 3.4. PASDÖ boyutlarına ilişkin 1° DFA.	120
Şekil 3.5. Düzeltme Sonrası PASDÖ boyutlarına İlişkin 1° DFA.....	123
Şekil 3.6. PSDÖ iki alt boyuta ilişkin 1° DFA sonuçları.....	127
Şekil 3.7. PSDÖ iki alt boyuta ilişkin 2° DFA sonuçları.....	129
Şekil 3.8. ASDÖ 1° DFA.....	131
Şekil 3.9. Düzeltme sonrası ASDÖ 1° DFA.....	133
Şekil 3.10. ASDÖ iki alt boyuta ilişkin 2° DFA sonuçları.	136
Şekil 3.11. AKATÖ 1° DFA.....	137
Şekil 3.12. AKATÖ 2° DFA sonuçları.	140
Şekil 3.13. AÇEÖ 1° DFA.....	142
Şekil 3.14. Düzeltme sonrası AKATÖ 1° DFA.....	143
Şekil 3.15. Birinci ölçüm modeli.	146
Şekil 3.16. İkinci ölçüm modeli.....	150
Şekil 3.17. Üçüncü ölçüm modeli.....	154
Şekil 3.18. Dördüncü ölçüm modeli.	158
Şekil 3.19. Araştırma modeli.	162
Şekil 3.20. Basit ve aracı etki modeli.	163
Şekil 3.21. SYÖ ve PSDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H1a).....	164
Şekil 3.22. SYÖ ve ASDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H1b).....	165
Şekil 3.23. SYÖ ve AKATÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H2a).	166
Şekil 3.24. SYÖ ve AÇEÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H2b).....	167
Şekil 3.25. AKATÖ ve PSDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H3a).....	168
Şekil 3.26. AKATÖ ve ASDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H3b).....	169
Şekil 3.27. AÇEÖ ve PSDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H4a).....	170
Şekil 3.28. AÇEÖ ve ASDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H4b).....	171
Şekil 3.29. Aracı model gösterimi.	172
Şekil 3.30. SYÖ ve PSDÖ ilişkisinde AKATÖ aracı rolü.....	172
Şekil 3.31. SYÖ ve ASDÖ ilişkisinde AKATÖ aracı rolü.	175
Şekil 3.32. SYÖ ve PSDÖ ilişkisinde AÇEÖ aracı rolü.....	177
Şekil 3.33. SYÖ ve ASDÖ ilişkisinde AÇEÖ'nün aracı rolü.....	180
Şekil 4.1 Doğrulanmış araştırma modeli.	214

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Orjinal ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.....	64
Tablo 2.2. Uyarlanan ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.	64
Tablo 2.3. Bu araştırmada elde edilen Cronbach's Alpha değerleri.	64
Tablo 2.4. Orjinal ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.....	66
Tablo 2.5. İşlem öncesi Cronbach's Alpha değerleri.....	66
Tablo 2.6. İşlemi sonrası ölçek maddeleri ve Cronbach's Alpha değerleri.	66
Tablo 2.7. Orjinal ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.	68
Tablo 2.8. Bu araştırmada elde edilen verilerin Cronbach's Alpha değerleri. .	68
Tablo 2.9. Uyarlaması yapılan ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.	69
Tablo 2.10. İşlem öncesi Cronbach's Alpha değerleri.....	69
Tablo 2.11. İşlem sonrası ölçek maddeleri ve Cronbach's Alpha değerleri.	69
Tablo 2.12. SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ ve AÇEÖ puanlarının dağılımı. ..	71
Tablo 2.13. Ölçek ortalamalarının değerlendirme aralıkları.	73
Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özellikleri.....	74
Tablo 3.2. Demografik özelliklere göre ölçeklerin ortalamaları.	76
Tablo 3.3. Ölçek ortalamalarına ilişkin betimleyici istatistik sonuçları.	79
Tablo 3.4. PSDÖ puanlarının cinsiyete göre MANOVA sonuçları.	80
Tablo 3.5. ASDÖ puanlarının cinsiyete göre MANOVA sonuçları.....	81
Tablo 3.6. PSDÖ puanlarının eğitim durumuna göre MANOVA sonuçları. ...	82
Tablo 3.7. ASDÖ puanlarının eğitim durumuna göre MANOVA sonuçları. ..	83
Tablo 3.8. PSDÖ puanlarının aile durumuna göre MANOVA sonuçları.....	84
Tablo 3.9. ASDÖ puanlarının aile durumuna göre MANOVA sonuçları.	85
Tablo 3.10. PSDÖ puanlarının spor kategorisine göre MANOVA sonuçları. .	86
Tablo 3.11. ASDÖ puanlarının spor kategorisine göre MANOVA sonuçları. .	87
Tablo 3.12. PSDÖ sporculuk statüsüne göre MANOVA sonuçları.	88
Tablo 3.13. ASDÖ sporculuk statüsüne göre MANOVA sonuçları.	89
Tablo 3.14. PSDÖ puanlarının lisans yaşına göre MANOVA sonuçları.	90
Tablo 3.15. ASDÖ puanlarının lisans yaşına göre MANOVA sonuçları.	91
Tablo 3.16. SYÖ puanlarının cinsiyet MANOVA sonuçları.	92
Tablo 3.17. SYÖ puanlarının aile değişkeni MANOVA sonuçları.....	93
Tablo 3.18. SYÖ puanlarının eğitim durumu MANOVA sonuçları.	94
Tablo 3.19. SYÖ puanlarının spor kategorisi MANOVA sonuçları.	95
Tablo 3.20. SYÖ puanlarının sporculuk statüsü MANOVA sonuçları.	96
Tablo 3.21. SYÖ puanlarının lisans yaşı MANOVA sonuçları.	97
Tablo 3.22. AKATÖ puanlarının cinsiyet MANOVA sonuçları.	98
Tablo 3.23. AKATÖ puanlarının eğitim durumu MANOVA sonuçları.	99
Tablo 3.24. AKATÖ puanlarının aile durumu MANOVA sonuçları.....	100
Tablo 3.25. AKATÖ puanlarının spor kategorisi MANOVA sonuçları.	101
Tablo 3.26. AKATÖ puanlarının sporculuk statüsü MANOVA sonuçları. ...	102
Tablo 3.27. AKATÖ puanlarının lisans yaşı MANOVA sonuçları.	103
Tablo 3.28. AÇEÖ puanlarının cinsiyet T testi sonuçları.	104
Tablo 3.29. AÇEÖ puanlarının eğitim durumu T testi sonuçları.....	104
Tablo 3.30. AÇEÖ puanlarının aile durumu ANOVA sonuçları.	105
Tablo 3.31. AÇEÖ puanlarının spor kategorisi T testi sonuçları.	105
Tablo 3.32. AÇEÖ puanlarının sporculuk statüsü T testi sonuçları.	106

Tablo 3.33. AÇEÖ puanlarının lisans yaşı ANOVA sonuçları.	106
Tablo 3.34. Ölçekler arası ilişki test sonuçları.	107
Tablo 3.35. Gelir düzeyi ile ölçekler arasındaki ilişki test sonuçları.	108
Tablo 3.36. Yaş ile ölçekler arasındaki ilişki test sonuçları.	108
Tablo 3.37. SYÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.	111
Tablo 3.38. Sporda yabancılaşıma 1° DFA uyum indeksleri.	112
Tablo 3.39. SYÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.	114
Tablo 3.40. Düzenleme sonrası SYÖ ait DFA modeli uyum indeksleri.	115
Tablo 3.41. SYÖ için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.	115
Tablo 3.42. 1° DFA benzeşim geçerliği ve güvenilirlik sonuçları.	116
Tablo 3.43. SYÖ 2° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları....	118
Tablo 3.44. Sporda yabancılaşıma 2° DFA uyum indeksleri.	119
Tablo 3.45. PASDÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.	121
Tablo 3.46. PASDÖ 1° DFA uyum indeksleri.	122
Tablo 3.47. Düzenleme sonrası PASDÖ standartlaştırılmış regresyon ve.....	124
Tablo 3.48. Düzenleme sonrası PASDÖ ilişkin 1° DFA uyum indeksleri.....	125
Tablo 3.49. Düzenleme sonrası PASDÖ ilişkin benzeşim geçerliği 125	
Tablo 3.50. PASDÖ boyutları için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi....	126
Tablo 3.51. PSDÖ için 1° DFA modelinin standartlaştırılmış regresyon ve .	127
Tablo 3.52. PSDÖ boyutlarına ait 1° DFA modeli uyum indeksleri.....	128
Tablo 3.53. PSDÖ 1° DFA benzeşim geçerliği ve güvenilirlik analiz.....	128
Tablo 3.54. PSDÖ boyutları için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.	129
Tablo 3.55. PSDÖ için 2° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata	130
Tablo 3.56. PSDÖ 2° DFA modeli uyum indeksleri.	130
Tablo 3.57. ASDÖ 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.	132
Tablo 3.58. ASDÖ 1° DFA modeli uyum indeksleri.	132
Tablo 3.59. Düzeltme sonrası ASDÖ 1° DFA standartlaştırılmış.....	134
Tablo 3.60. Düzeltme sonrası ASDÖ ait 1° DFA modeli uyum indeksleri. ..	134
Tablo 3.61. Düzeltme sonrası ASDÖ 1° DFA benzeşim geçerliği	135
Tablo 3.62. ASDÖ 1° DFA ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.....	135
Tablo 3.63. ASDÖ için 2° DFA modelinin standartlaştırılmış regresyon.....	136
Tablo 3.64. ASDÖ Alt boyutlarına ait 2° DFA modeli uyum indeksleri.	137
Tablo 3.65. AKATÖ boyutları için 1° DFA standartlaştırılmış regresyon	138
Tablo 3.66. Sporda ahlaki karar alma tutumu boyutlarına ait 1° DFA	138
Tablo 3.67. Düzenleme sonrası AKATÖ 1° DFA alt boyutlarına ilişkin	139
Tablo 3.68. AKATÖ için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.	139
Tablo 3.69. AKATÖ boyutları için 2° DFA standartlaştırılmış regresyon	141
Tablo 3.70. AKATÖ boyutlarına ait 2° DFA modeli uyum indeksleri.	141
Tablo 3.71. AÇEÖ için 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata	142
Tablo 3.72. AÇEÖ boyutlarına ait 1° DFA uyum indeksleri.	143
Tablo 3.73. AKATÖ için 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve.....	144
Tablo 3.74. Ahlaki çözülme eğilimi boyutlarına ait 1° DFA modeli	144
Tablo 3.75. Düzenleme sonrası AÇEÖ 1° DFA benzeşim geçerliği ve.....	145
Tablo 3.76. Model 1'e ait standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları... 147	
Tablo 3.77. Model 1 için DFA model uyum indeksleri.	148
Tablo 3.78. Birinci modelde yer alan değişkenlerin benzeşim geçerliliği	148
Tablo 3.79. Birinci modelde yer alan değişkenlerin ayrim	149
Tablo 3.80. Model 2' ye ait standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.	151
Tablo 3.81. Model 2' ye ait DFA model uyum indeksleri.	152
Tablo 3.82. Model 2 benzeşim geçerliliği ve güvenilirliğin	153

Tablo 3.83. Model 2 için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.....	153
Tablo 3.84. Model 3 için standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları....	155
Tablo 3.85. Araştırmanın üçüncü modelinde yer alan değişkenler için DFA	156
Tablo 3.86. Model 3 benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik.....	157
Tablo 3.87. Model 3 için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.....	157
Tablo 3.88. Model 4 için standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları....	159
Tablo 3.89. Model 4 için DFA model uyum indeksleri.	160
Tablo 3.90. Model 4 benzeşim geçerliliği ve güvenilirliğin	161
Tablo 3.91. Model 4 için ayrim geçerliliğinin değerlendirilmesi.....	161
Tablo 3.92. Yapısal model analiz sonuçları (H5a).	173
Tablo 3.93. Yapısal model analiz sonuçları (H5b).	175
Tablo 3.94. Yapısal model analiz sonuçları (H6a).	178
Tablo 3.95. Yapısal model analiz sonuçları (H6b).....	180
Tablo 5.1 Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar.....	233

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

AMOS	: Analysis of Moment Structures (Moment Yapılarının Analizi)
ANOVA	: Analysis of Variance (Varyans Analizi)
AÇEÖ	: Ahlaki Çözölme Eğilimleri Ölçeği
AGFI	: Adjusted Goodness Of Fit Index (Düzeltilmiş Uyum İyiği Endeksi)
AKATÖ	: Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği
ASDÖ	: Antisosyal Davranışlar Ölçeği
AVE	: Average Variance Extracted (Çıkarılan Ortalama Varyans)
BAİBÜ	: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Bkz	: Bakınız
CFI	: Comperative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)
CR	: Composite Reliability (Bileşik Güvenilirlik)
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
GFI	: Goodness of Fit Index (Uyum İyiği Endeksi)
MANOVA	: Multivariate Analysis of Variance (Çok Değişkenli Varyans Analizi)
PASDÖ	: Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği
PSDÖ	: Prososyal Davranışlar Ölçeği
RMSEA	: Root Mean Square Error of Approximation (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü)
SPSS	: Statistical Package for The Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi)
SRMR	: Standardized Root Mean Squared Residual (Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü)
SYÖ	: Sporda Yabancılaşma Ölçeği
YEM	: Yapısal Eşitlik Modeli
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
VAB	: Değer-Tutum-Davranış Hiyerarşi Modeli Value - Attitude – Behavior

TEŞEKKÜR

Zaman kendi gizeminde yolculuğunu sürdürürken; insan, yeni düşünce ve eylemler üretmek üzere yeni rotalara yelken açmaktadır. İnsanın bilme/bilinme isteği, düşünce ve eylemleriyle zamana not düşme arzusu, insanoğlunun yaşam serüvenini şekillendirmektedir. Ve insan, bilinçli veya bilinçsiz bu serüvenin içinde olumlu veya olumsuz düşünce ve eylem döngüsüyle yol almaktadır. Bu da benim yolculuğum... bilmiyordum, merak ettim ve farkına varmadığım sayısız gizemlerden ufacık farkındalıklar geliştirdim. Gözümü ilk açtığım günden beri bu yolda kimlerle karşılaşmadım ki; merhamet yüklü, sabır dolu kocaman yüreği ve sıcacık, sevgi dolu bakışlarıyla annem. O; toprak gibi bereketli, gökyüzü gibi ıslıl ıslıl; denizler, okyanuslar gibi hayat doludur. Ne desem azdır annem Şengül SOLAKUMUR için ve anneler için. Sonra duygularını her daim dizginleyen ama içi çocuk gibi kıpır kıpır coşkulu, her koşulda evlatları için gece gündüz demeden çalışmaya ant içmiş yorgun savaşçı babam Kerim SOLAKUMUR'a, ve bu aileyle anlam oluşturduğum kardeşlerim ve tüm dostlarım, hepinize teşekkür ediyorum. Bu çalışmayı üretme sürecimde desteğini ve sabrını sonuna kadar sürdüren, umutsuzluğa düştüğümde moral ve motivasyonumu yükselten, fikirleri ve pratik çözümleriyle bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Hanifi ÜZÜM' e, verilerin analizlerinde bana yol gösteren ve her sıkıştığım da rahatça arayabildiğim Doç. Dr. Ünal KARLI, Doç. Dr. Hayrettin ZENGİN ve Dr. Öğr. Üyesi Metin SAYGILI' ya, araştırmanın alanda özgün bir çalışma olması için teorik ve kuramsal yapının önemini dikkate almamı sağlayan Prof. Dr. Hasan Birol YALÇIN' a, akademik yolculuğumda bana yol gösteren, bu alanda çalışmaya teşvik eden, dostluklarıyla hayatıma anlam katan Prof. Dr. Mutlu TÜRKMEN ve Doç. Dr. Murat KUL' a, Doktora eğitimim sırasında bilgileriyle bana yol gösteren, hoş sohbet ve muhabbetiyle bizi karşılayan Prof Dr. Ümit KARLI' ya, ayrıca literatür araştırmalarım a katkı sunan Öğr. Gör. Yılmaz ÜNLÜ ve Dr. Öğr. Üyesi Zeki TAŞ' a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca jüri üyesi Prof. Dr. Çetin YAMAN' a yapmış olduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim. Tabii ki özel teşekkürü çocuklarımin her türlü sorumluluğunu üstlenerek bu süreci oluşturmama imkân sağlayan, varlığıyla bana güç veren, sevgili eşim Zübeyde SOLAKUMUR' a ve sıcacık gülüşleri ve afacanlıklarıyla benim yaşam enerjilerim olan kuzularım Elif Rana, Eslem, Ahmet Akif ve Mahinur SOLAKUMUR'a sunuyorum.

GİRİŞ

Spor; bireylerin fiziki, ruhi ve zihni yeteneklerini geliştirerek bireysel ve toplumsal iyi oluşa katkı sunmayı amaçlayan bir eylemdir. Bu eylemde amaç sapması yaşandığında, bir başka ifade ile derece, ödül ve maddi kazanımlar merkeze alındığında; spor, amacı kendisi olmayan bir eyleme dönüşerek pek çok olumsuzlukların yaşandığı sorunlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde sporda şiddet, doping, şike gibi etik dışı olayların artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak sporda etik dışı davranışları konu alan araştırmaların sayısı da artmaktadır. Ayrıca çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlar, sporda etik dışı davranışları önlemeye yönelik birtakım faaliyetler yürütmektedir. Federasyonlar bünyesinde disiplin komisyonları; yargı organları bünyesinde de Tahkim vb. mahkemeler spor olayındaki anlaşmazlıkları ve etik dışı sorunları çözmeye çalışmaktadır. Ayrıca kamu kurumları ve özel kuruluşlar “Fair-Play” oyun anlayışını medya ve eğitim kurumları aracılığıyla tüm spor çevresine yaymaya çalışmaktadır. Sporun fiziki, ruhi ve zihni iyi oluşun önemli bir aracı olarak görülmesi; şike, doping ve şiddet gibi etik dışı davranışlardan arındırılması sporun yönetimi ve geleceği için son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda sporda etik dışı davranışlara neden olan faktörlerin neler olduğu belirlenerek çözümler üretilmesi gerekmektedir. Sporda etik dışı davranışlar, spor çevresinde yer alan; sporcu, antrenör, kulüp yöneticisi, hakem, taraftar, medya ve siyaset kaynaklı olabileceği gibi; yabancılaşma, toplumsal değerlerden uzaklaşma, ekonomik güçsüzlük ve ahlaki bozulma gibi pek çok durumsal unsurdan da kaynaklanabilir.

Spor, insanlığın eylem döngüsünde yer alan önemli olgulardan biridir. Eylem olgusunun; hangi güdüsel, düşünsel ve çevresel koşullarda gerçekleştiği ve insanlığın geçmişten günümüze ne gibi değişim ve dönüşümler yaşadığı araştırılacak önemli konuların başında yer almaktadır. Bu araştırmada, eylem olarak sporcu davranışları “Prososyal ve Antisosyal” iki yönüyle ele alınarak yabancılaşma, ahlaki tutum ve ahlaki çözülme bağlamında incelenmektedir. Bir eyleyen olarak sporcunun hangi koşullarda davranışlarını düzenlediğini anlamak için biyolojik ve psikolojik faktörlerle birlikte davranışların geliştiği zaman ve zemin de incelenmelidir. Bu kapsamda insanlığın eylem serüveninin dününe

baktığımızda, insanı ve insanın içinde var olduğu toplumsal yapıyı değiştiren, dönüştüren ve geliştiren önemli tarihi olayların olduğunu görmekteyiz. 18. ve 19. yüzyılda Avrupa’da Sanayi Devrimi’ne yol açan gelişmeler ile 20 ve 21. yüzyılda; bilimde, sanatta, düşüncede ve teknolojiye ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, insanlığın üretim ve düşünüş biçimlerini yeniden şekillendirerek, insanın; insan, toplum ve doğa ile etkileşimlerini ve dolayısıyla eylemlerini belirleyen faktörlerin başında yer almıştır. Ayrıca büyük savaşlar, göçler, salgın hastalıklar, kuraklıklar ve kentleşmeye bağlı sorunlar, insanın; insan ve doğayla mücadelesine konu olarak eylemsel döngüde yerini almaya devam etmiştir.

Günümüz toplumlarının siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısının arka planındaki kilometre taşlarının başında Sanayi Devrim’i gelmektedir. Sanayi Devrimi’nin birey, toplum ve doğa etkileşiminde hem olumlu hemde olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Sanayi Devrimi’yle başlayan yeni üretim biçimleri ve çalışma koşulları beraberinde aşırı stres, zorunlu göç, kopmak üzere olan komşuluk ilişkileri, sosyo-ekonomik krizler, kentleşmeye bağlı sorunlar, nüfus artışı vb. olumsuzlukları ortaya çıkartarak insanların içinde yaşadıkları topluma ve kendilerine yabancılaşmasına neden olmuştur (Taş, 2007, s. 73).

Yabancılaşma, Karl Marx’ın çalışmalarında üzerinde yoğunlaştığı ana konuların başında gelmektedir. Karl Marx’a göre emek gücü ile ihtiyaçlar karşılanırken kişilerin yetenek ve potansiyalleri gelişir ve üretimin tüm biçimleri nesneleşmeyle sonuçlanır. İnsanlar yeteneklerinin somut ürünleri olan fakat insanlardan fiilen ayrılmaya başlayan malları üretirler. Yabancılaşma insanlığın türsel varlığıyla nesneleşmesinin kapitalizmde büründüğü çarpık bir biçimdir. Kapitalizmde üretimin meyveleri, başkalarının yarattığı artığa el koyan ve böylece yabancılaşmış emeği doğuran üretim araçlarının sahiplerine aittir. Marx’ta bu emek; işçinin kentine yabancılaşması, ürününe yabancılaşması, üretim sürecine yabancılaşması ve iş arkadaşlarına yabancılaşması olarak gözükmektedir (Marshall, 2020: s. 801).

Yabancılaşma kavramı özün kayboluşu, yalıtılmışlık, ümitsizlik, ilgisizlik, kayıtsızlık, hoşnutsuzluk, kaygı, anlamsızlık, güçsüzlük, yalnızlık, kuralsızlık gibi duyguların tamamını kapsayan bir olgu olarak belirtilmektedir (Liazos, 1978; Türk, 2023). Yabancılaşmayı E. Fromm, nevroz olarak ele alırken (Fromm, 1982)., Durkheim anomi olarak (Marshall, 1999)., Marx, insanoğlunu insani özüne, yaptığı işe, ürettiği ürüne ve diğerlerine uzaklaştıran kapitalist sistemin bir sonucu olarak

ele almaktadır (Ollman, 2015). Seeman ise güçsüzlük, normsuzluk, izalasyon, anlamsızlık, kendine yabancılaşma olarak ele almaktadır (Seeman, 1959). Yabancılaşma, oluşmasına engel olunması gereken bir olgudur. Yabancılaşan bireyin kendisiyle veya başkalarıyla olan ilişkilerinde bir sorun hatta eksiklik söz konusudur (Yuill, 2011, s. 105). Bu sorun, yabancılaşan bireyin kimliğinde ve sosyal hayatında bozulmalar oluşturmaktadır. Bu bozulmalar, yabancılaşan bireylerin ahlaki tutum ve eğilimlerini etkileyerek davranışlarında kendini somutlaştırmaktadır.

Modern dünyada, postmodern insanın kendini var edebileceği değerler anlamını yitirdiğinden hali hazırda var olan ahlaki değerlerin içi boşalır ve insan farklı argümanlara yönelir. Ayrıca teknoloji ve iletişim araçlarının gelişimi ile hızla küreselleşen dünyada insan yalnızlaşmakta ve ontolojik olarak doğa ile geleneksel bağlarını güçlendiren ahlaki değerlerden uzaklaşmakta, yabancılaştıkça sanal gerçeklik içerisine sürüklenmektedir (Durak ve İlğat, 2016). Yalnızlaşan ve özüne yabancılaşan birey; modern dünyanın var oluş koşullarında rekabetçi, menfaatçi, ihtiraslı ve başkasının başarısızlığını kazanç gören bir anlayışla bencilleşmektedir (Durak ve İlğat, 2016: s.79). Spor da bu üretim ve tüketim çarkında yerini alarak yabancılaşmadan nasibini almıştır.

Spora katılım; sadece fiziki güzellik, maddi kazanç, derece yapmak, madalya ve kupalar kazanmak için olursa spor bunların aracı olur ve spor haz almak için yapılmaz “amacı kendisi olan eylem” olmaktan çıkar. Spor, amacı kendisi olmaktan çıkarak, başka şeylerin amacı haline dönüşürse sporda yabancılaşma başlar. Sporda yabancılaşma; kendine yabancılaşma, takım arkadaşına yabancılaşma ve spora yabancılaşma şeklinde tezahür eder (Filiz, 2013). Her ne kadar sporcular; bedensel, ruhsal ve zihinsel iyi oluş için yani kendini gerçekleştirmek için spor sürecine katılsa da zamanla tekniğin gelişmesi, becerilerin ve verimin artması sporcuyla, spordan başka bir dünyanın olmadığı, kuralları hep kazanmaya ve zirveye odaklanılmış bir spor olayı içerisine hapsederek insanlığına yabancılaştırmaktadır (Şahin, 2009). İnsanlığına yabancılaşan birey duygularından, inançlarından, enerjisinden uzaklaşıp, çıkmaz içine girerek, toplumdan ve kendinden soyutlanmış olarak karşımıza çıkmaktadır (Trent, 2001). Yüksek performansla elde edilen başarılar etrafında kurulan suni sosyal ilişkiler zamanla sporcuyla kendisine ve topluma yabancılaştırmaktadır (Şahin, 2009: s.83).

Kazanmak ve kazandırmakla yükümlü kılınan profesyonel sporcular, başarısızlık durumunda kendisinde ve çevresinde kaygı oluşturur. Bu durum sporcunun oyununa ve özel yaşantısına akseder. Sporcu sözleşmesinin gereğini yerine getiremezse anlaşmalar feshedilir. Bu süreç sporcuyu alınıp satılan bir meta olarak yaptığı etkinliğe yabancılaştırır (Şahin, 2009: s.81). Sporun çağın ritmine kaçınılmaz olarak ayak uyduruşu çağın sorunlarından biri olan yabancılaşmadan etkilenmesine neden olmuştur. Sporda giderek artan şiddet olayları ve sporcu sağlığını tehdit eden ilaç kullanımı spordaki yabancılaşmanın göstergelerindendir (Tolan, 1983). Deryahanoğlu, (2019) Yabancılaşma ve Kişilik, Karaman Menemencioğlu, (2018) Örgüt İklimi ve Yabancılaşma, Filiz, (2013) Sporda Yabancılaşma, Öztürk, (1998) Yabancılaşma ve Spor, Akyıldız, (1998) Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma, çalışmalarında sporda yabancılaşmanın yaşandığına dikkat çekmişlerdir. Spor, özünde yabancılaşmaya karşı bir çözüm iken, günümüzde ticarileştirilerek, yabancılaşmanın yaşandığı bir alana dönüştürülmüştür. Profesyonel olarak spor yapan bireyler ile amatör olarak sporla meşgul olan bireylerin spordan elde ettikleri gelir ve kazanımlar farklılaştığı gibi bu süreçte sergiledikleri tutum ve davranışlarda çeşitli faktörlere bağlı olarak farklılık göstermektedir (Pepe, vd. 2019). Sporda yabancılaşma sporcuların davranışlarını ve davranışların belirleyicilerinden ahlaki tutumları da olumsuz olarak etkilemektedir.

Bandura, zihinsel gelişimle birlikte ahlaki gelişimi de sosyal öğrenme konusu olarak ele alarak ahlaki davranış ve değerlerin normatif olduğunu belirtip insanların ahlaki normları nasıl öğrendiğini sorgulamıştır (Güngör, 2000). Bandura “sosyal pekiştireç ve model davranışların” çocukların ahlaki karar almalarında önemli belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Gürel, 2014). Ayrıca kişiler, ahlaki karar alma süreçlerinde çelişkili durumlarla karşı karşıya kaldıklarında, davranışın kendilerinde oluşturacağı vicdani sıkıntıyı hafifletmek ve herhangi bir rahatsızlık duymamak için, sekiz bilişsel mekanizmayı devreye sokarak, olumsuz sosyal davranışları yapabildiklerini belirtmiştir (Bandura, 1991). Bandura bu durumu ahlaki çözülme eğilimleri teorisiyle açıklamıştır.

Piaget’ te ahlaki gelişimin farklı yaş devreleriyle geliştiğini “kognitif gelişme teorisiyle” açıklamaya çalışmıştır. Piaget’ te göre çocuklar, ilk devrede, çevresindeki büyüklerin direkt etkisiyle şekillenen “otriteci bir ahlak” anlayışıyla

olayları somut sonuçlarıyla değerlendirmektedir. İkinci devrede ise olayları, niyetlere göre değerlendirmektedir (Güngör, 2000, s.44-45; Bacanlı, 2005).

Ahlaki gelişim bilişsel gelişimin bir parçasıdır. Bu süreçte çocuk iyi ve kötü davranışları değerlendirerek ahlaki ikilemleri algılar ve çözer (Kohlberg, 1964). Çocukların ahlak ve karakter gelişiminde sporun olumlu etkileri bulunmaktadır (Gibbons ve ark., 1995). Spor, sosyal ahlak ve davranışların gelişiminde rol oynayarak bireylerin kişilik ve ahlaki gelişimine katkıda bulunmaktadır (Gürpınar, 2014). Ahlak gelişimi, eğitimin en önemli amaçları içinde hem ilköğretim hem de lise sınıflarına ait beden eğitimi programlarında yer almaktadır (IPC, 2005; NASPE, 2005). Dürüstlük, hoşgörü, iş birliği ve saygı gibi temel ahlaki değerlerin oluşmasında beden eğitimi ve sporun büyük rolü vardır (Shields ve Bredemeier, 1995). Spor ve fiziksel faaliyetler, kişilere çözmeleri gereken ahlaki ikilemler sunarak doğruluk, dürüstlük, sorumluluk ve alçakgönüllülük gibi ahlaki kodları geliştirmek için imkanlar verir (Woods, 2011).

Ahlaki Düşünme (Long, Pantaleon, Bruant ve Longueville, 2006), Ahlaki İşleyiş (Kavussanu, ve Spray, 2006), Ahlaki Çöküş (Boardley ve Kavussanu, 2011; Corrion, Long, Smith ve Longueville, 2009), Başarı Amacı ve Fair Play (Río, Gimenez, Cecchini ve Mesa, 2012), Hedef Yönelimi ve Sportmenlik (Dunn ve Dunn, 1999), Doping Kullanımı ve Sportmenlik (Chantal, Soubranne ve Brunel, 2009), Spor Eğitimi Modeli (Perlman ve Karp, 2010) alan yazında sporcu davranışları ve ahlak ilişkisinde etkili olan faktörleri açıklayan çalışmalar arasında yer almaktadır. Ayrıca, sporcuların spor ortamlarında karşı karşıya kaldıkları ikilemler ve bu ikilemlere verdikleri tepkileri tespit etmek için; Sporda Ahlaki Karar Alma (Lee, Whitehead ve Ntoumanis, 2007), Sporda Ahlaki Çözülme (Boardley ve Kavussanu, 2007), Sporda Ahlaki İçerik Yargısı (Proios, 2010), Sportmenlik Yönelimi (Vallerand, Briere, Blanchard ve Provencher, 1997), Sporda Prososyal ve Anti Sosyal Davranış (Kavussanu ve Boardley, 2009) çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmalar spor ortamındaki ikilemlere ilişkin örnekleri, olası spor senaryolarını ve bu ikilemlerde sergilenen tutumları ölçmek üzere hazırlanmıştır.

Sporcu, sportif süreçte kendisini kuşatan olay ve olguların tesirinde olumlu ve olumsuz birtakım davranışlar sergileyebilmektedir. Literatürde, sporcu davranışlarını olumlu ve olumsuz etkileyecek unsurlar olarak, sporcunun içsel psikolojik durumları ile dışsal; aile, sosyal çevre, medya, yöneticilerin tutumları,

hakem kararları, seyirci davranışları, teknik heyetin tutumu, oyuncu hataları ve diğer faktörler sayılmaktadır (Yücel ve ark., 2015).

Alan yazında sporcuların davranışları, prososyal ve antisosyal olarak iki yönlü ele alınmaktadır. Sporda; ahlaki değerlere uygun, adilce yarışarak kazanmayı benimseyen, düşen rakibini kaldıran, sakatlanan rakibine yardımda bulunan, hakemlere, takım arkadaşlarına ve rakiplerine oyun kuralları çerçevesinde uygun davranışlarda bulunan sporcuların davranış eğilimleri prososyal olarak nitelendirilmektedir (Kavussani, 2006). Sporda ahlaki değerlere aykırı; müsabaka sürecinde, kuralları kasıtlı olarak ihlal eden, oyunu sabote eden, hakemleri aldatmaya yönelik davranışlar yapan, kasti faul ve hile yaparak kendisi ve takımı için avantaj, rakipleri için dezavantaj oluşturan, rakiplere, hakemlere, kulüp yöneticilerine ve taraftara karşı saldırganca davranışlar sergileyen sporcuların davranış eğilimleri ise antisosyal olarak nitelendirilmektedir (Kavussanu ve Boardley, 2009).

Son zamanlarda prososyal ve antisosyal davranışlar ile ilgili psiko-sosyal alanlarda pek çok araştırmanın yürütüldüğü görülmektedir. Antisosyal Davranış (Sage ve Kavussanu, 2008; Boardley ve Kavussanu, 2010; Hodge ve Lonsdale, 2011; Bortoli, Messina, Zorba ve Robazza, 2012), Antisosyal Davranış ve Başarısızlık İlişkisi (Sagar, Boardley ve Kavussanu, 2011), Antisosyal Davranışlar ile Saldırganlık ve Bilişsel İşlev (Micai, Kavussanu ve Ring, 2015), Antisosyal Davranış ve Mükemmeliyetçilik İlişkisi (Hadley, 2015; Grugan, 2017), Prososyal ve Antisosyal Davranışlar ile Sporcu Kimliği (Görgülü, vd. 2018), Prososyal ve Antisosyal Davranışların Belirlenmesinde Mükemmeliyetçilik ve Başarı Hedeflerinin Rolü (Özdemir, 2019), Saldırganlıkta Prososyal ve Antisosyal Davranışların Rolü (Alemdağ, 2019), Prososyal ve Antisosyal Davranışlar ile Sosyal Kimlik (Yetim, Turkay, 2021) bu çalışmalar arasında yer almaktadır.

Yarışma ve kazanma ilişkisinde, ahlaki değerlerin öneminin görmezden gelinmesi ve kazanmanın her ne pahasına olursa olsun kutsanması birey ve toplum için birçok olumsuz durumu ortaya çıkartmaktadır (Balçıkanlı, 2016).

Literatürde sosyal davranışların açıklanmasında “Gerilim Azaltma Yaklaşımı, Norm ve Roler, Yüklenme Teorisi, Mübadele Teorisi, Öz Saygı Arttırma / Muhafaza Teorisi ve Ahlaki Muhakeme Teorisi” kullanılmaktadır.

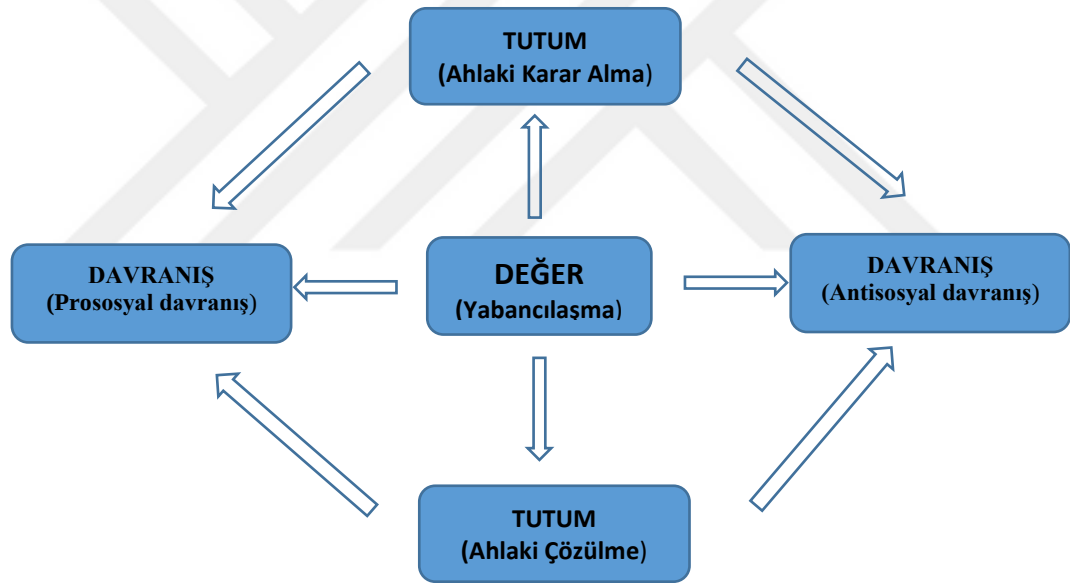
Bu çalışmada ise, sporda prososyal ve antisosyal davranışları açıklamada, sosyal öğrenme kuramcılarının Bandura' nın (1991) Sosyal Bilişsel Ahlaki

Düşünce ve Eylem Teorisi ile Homer ve Kahle (1988) tarafından geliştirilen Değer-Tutum-Davranış Hiyerarşi Modeli kuramsal dayanağını oluşturmak üzere temel alınmıştır.

Bandura Sosyal Öğrenme (sosyal bilişsel teori) kuramında, davranışların düzenlenmesinde kişisel ve toplumsal normların sonuçlarının öngörülmesi ve çevresel faktörlerin etkisi olduğunu belirtmektedir. Normal ve sapmış davranışların oluşması çevreye de bağlıdır. Bandura çocuklar ahlaki standartlar geliştirirken davranışlarının onaylanma durumuna, akran, aile bireyleri ve çevresindeki yetişkin bireylerin davranışlarına baktığını belirtmektedir. Böylece çocuklar kendileri için onaylanacak olan davranışlara yönelirken onaylanmayacak davranışlardan da uzaklaşmaktadır (Bandura, 1989). Çocukta bağımlılık ve saldırganlık davranışının ortaya çıkması yalnız pekiştireçlere değil, ayrıca başkalarının davranışlarının model alınıp taklit edilmesine de bağlıdır. Davranışı değerlendirirken ortaya konan davranışın veya hareketin başkaları için sonuçları yerine, kişinin güdülerinin diğerleri için ne gibi sonuçlar çıkaracağını da dikkate alınması gerekmektedir (Bandura, 1991). Çocuklar üzerinde çeşitli çalışmalar yürüten Bandura, spor olayındaki prososyal ve antisosyal davranış terimlerini “Sosyal Bilişsel Ahlaki Düşünce ve Eylem Teorisi” ne dayandırmaktadır. Bu teoriye göre bireyler, davranışlarını değerlendirici öz-tepkilerle düzenleyen, ahlaki standartlar geliştirirler. Örneğin, eylemleri ahlaki standartları ihlal ettiğinde, kendilerini suçluluk duygusuyla karşı karşıya bırakırlar, bu nedenle genellikle olumsuz etkilerle sonuçlanacak şekilde davranmaktan kaçınırlar. Bununla birlikte, bireyler ahlaki veya duygusal bir öz-yaptırım yaşamadan ahlaki standartlarını ihlal edebilirler (Traclet, Romand, Moret ve Kavussanu, 2011).

Bandura’nın Ahlaki Çözülme Teorisi’ne göre kişiler, sergilediği davranışların ahlaki açıdan doğru olmadığını bilmelerine rağmen davranışları kendi içlerinde belirli bir mantık çerçevesinde meşrulaştırarak, bu davranışları sürdürme eğiliminde olurlar (Bandura, 1999:194). Bandura, (1990) ’ya göre kişiler, ahlaki açıdan makul olmayan bir davranışı gerçekleştirirken; o davranışın etik boyutunu sekiz adet bilişsel mekanizmaya başvurarak pasifleştirirler. Böylece, suç ve günahkârlık gibi olumsuz duygulardan kurtulurlar. Bu sekiz bilişsel mekanizma: ahlaki gerekçelendirme, örtmeceli adlandırma, avantajlı kıyaslama, sorumluluğun yer değiştirmesi, sorumluluğun yayılması, sonuçları saptırma/önemsememe, insan dışı görme ve suç yükleme olarak sınıflandırılmıştır.

Homer ve Kahle, (1988)' nin "VAB Değer, Tutum, Davranış Hiyerarşi Modeli" ne göre; değerler, tutumları doğrudan belirlerken, tutumlar da davranışın doğrudan belirleyicisi olarak rol oynadığını belirtmiştir (Marso ve Hasan, 2017: 2). Bu teoriye göre, değerler tutumları doğrudan etkilemekte, tutumlar da davranışları doğrudan etkilemektedir. Değerlerin davranışlar üzerindeki etkisinde tutumların aracı rol oynamaktadır (Homer ve Kahle, 1988). Bilişsel hiyerarşi modelinde de değerlerin, tutumlar aracılığıyla davranışları dolaylı olarak etkilediği ifade edilmiştir (Homer ve Kahle, 1988). Hem Hegel'in felsefi tahlilinde ve hem de Marx ve Durkheim'in sosyo-ekonomik tahlilinde yabancılaşma kavramı, özelde bireyin ve genelde toplumun öz değerlerinden uzaklaşması ve kimlik kaybı yaşaması olduğu belirtilmiştir ((Durak ve İlğat, 2016). Buna göre, **bir değersizleşme** olarak yabancılaşmanın davranışlar üzerindeki etkisinde tutumların aracı rolü aşağıdaki gibidir.

VAB Değer, tutum, davranış hiyerarşi modeli.

Yabancılaşan sporcu; herhangi bir suçluluk hissetmeden, ahlaki gerekçelendirmelerde bulunarak hileyi, yarışmaseverliği benimseyip adil oyun anlayışından uzaklaşarak oyun kurallarını ve sporun ana amacını görmezden gelip davranış tercihlerinde bozulmalar yaşayabilmektedir.

Ahlaki çözülme eğilimlerine yatkın bireylerin, etik dışı davranışlar sergileme ihtimalinin yüksek olduğu savunulmaktadır (Barsky 2008: 67). Ahlaki çözülmenin, örgütsel sapma davranışını etkilediği (Christian ve Ellis, 2014: 194), ve örgütlerde olumsuz sosyal veya etik dışı davranışların tetikleyicisi olduğu ifade

edilmiştir (Moore, Detert, Trevino, Baker ve Mayer 2011: 1-48; Detert, Trevino ve Sweitzer 2008: 374-391; Christian ve Ellis 2014: 193-208). Bu bilgilerden hareketle; sporda yabancılaşma sporcuların ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözölme eğilimlerini etkilediği, ahlaki tutum ve ahlaki çözölme eğilimleri de sporda prososyal ve antisosyal davranış tercihlerini belirlediği ve yabancılaşmanın sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki tutum ve ahlaki çözölme eğilimlerinin aracı rolü olduğu öngörülmektedir.

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırma, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarında yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözölme eğilimlerinin etkileşimini konu edinmektedir. Bu kapsamda üç amaç üzerinden araştırma yürütölmüştür. Birincisi, sporcuların “sporda yabancılaşma, sporda prososyal ve antisosyal davranış, sporda ahlaki karar alma tutum ve ahlaki çözölme eğilim” düzeylerini belirlemektir. İkincisi, sporcuların sporda yabancılaşma, prososyal ve antisosyal davranış, ahlaki karar alma tutum ve ahlaki çözölme eğilim puanlarının demografik faktörlere göre farklılaşma ve ilişki durumlarını belirlemektir. Üçüncüsü ise, sporda yabancılaşmanın prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözölme eğilimlerinin aracı rolünü belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Yurt içi ve yurt dışı alan yazın incelendiğinde, sporda yabancılaşma ile ilgili yurt dışı çalışmalara nazaran yurt içi çalışmaların daha sınırlı olduğu ve yapılan çalışmaların da konuyu tek yönlü ele aldıkları görölmektedir. Sporda prososyal ve antisosyal davranışlarla ilgili, sporda yabancılaşmaya göre, yurt içi ve yurt dışı daha fazla çalışmanın yürütöldüğü fakat bu çalışmaların da doping ve şiddet etrafında yoğunlaştı görölmektedir. Ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözölme eğilimleri ile ilgili yapılan çalışmaların ise az sayıda olduğu ve konuyu çok yönlü ele almadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın değişkenleri açısından, alanda yapılan çalışmaların sorunu çok boyutlu ele almaması ve alanda yeterli çalışmanın olmaması bu ve benzeri çalışmalarla alanın desteklenmesini gerekli kılmıştır.

Bu araştırma; yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözölme eğilimleri bağlamında sporcu davranışlarını açıklanmada yeni bir model ortaya koyması bakımından özgün bir çalışmadır. Ayrıca, demografik özellikler

bakımından anlamlı farklılık ve ilişkilerin belirlenmiş olması bakımından da hem alandaki yazına hemde uygulamalara katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Spor örgütleri, ulusal ve uluslararası organizasyonlarla, geniş kitlelere sportif hizmet ve ürün sunmaktadır. Bu hizmet ve ürün kalitesinde sporcuların performansları kadar davranışları da belirleyici rol oynamaktadır. Sporcuların, sportif süreçte davranışlarını nasıl düzenlediği ve bu düzenlemede etkili olan faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi sporcunun geleceği kadar tüm spor paydaşları için büyük bir önem arz etmektedir. Sporcuların olumlu ve olumsuz tutum ve davranışlarının etkisi, sadece saha ve müsabaka alanıyla sınırlı kalmamakta, ayrıca; Sportif imajı, spora yönelimi, spora gönül vermiş milyonlarca spor izleyicisini, spor katılımcılarını, sporun ekonomik unsurlarını, rakamsal değerini, spor örgüt iklimini, spor yönetim politikalarını, bireysel ve toplumsal iyi oluşu da etkilemektedir.

Sporun birey ve toplum için pek çok faydasının olduğu belirtilmekle birlikte bu faydanın ancak iyi bir yönetimle sağlanabileceğini aksi takdirde iki tarafı keskin kılıç gibi fayda yerine zararlar doğurabileceği ifade edilmektedir (Seefeldt ve Ewing, 1997). Bunun için de sporda sorunlu alanların tespit edilerek kalıcı çözümler üretilmesi gerekmektedir. Gerek prososyal (olumlu-sosyal) davranışların geliştirilmesine gerekse de antisosyal (olumsuz-sosyal) davranışların önlenmesine yönelik yürütülen çalışmalar hem birey ve toplum hem de sportif kurum ve kuruluşlar için önem arz etmektedir.

Sporun yönetiminden sorumlu uluslararası ve ulusal kuruluşlar, sporda sıklıkla karşılaşılan doping, şike, şiddet vb. olumsuz davranışları kontrol altında tutmak için pekçok çalışma yürütmektedir. Disiplin cezaları ve maddi yaptırımlarla kontrol edilmeye çalışılan bu sorunların çözümü için alınacak kararlara ve yapılacak uygulamalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

Günümüzde spor; medyanın, siyasetin ve özellikle de ekonominin ilgi odağında yer alarak tüm dünyada büyük bir ilgiyle takip edilmektedir. Bununla birlikte her geçen gün artan bir şekilde çocuklar yetenekleri doğrultusunda spora yönlendirilmektedir (Hergüner, 2001).

Ülkemizde de her geçen gün spora katılım ve ilgi artmaktadır. Bu artan ilgi ve katılımın olumlu sonuçları olduğu gibi olumsuz sonuçları da olmaktadır. Özellikle sporun öznelerinden sporcular, spor ahlakına ve etik ilkelere aykırı tutum

ve davranışlar sergileyebilmektedir. Haksızca kazanmaya veya kazandırmaya yönelik şike, doping ve hile; antrenörlere, hakemlere, kulüp yöneticilerine, rakip ve takım oyuncularına şiddet; avantaj elde etmeye ve rakibe dezavantaj oluşturmaya dönük kural dışı hareketler gibi spor ahlakına ve etik ilkelere aykırı davranışlar sıklıkla gündem olmaktadır.

Büyük organizasyonların tertiplendiği, milyonlarca izleyicinin takip ettiği; devletlerin gençliğin korunmasında, sağlıklı bir toplum oluşturmada ve toplumsal düzeni sağlamada önemli bir araç olarak gördüğü sporun etik dışı, ahlaki olmayan bu ve benzeri olumsuz davranışlarla gündem olması sporun yönetimi ve sporun geleceği için sorun oluşturmaktadır. Spor örgütleri ceza ve yaptırımlarla bu ve benzeri durumlarla mücadele etmeye çalışmaktadır. Ayrıca sporda fair play ruhu ile adil oyun anlayışı yayılarak bu mücadele desteklenmektedir. Buna rağmen spordaki olumsuzlukların önüne geçilememekte ve soruna kalıcı çözümler üretilmemektedir. Bu durum sporcuları bu olumsuz davranışlara iten faktörlerin neler olduğunun araştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Günümüzde ekonomik bir değer olarak pazara sunulan sporda bir işçi niteliği kazanmış olan sporcu kazanmak ve kaybetmek arasında gelecek inşa ederken kendine, topluma, yaptığı işe ve ürününe yabancılaşmaktadır. Sporcunun ne düzeyde spor ahlakında bozulmalar yaşadığı ve bu durumun sporcuyu ne düzeyde olumsuz davranışlara yönelttiği sorgulanması gerekmektedir. Bu kapsamda, sporda yabancılaşmanın sporcu davranışları üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolünün olup olmadığı bu araştırmanın ana problemi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte sporcuların sporda yabancılaşma, prososyal ve antisosyal davranış, ahlaki karar alma ve ahlaki çözülme eğilim düzeyleri “*Cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim durumu, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı*” değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek araştırmanın alt problemleri olarak sorgulanmaktadır.

Araştırmanın ana problemi kuramsal dayanak doğrultusunda oluşturulan modele göre YEM ile test edileceğinden hipotezler üzerinden sorgulanmaktadır. Araştırmanın alt problemleri ise ilişki ve farklılık testleri ile sınanacağından araştırma soruları üzerinden sorgulanarak aşağıda sunulmuştur.

Araştırma Soruları

Bağımlı değişkenlerin demografik özelliklere göre farklılık ve ilişki durumlarını saptamaya yönelik oluşturulan araştırma soruları aşağıda sunulmuştur.

Araştırma sorusu 1: Sporcuların, prososyal ve antisosyal davranış düzeyleri ile sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma ve ahlaki çözülme eğilim düzeyleri nedir?

Araştırma sorusu 2: Sporcuların “*Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı*” değişkenlerine göre prososyal ve antisosyal davranış düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırma sorusu 3: Sporcuların “*Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı*” değişkenlerine göre yabancılaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırma sorusu 4: Sporcuların “*Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı*” değişkenlerine göre ahlaki karar alma tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırma sorusu 5: Sporcuların “*Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı*” değişkenlerine göre ahlaki çözülme eğilimleri düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırma sorusu 6: Yabancılaşma, ahlaki tutum, ahlaki çözülme eğilimleri, prososyal ve antisosyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

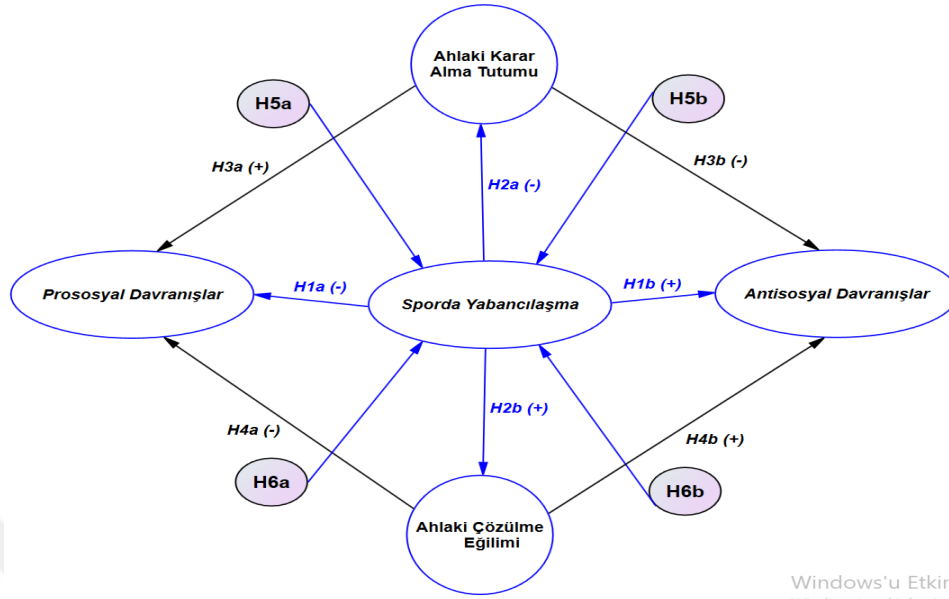
Araştırma sorusu 7: Sporcuların *gelir düzeyleri ile sporda yabancılaşma*, prososyal ve antisosyal davranışlar, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırma sorusu 8: Sporcuların yaşları ile sporda yabancılaşma, prososyal ve antisosyal davranışlar, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırma kapsamında sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde etkili olduğu öngörülen değişkenler literatür temel alınarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde etkisi olacağı öngörülmüştür. Bu öngörü doğrultusunda “Yabancılaşmanın Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Üzerindeki Etkilerinde Ahlaki Karar Alma ve

Ahlaki Çözülme Eğilimlerinin Aracı Rolü” ne yönelik araştırma modeli ve araştırma hipotezleri aşağıda sunulmuştur.

Şekil 0.1 Araştırmanın modeli

Araştırma hipotezi 1a: Sporda yabancılaşma prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir.

Araştırma hipotezi 1b: Sporda yabancılaşma antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.

Araştırma hipotezi 2a: Sporda yabancılaşma ahlaki karar alma tutumları üzerinde negatif yönlü bir etkisi vardır.

Araştırma hipotezi 2b: Sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri üzerinde pozitif yönlü bir etkisi vardır.

Araştırma hipotezi 3a: Sporda ahlaki karar alma tutumları prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.

Araştırma hipotezi 3b: Sporda ahlaki karar alma tutumları antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir.

Araştırma hipotezi 4a: Ahlaki çözülme eğilimleri prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir.

Araştırma hipotezi 4b: Ahlaki çözülme eğilimleri antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.

Araştırma hipotezi 5a: Sporda yabancılaşmanın sporda prososyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı bir rolü vardır.

Araştırma hipotezi 5b: Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı bir rolü vardır.

Araştırma hipotezi 6a: Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı bir rolü vardır.

Araştırma hipotezi 6b: Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı bir rolü vardır.

Sayıtlar

- 1- Örnekleimde yer alan sporcuların evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- 2- Araştırma sorularını cevaplayan sporcuların soruları anlayarak okuyup, samimi ve gerçeğe uygun cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- 3- Sporcular herhangi bir kulüpte lisanslı olarak spor yaptıklarını beyan etmişlerdir. Sporcuların bu beyanlarının doğru olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma,

- 1- 2019 – 2020 sezonu itibarıyla aktif lisansı olan, amatör veya profesyonel olarak basketbol, futbol, hentbol, voleybol ve ragbi takım sporları ile; tekvando, karate, judo, güreş ve boks bireysel branşlarında mücadele eden, 14 – 30 yaş arasındaki lisanslı kadın ve erkek toplam 972 sporcudan elde edilen bulgu ve yorumlarla sınırlı tutulmuştur.
- 2- Veriler, Türkiye istatistiki bölge birimleri sınıflandırmasında yer alan düzey 2 bölgelerinden; İstanbul, Balıkesir, Bilecik, Bursa, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Bartın, Zonguldak, Karabük, Ankara, Kütahya, Denizli, Çorum, Rize, Trabzon ve Bayburt illeri ile sınırlı tutulmuştur.
- 3- Verilerin Covid 19 Pandemi sürecinde toplanmasından dolayı yüz yüze anket uygulanmasına imkân bulunamaması da araştırmanın sınırlılıkları içerisinde yer almaktadır.

Kavramsal Tanımlar

Prososyal davranış: Herhangi bir karşılık veya menfaat olmaksızın, bireylerin gönüllü olarak sergiledikleri, başkalarına fayda oluşturan olumlu sosyal davranışlar olarak ifade edilmektedir (Kavussanu, Seal, & Phillips, 2006; Carlo, Hausmann, Christiansen ve Randall, 2003).

Antisosyal davranış: Bireylerin temel hak ve hürriyetleri ile toplumsal normları ihlal eden, başkalarının zararına dönük, dezavantaj oluşturma amaçlı

gönüllü davranış kalıpları olarak ifade edilmektedir (Kavussanu, Seal, & Phillips, 2006; Sage, Kavussanu, & Duda, 2006).

Yabancılaşma: Bireylerin birbirlerinden ya da belli bir ortam ve süreçten uzaklaşmaları (Marshall, 1999).

Ahlaki Karar Alma Tutumu: Toplum içerisinde bireylerin uymak durumunda oldukları davranış şekilleri ve kurallara yönelik sahip olunan düşünce, inanç, dünya görüşü gibi davranışları önceleyen ve karar vermeyi sağlayan eğilimler (Gündüz, 2010:75).

Ahlaki Çözülme Eğilimleri: Bireylerin sergileyecekleri davranışların doğru olmadığını bilmelerine rağmen, bu davranışı kendi zihinlerinde belirli bir mantık çerçevesinde gerekçelendirerek sürdürme eğilimleri olarak tanımlanmaktadır (Bandura 1999: 194).

Amatör: Yaptığı işi para kazanmak amacı ile değil, sadece zevk, heves ve merak için yapan profesyonel olmayan kişi olarak ifade edilmektedir (TDK. 2021).

Profesyonel: Yaptığı işi kazanç sağlamak amacıyla yapan (kimse), amatör karşısı (TDK. 2021).

İşlevsel Tanımlar

Prososyal davranış: Sporcuların ‘Sporda Prososyal Davranış’ ölçeğinden aldıkları puanlar onların prososyal davranış düzeylerini ifade etmektedir.

Antisosyal davranış: Sporcuların ‘Sporda Antisosyal Davranış’ ölçeğinden aldıkları puanlar onların antisosyal davranış düzeylerini ifade etmektedir.

Yabancılaşma: Sporcuların ‘Sporda Yabancılaşma’ ölçeğinden aldıkları puanlar onların yabancılaşma algı düzeylerini ifade etmektedir.

Ahlaki Karar Alma Tutumu: Sporcuların ‘Sporda Ahlaki karar Alma Tutumu’ ölçeğinden aldıkları puanlar onların ahlaki karar alma tutum düzeylerini ifade etmektedir.

Ahlaki Çözülme Eğilimleri: Sporcuların ‘Ahlaki Çözülme Eğilimleri’ ölçeğinden aldıkları puanlar onların ahlaki çözülme eğilim düzeylerini ifade etmektedir.

Amatör: Belirli bir gelir elde etmeden, sporu sadece zevk, sağlık ve yarışma heyecanı için yapan kişileri ifade eder.

Profesyonel: Spor kendilerine meslek edinerek spor kulüplerinde belirli bir gelir karşılığında sözleşmeli olarak spor yapan kişileri ifade eder.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1 Yabancılaşma Kavramı

Yabancılaşma kavramı, Eski Yunan’da “alloiosis” ten türetilen, Latince “alienatio” kökenli bir kavram olan yabancılaşma “kendinden geçme, benlik dışına çıkma ve esrime” anlamında kullanılmıştır. Hellenistik dönemde ise, “Tanrı ile bütünleşme” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Yabancılaşma bu dönemde, ruhun kendi varoluşundan sıyrılarak, “bir ve tek” ile bütünleşmesi halini ifade etmektedir (Demirer ve Özbudundan, 2008). Yabancılaşma kavramı Farsça kökenli “yaban” sözünden türetilmiştir. Yaban sözünün Farsçadaki karşılığı ıssız ve boş yer anlamında kullanılan “yaban” dır. Türkçede yaban sözcüğünü karşılayan “il” ve “el” sözcükleri mevcuttur. Bu kapsamda “yaban” ya da “yabancı” elden olan, yerli ve bilindik olmayan kimse anlamına gelmektedir (Eyüboğlu, 1995, 714). Yabancılaşma kavramı tarihte ilk defa putperestlik inancında görülmektedir. İnsanoğlunun kendi eliyle yapmış olduğu objelere tapması, boyun eğmesi; kendi varlığına, özelliklerine ve benliğine yabancılaşmasına neden olmuştur (Salihoğlu, 2014). Farklı disiplinlere konu olan yabancılaşma kavramı ile ilgili ortak bir tanım bulunmamakla birlikte belirsizliğini koruyan ve birçok bilim dalı için farklı anlamlara gelecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, sosyal psikolojide kişinin kendini toplumdan soyutlayarak yalnızlaşması olarak kullanılırken, hukuk alanında herhangi bir malın alınır-satılır bir mal olduğunu ortaya koymak için yabancılaştırılabilir (alienable) tabiri kullanılmaktadır (Daronkolee ve Hojjat, 2012, s. 202).

Hristiyan din terminolojisinde yabancılaşma, Tanrı’ya olan yabancılaşma şeklinde kullanılmış ve bu kavram içinde yabancılaşanlar grubuna şeytan, melekler ve insanlar da dâhil edilmektedir. Yabancılaşma kavramına yine dinler tarihi açısından bakıldığında, yabancılaşma Hristiyanlıkta ve Musevilikte olduğu gibi İslâmiyet’te var olduğu bilinmektedir. Birçok dinde olduğu gibi İslamiyet’te de yabancılaşmanın önlenmesi ile ilgili motiflerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Yine diğer semâvi dinlerde olduğu gibi putlara tapma görüşü İslamiyet’te de yasaklanmıştır. Bu anlayışa göre islâm dini doğa olgusunu insan ve Tanrı olgusundan ayrı ele almamıştır. Tanrısal doğa ve özün bir unsuru olarak

çamur-toprak ikilisini Tanrısal doğa ve özün bir unsuru olarak kullanılmıştır. Böylece insan ve doğa birbirinden ayrılmaz bir öz ile bağlanarak, insanların var oluşlarının ardındaki bir unsur haline gelmiştir (Fettahlioğlu, 2006).

Yabancılaşma kavramı ile ilgili araştırma ve tartışmalar üç grup bilim adamı tarafından devam ettirilmektedir (Ertoý, 2013). Birinci grup, yabancılaşma kavramının hem ideolojik hem de normatif bir kavram olduğu için bilimsel çalışma ile ilgili analizlere dahil edilmemesi gerektiğini savunmuşlardır. İkinci grup bilim adamları, yabancılaştırma kavramının doğru olarak anlaşılmasını sağlamak için tarihsel ve felsefi açıdan bilimsel analizlere yönelmek gerektiğini savunmuşlar, çoğunluğunu sosyal bilimcilerin oluşturduğu üçüncü grup ise, yabancılaştırma kavramı ile birlikte diğer kavramlarında sürece dahil edilmesi gerektiği savunmuşlardır. Genel olarak yabancılaşma ile ilgili tanımlar incelendiğinde ortak nokta, insanların herhangi bir olaya, duruma, bireye, faaliyete, topluluğa ve kendisine soğuması, onlardan uzaklaşması ve ayrılması gibi olumsuz duyguları içerdiği görülmektedir (Şimşek, Çelik, Akgemci ve Fettahlioğlu, 2006, s. 573).

Yabancılaşmanın tanımlarına bakıldığında, bir şeye içten bağlı olamama, bütünleşememe, ilişki kopukluğu, ilgisizlik, soğuma, izole olma ve anlamsızlık gibi davranış ve duygular yabancılaşmanın bir göstergesidir (Erjem, 2005:395). Psikiyatride, ruh hastalıklarında kişiliksizleşme, kuralsızlık, gerçek dışıcılık, umutsuzluk, rol karışıklığı, yalnızlık ve güçsüzlük duygularını ifade eden durumdur (Budak, 2003, 813). Yabancılaşma, toplum içerisinde yaşayan bireylerin davranış, tutum, düşünce ve duygu yönünden toplumdan yalıtılmış ve uzak bir yaşam şeklini benimsemiş olmasıdır. Max Weber, ortak değerlere sahip bir toplum yapısının ortaya çıkması için bürokrasinin uyguladığı birçok kural ve düzenlemelerin, insanların ruhsal dünyalarına zarar verdiği ve kişileri robotlaştırarak bir mekanizmanın küçük bir çark dışlisine çevirdiğini ifade etmiştir (Macionis, 2012, 101). Bu durum beraberinde insanları ezmeyi ve sömürmeyi getireceği için insanlar arasında yabancılaşmanın artmasına neden olmuştur (Zijderfeld, 2007, 35). Marxist literatürde ilk defa kullanılan yabancılaşma, bireylerin genel olarak kendilerine ait olan bir şeye uzaklaşmaları olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, insanların toplumuna, kültürüne ve emeğine yabancılaşması olarak kullanılmaktadır (Aydın, 2010: 222). Yabancılaşma, Marx'a göre sadece kapitalizm ile ilgili bir durum olmayıp, nesnel koşullar içerisinde insanın yabancılaşma olgusunu en üst düzeye çıkaran bir sistemin bütünüdür (Ergil, 1980, 36). Yabancılaşma, bireylerin içinde

yaşadığı doğaya ve kendi özsel doğasına, kendi etkinliğinin ürünlerine, insanlığa yabancılaştıran, bireyin tepki veremediği ruhsal ve psikolojik bir süreçtir (Marx, 2000, s.11). J., (1996). Psikoanaliz ve kişilik kuramcılarında Carl Gustav Jung' un 'Bir ruh arayışı içindeki çağdaş insan' başlıklı çalışmasında; çağdaş insanın makine ve bilime gereğinden fazla değer vermesinin insanı, bir parçası olduğu dünyasından kopardığını ve bunun sonucunda kişinin kendisini kaybolmuş hissettiğini ve böylece yabancılaştığını belirtmektedir.

1.2 Yabancılaşma ile İlgili Kavramlar

1.2.1 Anomi (Kuralsızlık)

Anomi kavramı, etimolojik açıdan bu kavramın esasen yasanın olmayışı anlamına gelen Yunanca “anomie” kelimesinden türediğini söylemek mümkündür. Yunan kökenli bu kavramın, Türkçede genel olarak “anomi” şeklinde kullanıldığı ya da “kuralsızlık” kelimesine karşılık geldiği görülmektedir (Babür, 2009, s.5). Anomi, bir toplumun norm ve kurallarının etkisiz hale gelmesi sonucu, çöküntü, karışıklık ve çatışma olması durumunu ifade eden bir kavramdır (Akınay, 2020:32).

Anomi kavramı ile ilgili literatürde en çok bilinen isim olan Durkheim, anomie konusunu sosyolojik açıdan ele almıştır. Buna göre, anomie, bireylerin kendilerini topluma karşı yabancılaşmasına sebebiyet veren bir kavramdır. Durkheim'a göre; bireyin belli bir süreç içerisinde toplumda yer alan kuralların yok olmaya başladığını algılaması sürecidir. Bu açıdan bakıldığında teorinin, kuralsızlık kavramı ile çok yakın ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Kuralsızlık karşısında birey, amacına ulaşmak için toplumsal kuralları göz ardı etmenin doğru olacağını düşünerek hareket etmektedir. Kuralsızlık durumunda birey, kuralların faydasız olduğunu, amaca ulaşmada engel oluşturduğunu dolayısıyla kurallara uyulduğunda amaçlara ulaşılamayacağını düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında kurallar bireyler için anlamsız hale gelmektedir. Anomi kavramı esasen kuralsızlık durumunun daha iyi ifade edilmesine katkısı olan bir kavramdır. Özetle; anomie kavramını toplumsal kuralsızlık hali olarak değerlendirmek mümkündür. (Patterson, 2005, s.4).

Durkheim (1976) yabancılaşmayı daha önceki tanımlamaların aksine anominin bir sonucu olarak veya belirlenmiş hedeflere ulaşmak için kişinin davranışına rehberlik edecek sosyal olarak onaylanmış normların yokluğu olarak görmüştür (Durkheim 1976; Blauner 1964; Shepard 1971). İnsan ihtiyaçlarının çoğu sosyaldır ve rekabetçi bir toplumda bu ihtiyaçlar her geçen gün artmaktadır.

“Kişi ne kadar çok sahipse, o kadar çok ister, çünkü alınan tatminler ihtiyaçları doyurmak yerine sadece uyarır.” (Durkheim 1976, s. 416). Mutlu bir hayat sürmek için önce insan tutkularının sınırlandırılması gerekmektedir. Bireyin tutkularını sınırlamasının zor olması sebebi ile, bu ona dışsal bir güçle yapılmalıdır ve bu güç ancak ahlaki olabilir. Tutkular ancak adil kabul edilen sınırlara kadar durdurulabilir. Bu sınırların ötesinde, insan arzularını zorlayıcı güç ile ya da sadece sosyal normlarla kontrol etmek çok zordur. Bu nedenle, bu sosyal normların işlevsizleşmesinde birey değişen sosyal düzene ayak uyduramaz ve sonuç olarak yabancılaşır (Durkheim 1976: 419-422).

Modern toplumun sanayileşmesi ve kentleşmesi, daha geleneksel bir toplumun normatif yapısını tahrip ederek insanları istikrar ve güvenliği sağlayan yerel gruplardan ve kurumlardan koparmıştır (Blauner 1964:24). İnsanlar kendilerini istikrarsız ve güvensiz hissettiklerinde, sosyal olarak izole olmaktadır. Durkheim'ın anomi kavramı, Merton (1976) tarafından daha da geliştirilmiş bu amaçla beş bireysel adaptasyon modeli belirlemiştir. Bunlar; uygunluk, yenilikçilik, ritüelizm, geri çekilme ve isyan şeklindedir. Yeniliğin, ritüelizmin, geri çekilmenin ve isyanın nihai sonucu daha çok yabancılaşma olacaktır. Yenilik ve isyan, yeni bir normatif sistemin kurulmasına ve dolayısıyla sosyal izolasyona yol açmaktadır.

Yabancılaşma ve anomi temelde Tatsis (1974)'e göre aynı olgu üzerine yoğunlaşmaktadır. Tatsis, her iki kavramında toplumsal düzensizlik üzerine kurulduğunu ifade etmiş ve bu durumu, nedenleri ile birlikte ortaya koyarak çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Eğer toplumdaki anomi durumu engellenemezse, bu durum toplumda bir çözölmelere neden olacak ve bu durumun sonucunda yabancılaşma ortaya çıkmaktadır. Tatsis, anomiye yol açan birçok etmeninde yabancılaşmanın bir bölümünü oluşturacağını ifade etmiştir (Tatsis, 1974: 230). Sonuç olarak anomi kavramına genel olarak bakıldığında Tatsis ve Durkheim'in bu konuyla ilgili bakış açıları ve görüşleri değerlendirildiğinde, toplum içerisinde meydana gelen gelişmelerin, topluma ait norm, değer ve kurallar üzerinde bazı değişiklikler yaptığı söylenebilir. Bu durum eski ile yeni düzen arasındaki uyumsuzluğa, bazı kural, norm ve değerlerin eskisi gibi kabul görmemesine neden olmaktadır. Bu kabul görmeme durumu anomiye sebep olmakta, anomi durumu ise yabancılaşma durumunu meydana getirmektedir.

1.2.2 Şeyleşme

“Şeyleşme” kavramını ilk kullanan kişi olarak Karl Marxs karşımıza çıkmaktadır. Marx’a göre bu kavram bireyin metaya yönelmesini ya da meta fetişizmini açıklamaktadır. Marx’tan sonra “şeyleşme” kavramını derinlemesine ele alan kişi Georg Lukács olmuştur. Marx’a göre kapitalist üretim sistemi emekçiyi emek ya da işgücünden uzaklaştırmakta, yabancılaşmaya ve emeğin metalaşmasına neden olmaktadır (Sarıkaya, 2017). Lucaks, şeyleşme kavramını, varlığın birçok boyutunu göz ardı ederek belli bir varlık olarak ifade etmektedir. Kapitalist dünyanın sistematik şekilde bu duruma sebep olduğu düşüncesini savunmaktadır. Lukács, şeyleşmeyi kapitalist sistemdeki toplumsal ilişkilerin, şeyleşmiş olan ilişkilerle yer değiştirdiği bir dünya olduğunu ifade etmiştir (Lukács 1971: 181).

Şeyleşme hali yabancılaşmanın özel bir durumunu ifade ederek, birey ve toplum arasındaki gerçek ilişkiyi, eşyalar arasında olan ilişki şekline dönüştürür. Şeyleşme, bireyi hem kendisinden hem de başkalarından soyutlayarak kişiliğinin yok olmasına sebebiyet vermektedir. İnsan için var olan nesne, süreç içerisinde ve belli koşullar altında insani olanın yerine geçer, insani olan da nesne yerine geçmektedir.

Şeyleşme temelde nitel olanın nicel olan ile, somut olanın soyut ile yer değiştirmesidir. Şeyleşme, pazar için yapılmış olan ve özellikle sermayedar üretimle sıkı ilişki içerisinde olup, toplumsal yaşamın bütününe ele geçirmeye çalışıp, onların yerine farklı bilinç biçimleri ortaya koymaya çalışır.

Yine şeyleşme insan zihni ile madde arasındaki birliği ortadan kaldırarak toplumun tüm kesimini etkisi altına alır ve insanın var olan ekonomik ve politik ilişkileri kavramasını, bununla birlikte emekçinin bilinçlenmesine engel olmaktadır. Marx, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir “İnsanlar arasındaki belirli toplumsal ilişki, onların gözünde şeyler arasında düşsel bir ilişki biçimine bürünüyor”. Yabancılaşma, şeyleşme aracılığıyla şeylerin her şeyi kuşatan bir üstünlük olarak somut bir şekil kazanmaktadır. Şeyleşmiş olan bir yapıyı kırmak oldukça zordur. Bunu sağlamak için sürecin içerisinde barındırdığı çelişkilerin farkına varmak gerekmektedir. Diğer bir ifade ile şeyleşmeyi aşmak, mevcut olan bu yapıyı anlamak ve yapı içerisindeki çelişkileri anlamaktan geçmektedir (Sezer, 2007: 16-17).

1.3 Yabancılaşmaya İlişkin Farklı Yaklaşımlar

1.3.1 Karl Marx Yaklaşımı

Yabancılaşma, Hegel ve Feuerbach için tamamen entellektüel bir fenomendir ve dünyayı yanlış bir şekilde görmenin sonucudur. Ancak Karl Marx için yabancılaşma maddi ve sosyal bir süreçtir. Marx, varlıkların ve doğal olarak bir araya gelmiş olan şeylerin ayrılığını ya da kopuşunu tasvir eden "Yabancılaşma Teorisi" olan Entfremdung (yabancılaşma) terimini kullanmıştır. Kavramsal ve etimolojik olarak Entfremdung sosyal ilişkilerde yabancılaşma durumunu ifade eder. Kapitalist bir toplumda işçiler güçlerini, uzmanlıklarını ve becerilerini kapitalistlere satmaya mahkumdur. Sonuç olarak, işçilerin kendi ürün ve yaşam aktiviteleri olan emeğin kendisi üzerinde hiçbir kontrolleri yoktur. Bu nedenle işçiler bir yandan kendi benliklerine, doğalarına, diğer insanlara ve aynı zamanda işlerine de yabancılaşmışlardır. Bu durum, işçi sınıfı ve kapitalist sınıfı olmak üzere iki sınıf yaratmıştır (Callinicos, 2004).

Marx'ın yabancılaşmayı ayrıntılı bir şekilde ele aldığı ve tartıştığı "Ekonomi ve Felsefe El Yazmaları" (Economic and Philosophical Manuscripts) adlı eserinde kapitalist sistem içerisinde yer alan iş görenlerin, ekonomik sistemde sıradan bir meta haline geldiklerini, iş görenlerin ürettiklerinin gücü ve büyüklüğünün tersine muzdarip olduklarını ifade etmiştir (Boeree, 1980: 23). Kapitalist sistemde gücü elinde bulunduranlar, kapitalist üretim ve pazarın da yönlendiricisi konumundadırlar. Bu durum karşısında işçiler emeklerini kapitalistlere satmak zorundadırlar. Devamında hayatta kalmak için başka kişiler için üretim yapmak zorundadır. Söz konusu bu zorunluluklar işçinin yaşantısına ve üretim sürecine yabancılaşmasına sebep olmaktadır (Lu, 2000: 1). Marx anlayışına göre, insan ve doğa ilişkisinde insanın rolünü kısıtlayan tüm farklılıklar, doğa ile insanı birbirinden ayırdığı düşünülmektedir. "Yaşamsal bir bağın tam ortadan kesilmesi" ifadesi ile insanın doğasındaki ayrışmayı ve kendi meydana getirdiği ürüne karşı yabancılaşmayı ve bu ürün üzerinde kontrolünün olmadığını ifade etmektedir (Ollman, 2015: 213,217). Yabancılaşma en genel anlamıyla, insanların birbirlerinden, herhangi bir ortamdan ya da belli bir süreçten uzaklaşmaları olarak ifade edilebilir. Marx dört temel yabancılaşma biçiminden bahsetmiştir. 1- İşçinin, türsel özüne yabancılaşması; 2- Kapitalizm ile ilişkili olarak, işçilerin meta durumuna düşmesinden dolayı görülen yabancılaşma; 3-İşçinin, kendi üretiminin

denetiminden çıkması ile kapitalist sınıf tarafından kontrol edilmesi sebebiyle ürününden yabancılaşması; 4- İşçinin üretme eylemine olan yabancılaşması (Somer 2005: 240).

1.3.2 George Wilhelm Friedrich Hegel Yaklaşımı

Hegel, yabancılaşma kavramını dinsel anlamının dışına çıkartarak söz konusu bu kavrama hem felsefi hem de bilimsel açıdan bakmıştır. Hegel yabancılaşmanın ruhun kendi özüne dönüş ve kaçınılmaz bir süreç olduğunu, aynı zamanda yabancılaşmanın insanlık tarihi olduğunu öne sürmüştür (Tolan, 2005, s. 145). Olgusalcılık (Phenomenology) isimli eserde Hegel, var olan her şeyde insanın bir gerçekliği olduğunu ifade etmiştir. Mutlak ruh olan insan ruhu, kendisinin yaratmış olduğu çevreye yabancılaşmış, kendi denetiminde ve kendine bağlı olan çevreye giderek uzaklaşmıştır. İnsanın bundan kurtulmasının yolu, bireyin öz bilincine kavuşması ile çevresindeki nesnel gerçekliğin aslında mutlak olan ruhtan kaynaklandığını anlayacak ve özgürleşecektir (Ergil, 1978, s. 94).

Hegel'e göre bireyin içinde yaşadığı doğaya yabancılaşması bireyin ruhunun özelliği ile ilgilidir. Bireyin tam olarak yabancılaşmanın üstesinden gelebilmesi için ruhsal gelişimini tam olarak gerçekleştirmesi gerekmektedir. Ruh, söz konusu bu yabancılaşma halinden diyalektik hareket aracılığı ile kendiliğinden kurtulacaktır (Sayers, 2003, s.120).

Hegel, yabancılaşma sürecinin bir döngü olduğunu belirtir. Bu döngüde birey kendi öznel amaç ve tutkuları ile güdümlenir, kendisini fiziksel nesneler, sosyal kurum ve kültürel ürünlerde dışsallaştırır ve yabancılaşır. Daha sonra Tanrıyı sevme, ona yönelme ve ibadet yolu ile yabancılaşmadan kurtulur (Akyıldız ve Dulupçu, 2003, s.30).

Hegel, birçok çalışmasında insanın bilinçli bir varlık olduğunu ve kendilerine ait bir zihin ve ruha sahip olduklarını belirtmiştir. İnsan zihninin bireysel bir zihne sahip olduğunu ve bu bireysellik kişinin “öznel tin” ini oluşturur. Diğer taraftan, insanın toplumsal yönünü oluşturan aile, sivil toplum kuruluşları gibi kavramlar bireyin “nesnel tin” ini oluşturmaktadır. Mutlak tin, ruhun kendi bilincine ulaşarak bir üst bilinçlilik seviyesine ulaşmasıdır. Bir üst bilinç seviyesine ulaşmak ise mutlak olana ulaşmak; din, felsefe ya da güzel sanatlarla olmaktadır. (Halaçoğlu, 2008, s.23).

1.3.3 Melvin Seeman Yaklaşımı

Seeman yabancılaşmayı, beş kategoride ele almıştır. Bunlar sırası ile güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, toplumsal yalıtım ve bireyin kendinden uzaklaşması şeklindedir.

1.3.3.1 Güçsüzlük

Güçsüzlüğün toplumdaki nesnel bir durumdan ziyade sosyopsikolojik bir fenomen olduğunu ifade etmiş, güçsüzlüğün açıklanmasında sosyal koşullar nedensel açıdan önemli olsa da, durumların nesnel özellikleri, davranışın diğer durumsal yönleri gibi ele alınmalıdır. Seeman'ın güçsüzlük anlayışı tüm olaylara uygulanabilir görünse de, kendisi bunun anlamını yalnızca sosyo-politik olaylarla sınırlamıştır. Bireyin sosyo-politik olaylar üzerindeki etki duygusuyla ilgili beklentiler kavramının uygulanabilirliğini sınırlı olduğunu ifade etmiş, başka bir deyişle; güçsüzlüğün, olayları ve sonuçlarını kontrol etmede hissedilen bir yetersizlik olduğu belirtmiştir (Seeman 1976, s. 404). Seeman (1959) güçsüzlük kavramını, bireyin ürün ürettiği aşamada elde ettiği ürün üzerinde kontrol hakkının olmaması şeklinde ifade etmiştir. Söz konusu bu güçsüzlüğün iki ayrı boyutu mevcuttur. Birincisi, iş görenin iş süresi boyunca “dilediğinde hareket edebilme” durumudur. İkincisi, iş görenin “örgütsel karar alma sürecindeki etkinliği” dir (Bacharach ve Aiken, 1979, s. 865). Bireyler, davranışlarıyla bekledikleri sonuçlara ulaşamadıklarında ve diğer insanlardan yeteri kadar destek alamadıklarında ve özerklik ve öz benlik duygularını hissedemediklerinde kendilerini zayıf hissedeceklerdir (Tutar, 2010). Sonuç olarak bireylerin olaylar üzerindeki kontrolünü kaybetmesi, gerçek kimliğini olaylar üzerine yansıtamaması ve olaylara müdahale edecek gücü bulamaması güçsüzlük olarak ifade edilmektedir.

1.3.3.2 Anlamsızlık

Anlamsızlık; bireyin herhangi bir duyguya bağlanmaması, neye inanacağını ve bağlanacağını bilemediği bir durumdur (Tolan, 1980: 128). Bu süreçte birey doğru ve yanlış arasında bir ayırım yapamayarak hangi doğruya bağlanacağını ya da inanacağını bilemez. Anlamsızlık, bir yönü ile bireyin çevresindeki olup bitenleri ve toplumu anlayamaması durumudur. Birey toplumsal düzen karşısında kararsız ve tarafsız bir tutum eğilimi içerisindedir (Seeman 1976, s. 405). Bu yabancılaşma kategorisi, bireyin karar vermede asgari netlik standartları karşılanmadığında neye inanması gerektiği konusunda kararsız olduğu bilişsel bir durumu gösterir (Seeman 1976, s. 405). Seeman'a (1976) göre bu tür bir

yabancılaşma, bireyin meşgul olduğu olayları anlama duygusuna dayanır. Anlamsızlık durumunda, bireyin başkalarının davranışlarının sonuçlarını tahmin etme yeteneği azalmaktadır. Başka bir deyişle; anlamsızlık, davranış sonuçlarını tahmin edememe olarak algılanır. Shepard (1972)'deki çalışmasında anlamsızlığı “Bireyin uğraştığı faaliyeti ve bu faaliyet sonucu ortaya çıkan durumları anlamakta yetersizlik duymasıdır.” şeklinde açıklamıştır.

Holcomb-McCoy (2004, s. 191) Anlamsızlığı bireyin yaşadığı toplum içerisinde tarafsız ve kararsız kalması, belirsizlikler karşısında nasıl hareket edeceğini bilememesi ve kendisini geri çekmesi süreci olarak ifade etmiştir. Anlamsızlık yaşayan birey, çevresine ve topluma ilişkin bir beklenti içinde değildir. Bireyler için anlamsızlık psikolojik açıdan sorun oluşturmakta ve bireyin sadece iş anlamında örgüt içinde olması, anlamsızlık duygusunu yaşamasını sağlayacaktır. Söz konusu bu süreç bireyin umutsuzluğa kapılarak mutsuz olmasını ve yabancılaşma sorununu beraberinde getirmektedir (Nelson ve O'Donohue, 2006, s. 7,11).

1.3.3.3 Kuralsızlık

Kuralsızlığın kökeni, Durkheim (1976) ve Merton (1957) tarafından tasarlanan anomi kavramına dayanmaktadır. Geleneksel olarak, anomi, bireysel davranışı düzenleyen sosyal normların bozulduğu ve artık davranış kuralları olarak etkili olmadığı bir durumu ifade etmektedir (Seeman 1976, s. 406). Merton (1957), anominin kültürel olarak belirlenmiş hedeflere ulaşmak için kurumsal olarak belirlenmiş araçların veya davranışların bir başarısızlığı olduğunu ifade etmiştir. Seeman, anomik durumun davranışta düşük öngörülebilirliğe (anlamsızlık) ve şansa olan inancına (güçsüzlük) yol açabileceğini ileri sürmüştür. Kuralsızlık düşüncesi; kişisel düzensizlik, kültürel çöküş, karşılıklı güvensizlik gibi hem sosyolojik hem de psikolojik bağlamlarda kullanılmaktadır. Birey için anomik durum, verilen hedeflere ulaşmak için sosyal olarak onaylanmamış davranışların gerekli olduğuna dair yüksek bir beklentinin olduğu bir durum olarak tanımlamıştır (Seeman, 1976).

Kuralsızlık anlayışına göre sapma davranışı, bireylerin kültürel açıdan belirlenmiş rollere uyum sağlamadaki başarısızlığı ve aynı zamanda ahlaki ve toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Toplum içerisindeki rollerine ve konumlarına uyum sağlayamayan kişiler, sapma davranışı göstermiş olarak değerlendirilmektedir. Toplum için sağlık uyum ile karşılık bulur; uyum, normsuzluğun karşısı konumundadır. Normlardan sapma davranışı arzu edilmeyen

bir davranış olarak toplumdaki düzen ve istikrara temelde sağlıklı, arzu edilmeyen bir patoloji ve toplumdaki istikrara zarar vermektedir. (Schweitzer, 1989).

Grup normları genellikle davranış standartlarıyla ilgili bilgi sağlar. Öz değerlendirme için bu yararlı bilgiler grup tarafından sağlanmadığında, bireyler kendilerini gruptan ve normlarından ayrı algırlar. Sonuç olarak, bir normsuzluk hali yaşarlar. Kısacası; normsuzluk, bireyin daha önce onaylanmış sosyal normların kültürel olarak tanımlanmış veya kişisel hedeflere ulaşmak için davranışına rehberlik etmede artık etkili olmadığını hissettiği bir durumdur (Seeman,1976).

1.3.3.4 Kendine Yabancılaşma

Yabancılaşma, kişilerin kendi kendini gerçekleştiren iş için güdülerini ve kapasitelerini gerçekleştirmedeki sınırlandırmayı ifade eder. Kendine yabancılaşma kişisel olarak tatmin edici iş içeriklerine içsel bir katılımı yasaklayan emeğe yönelik araçsal bir yönelim fikri etrafında inşa edilmiştir. Robert Blauner'in (1964) "Yabancılaşma ve Özgürlük" adlı öncü çalışmasından bu yana; kendine yabancılaşma, endüstriyel sosyolojide yabancılaşma araştırmalarının ana ve en önde gelen alanı olmuştur. Kendine yabancılaşma, iki hayal kırıklığı kaynağı içeren iş deneyimleriyle ilgilidir. Bunlar içsel bir motivasyona izin vermeyen sıkıcı veya tekrarlayan işler ve kişinin kendi iş aktiviteleri üzerinde çok az kontrolle kısıtlayıcı çalışma şeklidir. Özetle kendine yabancılaşma, bireyin davranışlarının gelecekteki beklentileri ile uyuşmaması durumudur (Seeman, 1989).

Geyer, (1980) yaptığı çalışmada kendine yabancılaşmayı sistem yaklaşımı çerçevesinde ele almıştır. Sistem yaklaşımı çerçevesinde kendine yabancılaşmayı sistem içerisinde yer alan içsel bir iletişim eksikliğinden kaynaklı bir durum olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda bireyin duygularını bastırması ve kendi benliği ile kopukluk yaşaması söz konusudur. Geyer'e göre kendine yabancılaşma bilincin yok olduğu seviyede yaşanmakta, kuralsızlığın farklı şekilleri ile bir zıtlık şeklinde görülebilmektedir (Büyükyılmaz, 2007, s.43-44). Sonuç olarak; kendine yabancılaşma, kapitalist bir toplumdaki çalışma koşullarını eleştiren bir gözlemcinin bakış açısının bir ifadesidir. Güçlü kişisel bağlar ve sosyal ağlar, zayıf bağlar ve bürokratik ilişkilerle ikame edilir.

1.3.3.5 Toplumsal Yalıtım

Bir birey, etkisizliği nedeniyle hedeflerine ulaşmak için normatif sistemi artık paylaşamayacağını anladığında, davranışını yönlendirmek için kendi normlarını geliştirebilir. Diğerlerinden farklı olarak kendi normatif sistemine sahip

olan birey, kendisini toplumdan ve normatif sisteminden ayrı hisseder. Başkalarından ve genel sosyal sistemden ayrışması, sosyal izolasyon algısına yol açar. Ödül değerleri perspektifine göre; sosyal olarak izole edilmiş bireyler, belirli bir toplumda tipik olarak çok değerli olan hedeflere veya inançlara düşük ödül değeri atarlar. Grup normları çok kısıtlayıcıysa ve bireyin kişisel hedefleriyle çelişiyorsa (yani bağlılığa ihtiyaç duyuyorsa), grup birey üzerindeki normatif etkisini kaybeder ve bunun sonucunda birey gruptan izole olur. Kendine yabancılaşma gibi sosyal izolasyon da normsuzluktan kaynaklanır ve döngüsel bir süreçle tekrar normsuzlukla sonuçlanır (Seeman 1976, s. 408). Sosyal etki teorileri açısından, her birey ait olma, sevmeye ve başkaları tarafından sevilme ihtiyacını, o grubun bir üyesi olarak grup normlarına bağlı kalarak yerine getirir (Jones ve Gerard 1967). Özetle toplumsal yalıtımı, toplum tarafından yüksek değerde görülen amaç, hedef ve inançların birey için bir anlam ifade etmemesi durumu şeklinde açıklamak mümkündür.

1.3.4 Emile Durkheim Yaklaşımı

Durkheim, toplumun ayakta kalabilmesi için paylaşılan ortak değerlerin ve normların olması gerektiğini savunmuştur. Durkheim, kapitalizmi eleştirmesine rağmen Marx kadar sert bir tutum sergilememiştir. Durkheim, kapitalizmin ortaya koyduğu sonuçlar bireylerde daha rahat bir yaşam süreci oluşturduğunu ve bu sürecin bireylerin hem kendilerini hem de yeteneklerini geliştirmeleri açısından bir imkan sunduğunu ifade etmiştir (Goldsby, 1998, s.16). Toplumsal varlık kavramını, toplumu şekillendiren farklı unsurların işlevsel bir şekilde çözümlenmesi ile açıklayan Durkheim, toplumu oluşturan nedenler ve nasıllar üzerinde durmuş, söz konusu bu durumu toplumsal bilince dayanan toplumsal dayanışma ile açıklamaya çalışmıştır. Durkheim, dayanışmayı mekanik ve organik dayanışma olmak üzere ikiye ayırmıştır. Mekanik dayanışmada toplumlar sadakatin, geleneksel değerlerin ve akrabalık bağlarının geliştiği; bireycilik, iş bölümü ve okur-yazarlığın yeterince gelişmediği toplumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekanik dayanışmada toplumların değer yargıları ve davranış biçimleri birbirine benzediği için ortak bir bilinç söz konusudur (Kılıç, 2009, s.25). Mekanik dayanışma, sanayileşmenin olmadığı ve teknolojinin gelişmediği toplumlar bütünlendirici bir bağ oluşturmaktadır. Yine bu dayanışma türünde bireyselleşme ve bireyin bağımsızlığı yok denecek kadar azdır. Bireyler arasındaki temel farklılık, ait oldukları farklı sosyal grupların getirileridir (Young, 1985, s.16).

Organik dayanışmada ise toplumsal dayanışmanın düşük olduğu geniş sanayi topluluklarına has bir durumdur. Bireyler, toplum ile benzer norm ve değerler taşımalarına rağmen söz konusu bu değer ve normların bireyler üzerindeki etkileri daha zayıf hale gelmiştir (Young, 1985, s.16). Organik dayanışmada, ortak düşünce ve ahlaksal benzerliğin kaybolduğu, bireyselleşmenin ve uzmanlaşmanın egemen olduğu, toplu iradeye oranla bireysel iradenin hakim olduğu toplumlardır (Kılıç, 2009, s.26).

1.3.5 George Simmel Yaklaşımı

Simmel; modern toplumdaki bireyin en temel sorunu olarak toplumsal miras, toplumsal değerler ve dış kültüre ilişkin bireyselliğini ve özerkliğini koruması olarak görmüştür. Simmel, kültür trajedisini; modern toplumun, içinde bulunduğu şartlar ve toplumsal ilişkiler açısından bireyin, bireyselliğini gerçekleştirmek ve korumak için olanakların daha az olması olarak açıklamaktadır. Simmel, toplumdaki sosyal rollerin gelişmesi ile bireyin kendi kişiliğine yabancılaşacağını ifade etmektedir (Young, 1985, s.18).

Metropol hayatında üretici ve tüketicini birbirini tanımamasından dolayı duygusal boyutun ortadan kalktığı, zihinsel süreç devreye girmiştir. Dolayısıyla her iki tarafta ekonomik çıkarlar noktasında kendi zihinsel planlarını hazırlamaktadırlar. Simmel, yabancılaşma kavramını iş bölümü üzerinden açıklamış ve yabancılaşmayı nesneleşmiş kültür ile ilişkilendirmiştir (Çapan, 2009, s.15-16).

Simmel, üretimdeki uzmanlaşma ve iş bölümünün nesnel kültür ile bir araya gelerek tüketimi desteklediğini ifade etmiştir. Kendi ürününü üreten işçi, kendi ürünlerinin yanında nesnel kültürün dayatmış olduğu ürünleri de almaktadır. Metropol hayat tarzı içindeki birey, kent hayatından ve sosyal ilişkilerden kendini sadece nesnel dünyayı ve diğer insanları değersizleştirirse koruyabileceğini öne sürmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak birey bıkkınlık yaşayarak kendi iç dünyasına çekilecektir. Nesnel kültürün yabancılaşmanın nedeni olduğunu ifade eden Simmel, bu durumu, nesnel kültürün öznel kültür karşısında yabancı hale gelmesi olarak ta ifade etmiştir. Metropollerin düşünce ürünü olduğunu belirten Simmel, duygu dolu insanlara metropollerin hitap etmediğini ve bireyselleşen insanların birbirlerinden koptuğunu ve birbirlerine yabancılaştığını öne sürmüştür (Kılıç, 2010, s.48).

1.4 Yabancılaşmanın Sebepleri

Günümüzde teknolojiye hızlı değişim, insanların uyum sağlamak zorunda oldukları bir süreçtir. Fakat modern toplum yaşantısı insanların bu tür değişimler uyum sağlamasını zor hale getirmektedir. Bu uyum süreci içerisinde insanlar çatışmalar yaşar ve söz konusu çatışmalar insanlarda değer yargılarının değişmesine sebep olmaktadır. Bu süreç, kuşaklar arası çatışmaya zemin hazırlamaktadır. Bu çatışmayı, köyden kente ve yurt dışına yapılan göçler aynı zamanda kitle iletişim araçlarının arttırdığını söylemek mümkündür. Bu süreci yaşayan bireyler çağdaş toplum yaşamına yabancılaşmakta ve suçluluk duygusu yaşamaktadırlar (Köknal, 1998). Literatüre bakıldığında yabancılaşma kavramının nedenlerini birçok bilim insanı farklı şekillerde ifade etmişlerdir. Erich Fromm ve Marcuse gibi bilim insanları, çağdaş insanın çevresine ve doğaya yabancılaşmasının çok belirgin bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir. Bireyin içinde bulunduğu teknolojik çevre, yoğun iş ve kent yaşantısı bireyleri olumsuz yönde etkileyerek yabancılaşmanın oluşmasına sebep olmaktadır. Genel olarak (Çalışır, 2006, s.26-27) bireyin içinde yaşadığı iş ve sosyal çevre şartları, bireyin kendinden kaynaklı şartlar, yabancılaşma durumunu etkilediğini ifade etmiştir. Benzer şekilde başka bir çalışmada Kanungo (1983); çalışanların özerkliğinin ve kontrollerinin kaybolması yabancılaşmaya sebebiyet vermekte, çalışanların kendileri dışında alınan kararlara uymasının beklenmesi ve kararlara katılım sağlayamaması yabancılaşmanın nedenlerini oluşturmaktadır. Chiaburu vd. (2014), rol çatışmaları ve belirsizlikleri, liderlik stilleri, iş tasarımları ve örgütün yapısı gibi etmenler yabancılaşmanın sebepleri arasında gösterilebilir.

1.5 Yabancılaşmanın Sonuçları

Yabancılaşmadan kaynaklanan en önemli sonuçlar arasında; iş tatminsizliği ve iletişim problemleri, karar alma ve sorumluluktan kaçınma, yenilikten korkma, insan ilişkilerini bir yük gibi görme ve şikâyet etme davranışları gelmektedir. Yabancılaşmış bireylerin kişiliklerinde bazı değişiklikler meydana gelmektedir. Bunlar arasında; zihinsel problemler, yaratıcılığın yok olması, toplumsal ilişkilere ve yaşama kayıtsızlık, toplumsal değer ve yargılara kayıtsızlık, düzensiz yaşam, teslimiyetçilik ve boyun eğme, kadercilik bencillik ve sorgusuz kabullenme gelmektedir (Nef, 1980). Yabancılaşmanın sonuçlarını çok yönlü olarak belirten (Kurt 2013); bireysel, toplumsal, örgütsel ve sosyolojik sonuçlar şeklinde ifade etmiştir. Toplumsal ilişkilerden soyutlanma, yaratıcılığın yok olması ve madde

bağımlılığı, intihar eğilimi gibi sonuçlar yabancılaştırmanın bireysel sonuçlarıdır. Güven problemi ve iletişim kopukluğu, sosyolojik sonuçlar; örgütsel çatışmalar, tükenmişlik sendromu, iş kazaları ve iş gören devir hızının artışı örgütsel sonuçlar arasındadır. Chiaburu vd. (2014) yabancılaştırmanın sonuçları arasında iş tatminsizliği ve örgütsel bağlılığın azalması, örgütsel güven, işe devamsızlık, işten ayrılma niyeti, tükenmişlik sendromu ve sağlık problemleri, iş performansının azalması gibi birçok durumun yer aldığını ifade etmiştir. Durcan, (2007) modern insanın yaşadığı yabancılaştırmayı, bireylerin insani özelliklerinin azalması, görmezden gelinmesi, hayata, çevresine, topluma ve doğaya ilgisiz kalması ya da aşırı tepki göstermesi şeklinde ifade eder.

1.6 Sporda Yabancılaştırma

Sporun işlevsel yönü, kişilerin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılaması, sporun esasen sosyolojik bir olgu olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sporu anlamak ve anlamlandırmak demek, onu dar bir çerçeveden çıkarıp günlük hayatın basit bir eğlencesi durumundan çıkararak toplumsal bir değer olarak görmek demektir (Şentürk, 2007, s. 34). Spor, sadece ekonomik değil aynı zamanda kültürel ve sosyal gelişmenin de ana unsuru olan beden ve ruh sağlığını geliştirmek, bireyin yetenek, bilgi ve becerilerini geliştirerek çevresi ile uyum içinde olmasını sağlar (Erkal, 1982, s. 119).

Yabancılaştırma, bireyin toplumun değer yargılarına ve çevresine karşı ilgisinin azalması ya da yok olması, dış dünyaya karşı içe dönük bir tutum sergilemesi anlamına gelmektedir. Sosyoloji açısından yabancılaştırma kişinin ait olduğu gruba karşı olmasıdır (Dönmezer, 1984: 202) Günümüzde tüm toplumlar, maddi çıkar ve ihtiyaçlarını ön plana çıkarmış ve bu amaçla mümkün olduğunca en fazla maddesel zenginliği gerçekleştirmeyi amaç edinmişlerdir. Ancak bu maddi unsurların varlığı, insanlar arası ilişkilere ve insanların ruhsal yapılarına olan etkisine baktığımızda, olumlu sonuçlarla karşılaşma ihtimali düşüktür. İleri endüstri toplumları, suçluluk duygusu, alkolizm, uyuşturucu madde kullanımı, ruh hastalıkları, çeşitli sosyo-psikolojik rahatsızlıkların yanı sıra, sınıfsal farklılıklar ve refahtan pay alma alanlarındaki toplumsal rahatsızlıkların da en yoğun olduğu toplumlardır (Tolan, 1983, 236).

Özellikle gelişmiş ülkelerde devlet kuruluşları ve özel kuruluşlar işbirliği yaparak, yabancılaştırmanın yok edilebilmesi amacıyla, çalışanların verimlerinin yükseltilmesi ve çalışanların değer yaratabilmeleri amacıyla spora ve spor

yatırımlarına öncelik verildiği söylenebilir. Yabancılaşmadan kaynaklanan işten soğuma, ilgisizlik, yaratıcı gücünün inkârı ve yalıtılmışlık durumu spor faaliyetleriyle giderilmeye çalışılmaktadır. Böylece bireyin çalışma hayatı daha da kolaylaşacak, çalışma hayatının dışında, toplum ile çok daha kolay bütünleşebilmesi gerçekleşecek, spor faaliyetleri ile çalışma hayatındaki monotonluk giderilecektir (Erkal, E. M. s: 77).

Günümüzde, bir tür hareketsizlik ve yalnızlık içinde yaşayan insan için spor, özgün atılımların, insanın kendisini yeniden bulabilmesi ve geliştirebilmesinin vazgeçilmez temel bir güç kaynağıdır. İnsanın kendisini yeniden bulabilmesinin, kendisini geliştirebilmesinin önemli ve vazgeçilmez bir dayanağıdır. Bu nedenle çağın genel akışı, sporu etkilemekte ve o da hoyratlaşmadan payını fazlasıyla almaktadır. (Erdemli A.,1991).

1.7 Weber'in Düşüncesinin Spora Uygulanması

Weber, dört tip toplumsal eylemin, sporu açıkladığını ifade etmektedir. İlk olarak amaca yönelik akılcı eylemde, sporcuların bedensel çalışma kapasitelerini artırmak için, uzun dönemde dayanıklılık ile ilgili eğitim almaları gerektiği örneği üzerinde durulmuştur. Diğer bir toplumsal eylem olan değere yönelmiş akılcı eylemde ise herhangi bir sporcu ya da bir takımın ülkesi adına ya da taraftarları için altın madalya ya da kupa kazanmak için kendi hayatını ikinci planda bırakıp sadece yoğun bir şekilde performans için çabalaması ve mücadele etmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bu tür eylemler manevi kültürün bir parçasıdır ve toplumun büyük bir kesimi tarafından hoş karşılanan etkinlikleri kapsamaktadır. Üçüncü olarak duygusal eylemler, spor açısından bakıldığında korku, nefret, baskı ve kızgınlık gibi durumları kapsamaktadır. Birey sporda profesyonelleştikçe daha hırslı bir hale gelecek, kararlılık ve soğukkanlılık durumu daha ön plana çıkmaya başlayacaktır. Son olarak geleneksel eylemde ise bilimin, profesyonellikte ve performans sporları içerisinde gelenekselliğin yerini alması söz konusudur. Fakat buna rağmen sporcuların eski gelenekçi yapıdaki davranışlarını sürdürmesi söz konusudur (Beamish, R. 2010).

Weber'in demir kafes kavramı ile Marx'ın yabancılaşma kavramı benzer niteliklere sahiptir. Demir kafes, profesyonel sporlarda etkisini daha çok göstermektedir. Profesyonelleşme ile birlikte spor kalpsiz, duygusuz ve hissiz insanların olduğu bir alan haline gelmiştir. Özellikler tek düşüncenin para olduğu modern sporlarda takım ya da sporcunun önemi yoktur, önemli olan kazançtır

(Giulionotti, 2005:4). Bu nedenle kazanmak için her yol denenmekte, bu durum ise sporcu sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Weber'in sosyolojisinin spora ilişkin yaklaşımında spor, kariyer ve sosyalleşme çerçevesinde ele alınmıştır. Weber'in yorumlayıcı sosyolojisinin, spor ile ilgili temel soruları şu şekildedir (Jarvie, G. 2006:26).

- “Sporcular, hangi ölçüde hareketlerinin bilincindedirler?”
- “Sporcular, kariyer konusunda nasıl bir tecrübe yaşamışlardır?”
- “Sosyalleşmenin hangi deneyimleri, sporcu olma sürecine dahil edilebilir?”
- “Medya izleyicileri medyada yer alan sporları nasıl içselleştirmekte ve yorumlamaktadır?”
- “Statü, spor ve sosyal düzeni açıklamada ne derecede faydalıdır?”

Yorumlayıcı sosyoloji, sporla ilgili olmanın sosyolojik anlamını daha bütünsel olarak anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Özellikle çok zaman gerektirmesi, maliyetli saha araştırmalarına yer veriyor olması (Giulionotti, 2005:23), spor konusunda yorumlayıcı sosyolojinin, olumsuz yönleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.8 Prososyal Davranışlar

Prososyal davranış, bireylerin hiçbir baskı ve koşullanma altında kalmadan, kendi isteği ile başka insanların yararına olabilecek davranışlar içerisinde bulunmasıdır (Eisenberg ve Mussen,1990: 3-4). Prososyal kavramını ilk kez Auguste Comte kullanmış “Karşı tarafa gösterilen ilgi” şeklinde tanımlamıştır. Prososyal davranışlar ödül beklentisi olsun ya da olmasın, asıl amaç kişinin niyetidir. Buradaki prososyal davranış sonucu elde edilen huzur ve rahatlama maddi ödüllerin üzerinde görülmektedir.

Carlo, Hausmann, Christiansen ve Randall’a (2003) prososyal davranış, bireyin başka insanların ya da insan gruplarının yararına davranacak eylemlerde bulunmasıdır. Birey bunu yaparken baskı altında olmadan ve kendi isteği ile yapması söz konusudur. Prososyal davranışlar olumlu sosyal davranışları kapsamaktadır. Bireylerin birbirleriyle ilişkilerinde faydayı ve uyumu gözetmeleri, empati kurmaları, gönüllü olarak yardımda bulunma gibi özgeci, toplumca kabul gören davranışlar sergilemeleri prososyal olarak belirtilmektedir (Jackson ve Tisak, 2001; Ma, 2005).

Prososyal davranış, nüfusun çoğunluğu veya bir sosyal grup tarafından diğer insanlara faydalı olarak tanımlanan geniş bir eylem kategorisini temsil eder. (Penner, Dovidio, Piliavin ve Schroeder, 2005) Yardım etme, paylaşma, teselli etme ve işbirliği gibi davranışları içeren prososyal davranış aynı zamanda pozitif sosyal

davranış olarak da adlandırılır. Sporda prososyal davranış, başkalarına fayda sağlamayı veya yardım etmeyi amaçlayan davranış anlamına gelir. (Eisenberg ve Fabes 1998) yere düşmüş bir rakibe yardım etmek, rakip yaralandığında topu dışarı göndermek veya ekipmanını rakibe ödünç vermek gibi vb.

Olumlu sosyal tutumlar, birçok olumlu zihinsel niteliğin en önemli yönlerinden biridir ve aynı zamanda sağlam bir kişiliğin ve bireysel sosyalleşmenin teşvikinin önemli bir bileşenidir. Prososyal davranış, toplumda başkalarına faydalı olan çabaları bilinçli olarak yapan bireylerin davranışını ifade eder (Carlo, 2006; Eisenberg vd., 2006). Bu davranışlar ahlaki biliş, duygular ve değer yönelimlerinden türetilmiştir. Prososyal davranış, bireysel davranışın yararlılığı ile vurgulanır ve açık sosyal davranışın doğrudan bir tezahürüdür. Bununla birlikte, arkasında karmaşık psikolojik olaylar olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar arasında, ahlaki duygu, kişilik özellikleri, psikolojik motivasyon, değer yönelimi ve bilişsel özellikler bulunur. Carlo ve Brandy (2001) prososyal davranışlarda kendini gösteren altı farklı davranışsal eğilim olduğunu ifade etmiştir. Bunlar: fedakar, acil, duygusal, açık, anonim ve uyumlu davranış eğilimleridir.

Farklı araştırmacılar prososyal davranışlara etki eden faktörleri araştırmışlardır. Erdem Teorisi, prososyal davranışın, bir bireyin iyi karakterinin kendiliğinden bir sonucu olduğunu savunmaktadır (Chi, 2005). Empati-fedakarlık hipotezi, empatinin bireysel prososyal davranışta teşvik edici faktör ve bunun arkasındaki kaynak olduğunu savunur (Batson, 1995).

Araştırmalar, kişi ne kadar çok bireysel olumlu prososyal davranış sergilerse, öznel iyi oluşunun, öz yeterliliğinin ve öz saygısının o kadar yüksek olduğunu (Laible ve diğerleri, 2004) ve kişinin olumlu bir ruh haline sahip olduğunu göstermiştir (Yang, 2013). Prososyal davranışta kişilerarası güven en önemli değişkenlerden biridir. Bu güven, başkalarının niyet ve davranışlarının olumlu beklentisine, toplum yanlısı davranışların içsel motivasyonuna ve sosyalleşmenin motivasyonuna ve kaynağına dayanmaktadır. Kişilerarası güven üç boyutu kapsar: Duygusal güven, kaliteli güven ve davranış güveni.

Sosyal destek, prososyal davranışları etkileyen önemli bir faktördür. Bu hem nesnel desteği hem de öznel desteği içerir. Nesnel destek, maddi destek ile sosyal kişilerarası iletişimin etkileşimini ifade etmektedir. Öznel destek, bir sosyal çevrenin üyelerinin kişiler arası iletişimde saygı görme, desteklenme ve anlaşılma konusunda tecrübeleri, duygusal deneyimleri ve memnuniyetleridir. Sosyal destek

toplum yanlısı davranışları doğrudan etkiler, ancak aynı zamanda kişiler arası güven yoluyla toplum yanlısı davranışları da etkilemektedir (Guo, 2017: 159).

Örgütsel anlamda prososyal davranış; örgüt üyesi tarafından çalışma arkadaşlarına, müşterilere, örgüt içinde bağlı olduğu gruba ya da örgütün bizzat kendisine yarar sağlamak için örgütteki rolünün yanında tamamıyla gönüllü olarak örgüt adına (Clary, ve diğerleri, 1998) yapmış olduğu fedakarlıklardır. Diğer bir tanımlamada örgütsel prososyal davranış; çalışanın örgütsel görevini yerine getirirken, etkileşimde bulunduğu çevreye, kişilere, gruplara ve örgüte karşı, refahı arttıracak davranışlar içinde bulunmasıdır (Brief, 1986). Katz, (1964) etkin örgütsel işleyiş için gerekli olan davranışları şu şekilde sıralamıştır. “1- Örgütte kalmak ve örgüte katılmak, 2-Yüksek standartlarda performans sergilemek, 3- Örgütsel hedeflere ulaşmak için rol gerekliliklerinin ötesinde yenilikçi ve kendiliğinden istekli bir şekilde faaliyet göstermek”.

Prososyal davranış türlerine bakıldığında 5 tür prososyal davranış türü olduğu söylenebilir (Sharma ve Tomer, 2018). Bunlar: Özgecil prososyal davranışlar, başkalarının iyiliği ve ihtiyaçları doğrultusunda endişe duymak, içselleştirilen normlar tarafından motive edilen davranışlardır. Uyumlu prososyal davranışlar, ise başkalarının sözel olan ve olmayan isteklerine cevap olarak gösterileni düşünmeden ve kendiliğinden oluşan davranışlardır (Eisenberg, Cameron, Tryon ve Dodez, 1981). Duygusal prososyal davranışlar, duygusal anlamda etki altında kalınan koşullarda ortaya çıkan davranışlardır. Kamusal prososyal davranışlar, başkalarının önünde gerçekleşen, diğerlerinin onayını kazanmak ya da saygı görmek amacı ile yapılan davranış türüdür. Gizli prososyal davranışlar, gerçekleştiğinden başkalarının bilgisinin olmadığı davranış türüdür. Bu davranış türü kamusal prososyal davranış türünün tersini yansıtmaktadır. Prososyal davranış türlerini (Aydınlı, 2013) yardımlaşma, özgeciler ve işbirliği şeklinde sınıflamıştır.

1.9 Antisosyal Davranışlar

Antisosyal davranışlar genel olarak, toplumda kabul gören normlara ve ahlaki ilkelere, geleneklere ters düşen davranışlar olarak, diğer insanların kişiliğine, malına karşı sahtekârlık, kayıtsızlık, yalan söyleme, kavgacılık, hırsızlık, evden kaçma ve kontrolsüz saldırgan davranışlar gibi toplum içerisinde ve aile yaşantısındaki suç niteliği taşıyabilen davranış biçimlerine denir (Budak, 2000; Öztürk, 2002).

Clark, Vanyukov ve Cornelius (2002)'e göre antisosyal davranış; sosyal normları ve diğer insanların haklarını ihlal eden, insana ve mala zarar vermek maksatlı yapılan, otoriteye başkaldıran ve yasal olmayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Waldman ve McBurnett (1999)'e göre önemli olan norm ve yasaların ihlal edilmesini içeren davranışlar olarak tanımlamakta; insana, hayvana karşı gösterilen fiziksel agresyon ile sahtekarlık ve mala karşı işlenen suçlar gibi agresif olmayan antisosyal davranışları gelişimsel farklılıklarından dolayı birbirinden ayırmaktadır. Antisosyal davranış, genel olarak, uygun davranışın kişisel veya kültürel standartlarını ihlal eden herhangi bir eylem olarak tanımlanır. Bu antisosyal davranış tanımı, herhangi bir yasanın ihlaline bağlı değildir ve bu nedenle, söz konusu kişinin eylemlerinden yasal olarak sorumlu tutulmasını gerektirmez. Antisosyal davranış, saldırganlık ve şiddet içeren davranışları içerebilir, ancak zorunlu değildir; aynı şekilde, saldırganlık ve ya şiddet her zaman antisosyal olarak kabul edilmek zorunda değildir (örneğin, bir meşru müdafaa aracı olarak veya kamu düzenini ve yasayı korumak için şiddet eylemleri). Bariz suç davranışının yanı sıra, antisosyal davranışlar arasında yalan söyleme, madde kullanımı, aldatma, diğer bireyler, benlik ve / veya toplum üzerinde genellikle olumsuz bir etkiye sahiptir. Kıyafet kurallarını görmezden gelmek ve kışkırtıcı konular hakkında konuşmak gibi diğer normları bozan davranışlar veya bazılarının garip bulduğu davranışlar, antisosyal davranış olarak kabul edilmez (Falk, 2016:3).

Antisosyal davranış eğilimlerinin temelinde aile içi faktörler önemli görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerdeki antisosyal davranışların temelinde bireyin ailesinde yer alan bir antisosyallik hikayesi yer almaktadır (Herndon ve Lacono, 2005). Antisosyal olan bir babanın çocuğundaki davranış bozukluğu, antisosyal olmayan babanın çocuğunun davranışlarından daha fazla antisosyal davranış içerdiğini birçok çalışma ortaya koymuştur. Antisosyal davranışların temelinde hem genlerin hemde çevrenin etkisinin bulunduğunu, bu tür davranışa sahip ailelerin çocuklarının antisosyal davranış sergileme olasılıkları yüksektir (Blazei, Lacono ve McGue, 2008).

Annenin; ergenlik dönemindeki davranış problemleri, kötü eğitimi, depresif yapısı, sigara kullanımı, düşük aile geliri ve anne baba arasındaki işlevsel olmayan ilişkiler, çocuğun antisosyal davranışlar sergilemesinde kalıtsal bir etki oluşturduğu söylenebilir. Genetik faktörlerin antisosyal davranış farklılıklarına özellikle de erken çocukluk döneminde güçlü bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir

(Lacourse ve diğ., 2014). Yapılan araştırmalarda antisosyal davranışların temelinde genellikle fizyolojik ve psikolojik faktörlerin etkilerinin olduğu bilinmektedir. Antisosyal davranışları sergileyen bireylerin genel olarak sosyo-ekonomik düzeyleri düşük aile çocukları olduğu ve benzer gruplarla toplanarak belirli bir alt kültürü temsil etmeleri üzerinde durulmaktadır (Çuhadaroğlu, 2004). Antisosyal davranışların psikososyal nedenleri ile ilgili yapılan araştırmaların, yine aile ve çocukluk üzerine yaşantıları üzerinde yoğunlaştığı görölmektedir. Söz konusu bu davranışlar üzerinde yapılan biyolojik araştırmalarda beynin frontal ve prefrontal lob kısmında gözlenen disfonksiyonun yüksek düzeyde olduğu, testosteronun düşük düzeyde serotonin 5-hidroksi triptamin hormonuyla antisosyal kişilik bozukluğu ile anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile antisosyal kişilik özelliği taşıyan bireylerin psikososyal ve biyolojik açıdan diğer bireylere göre farklı özellikler sergilemektedirler (Çuhadaroğlu, 2004).

Antisosyal davranışlar, bireylerin duyguları ile başa çıkamaması sonucu oluşan bir süreçtir. Yapılan araştırmalarda belli durumlarda korku ya da öfke duygularını yaşayan bireylerde antisosyal davranış eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Clarke, 2011: 75). Araştırmalarda, antisosyal davranışların bağlantılı olduğu durumlar; çocuğun bilişsel ve nöropsikolojik bozukluklar (Werner, 1989), ayrıca yanlış aile kararları, aile içi şiddet, çocuk yetiştirmedeki eksiklikler ve yoksulluk gibi durumlar olarak gösterilmektedir.

1.10 Prososyal ve Antisosyal Davranışlar

Geçmişten günümüze sporun insan hayatında ve sağlığındaki yeri giderek önem kazanmaktadır. Spor, özellikle bireye fiziksel gelişim noktasında katkılar sunmasının yanında bireyin psikolojik gelişimine de sağladığı faydalar yadsınamaz bir gerçektir. Spor ve ahlak ilişkisi, özellikle sporda prososyal ve antisosyal davranışlar bağlamında uzun yıllardan beri araştırılmaktadır.

Prososyal ve Antisosyal davranışlar genel olarak sosyal bilişsel teori kapsamında incelenmiş, sosyal bilişsel kuram bağlamında Bandura, (1991) bireyin davranışının kınanabilir bir davranış olup olmadığını belirlemek amacıyla çok faktörlü kurallar ve standartlar mevcuttur. Bandura'ya göre bir davranışı değerlendirirken, ortaya konulan davranışın veya hareketin diğer kişiler açısından sağladığı sonuçlar yerine bireyin güdülerinin diğer kişiler için ne gibi sonuçlara yol açacağının göz önüne alınması gerektiğini ileri sürmüştür (Bandura, 1991). Bandura, proaktif ve önleyici olarak ahlakın iki yönü üzerinde durmuştur. Proaktif

ahlak, insancıl davranma eğilimi olarak görülürken, önleyici ahlak ise insanlık dışı davranmaktan kaçınmayı ifade etmektedir. Bu durum Bandura'ya göre "İnsanlar kötü şeyler yapmaktan kaçınmanın yanı sıra iyi şeyler yaparlar." şeklinde görülebilir (Bandura, 1999).

Bir davranışın diğerleri için olumlu veya olumsuz sonuçları olabilir, yani ahlak proaktif veya engelleyici olabilir (Bandura, 1999). Proaktif ahlak, insanca davranma veya iyi şeyler yapma gücünde kendini gösterirken, önleyici ahlak insanlık dışı davranmaktan veya kötü şeyler yapmaktan kaçınma gücü olarak ifade edilebilir. Spor araştırmalarında, prososyal ve antisosyal davranış terimleri, sırasıyla proaktif ve önleyici ahlakı ifade etmek için kullanılmıştır (Kavussanu vd., 2006). Prososyal davranış, başka bir bireye yardım etmeyi veya fayda sağlamayı amaçlayan gönüllü davranış olarak tanımlanmıştır (Eisenberg ve Fabes, 1998). Spordaki örnekleri ise sahadaki bir oyuncuya yardım etmek ve takım arkadaşını tebrik etmek şeklindedir. Antisosyal davranış, başka bir bireye zarar verme veya dezavantajlı duruma düşürme amaçlı davranıştır (Kavussanu ve diğerleri, 2006; Sage ve diğerleri, 2006), örneğin bir rakibi yaralamaya çalışmak veya sakatlanma numarası yapmak gibi. Sage ve Kavussanu, (2007) prososyal ve antisosyal davranışların sadece rakiplere değil aynı zamanda takım arkadaşlarına da yönlendirilebileceğini öne sürmüştür. Örneğin, Kavussanu ve ark. (2009), futbol maçları sırasında gözlemlenen başka bir oyuncuyu tebrik etmek gibi prososyal davranışların büyük bir yüzdesinin takım arkadaşlarına yönelik olduğunu ifade etmiştir. Bu gözlemsel araştırma aynı zamanda futbol maçları sırasında meydana gelen davranışların çoğunun rakiplere karşı antisosyal davranışlar olduğunu ortaya koymuştur.

Kavussanu ve Boardley, (2009) yaptıkları çalışmada, ahlaki açıdan sportif davranışları araştırdığı çalışmalarında, genel olarak rakibini itmek ve provoke etmek gibi olumsuz sosyal davranışlar üzerinde durarak önleyici ahlak üzerine yoğunlaşmışlardır. Arnold (1994, 2001) sporun ahlaki değerlerle dolu bir uygulama olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Spor sadece oyunun kurallarına saygı duymayı gerektirmez, aynı zamanda kişinin rakiplerine saygı duyması, iyi performans için eşit fırsatlar, karşılıklı işbirliği, adalet ve sportmenlik ile ilgili davranışları gerektirir. Söz konusu bu unsurların sporu oluşturduğu düşünülmektedir ve "adil oyun" kavramı ile özetlenebilir (Loland ve McNamee, 2000). Van Bottenburg ve Schuyt (1996), spor faaliyetinin takım ruhu ve sosyal

sorumluluk gibi önemli erdemlerin gelişimini teşvik ettiğini iddia etmektedir. Coakley (1984), sporcuların sürekli olarak rakiplerinin eylemlerini veya hareketlerini tahmin etmeleri gerektiğinden, sosyal-bilişsel yeterlilikleri uyardığını vurgulamıştır. Rol alma yeteneği, ahlaki muhakemede gelişme için gerekli bir koşul iken (Kohlberg vd., 1987), otokontrol veya sebat gibi erdemli eğilimler, ahlaki muhakemenin ahlaki davranışa dönüştürülmesi açısından önemli olabilmektedir. (Matsuba ve Walker, 1998) . Okul dışı etkinliklere katılımın (Mahoney, 2000) ve organize gençlik sporu da dahil olmak üzere denetimli ve yapılandırılmış boş zaman etkinliklerinin (Vazsonyi ve diğerleri, 2002) ergenlerin daha az antisosyal davranışla ilişkili olduğunu gösteren ampirik kanıtlar mevcuttur.

Darling ve diğerleri, 2002; Rhodes, 2002; Zimmerman ve diğerleri, 2002), yüksek kaliteli antrenör-sporcu ilişkilerinin antisosyal davranışa karşı koruyabileceği ve koçtan beri toplum yanlısı davranışları geliştirebileceği çıkarılabilir olumlu bir rol model olarak hizmet eder ve duygusal destek sağlar. Yetişkinlerden gelen ilişkisel desteğin ergenlerde davranışsal uyumun güçlü bir yordayıcısı olduğunun gösterildiğine dikkat etmek önemlidir (DuBois ve diğerleri, 2002; Scholte ve diğerleri, 2001; Wills ve Cleary, 1996).

Bireysel düzeyde sosyomoral atmosfer, sosyomoral iklimin bireysel algılarını yansıtırken; bağlamsal düzeyde sosyomoral atmosfer, ekip üyeleri tarafından paylaşılan bir perspektiftir. Bireysel düzeyde antrenör-sporcu ilişkisinin kalitesi, sporcunun antrenörle olan ilişkisine dayanırken; bağlamsal düzeyde antrenör-sporcu ilişkisi kaliteli bir antrenörün sporcularla etkileşim şeklini yansıtır. Bu nedenle, antrenör-sporcu ilişkisinin kalitesi, her iki düzeyde de antisosyal ve prososyal davranış üzerinde etkili olmaktadır. Antisosyal ve prososyal davranış, bireysel sporcuların özelliklerine ve takımların veya antrenörlerin özelliklerine, yani sosyal bağlama bağlı olacaktır (Rutten vd. 2007).

1.11 Sporda Prososyal Davranışların Yordayıcıları

Bir kişinin spordaki diğer sporculara karşı prososyal davranma derecesi, büyük ölçüde onların başarı hedefine yönelmelerine bağlıdır. Sporda iki büyük başarı hedefi (görev ve ego yönelimi) başarıyı tanımlamak ve yeterliliği değerlendirmek için kullanılma eğiliminde olan kriterleri yansıtmaktadır (Nicholls, 1989). Görev uyumu yüksek bireyler, çok çabaladıklarında ve sıkı çalışmalarının sonucu olarak iyileşme gördüklerinde kendilerini başarılı hissetme eğilimindedirler. Buna karşılık, ego yönelimi yüksek olanlar, başarıyı normatif

terimlerle tanımlama eğilimindedir ve başkalarına üstünlük gösterdiklerinde kendilerini başarılı hissederler. Özerk motivasyon ve özerkliği destekleyen iklim veya koçluk tarzı da prososyal davranışlara yardımcı olur. Özerk motivasyon, sporcular aktiviteye değer verdikleri veya aktiviteden zevk aldıkları için spora katılmayı seçtiklerinde açıkça görülmektedir. Antrenörlerin sporculara seçenekler sunması, sporcuların duygularını kabul etmesi, sporcular inisiyatif aldıklarında ve bağımsız problem çözme gösterme eğiliminde olduklarında onlara fırsatlar vermeleri spor bağlamında özerkliği destekleyicidir (Deci ve Ryan, 1985; Hodge & Lonsdale, 2011). Özerklik destekleyici koçluk tarzına ilişkin algılar, özerk motivasyonu olumlu bir şekilde yordamaktadır; bu da, genç sporcularda takım arkadaşlarına karşı prososyal davranışları yordadığı söylenebilir (Hodge ve Lonsdale, 2011).

Bolter ve Weiss (2013), antrenörlerin sporcuların spor kişiliğini etkileyebileceği altı davranış türü tanımlamıştır. Bunlar: 1-Beklentileri belirleme, 2-Iyi sportmenliği pekiştirme, 3-Öğretme 4-Modelleme, 5-Zayıf sportmenliği cezalandırma ve 6-Iyi sportmenliği kazanmaya öncelik verme. Ortaokul erkek ve kızları üzerinde yapılan bir çalışmada (Bolter ve Kipp, 2018), takım sporunda iyi sportmenliği destekleme, öğretme ve modelleme, takım arkadaşlarına ve rakiplere karşı olumlu sosyal davranışla olumlu bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Ek olarak, iyi bir sporcu modelleme, takım arkadaşlarıyla olan ilişkiyi olumlu bir şekilde yordamıştır ve hem takım arkadaşlarına hem de rakiplere karşı prososyal davranışları olumlu bir şekilde yordadığını tespit etmişlerdir.

Tanımlayıcı normlar, bir kişinin takım arkadaşlarının takımının diğer üyelerine karşı prososyal veya anti-sosyal olarak hareket etme derecesini ifade etmektedir. Rekabetçi genç buz hokeyi oyuncuları üzerinde yapılan bir çalışmada, sezon boyunca algılanan prososyal takım arkadaşı davranışı, kişinin takım arkadaşlarına karşı kendi kendine bildirilen prososyal davranışı arttırmıştır (Bruner ve diğerleri, 2018). Başka bir çalışmada, Benson ve Bruner (2018), ergen hokeyi oyuncularından, 10 günlük bir süre boyunca kendi davranışlarının yanı sıra takım arkadaşlarından günlük olumlu sosyal ve antisosyal davranış günlüklerini tamamlamalarını istemiştir. Sporculara o gün takım arkadaşlarının davranışlarından herhangi birini kişisel olarak deneyimleyip deneyimlemedikleri sorulmuştur. Sporcuların takım arkadaşları ile etkileşim biçimlerinde zaman içinde farklılık

olduğu ve bu farklılık, takım arkadaşı davranışlarına ilişkin günlük deneyimleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir (Benson ve Bruner, 2018).

Prososyal davranışın bir diğer yordayıcısı, “Bireyin benlik kavramının değer ve duygusal önemi ile birlikte bir sosyal gruba veya gruplara üyeliği hakkındaki bilgisinden kaynaklanan kısmını ifade eden sosyal kimliktir.” (Tajfel, 1981, s. 255). Sporda sosyal kimlik ile ilgili üç yapıdan bahsetmek mümkündür. Bunlar: 1- Bilişsel merkeziyet (bir ekip üyesi olduğumu düşünürüm), 2- Grup içi bağlar (bu ekibin diğer üyeleriyle güçlü bağlar hissediyorum), 3- Grup içi etki (takımın bir üyesi olduğum için mutluyum) (Benson ve Bruner, 2018).

Bruner, Boardley ve Côté (2014), lise spor takımları üzerine yaptıkları çalışmada, iç-grup bağlarının ve iç-grubun olumlu bir şekilde olumlu sosyal takım arkadaşı davranışını etkilediğini, ancak prososyal rakip davranışı ile hiçbir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir. Bu nedenle; güçlü bağlar hisseden ve takımının bir üyesi olmaktan memnun olan sporcular, takım arkadaşlarına daha çok prososyal davranırlar. İç grup bağları ve bilişsel merkeziyet, kendi kendine bildirilen prososyal takım arkadaşı davranışını olumlu bir şekilde öngördüğü tespit edilmiştir (Bruner ve diğerleri, 2018).

Literatürde yapılan çalışmalar, takım arkadaşlarına ve rakiplere karşı prososyal davranışların farklı olduğunu göstermektedir. Görev oryantasyonu, hakimiyet iklimi, özerk motivasyon, özerkliği destekleyen koçluk tarzı ve sosyal kimlik, takım arkadaşlarına karşı prososyal davranışla daha güçlü ilişkilerin olduğunu göstermektedir.

1.12 Sporda Antisosyal Davranışların Yordayıcıları

Belki de spor bağlamında antisosyal davranışla en tutarlı şekilde ilişkilendirilen yapı ahlaki kopukluktur. Çok sayıda çalışma, ahlaki kopukluk ve antisosyal davranış arasında, özellikle rakiplere yönelik güçlü pozitif ilişkileri tutarlı bir şekilde ortaya koymuştur (Boardley ve Kavussanu, 2009, 2010; Hodge ve Gucciardi,).

Bir kişinin spora yaklaşma şekli, kişinin davranışları üzerinde etkilere sahiptir. Bu yaklaşımı şekillendiren değişkenlerden biri hedef yönelimdir (Nicholls, 1989). Boardley ve Kavussanu (2010), erkek futbolcularda ego yöneliminin, ahlaki bağlantının kesilmesi yoluyla dolaylı olarak rakiplere ve takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışları pozitif olarak yordadığını ve bu ilişkinin rakip davranış için daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Kavussanu, vd.,

(2013) çalışmasında ego yöneliminin, antisosyal rakip davranışları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiş, ego yöneliminin, antisosyal rakiple pozitif olarak ilişkili olduğunu ancak takım arkadaşı davranışı ile ilişkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Ego yöneliminde yüksek sporcuların sporda yer alırken tipik olarak rakiplerinden daha iyi performans göstermeye çalıştıkları düşünülürse, rakiple ego yöneliminin takım arkadaşı antisosyal davranışına kıyasla daha güçlü bağlantısının olduğunu ifade etmiştir.

Kontrollü motivasyonu (Deci ve Ryan, 1985) antisosyal davranışla ilişkilendirilmiştir. Sporcular, ödüller kazanmak, başkalarına ne kadar iyi olduklarını göstermek veya suçluluk ve utanç duygularından kaçınmak gibi dışsal nedenlerle sporda yer aldıklarında kontrollü motivasyon ortaya çıkmaktadır. Kontrollü motivasyona sahip sporcular, oyunun veya mücadelenin sonucuna odaklanır ve dışsal hedeflerine ulaşmak için antisosyal davranışlarda bulunma olasılıkları daha yüksektir.

Kontrolcü bir ortamda koçlar, kontrol dili ve performans için dışsal ödüller, zorlayıcı uygulamalar ve baskı aracını kullanarak otoriter bir şekilde davranırlar. Zorlayıcı, baskıcı ve otoriter bir şekilde sporcularına karşı önyargılı bir düşünme manipülasyon, itaat ve koşullu saygı gibi stratejiler kullanmaları antisosyal eğilimleri artırıcı yöndedir (Bartholomew, Ntoumanis, & Thogersen-Ntoumani, 2009). Üniversite sporcuları üzerinde yapılan bir araştırmada, algılanan kontrol koçu davranışı ahlaki bağlantının azalmasına sebep olmuş, bu da rakiplere ve takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranışın artmasına sebebiyet vermiştir (Hodge & Gucciardi, 2015).

Kişinin takım içindeki arkadaşlarının davranışları, kişinin takım arkadaşlarına karşı davranışlarını etkilemektedir. Ergen hokey oyuncularında takım arkadaşlarından günlük olarak deneyimlenen antisosyal davranışlar, takım arkadaşlarına karşı kendiliğinden ortaya çıkan antisosyal davranışlar şeklindedir. Antrenmanlar sırasında takım arkadaşlarının birbirlerine karşı daha fazla antisosyal davranış sergilediğini algılayan sporcular, takım arkadaşlarına karşı daha fazla antisosyal davranış eğilimi içerisindeyler (Benson ve Bruner, 2018).

Ego yönelimi, kontrollü motivasyon, performans iklimi, kontrolcü koçluk stili ve spor kişiliğini kazanmaya öncelik veren koçluk davranışı, spor bağlamında antisosyal davranışlara yol açmaktadır. Dahası, bir kişinin takım arkadaşlarını antisosyal bir şekilde hareket ettiklerini algılaması, takım arkadaşlarına karşı kendi

kendine ortaya çıkan antisosyal davranışın güçlü bir öngörücüsüdür (Kavussanu, 2021). Empati yeteneği yüksek olan ve ahlaki bir kişi olmanın kimliğinin merkezi bir parçası olduğunu düşünen sporcular, hem rakiplerine hem de takım arkadaşlarına karşı antisosyal bir şekilde davranma olasılıkları daha düşüktür. Bu nedenle, empatiyi ve ahlaki kimliği güçlendirecek faaliyetler tasarlamak, antisosyal spor davranışlarının sıklığını azaltmaktadır. Bu davranış, koçluk ortamının, özerkliği destekleyici yönlerinin güçlendirilmesiyle de azaltılabilir. Takım içindeki olumlu sosyal davranış, daha olumlu bir spor deneyimi yaratmaya katkıda bulunabilir ve daha sonra kişinin spora katılımı sürdürme taahhüdü için uzun vadeli sonuçlar doğurabilir (Kavussanu, 2021).

Prososyal ve antisosyal davranışlarla ilgili literatürde pek çok yerli ve yabancı çalışma bulunmaktadır. Literatür taraması bize, bu çalışmaların amaçları ve sonuçlarının ne olduğunu ve bu çalışmalar ile alanda hangi boşluğun doldurulduğunu görme fırsatı sunmaktadır.

Spor alanında yapılan yabancı çalışmalara bakıldığında; Shields, Lavoie, Bredemeier ve Power (2007)., Sage, Kavussanu, Duda, (2006), Kavussanu ve Boardley (2006)., Eisenberg, vd. (1998)., Gomà-i-Freixanet, (1995)., Bandura, (1991)., prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde çeşitli araştırmalar yürüttükleri görülmektedir. Ayrıca Malhotra ve Ackfeld (2016), Tsaur vd. (2014), Kanten (2014), Ugwu ve Oji (2013), Limpanitgu vd. (2013), Shin (2012), Bellou ve Andronikidis (2008), Ackfeldt ve Wong (2006), Brown ve Treviño (2006) araştırmalarında prososyal davranışlara yer vermişlerdir.

Sporda prososyal ve antisosyal davranışlarla ilgili yürütülen yerli araştırmalar aşağıda sunulmuştur.

Yarayan, Yıldız, Gülşen, İlhan, (2020) “Futbolculuk Seviyesi Prososyal ve Antisosyal Davranışların Bir Belirleyicisi midir?” başlıklı çalışma yürütmüştür. 19-30 yaş aralığında amatör, profesyonel ve milli 300 erkek futbolcularla gerçekleştirdiği çalışmasında sporculuk seviyesinin prososyal ve antisosyal davranışları anlamlı düzeyde yordadığını bulmuştur.

Ayrıca, Özdemir (2019), “Takım Sporları ile Uğraşan Yetişkin Sporcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının Belirlenmesinde Mükemmeliyetçilik ve Başarı Hedeflerinin Rolü” başlıklı çalışmasında futbol, voleybol ve basketbol takım sporcularının prososyal ve antisosyal davranışlarının cinsiyete ve spor deneyimine göre farklılaşma durumlarını incelemiştir. Araştırmada cinsiyete göre takım

arkadaşına ve rakibe antisosyal davranış alt boyutunda anlamlı farklılık kadınlar lehine olduğu belirtilmiştir. Prososyal davranışlarda ise anlamlı farklılık olmadığını belirlenmiştir. Ayrıca kadınların prososyal davranış puan ortalamalarının erkeklerden yüksek, antisosyal davranış puan ortalamalarının ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Spor deneyimi değişkenine göre 10 yıl ve üstü sporcuların puan ortalamaları 1-9 yıl arası spor yapanlardan yüksek olduğunu tespit edilmiştir.

Alemdağ, (2019) 425 futbol ve basketbol takım sporcuları ile yürüttüğü “Saldırganlıkta prososyal ve antisosyal davranışların rolü” başlıklı çalışmada, sözel ve fiziksel saldırganlıkla prososyal ve antisosyal davranışlar arasında anlamlı ilişkiler olduğunu, özellikle antisosyal davranışların etkisinin daha belirleyici olduğunu belirlemiştir.

Pepe, vd., (2019) “Aktif spor yapan amatör sporcuların spor ortamında fair play (sportmen) davranışlarının incelenmesi” başlıklı çalışmada lisanslı amatör sporcuların genellikle sportmen davranışlar sergilediğini ve bireysel spor yapanların takım sporu yapanlara, kadın sporcuların erkek sporculara göre daha sportmen davranışlar sergilediklerini tespit etmiştir.

Görgülü, Adiloğulları, Tosun, Adiloğulları, (2018)’ de prososyal ve antisosyal davranışlar ile sporcu kimliği arasındaki ilişkileri faal spor yapan 244 üniversite öğrencisi üzerinden inceleyerek cinsiyet, yaş, spor yapma yılı, takım sporu ve bireysel spor yapma durumu gibi faktörlere göre farklılıkları tespit etmeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda sporcu kimliği ile takım arkadaşına prososyal davranış arasında anlamlı ilişki olduğunu belirtmiştir. Cinsiyete göre prososyal davranış puanları kadın ve erkek sporcularda anlamlı olarak farklılaşmazken, antisosyal davranış puanları kadın sporcularda erkek sporculardan daha yüksek çıktığı ve anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ayrıca bireysel spor yapanların “rakibe antisosyal davranış” puanları takım sporu yapanlara göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Alemdağ, (2018) Trabzon ilindeki 12-17 yaş arası amatör genç futbolcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını bazı demografik özelliklere göre incelemiştir. 225 futbolcudan elde ettiği verilere göre futbolcuların prososyal davranış düzeylerinin yüksek, antisosyal davranış düzeylerinin düşük olduğunu bulmuştur. Ayrıca futbol oynama yılı arttıkça prososyal davranışlarda artış, antisosyal davranışlarda ise azalma olduğunu tespit etmiştir.

Prososyal ve antisosyal davranışlarla ilgili literatürde, örgütsel yönetim alanında da pek çok çalışma yürütüldüğü görülmektedir.

Esmer ve Özdaşlı, (2018) prososyal davranışları tanımlayan, tarihsel süreçteki gelişimini açıklayan, yapısı, boyutları, teorisi, çeşitleri ve örgütler için önemi ile ilgili geniş bir literatür bilgisi sunan çalışmada “Psikolojik sözleşme ihlali algısı ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide etik liderliğin aracılık rolünü” belirlemeye çalışmışlardır. Yükseköğretim kurumuna bağlı devlet üniversitelerindeki akademisyenler üzerinden yürüttüğü çalışmada akademisyenlerin psikolojik sözleşme algılarının düşük, etik liderlik algılarının yüksek ve prososyal davranış eğilimlerinin ise oldukça yüksek olduğunu ve etik liderlik davranışının psikolojik sözleşme ihlali algısı ile prososyal davranışlar arasında aracı rolü olduğunu tespit etmiştir.

Yıldız, (2019) “Prososyal motivasyon ile Kişilik ve Örgüt Kültürü İlişkisi” başlıklı çalışmada bu konuyu ele almıştır. Çalışma sonucunda kişiliğin nörotiklik boyutu hariç diğer boyutlarının prososyal davranışlar üzerinde anlamlı etkisi olduğunu saptamıştır.

Ayrıca Altıntaş, (2020)., Bayrakçı ve Kayalar (2016), İpek ve Özbilgin (2015), Soydemir vd. (2014), Yeşiltaş vd. (2013), Yıldız vd. (2012), Karadağ ve Mutaftçılar (2009), araştırmalarında prososyal davranışlara yer vermişlerdir.

1.13 Ahlak Kavramı

Ahlak Arapça “hulk” un (huy) çoğulu, insanın doğuştan veya sonradan eğitimle kazanmış olduğu ruh, gönül ve huy durumu anlamına gelmektedir. Hulk ise yaradılıştan gelen huy, manevi nitelik daha açık bir ifade ile iyi ya da kötü huy’u ifade etmektedir (Par 1984). Daha geniş ifadeyle kavram, Arapça “yaratma”, “yaratılış” ve “yaratılmış” gibi anlamlara gelmektedir. “Halk” ile aynı kökten, “karakter, tabiat, huy” gibi anlamlara gelen *hulk* veya *huluk* kelimesinin çoğulu olarak Türkçe’de tekil olarak kullanılmaktadır. Lügat kitaplarında “hulk” kelimesinin mertlik, tabiat, seciye, huy, din ve yaratılış anlamlarına gelmektedir (İbn Manzûr, 1990). Kavram olarak bakıldığında Ahlak; kişilerin toplum içinde benimsedikleri ve uymak zorunda bulundukları kurallar ve davranış biçimleridir (Kağıtçıbaşı, 1998). Diğer bir ifade ile bir bireyin kendine göre neyin “iyi” ya da “doğru” olduğunu tanımlamasıdır (Rest, 1994). Ahlak; sanki yaratılıştanmış gibi olup da sonradan kazanılmış olan özellikleri göstermektedir. Bu nedenle, ahlakın bir subjektif yanı, bir de davranış yanı, diğer bir ifade ile fiil ve hareket (objektif)

yönü vardır. Hangi yönüyle bakılırsa bakılsın, ahlak kavramının insanla ve insan davranışlarıyla ilişkili olduğu aşikardır (Erdem 1994). Gazali'ye göre, insandaki temel güdüler, değerler yoluyla uygun bir şekilde dengelenir ve güzel ahlak ortaya çıkar. Söz konusu bu güdüler başıboş bırakıldıklarında insan kötü ahlaklı olmaktadır. Gazâli, insanın güzel ahlak sahibi olmasının en önemli yollarından birisinin eğitim olduğunu ifade etmiştir. İnsan, güdülerin aşırılıklarından sadece eğitim vasıtası ile kurtulabilmektedir.

Ahlak, bireylerin diğer insanlar ile olan ilişkilerini belirleyip şekillendiren ilke, kural ve değerler bütünüdür ifade etmektedir. Kişilerin yaşam alanlarında tecrübeleri sonucu oluşan ve bu ortamda genel geçer olan bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır (Kesgin, 2010). Ahlak, insanlar arasındaki ilişkileri pozitif ve olumlu yönde düzenlemek için ortaya konmuş kurallar bütünüdür. Ahlaki davranışlarda en önemli olan durum, benliğin oluşmasında toplumun etkisinin yadsınamaz oluşudur. Çünkü davranışın gerçekleşmesinde birebir diğer insanlar ile etkileşim önemli rol oynamaktadır (Güngör, 2000).

Ahlak; insanın işlediği fiil ve davranışlardan ziyade, sözkonusu bu davranışların kaynağı ve etkeni olan, onları bir araya getiren getiren manevi olan kabiliyet ve yatkınlıkları ifade etmektedir. Ahlak, sadece iyi huyları veya kabiliyetleri içermez. Asıl olan iyi ve kötü huyların bütününe ahlak denir (Karaman ve diğ. 2008). Ancak, ahlak dendiğinde aynı zamanda utanma duygusuna sahip olan ve iyi ahlaklılık anlaşılmalıdır. İnsanlığın sosyal hayattaki en önemli amacı iyi ahlaklı olmaktır (Atay, 1995). Ahlakın konusu insan davranışları olmasına rağmen insanın iradeli, bilinçli, iyi ya da kötü olarak nitelendirdiği, toplum içinde uyması gereken kurallara uygun davranışlar ahlakın içinde yer almaktadır (Aydın, 2011). Bu tanımlamalar göz önünde alındığında Ahlak; insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevî nitelikler, huylar ve bunların sonucunda ortaya koyduğu iradeli davranışlar, insan ruhunda iyice yerleşerek meleke ve karakter halini alan yetenekler bütünüdür. Ahlak, iyi ve kötü huyların ve davranışların hepsini içerir. Dolayısıyla, kendisinde iyi meleke ve kabiliyetler geliştirmiş insan “iyi ahlâklı”; kötülük yapmaya yöneltici meleke ve yetenekler geliştiren insan ise “kötü ahlâklı” insan denir. Bununla birlikte iyi huylu, iyi davranışlı insan için “ahlâklı”, böyle olmayan kimse için de “ahlâksız” deyimini halk arasında kullanılmaktadır (Çetin, 2007).

Kohlberg'e göre ahlak bilişsel bir yetenek olarak ortaya çıkar. Birey tarafından belirlenen aynı zamanda evrensel ilkelerle örtüşen ilkelere göre yargıda bulunması, kararlar alması ve bu doğrultuda da davranabilme yeteneğidir (Çiftçi, 2003). Bir başka tanıma göre toplum içerisinde insanların birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyen kural, ilk ve değerler bütünüdür (Cevizci, 2011). Arslan (2010)' a göre ahlak, hangi durumun ya da davranışın iyi ya da kötü olduğunu belirlemek için gerekli olan, aynı zamanda insanlar için ilkeler ve kurallar toplamı anlamına gelmektedir. Akarsu (1975)'e göre ise ahlak, belli bir dönemde insan toplulukları tarafından benimsenen, insanlar arası ilişkileri düzenleyen törel davranış kuralları, ilke ve yasaların bütünü olarak tanımlanmıştır.

1.13.1 Ahlaki Gelişim

Ahlaki gelişimi, Senemoğlu (2012) toplumun bütün değerlerine karşı kayıtsız şartsız pasif bir uyma çabası değil, topluma etkin bir şekilde uyumu sağlamak için değerler sistemi oluşturmak olarak tanımlamıştır. Akandere, Baştuğ ve Güler (2009)' e göre ahlaki gelişim, doğrunun ve yanlışın belirlenmesinde etkili olan prensip kuralların gelişim sürecidir. Onur, (1995)' e göre ahlaki gelişim, çocukların hangi davranışların doğru, hangilerinin yanlış olduğuna karar vermelerine rehberlik eden ve kendi davranış eylemlerini yönetebilme ve kontrol edebilme yeteneği kazanma sürecidir.

Ahlaki gelişim, (Tichy vd., 2010) tarafından çocukluğun en önemli yönü olarak görülmüş, aile ve toplumun en önemli sorumluluğunun yanında toplum normlarını içselleştirme olarak da tanımlanmıştır Ahlaki gelişim sürecinde ilk ve en önemli ahlaki otorite kaynağı ailedir. Özellikle ilk çocukluk yıllarında toplum normlarını yansıtmaları açısından ve ahlaki değerlerin çocuğa aktarılması ile ilgili aile en iyi örnekleri sağlar, onu doğru davranışa motive eder. Aile ortamı davranışların kazanılmasında önemli bir etkiye sahip olan ödül ve cezanın uygulandığı ilk yerdir. Babanın, aile içinde çocuklarla ilgili karar veren, onlara belirli sınırlamalar getiren ve onları disipline eden bir rolü vardır. Anne ise, aile bireylerinin gereksinimlerini karşılayarak onlar arasındaki duygusal tutum ve davranışlarda bütünleştirici ve uzlaştırıcı bir rol üstlenmektedir. Bu süreçte çocuk anne-babası ile özdeşim kurarak onlara ait değerleri benimsemektedir (Şengün, 2007).

Ahlak gelişiminde ailenin yanında bireyin yaşadığı sosyal çevre, içinde bulunduğu kültürün de önemli bir rolü bulunmaktadır. Ahlak öncelikle bir kültür

çerçevesinde kabul görmüş, belirlenmiş ve tanımlanmış değerler bütününe ve bu kültür içerisindeki bireylerin bu değerleri nasıl yaşatacakları ve söz konusu amaçlara nasıl ulaşacaklarını belirleyen kuralların tamamına gönderme yapar (Türer, 2015). Ahlak gelişimi, kişinin toplumsal değer yargılarını edinerek içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasını; bununla birlikte kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmalarını amaçlamaktadır. Ahlak gelişimi; toplumun gelenek, görenek ve adetlerinin içselleştirilmesi süreci ve aynı zamanda toplum içinde nasıl davranılması gerektiğinin farkında olunmasıdır. Toplum içerisinde birlikte yaşadığımız insanlara karşı görev ve sorumluluklarımızı öğrenme ahlaki gelişimin bir parçası olarak görülmektedir. Ahlak gelişiminin en nihai amacı; bireylerin evrensel ilkeler, doğru ve yanlış, hak, adalet ve özgürlük kavramları etrafında kendi doğrularını ve ilkelerini geliştirmesidir (Özden, 2003).

Ahlak gelişimi; doğru ve yanlışın belirlenmesinde geçerli olan prensip ve ilkelerin gelişimidir. Ahlakta üç farklı boyuttan bahsetmek mümkündür. Bunlar bilişsel boyut, davranışsal boyut, duygusal boyut şeklindedir. Bilişsel boyut; genel olarak neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirleyen sosyal normların anlaşılması aynı zamanda bunlarla ilgili bilgileri de kapsamaktadır. Davranışsal boyut, ahlak kurallarına uyan- uymayan davranışları ifade etmektedir. Duygusal boyutta ise davranışlarımız hakkındaki duygularımızın ifade edilmesi söz konusudur. Ergenlik, bireyin en büyük zihinsel ve duyuşsal gelişim gösterdiği ve her şeyi eleştirip, soruşturup, kendine has yeni bir dünya kurmaya çalıştığı dönemdir (Cüceloğlu, 1992, s.360). Ahlaki gelişim, kişilik gelişiminin en önemli unsurlarından biri olup çocuğun sosyalleşme sürecinde iyi ve kötü konusunda bir bilinç geliştirmesi ile ilgili bir durumdur. Ahlaki gelişim sürecinde bireyden beklenen toplumun kuralları ve gelenekleri çerçevesinde kendisini denetleyebilmesidir (Selçuk, 1995, s.82).

Ahlaki gelişimin farklı açılardan incelenmesi ergenliği daha iyi anlayabilmek adına önemli bir durumdur. Cinsiyet grupları ve yaş farklılıkları ahlaki gelişime etki eden önemli bir unsurdur. Genellikle bu farklılıklar okul düzeyleri göz önünde bulundurularak incelenmektedir. Genel olarak 7-8 ve 9. sınıf öğrencileri erken ergenler, lise öğrencileri ise geç ergenler olarak tanımlanmaktadır. Farklılaşma genellikle yaşa bağlı olarak, 10-14 yaş grubu, erken ergen grubu ve 15-19 yaş grubu ise, geç ergen grubu olarak tanımlanmıştır. 10 yaştan 12 yaşa kadar ergenlik öncesi; 13 yaş'tan 16 yaşına kadar erken ergenlik dönemi ve 17 yaş'tan 21 yaş'a kadar geç ergenlik olarak üç dönemden söz edilmektedir. 8 yaşındaki

çocuklar, genel olarak yetişkin yasaklarına uyarlar, 8-10 yaşları arasında işbirliğine duyulan istiklal neticesinde karşılıklı ilişkiler ve toplumsal gerçeklikler önemli yer tutmaya başlamaktadır. Cinsiyet ahlaki gelişimi etkileyen bir diğer unsurdur. Kız ve erkeklerin seçtiği arkadaş grupları; çocukluk ve ergenlik döneminde farklılaşmaktadır. Kızlar, ergenlik döneminde çocukluk dönemlerine göre, birbirlerine çok daha fazla önem vermeye başlarlar. Ergenlik sürecinin getirmiş olduğu fiziksel ve sosyal değişimlerle mücadele etmeye çalışan bireyler, cinsiyet rollerine ait sorumlulukları taşımaya başlar. Erken ergenlik, bireylerin kendilerine ait fiziksel ve sosyal özelliklerinin gelişim gösterdiği, aile bağlarının, arkadaşlık ilişkilerinin daha yoğun yaşandığı, toplumsal kural ve geleneklerin kazanıldığı dönem olarak ortaya çıkmaktadır (Güler, 2006).

1.14 Ahlak Eğitimi

Ahlak eğitimi eski Yunan medeniyetinden günümüze uzanan süreçte güncelliğini koruyan bir konudur (Xiao, 2012). Amacı, ahlaki çelişkiler ile çocuğun gelişiminde bir evreden diğer bir evreye geçişinde cesaretlendirilmesi ve topluma uyum sağlamayı öğrenerek desteklenmesidir (Musschenga, 2009). Ahlaki olarak eğitilmek demek; koşullandırma, çalışma ve doktrinleşmenin de ötesinde bir anlayışı içermektedir. Dolayısıyla ahlak eğitiminin temel amaçlarından biri, kişinin kendi kendini denetlemesi veya kontrol mekanizması elde etmesi diğer bir ifade ile davranışlarının iyi ya da kötü olup olmadığı ile ilgili değerlendirme yapma kabiliyeti kazandırmasıdır. Bu sayede olgun davranışlarda alışkanlık kazandırma, üstün ahlaka ulaşan bireyin ahlaklı bir kişilik geliştirmesi, kendine ve diğerlerine mutluluk getirici eylemlerde bulunması sağlanmaya çalışılmaktadır (Kesgin, 2010). Ahlak eğitimi, bireyden bireye farklılık gösterebilen mizaçları uygun bir şekilde yöneltmek ve bireylerde güzel huy ve karakterin oluşmasını sağlamak amacı ile çalışır (Bilgin, 1997).

Aydın, (2003) toplum ihtiyaçlarındaki değişikliklerin okullar vasıtası ile ele alınması gerektiğini vurgulamış ve okulların tüm öğeleri ile bu değişiklikler ardında büyük güç olan ve kendini sosyal bir çaba olarak tanımlayan ahlak ile ilişkilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ahlak gelişimi üzerindeki eğitimin etkilerine sadece modern eğitimciler değil, aynı zamanda klasik eğitimciler de değinmişlerdir. Örneğin bir İslam eğitimcisi olan İbn Miskeveyh eğitim ve ahlak ilişkisi üzerine şunları söylemiştir: İnsanlar, ahlaki özellikler açısından aynı seviyede değildirler. Bazıları iyi, bazıları kötü, bazıları uysal ve sakin, bazıları da

öfkeli. Bu özelliklere sahip insanların arasında, birçok mertebede insanlar vardır. Öfke, zevk, hırçınlık, açgözlülük gibi kötü huylar ihmal edilip, eğitilmemiş her insan, mevcut hali üzerine büyür ve tüm hayatı boyunca da sözkonusu bu durumunu korur (İbn Miskeveyh, 1983, s.39). Bireylerin ahlaki bir kişilik gelişimini sağlamayı ve onlarda ahlaki olgunluğu temin ederek, kendileri ve çevresiyle uyum içinde olmasını hedefleyen karakter ve ahlak eğitimi, hem kişisel hem de toplumsal yönü ile katkıları olan bir davranıştır (LePage, 2011). Bu eğitimin ilk alındığı yer ve değerler sistemine katkıda bulunan en önemli ortam ailedir. Aileyi ise okul ve diğer kurumlar takip etmektedir. Gençlerin problemli eğilimlerini ortadan kaldırmanın en gerçekçi yolu okullarda verilecek ahlak ve karakter eğitimleridir (Ekşi, 2006). Okullarda verilen ahlak eğitimi diğer alanlardaki gibi sadece bilgi sahibi olmak amacını gütmemektedir. Kesin gerçeklikler ve mantıksal ilişkilerden farklı olarak bireylerin duygu, tutum ve huylarına hitap etmektedir. Ahlak eğitimi bilişsel alanla ilgili olduğu kadar duyuşsal alanla da ilgilidir (LePage, 2011).

Kişinin şahsiyet ve karakter eğitimi ahlaki eğitimin önemli unsurudur (Öz, 1959: s, 17,18). Eğitimle ahlak ile iç içe olup, ahlaka göre daha geniş bir alanı içine almaktadır. Ahlakın eğitimle yakın ilişkisinin olması, onun, insanın düşünce, duygu ve davranışları ile ilgili olmasından kaynaklıdır. İyi ve kötü konusu, ahlak ile eğitimin bir arada düşünülmesini gerektirmektedir. Ahlak iyi olanı ve yapılması gerekeni göstermektedir ve hangi davranışın iyi, hangi davranışın kötü olduğu da eğitimle öğrenilmektedir. Ahlak, doğru eylemler için temel olarak doğru değerleri sağlamakla ilgilenir. Eğitim bir binaya benzetirsek, değerler ise onun tuğlaları gibidir (Bayraklı, 1989). Ahlâk eğitiminin amacı, bireyleri ahlâk üzerinde kendi kendilerine doğru değerlendirme yapabilecek duruma getirmek olmalıdır. Dolayısı ile eğitimin görevi, insanları katı bir itaat anlayışına sahip olan ve içinde bulunduğu durumları olduğu gibi kabul eden, verileni olduğu gibi alan insanlar değil de verilene karşı tavır alabilen, özgürce düşünebilen kişiler yetiştirebilmektir (Akarsu, 1982: 18).

Kirschenbaum (1995)'a göre ahlak eğitimi genç bireylere iyi ahlaklı olmakla ilgili inanç, bilgi, tutum ve davranış kabiliyeti kazandırmakta; iyi, güzel, nazik, diğer bir ifade ile ahlaklı olmayı öğretmeye çalışır. Bu yaklaşımda ahlaki metinlerle öğretim esas önemli bir yer tutmaktadır. Ahlaki eğitimin amacı, insanların ahlaki değerleri tanınması ve değerleriyle uyuşan davranışlar ortaya koymalarını sağlamaktır. Başkan (2001) bireyin ahlaklı ve olgun bir kişi haline

gelme sürecinde iyi bir eğitim alınmasının önemine değinmiştir. Ona göre birey ve toplumların ahlaki gelişiminde eğitim en önemli unsuru oluşturmaktadır. Bu süreçte yer alan öğretmenler ise, öğrencilerin davranışlarını değiştirmede ve geliştirmede sistemin en önemli parçası konumundadır. Bir eğitim sisteminin başarısı, o sistemin uygulayıcısı ve yönlendiricisi olan öğretmenin başarısından ayrı olarak düşünülemez.

1.14.1 Ahlaki Davranış

İnsanlar bir arada yaşamamış olsalardı ahlaktan söz edilemezdi çünkü ahlak insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Ahlaki olarak kötü kavramı, başka insanların zararına olacak şekilde davranma eğilimidir. Ahlaki olarak iyi kavramı ise, diğer insanların hoşlanacağı şekilde ve insanlar arası iyi geçinmeyi sağlayacak imkânları yaratacak olan davranışlardır (Güngör, 1998). Ahlaki davranışların hem bireylerin kendileri için hem de diğerleri için en fazla mutluluk sağlayan davranışlar olduğu konusunda ortak bir kanı olduğu söylenebilir (Montagu, 1964). Davranış, insan varlığının cevheridir ve bundan dolayı insanı anlamak, insanın davranış ve eylemlerini anlamaya bağlıdır. Diğer bir ifade ile insan davranış ve hareketlerinin zengin dünyasına girmedikçe insan anlaşılmaz olarak kalmaktadır (Gündoğan, 2006, s. 17). Bu doğrultuda gençlikten itibaren Topçu (2005)'ya göre üzerinde en çok durulması gereken konu, iyi alışkanlıklar kazanmak ve kötü olan alışkanlıkları terk etmektir. Bir hareketi kendinde deneyen, onun kendi varlığında yerleşip kalabileceğini unutmamalıdır. Örneğin “Başkalarına iyilik yapmayı kendimizde tekrarlamakla iyi, işlerimizde adil olmayı tekrarlayarak adil, konuşmalarımızda nezaket kullanmakla nazik olunur.” (Topçu, 2005, s. 107). Bireyler yaşadıkları toplumda başka insanları izleyerek ve onları gözlemleyerek, yaptıkları davranışların onaylandığını ya da ceza gördüğünü öğrenmektedirler. Bu durum, “sosyal öğrenme” insanları izleyerek çevreden öğrenme ya da “toplum içinde ve toplum için öğrenme” biçiminde tanımlanabilir. Bireyler yaşantısında bazı becerileri deneme-yanılma ile öğrenirken, bazılarını ise başkalarını gözlemleyerek öğrenir. Her koşulda deneme-yanılma ile öğrenmek mümkün olmayabilir (Bayrakçı, 2007).

Bazı davranışlar ve olaylar, doğrudan ahlakla ilgili olmayabilir. Ancak belirli durum ve şartlarda anlam kazanması söz konusudur. Yemek yeme davranışı genel anlamda ahlak ile ilgili bir durum değildir. Fakat insanın yemek yememe davranışı sonucu görevlerini yerine getirmeyecek bir duruma gelmesi veya ölümcül

bir durumla karşı karşıya kalması durumunda, yemek yemesi ahlaki bir niteliğe bürünmektedir. Benzer şekilde bir öğrencinin kapı önünde ayakta durmasının ahlakla bir ilgisi yoktur yoktur. Eğer bu öğrenci, kapının önünde dururken, sınıfa girip çıkan arkadaşlarını engelliyor ya da zorlaştırıyor ise bu duruşun ahlaki bir nitelik kazandığı söylenebilir. Çünkü bu öğrenci yapmış olduğu eylem ile sınıfa rahatça giriş ve çıkışları engellemiş ve arkadaşlarının haklarını sınırlamış ya da çiğnemiş olmaktadır. Söz konusu bu davranış, ahlakça hoş karşılanmamaktadır (Aydın, 2003:23).

Bir davranışın ahlaki bir davranış olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle o davranışın şuurlu, iradeli ve özgür olması gerekmektedir. Söz konusu bu davranışların şuurlu ve iradeli olması demek; o davranışın seçilerek, istenerek ve hiçbir baskı altında kalmadan gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple hayvanların, çocukların ve akli dengesi yerinde olmayanların sergilediği davranışlar ahlaki davranış olarak nitelendirilemez. Diğer bir ifade ile insanların farkında olmadan yaptıkları davranışlar iradeli ve özgürce yapılan davranışlar olarak sayılmaz. Bir davranışın ahlaki olabilmesi için o davranışın bizim hayatımızın temel doğrultusu üzerinde belli bir etkide bulunan davranış olması gerekmektedir. Bu durum ahlak ile ilgili diğer önemli koşullardan birisidir (Tavukçuoğlu ve Erdem, 2002, 166).

1.14.2 Ahlak-Etik İlişkisi

Literatürde “etik” kavramının tanım ve içeriği üzerinde henüz bir fikir birliği olmadığı tespit edilmiştir. “Etik” teriminin “töre bilimi” anlamını içeren Yunanca “ethos-ethikos” sözcüğünden türetildiği bilinmektedir. Yunan dilinde bu sözcük “ahlâk sistemi, ilke, insan davranışı, gelenek” anlamlarına gelmektedir. Etik, teriminin birçok tanımlaması mevcuttur. (Özkalp ve Kırel, 2011:231; Özcan, 2010:5) Dilimizde günlük kullanımda “etik” sözcüğü sıklıkla “ahlak” sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Fakat etik ve ahlak kavramları birbirinden farklı durumlardır. Ahlâk, insanların birbiriyle ya da devletle olan ilişkilerinde, karşılıklı olarak yapılması istenen davranış şekilleri ve sosyal düzeni sağlayan kural ve normlar olarak ifade edilmektedir. Ahlâk toplumla ilgili bir davranış şekli olarak tüm topluma hitap edebilir. Örneğin yürürken yere tükürme davranışı, fiili bir ahlâksızlık değildir, fakat etik dışı bir davranış şekli ya da davranış hatası olarak nitelendirilir (Ülgen ve diğ, 2004, s. 440; Aydın ve diğ, 2004, s.113; Özcan, 2010, s.3). Genel olarak etikte ele alınan konular; insan eylemlerinin amacı, vicdan, ödev

kavramı, ahlaki yükümlülüğün niteliği, ve bunları inceleyen çeşitli felsefi sistemlerdir (Pazarlı, 1980, s.35).

Etik tartışmaları sporu farklı açılardan etkilemekte ve spor faaliyetlerinin ahlaki açısından da ele alınmasına neden olmaktadır. Günümüzde sporda ahlak ve buna ilişkin sorunlar giderek artmaktadır. Spora kötü ün kazandıran ve etik tartışmalara yol açan, genel olarak üstün bireysel başarıya dayalı spor dallarıdır. Sporcuyu bir anda ün kazandıran, hayranlık uyandıran başarılar, milyonlarca izleyiciye çok çekici gelirken diğer taraftan aralarında sporseverlerin bulunduğu çok sayıda insana da itici gelmektedir (Meinberg, 1991).

1.14.3 Ahlak-Değer İlişkisi

Osmanlıca; kıymet, İngilizce; value, Fransızca; valuer ve Almanca werth kelimelerinin karşılığı olan (Gündüz, 2010, s. 48) değer kavramı Latince kökenli olup, kıymetli veya güçlü olmak anlamına gelen “valere” kökünden türetilmiştir. Genel olarak benimsenen, özenilen, önemsenen, üstün tutulan şey veya insan için önem taşıyanı, geçerli olanı ifade etmektedir (Aslan, 2011). Ayrıca bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet ya da bir şeyin istenip istenmemesi konusunda gösterilen inanç olarak tanımlanmaktadır (Eser, 2012; TDK, 2014).

Güngör (2000, s. 27) değeri, “bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inanç” olarak ifade etmektedir. Doğan’a (2011, s. 327) göre, “Değer kavramı bir birey veya bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket etme tarzıdır.” Değer, düşüncelerimize, hareketlerimize ve davranışlarımıza şekil veren ve onu yönlendiren kalıcı ilkelerdir. Prince-Gibson ve Schwartz (1998, s. 49) ise değerleri durumlar arası amaçlar ve önemde çeşitlenen, bir kişi ya da grubun yaşamına kılavuzluk eden ilkeler olarak tanımlanmaktadır. Lëvy-Leboyer’ye (1986) göre değer eğer bir madde olarak düşünülüyorsa onun tanım kümesi durumun ya da amacın önem derecesini değerlendirmektedir ve derecesi “çok önemliden” “çok önemsiz”e doğru olmalıdır (Elizur & Sagie, 1996, s.573).

İnsanlar, çevresel olaylar tarafından düzenlenen içsel eylemleri yalnızca izleyen ve bununla yetinen varlıklar değildirler. Davranışlarında ve yaşamlarının gidişatında bilinçlidirler. Yaşamlarına yön vermek; memnuniyet, amaç ve görevlerine ulaşmak için duyusal, motor ve beyinsel sistemlerini aktif olarak kullanırlar (Bandura, 2001).

Ahlak bireyler arası ilişkilerde davranışlarla ilgili geçerli olan çeşitli değer yargıları sistemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu değer yargıları, davranışlarımızın değeri konusunda yargıda bulunmak için kullanılmaktadır. Farklı gruplarda geçerli olan değer yargılarının farklılaştığını, hatta aynı grupta bile zaman içerisinde bu değer yargılarının değiştiği görülmektedir. Ahlak, yaşam içerisinde çeşitli ahlaklar şeklinde karşımıza çıkmakta, fakat bu çeşitli ahlaklar, bir kısmı değişken olan davranış kuralları ile değer yargıları, bir kısmı ise fazla değişiklik göstermeyen kuralları ve değer yargılarından oluşmaktadır. Söz konusu bu iki değer yargısı, bireylerin eylemlerini değerlendirmede ölçüt olarak kullanılmaktadır (Ioanna, 1994).

1.14.4 Psiko- Analitik Kuram

Psikanalitik kuram, 20. yüzyılın başlarında Sigmund Freud tarafından geliştirilmiştir. Freud' un asıl çalışma ve ilgi alanı ahlak gelişim değildir. Bunun yanında kendisi tarafından geliştirilen psikoseksüel gelişim kuramlarında, kişiliğin oluşumu ve cinselliğin gelişimi noktasında iyi- kötü, vicdan, suçluluk gibi ahlaki kavramların kuram içerisinde önemli konumda olduğu görülmektedir. Bundan dolayı psikanalitik bakış açısının ahlak gelişimi üzerinde de ortaya çıkardığı önemli sonuçlar bulunmaktadır. Psikanalitik kuram özelinde kurallar ve vicdan gelişimi, çocuklukta fiziksel cezanın etkisi gibi konularda önemli çalışmaları bulunmaktadır (Çam, Çavdar, Seydooğulları, Çok, 2012).

Freud, psikanalitik teoriyi kurgularken şu soruya cevap bulmaya çalışmıştır.” İnsan kişiliğinin yapısı nedir, bu yapı çocukluktan ergenliğe nasıl gelişir?” Bu kuramın odak noktasını bireylerin ahlaki gelişimi oluşturmaktadır (Geçtan, 1995).

Freud, ahlaki gelişim ile ilgili iki kavram üzerinde durmuştur. Bunlar: ego ideali ve vicdan. Ego ideali, bireyin çevresi tarafından öğrendiği ahlaki değerleri ifade etmektedir. Küçük yaş grubundaki çocuklar ego idealine göre davranmakta, bu davranışın sonuçlarına göre çevresi tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır. Freud'a göre ahlaki yargılamanın başlangıcı odipus kompleksine dayanmaktadır. Odipus kompleksinin başlangıcı ile kişi ahlaki değerleri içselleştirir ve davranışlar sonucunda çevre tarafından ödül ya da cezaya ihtiyaç duymamaktadır (Freud, 1999).

1.14.5 Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı

Ahlak gelişiminin bilişsel gelişim çerçevesinde ele alınmasında Piaget'in öncü rolü olmuş, devamında ise Kohlberg bu kuramı geliştiren kişi olmuştur. Ahlak

gelişimi konusunda önemli araştırmaları bulunan Piaget ve Kohlberg, bireyde ahlak kavramının kendiliğinden oluşmadığını, önemli bir kısım evrelerden geçerek oluştuğu fikrini ileri sürmüştür. Bireydeki ahlaki yargı kavramı, zihinsel gelişimle doğru orantılı olarak artmaktadır. İnsanlardaki var olan ahlaki gelişim konusundaki eksiklikler, eğitim aracılığı ile giderilip ahlaki açıdan gelişimleri desteklenebilir. Kabaday ve Aladağ, (2010) Bireyin; içinde bulunduğu toplumun adalet anlayışı, ebeveyn eğitim durumu, cinsiyeti ve aldığı eğitim gibi konular ile ahlak gelişimi arasında ilişki bulunmaktadır (Kabaday ve Aladağ, 2010).

1.14.6 Kohlberg Ahlak Kuramı

Kohlberg, ahlaki aşamalı farklılaşma ve sosyal bilginin entegrasyonu vasıtasıyla karakter değişim süreci altındaki genel ya da evrensel zihinsel sistem olarak ifade etmektedir (Passini, 2014). Kohlberg'e göre ahlaki gelişim, daha az benmerkezcilik ve daha karmaşık konularda objektif muhakeme yeteneğidir (Musschenga, 2009). Kohlberg'e göre bilişsel bir beceri olan ahlak, bireyin kendisi tarafından belirlenen ve aynı zamanda evrensel ilkelerle örtüşebilecek düzeydeki ilkelere göre yargıda bulunması, kararlar alması ve bu doğrultuda da davranabilmesi yeteneğidir (Kohlberg, 1968). Kohlberg'in kendi teorisi, Kant'ın rasyonalizminden farklı olarak, duyguları tamamen göz ardı etmez, aynı zamanda ahlaki yargının ya da adaletin temel bileşeni olan duygular reddedilmez.

Bilişsel olarak yapılanmış bir duygu, yeri geldiginde kurbanı duyulan empati, ezene duyulan hınç, başkalarının iyiliğine angajman ve sorumluluk alma biçiminde kendini dışı vurabilir (Kohlberg, 1984b).

Kohlberg, ahlaki gelişim evrelerini üç seviyede ve altı evrede ele almıştır. Bunlardan birinci seviyeyi “Gelenek Öncesi Ahlak Gelişimi” oluşturmaktadır. Bu aşamada yargılama kişisel gereksinimlere ve başkalarına ait kurallara dayanmaktadır. Bu dönemin birinci evresini “Ceza ve İtaat Eğilimi” olarak adlandırılan evre oluşturmaktadır. Bu evrede kurallara uymanın amacı cezadan kaçmaktır. Bir davranışın fiziksel sonuçlarına bakarak o davranışın iyi ya da kötü olduğu belirlenir. Bu seviyenin ikincisi evresini ise “Kişisel Ödül Eğilimi” oluşturur. Bu evrede bireysel gereksinimler iyi ve kötüyü belirleyen unsurlar olarak görülür. İyilik “Sen beni kolla, ben seni kollayayım.” hattı boyunca geri döner. İkinci seviyeyi “Geleneksel Ahlak Gelişimi” oluşturmaktadır. Bu aşamada yargılama; başkalarının onayına, ailenin beklentilerine, geleneksel değerlere, toplumsal kurallara ve ülkeye olan bağlılığa dayanmaktadır. Bu seviyenin üçüncü evresine

“İyi Çocuk Eğilimi” adı verilmiştir. Bu evre iyi “hoş olan” anlamına gelmektedir. Memnun etme davranışı, yardımcı olma ve diğer kişiler tarafından onaylanma aracılığıyla belirlenir. Dördüncü evreye ise “Kural ve Düzen Eğilimi” adı verilmiştir. Kurallar mutlak ve otoriteye saygı duyulmalı ve toplumsal düzen devam ettirilmelidir. Üçüncü seviye “Gelenek Sonrası Ahlak Gelişimi” olarak ifade edilmektedir. Bu dönemin beşinci evresi “Sosyal Anlaşma Eğilimi” olarak ifade edilmiştir. Bu evrede iyi, toplumsal olarak karar verilen bireysel hakların standartları tarafından belirlenir. Bu, Amerikan Anayasası’na benzer bir ahlak olarak görülür. Son evre olan “Evrensel Ahlak İlkesi Eğilimi” evresinde iyi ve doğru, bireysel vicdan meselesidir ve adalet, insanlık onuru ve eşitlik, soyut kavramlarını kapsamaktadır (Woolfolk, 1998).

Kohlberg, kişilerin hangi ahlaki yargı gelişim döneminde bulunduklarını belirlemek amacıyla, onlara ahlaki çelişkiler taşıyan öyküler yöneltilmiş, bu öykülere ilgili sorulara kişilerin verdiği cevapları değerlendirerek, onların hangi ahlaki yargı gelişim seviyesinde olduklarını belirlemeye çalışmıştır (Dökmen 1982). Lawrence Kohlberg, öğrencilerin ahlak gelişimine faydalı olabilmek için, eğitimcilerin, eğittikleri bireylerin ahlaki gelişim seviyelerini bilmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

Kohlberg’e göre, ahlak eğitimi içerisinde kullanılacak materyaller, öğrencilerin yaş düzeylerine uygun mesajlar taşımalıdır. Bununla birlikte söz konusu mesajlar öğrencilerin içinde bulunduğu gelişim seviyesinin bir basamak da üzerinde olması şartı ile öğrenci bir üst evreye yükselebilmektedir (Akarsu, 1982, s18). Kohlberg, genel olarak bireyin sınıflandırılmış yargılarının yarısının tek bir evreye denk geldiğini ifade etmiş ve bu bireyin de o bireyin kaydedildiği evre olduğunu ifade etmektedir. Geriye kalan yargıların bir çoğu bitişik üst veya alt evreye denk gelerek eşit bir şekilde alt ve üst evrelere ayrıldığını ifade etmektedir (Wright, Croxen1989).

1.15 Ahlaki Karar Alma Tutumları

Tutum terimi sosyal psikolojide genel olarak bir bireye atfedilen ve onun psikolojik bir nesneye ilişkin düşünce, duygu ve davranışlarını organize eden bir eğilime işaret etmek için kullanılır (Aydın, 2006). Tutumlar; nesne, fikir, durum ve olaylara ne şekilde tepkide bulunacağımızı büyük ölçüde tayin ederler. Birçok sosyal ortamdaki davranışlarımız bir ölçüye kadar bu ortamlara ilişkin tutumlarımız tarafından şekillendirilir (Aydın, 2006).

Lee ve Ntoumanis, (2007) ahlaki karar alma tutumlarını üç boyutta ele almıştır. Bunlar: “yarışmaseverliği benimsemek, hileyi benimsemek ve adilce kazanmayı korumak” tır. Yarışmaseverlik davranışını sergileyen sporcular, spordaki kuralların açıklarından faydalanabilen, rakibine karşı üstünlük elde etmek için psikolojik yollara başvurabilen ve rakibini etkileyerek avantaj elde edebilen, müsabaka sürecini oyunun gidişatına herhangi bir göre ceza almadan kullanabilen bireylerdir. Hileyi benimseyen sporcular ise müsabaka esnasında ceza almadan rakibine karşı oyun avantajı eldeabilen sporculardır (Gürpınar 2014). 1986 yılında yapılan Dünya Kupası’nda Maradona’nın İngiltere’ye elle attığı gol söz konusu hileli davranışa örnek gösterilebilir. Dolayısıyla hakemi yanıltıcı, aldatmaya yönelik hareketlerde hileyi benimseme olarak ifade edilebilir.

Kültürel olarak farklılıklar gösteren bir toplumda yaşamak, insanlar için ekonomik, sosyal vb. birçok avantaj ve yararlar sağlamaktadır. Bununla birlikte kültürel sistemin işleyişi ve devam etmesi ise üyelerinin birtakım kurallara bağlı kalmalarıyla mümkün olabilmektedir. Ahlakın toplumdaki üstlendiği role odaklanan sosyo-işlevselci bakış açısıyla ahlaki kurallar, toplumun sorunsuz bir şekilde gidişatını ve insanların bir arada uyum içerisinde yaşamalarını kolaylaştırmaktadır. Değerler, bireylerin yaptıkları seçimlerde, ahlâki değerlendirmelerde kullandıkları kriterleri belirleyen, amaçları, hedef, çıkar, ilişki, tutku, ideal, güç ve iktidar vb. yön veren dayanak noktalarını oluşturmaktadır. Değerler, kişilerin göstermiş olduğu olumlu ve olumsuz davranışları açıklamaktadır. Bireylerin hayatlarının birçok aşamasında karşılaşmış oldukları tüm durumlara karşı alabilecekleri her tavır, bir değere dayanmaktadır (Yılmaz, 2009: 109-110). Bireysel ve örgütsel değerler ile örgütsel karar verme arasında çok güçlü bir ilişki söz konusudur. “Evrensel anlamda bireyler ve/veya durumsal ilişkiler için iyi olarak nitelendirilebilecek olan dini inanç, özkontrol ve dürüstlük gibi değerler ile etik ve etik karar verme arasında muhtemel bir ilişkili olduğu iddia edilebilir.” (Akaah & Lund, 1994: 420). Değer kavramının geniş ve çok çeşitli sınıflandırmaları bulunmasından ve inceleme güclüğü sebebi ile sınırlandırma gerekmektedir.

1.16 Ahlaki çözülme

İnsanlar küçük yaşlardan itibaren yaşantı ve tecrübeleri yoluyla iyi- kötü, doğru- yanlış gibi birtakım değer yargıları anlamaya başlarlar. Daha sonraki aşamada işin içerisine aile ve çevre de dahil olarak ahlaki olarak neyin iyi neyin

kötü olduğunu daha net bir şekilde fark ederek, toplumun teşvik ettiği ve kendi içinde özümsemediği ahlaki davranışları sergileme eğilimleri daha da artmaktadır. Bazen, ahlaki olmayan davranışlar sergilendiğinde toplumsal norm ve yaptırımlar aynı zamanda davranışları kontrol eden öz denetim sistemi (Bandura, 1990) devreye girer ve birey kendisini sorumlu ve suçlu hisseder. Bu durumda kalan bireyler psikolojik rahatsızlıktan kurtulmak amacıyla belli yöntemlere baş vurarak çıkarları doğrultusunda ortaya koydukları ahlak dışı davranışları devam ettirebilirler (Bandura, 1999). Dolayısı ile ahlaki çözülme kuramı bireylerin iç dünyasında oluşan rahatsızlıktan kurtulmak için başvurdukları yöntemleri açıklamaya çalışan kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle ahlaki çözülmenin tam tanımını yapacak olursak: Bireylerin, sergilemiş olduğu davranış ve eylemlerin ahlaki açıdan doğru davranışlar olmadığını bildikleri halde kendi içlerinde oluşturdukları mantık çerçevesinden söz konusu davranışların meşrulaştırılması ve sürdürülmesi olarak tanımlanabilir (Bandura, 1999:194). Başka bir tanıma göre bireylerin davranışlarını ahlaki standartların dışında olacak şekilde yeniden düzenlemesi ve ahlaki öz düzenleme mekanizmasını devre dışı bırakması olarak tanımlanmaktadır (Johnson ve Buckley, 2015).

Bandura, (1986) ahlaki çözülme eğiliminin mekanizmalarını sekiz farklı bilişsel mekanizma ile açıklamıştır.

1-Ahlaki Haklılaştırma

Bu süreç ahlaka aykırı davranışların zihinsel bir süreçten geçirilerek olumlu ve rasyonel hale getirilmesi durumudur. Ahlaki haklılaştırma sürecinden geçen ahlak dışı davranış ve eylemler sosyal çevre tarafından kabul edilir hale getirilir. Örneğin öldürmenin çok yanlış bir eylem olduğunu benimseyen insanların savaş esnasında milli-manevi sebepleri öne sürerek rahatça adam öldürebilmeleri ahlaki haklılaşma sürecinin bir göstergesidir (Bandura, 1990).

2-Örtmece Dil

“Uygunsuz, müstehcen, kötü, kaba, iğrenç, yakışsız, nahoş, korku veren, utandırıcı veya sıkıntıya sokan” bir çağrışıma sahip kelime veya kelimelerin örtmece sözlerle ifade edilmesidir.” Böyle bir çağrışıma engel olmak için yumuşak ve zararsız kelimelere başvurulabilir (Çağatay 1974: 365). Bu ifadelendirme şekli Bandura tarafından örtmeceli dil olarak adlandırılmış ve ahlaki çözülme mekanizmasının bir parçasını teşkil etmektedir. Bandura, (1999)’ya göre “Örtmece dil, ahlaki olmayan davranışlar üzerindeki olumsuz yargıyı hafifleterek kaldırmak

ve edilgen söylemler yoluyla faile yüklenen suçu ortadan kaldırarak fiile mekanik bir anlam kazandırma şeklinde iki kategoride gerçekleşir”.

3-Avantajlı-Hafifletici Kıyaslama

Ahlaki çözülme mekanizması içerisinde gerekçeler yoluyla davranışların yapılandırılmasında en etkili yöntemlerden birisi avantajlı-hafifletici kıyaslamadır. Söz konusu bu yöntemde kötü olan bir davranış kendisinden daha kötü olan bir davranışla kıyaslanarak kötü davranışların olumsuz sonuçları hafifletilmiş olmaktadır. Bu durum, ahlak dışı görünen davranışların insanda uyandıracak olumsuz duyguların azalmasına ve diğer insanların gözünde bu davranışın kabul edilebilir ve değerli hale gelemesine zemin hazırlar (Bandura, 1999).

4- Sorumluluğun Yer Değiştirmesi

İnsanların birtakım otoriteler veya farklı sebeplerin altına sığınarak kendi iradeleri ile gerçekleştirdikleri davranışların aktif faili olmadıklarını düşünmeleridir (Bandura, 2002). Örneğin bir askerin komutanında aldığı emri yerine getirirken, emre itaat ettiğini düşünerek gerçekleştirdiği eylemin doğurduğu olumsuz sonuçlardan kendisini rahatsız ve sorumlu olarak hissetmemesi bu duruma örnek gösterilebilir. Buradan hareketle bir davranışı gerçekleştirirken herhangi bir etkisinin olmadığını ya da etkin rol almadıklarını düşünen insanlar ahlak dışı davranışlara daha fazla yönelme eğilimi göstermektedirler.

5-Sorumluluğun Yayılması

Sosyal yaşamda birçok konuda yardımlaşmak ve dayanışma içinde hareket etmek bazen olumlu sonuçlar doğurmayabilir. Özellikle de takım çalışmalarında işin paylaşılması aynı zamanda sorumluluğun da paylaşılmasını sağlamaktadır. Fakat bu durumda olumsuz bir sonuçla karşılaşıldığında hiç bir birey sorumluluk hissetmez. Yani normalde sonuçtan herkes sorumlu iken hiç kimse kendini sorumlu olarak görmez. Bu durumda sorumluluk yayılmış olur. Böylece bireylerin “Herkes yapıyor bir ben mi yapıyorum sanki.” söyleminin arkasına sığınarak ahlak dışı davranış sergilemeleri kolaylaşmaktadır (Bandura, 1990).

6-Sonuçları Önemsememe veya Çarpıtma

Bireyler, kendi gerçekleştirdikleri eylemlerin sonuçlarından kaçamazlar. Bundan dolayı yaşadıkları herhangi bir olumsuz olay karşısında sergilemiş oldukları eylemleri küçük görerek onları minimize etme çabası içine girerler. Böyle davranarak öz denetim sistemlerini pasif hale getirerek olumsuz sonuçların yol açacağı vicdani sorumluluktan uzaklaşmış olurlar. Buradan hareketle, zararlı faaliyetleri sürdüren insanların olumsuz sonuçlarla karşılaşmamak ve zararı en aza

indirmek adına yapmış oldukları eylemleri önemsizleştirmeleri bu durumu açıklar niteliktedir (Bandura, 1990).

7-Suç Atfetme

Suç affetmede, kişiler eylemi kendi dışındaki farklı etkenlerin tesiri altında kalarak yaptığını düşünür. Bu sebeple davranışı gerçekleştiren kişi suçu kendi dışına, olaylara ya da başkalarına yükler. “Kişinin kötü muamele görmesinin sebebi yine kendisidir.” gibi suçlamalar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Suç affetmede mağdur edilen kişi hatasız değildir. Suçlayan taraf mağdur olanın herhangi bir eylemini kullanarak kempini haklı çıkarma çabasına girer. Suç atfetme ne kadar inandırıcı ise gerçek suçlunun kurban olduğuna da bir o kadar inanılır (Bandura, (1990).

8-İnsandışılaştırma

İnsandışılaştırmada kişiler insani özelliklerden soyutlanmış olarak görülür. Kişiyeye yapılan kötü muamele karşısında hissedilen vicdani rahtasızlık ve öz denetim bu sistem sayesinde körelir. Çünkü eylemi gerçekleştiren kişi muhatabın insan olduğunu inkar eder. Sonuç olarak bu eylemleri yapan kişi üzülmez, suçluluk hissetmez ve gerektiğinde bu eyleme devam eder. İnsandışılaştırma yöntemine günlük hayatta insanların çok fazla başvurduğu söylenebilir (Bandura, (1990).

1.16.1 Spor ve Ahlak ilişkisi

Sportif eylem ve hareketler doğrudan doğruya ahlakla ilgili olduğu söylenebilir. Çünkü sporda özellikle takım oyunlarında başka insanlarla ilişki söz konusudur. Ahlak; severek ve isteyerek iyi davranışları yapma, kötü davranışlardan sakınma alışkanlığıdır (Çağrııcı, 1981). Sporun amacı da, insanları beden ve ruhen dengeli bir kişilik yapıları oluşturmalarını sağlamaktır (Hesapçıoğlu, 1994). Spor ve ahlak, birbirinden ayrı alanlar gibi kabul edilmelerine rağmen, bu iki alan arasında şu ana dek göz ardı edilmiş çok anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Çünkü her iki alanın ortak olan çıkış noktası insan ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallar sisteminin bulunmasıdır. Bu iki alan, insanlar arası ilişki ve faaliyetleri kurallar sistemi içerisinde düzenlerler. Her iki kavram da insanlar arası ilişkilerin, etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkmışlardır (Pehlivan, 2004).

Spora eğitim ve ahlak boyutunda baktığımızda; bir eğitim faaliyeti olarak değerlendirilen spor, birtakım ortak amaçları ve değerleri dile getirebilme gücünü ve takdir edebilme duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra, anlayışla

karşılama, sorumluluk alabilme ve işbirliği içinde düzen sağlama kabiliyetini de geliştirir (İlhan, 2008; Altın ve Özsarı, 2017). Bu bağlamda, spor ve ahlaki değerler birbiri ile dolaylı olarak ilişki içerisinde. Spor kavramını belirleyen ilkeler ve özellikler aynı zamanda yaşama biçimini veya ahlakı da belirlemektedir (Erdemli, 2016; Altın ve Özsarı, 2017).

Sporun içerisinde yer alan birey, sadece fiziksel özelliklerini yükseğe taşıyıp bu özelliklerini kullanan kişi değildir. Spor; bedensel gelişimin yanında, akıl, zekâ, irade, duygu, oto kontrol, özel bir ahlaki kaygının ve yaşama tutumunun topyekün işlevsel olması gereken bir kavramdır. Sporcu, sportif başarı mücadelesinin yanında ahlaki değerler ortaya koyma noktasında da mücadele vermektedir (Erdemli, 2002). Toplumdaki her birey gibi sporcular da başta ahlak kuralları olmak üzere bir takım kurallara uymak zorundadırlar. Örneğin bu kurallar; sportif mücadelelerde kurallara uyma, kazandığında ve kaybettiğinde sağduyulu olma, sporun bir oyun olduğu, spor için icra edildiği, kazanma ve kaybetmenin ikinci planda geldiği bilincine sahip olma ve ona göre davranma şeklinde oluşabilir. Bu nedenle sportif faaliyetler ve spor eğitimi sadece sporcuların fiziksel kapasitelerini en üst düzeye çıkarma çabası şeklinde değil, ahlaki değerlere bağlı kalarak mücadele edilmesi gerektiği yönünde de eğitilmelidir (Tanrıverdi, 2012).

1.17 Sporda Etik Davranışlar

Etik eski Yunanca'dan gelme yazılışı ayrı da olsa birçok ülkenin dil ve edebiyatında yer almaktadır. Etik kelimesi Yunanca da 'ethos' dan gelir. Günümüzdeki anlamı; insan tutum ve davranışlarının iyi (doğru) ya da kötü (yanlış) yönden değerlendirilmesidir. İnsanlar arasındaki ilişkilerin temelinde yer alan değerlerin, ahlaki bakımdan doğru ya da yanlış olanın niteliğini araştıran bir felsefe dalıdır. Yunanca ethos (töre, gelenek, görenek, alışkanlık) sözcüğünden türetilmiştir (Tutar, 2003). Sporda karşılaşılan etik dışı davranışların önde gelenleri; doping, şike ve şiddet sayılabilir. Sponsor firmalarla ilişkilerde, spor basınında ve sporcu yönetici ilişkilerinde de etik kurallara uymayan davranışlar görülmektedir (Özbek, 1999). Spor bireylerin gelişim sağlamasında göz ardı edilemez bir yer tutmaktadır ve psikolojik ve toplumsal anlamda bireylerin etkinliğini sağlamanın en temel yollarından biridir (Küçük ve Koç, 2004). Sporla ilgili toplumsal ve insani düşünceler söz konusu olduğunda, insanın kültürel faaliyet alanıyla ilgili etiği ayırt etmek mümkündür, söz konusu etik, spor etiğidir (Kosiewicz, 2014).

1.17.1 Sporda Fair-Play

Fair play kavramının gelişim çizgisinin başlangıcı, 15. yüzyılın ikinci yarısında İngiliz turnuva kurallarında centilmenlik dışı davranışlar için kullanılan foul play ifadesi olarak görülebilir. İlk olarak tamamen genel bir kullanımla ve “fırsat eşitliğini korumak”, “şövalyece düşünüş tarzını göstermek” anlamında 16. yüzyıl sonlarında William Shakspeare’ de geçen fair play kavramı spor diline 18. yüzyılda girmiştir. Günümüz fair play prensiplerinin sistematik temelleri ise, dönemin değişimler geçiren sosyo- kültürel yapısı ile doğrudan ilgili olarak, 19. yüzyıl Victoria İngiltere’sinde atılmıştır. Özellikle yatılı kolejlerde başlatılan reform hareketleri çerçevesinde; eğitimde sporun, sporda da fair playin ön plana çıkarılması, fair play idealinin gelişmesi ve yaygınlaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır. 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarında İngiliz kolejlerinde kullanılmaya başlanan fair play; İngiliz öğrencilerin takım içinde karşı tarafı sayması ve dürüstçe mücadele ederek, yenilgiyi soğukkanlılıkla ve olgunlukla karşılamasının öğrenilmesi amacını gütmekteydi (Arıpınar ve Donuk, 2011).

Fair play sporcuların yarışma sürecinde her koşulda kurallara sabırla uymaları, haksız avantaj oluşturmaktan kaçınmaları, rakibin dezavantajlarından haksızca yararlanmamaları, rakibi düşman değil yarışma sürecinin oluşmasını sağlayan o bir eş olarak görmeleri ve değer vermeleridir (Sezen ve Yıldırım, 2003).

Fair play’in kurallarla ilgili sportif erdem ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem olmak üzere iki yüzü vardır. Kurallara ilgili sportif erdem de her koşul altında oyun kurallarından sapmamayı ifade eder. Yaşama ilkesi olarak sportif erdem toplumsal düzene ve bu düzeni sağlayan kurallara riayet etmeyi ifade etmektedir (Erdemli, 1996).

Fair play anlayışı insandaki üst ahlak kavramını oluşturarak sporcu ve paydaşlarının oyun kurallarının üstünde evrensel bir ahlak anlayışına sahip olmasını ifade eder (Öngel, 1997).

Günümüzde özellikle rekabet sporlarında sık sık gündem olan etik dışı sapma ve yozlaşmalara çözüm olarak, uluslararası bir çağrı niteliğinde fair play anlayışı benimsetilmeye çalışılmaktadır (Yıldırım, 1993).

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada benimsenen desen ve araştırma modeli, evren, örneklem, veri toplama süreci, araştırmada kullanılan ölçüm araçları ve ölçüm araçlarının geçerlik, güvenirlik çalışmaları ile araştırma kapsamında toplanan verilerin hangi istatistik yöntemi ile analiz edileceğine yönelik bilgiler yer almaktadır.

2.1 Araştırma Deseni

Bu araştırma, spor olayında sıklıkla gündeme gelen, sporcuların olumsuz davranışlarının altında yatan sebepleri temel alarak, üç ana soruya cevap bulmak için tasarlanmıştır.

Birinci olarak; sporcuların prososyal ve anti sosyal davranış düzeyleri ile yabancılaşma, ahlaki karar alma ve ahlaki çözülme eğilimlerini belirlemektir.

İkinci olarak, yabancılaşmanın sporcuların prososyal ve anti sosyal davranışları üzerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumları ile ahlaki çözülme eğilimlerinin rolünü belirlemektir.

Üçüncü olarak, sporcuların demografik özellikleri ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ve farklılıkları saptamak.

Bu amaçlar çerçevesinde bu araştırmada nicel araştırma desenlerinden “tarama araştırması” kullanılmıştır. Tarama araştırması, çalışmanın amacına göre genel tarama araştırması, ilişkisel tarama araştırması ve nedensel tarama araştırması olarak üç kısma ayrılmıştır. Tarama araştırması anketler aracılığıyla kişilerin belli bir konudaki tutum, inanış, görüş, davranış, beklenti ve özelliklerini saptamayı amaçlar (Gürbüz, S., Şahin, F., 2018). Genel tarama araştırması evrene ilişkin genel bir yargıya varmak, örneklem grubunun belli bir konudaki özellik ve tutumlarını belirlemek için kullanılan, çoğunlukla tanımlayıcı bilgiler barındıran bir tekniktir. İlişkisel tarama araştırmasının amacıda iki veya daha fazla değişken arasında anlamlı ilişki ve anlamlı farklılık olup olmadığını korelasyon analizleri ve karşılaştırma analizleri ile tespit etmektir. Nedensel tarama araştırmaları ise bir veya birden fazla bağımlı değişkene etki eden bağımsız değişkenleri; nedensel, aracı ve düzenleyici etki durumlarına göre incelemeyi amaçlar. Bu araştırmada üç

araştırma deseni birlikte kullanılarak elde edilen bulgular; tanımlayıcı, karşılaştırmacı, ilişkisel, nedensel ve aracı durumlarına göre yorumlanmıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini 2019-2020 yılları arasında Türkiye’de “Futbol, Basketbol, Voleybol, Hentbol ve Rugby” takım sporları ile “Karate, Tekvando, Judo, Güreş ve Boks” ferdi spor branşlarında 14 - 30 yaş arası lisanslı yaklaşık (N=360.000) sporcu oluşturmaktadır. Araştırma evreninin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından örnekleme seçim yöntemleri kullanılmıştır. Çok değişkenli analizler (çoklu regresyon, yapısal eşitlik modellemesi v.b) yapıldığında, gözlenen değişken sayısının 10 katı bir örneklemin, verilerin normal dağıldığı durumlarda yeterli olacağının belirtildiği yöntem (Ullman, J. B., 2001) kullanılmıştır. Bu araştırmada Yapısal Eşitlik Modeli test edileceğinden, bu yönteme göre, modelin testinde yer alan 64 gözlenen değişken sayısının (ölçekteki madde sayısı) 10 katı olan 640 kişi örneklem için yeterli sayılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın verileri, olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme tekniği ile online olarak 1726 kişiden toplanmıştır. Toplanan verilerden hatalı işaretlenenler ve örneklem dışı olanlar ile uç değer oluşturanlar ayıklanarak geriye kalan 972 veri ile analizler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 480’ i kadın, 492’ si erkek, 636’ sı amatör, 336’ sı profesyonel sporcudan oluşmaktadır. Veriler, Türkiye istatistiki bölge birimleri sınıflandırmasında TR1, TR2, TR3, TR4, TR5, TR8, TR9, yer alan TR10, TR22, TR41, TR42, TR32, TR33, TR51, TR81, TR83, TR90, TRA1 kodlu Düzey 2 bölgelerindeki; İstanbul, Balıkesir, Bilecik, Bursa, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Bartın, Zonguldak, Karabük, Ankara, Kütahya, Denizli, Çorum, Rize, Trabzon ve Bayburt ilerinden toplanmıştır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sporcuların demografik özelliklerini betimlemek için 12 sorudan oluşturulan örneklem bilgi formu yer almaktadır. İkinci bölümde “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği”, üçüncü bölümde “Yabancılaşma Ölçeği”, dördüncü bölümde “Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği” ve beşinci bölümde “Ahlaki Çözülme Eğilimleri Ölçeği” yer almaktadır (Ek.6). Veriler, örneklemdeki sporculara, Covid 19 kısıtlarından dolayı yüz yüze tekniğiyle uygulanamadığından online olarak google form aracılığıyla

sporculardan toplanmıştır. Araştırmada kullanılan bilgi formu, ölçekler ve ölçeklerin güvenirlikleri ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.3.1 Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PASDÖ)

M. Kavussanu ve D. Boardley (2009) tarafından geliştirilen ve Sezen-Balçıkınlı (2013) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği” 4 alt boyut ve 20 maddeden oluşmaktadır (Ek 7). Kavussanu ve Boardley 12 - 64 yaş aralığında Futbol, Tenis, Hokey ve Ragbi branşlarında 103 takımdan 1213 sporcu üzerinde çalışarak ölçeği geliştirmiştir. İlk aşamada açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılarak ölçeğin 4 faktörlü yapısının geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiş, sonrasında empati ve hedef yönelimi ölçekleriyle birlikte 106 takım sporcusuna yeniden uygulanarak metrik ve skaler değişmezlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu 4 faktörlü yapının 2 alt boyutu prososyal davranışlarla ilgili iken, 2 alt boyutu ise antisosyal davranışlarla ilgili bulunmuştur. Prososyal davranışlar, takım arkadaşına prososyal davranış (4 madde) ve rakibe prososyal davranış (3 madde); antisosyal davranışlar ise “takım arkadaşına antisosyal davranış (5 madde) ve rakibe antisosyal davranış (8 madde) olmak üzere toplam 4 alt boyutlu 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipinde olup (Hiç (1), nadiren (2), bazen (3), sıklıkla (4), oldukça sık (5)) yargılarından oluşmaktadır. Ölçekten elde edilecek puanlar 20 ile 100 arasında değişmektedir. Prososyal davranışları temsil eden 2 alt boyuttan elde edilen puan ortalamasının 3’ ün üzerinde olması sporcuların prososyal davranış eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Antisosyal davranışları temsil eden 2 alt boyuttan elde edilen puan ortalamasının 3’ ün üzerinde olması ise sporcuların antisosyal davranış eğilimlerinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Sezen-Balçıkınlı tarafından Futbol, Basketbol, Hentbol ve Çim hokeyi takım sporlarında yaşları 17-37 arasında değişen toplam 222 sporcuya uygulanarak yapılan Türkçe uyarlamasında ölçeğin 4 faktörlü 20 maddeden oluşan yapısı doğrulanmış ve geçerli, güvenilir bir araç olduğu belirlenmiştir (Sezen-Balçıkınlı, 2013).

Kavussanu ve Boardley (2009) in yapmış oldukları çalışmada Cronbach alfa iç tutarlılık değerleri 1. faktör takım arkadaşlarına karşı prososyal davranışlar için $\alpha=0.74$, 2. faktör rakiplerine karşı prososyal davranışlar için $\alpha=0.74$, 3. faktör takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranışlar için $\alpha=0.83$ ve 4. faktör rakiplerine karşı antisosyal davranışlar için $\alpha=0.86$ olduğu görülmüştür.

Sezen-Balçıkanlı, (2013)' nın yürüttüğü çalışmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık değerlerinin 1. faktör takım arkadaşlarına karşı prososyal davranışlar için $\alpha=0,70$, 2. faktör rakiplerine karşı prososyal davranışlar için $\alpha=0,72$, 3. faktör takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranışlar için $\alpha=0,72$ ve 4. faktör rakiplerine karşı antisosyal davranışlar için $\alpha=0,75$ olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.1. Orjinal ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.

Alt boyut	Cronbach' Alpha
Arkadaşa prososyal	.74
Rakibe prososyal	.74
Arkadaşa antisosyal	.83
Rakibe antisosyal	.86

Kavussanu ve Boardley (2009)

Tablo 2.2. Uyarlanan ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.

Alt boyut	Cronbach' Alpha
Arkadaşa prososyal	.70
Rakibe prososyal	.72
Arkadaşa antisosyal	.72
Rakibe antisosyal	.75

Sezen -Balçıkanlı, (2013)

Bu araştırmada kullanılan ölçeğin madde korelasyon matris değerleri ile madde silindiğinde oluşacak güvenirlik değerleri (Cronbach's Alpha if Item Deleted) incelendiğinde rakibe antisosyal alt boyutunun 2. maddesinin diğer maddelerle 0.30'un altında düşük korelasyon göstermesinden ve silinmesi halinde Cronbach's Alpha değerinin $\alpha=,79$ 'dan $\alpha=,82$ ' ye çıkacağı görüldüğünden ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir (Ek:1, 2).

Ölçekten 2. madde çıkarıldıktan sonra yapılan güvenirlik analiz sonucu alt boyutların Cronbach alpha iç tutarlılık değerleri 1. faktör takım arkadaşlarına karşı prososyal davranışlar için $\alpha=0,79$, 2. faktör rakiplerine karşı prososyal davranışlar için $\alpha=0,84$, 3. faktör takım arkadaşlarına karşı antisosyal davranışlar için $\alpha=0,80$ ve 4. faktör rakiplerine karşı antisosyal davranışlar için $\alpha=0,82$ olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.3. Bu araştırmada elde edilen Cronbach's Alpha değerleri.

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Arkadaşa prososyal	1,8,12,15	0.79
	Rakibe prososyal	4,6,10	0.84
	Arkadaşa antisosyal	3, 7, 11, 14, 18	0.80
	Rakibe antisosyal	5, 9, 13, 16, 17, 19, 20	0.82

Bu araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach's Alpha katsayılarının değerlendirilmesinde aşağıdaki değerler dikkate alınmıştır.

0.0 <0.40 ise ölçek güvenilir değil, 0.40 <0.60 ise ölçek düşük güvenilir, 0.60 <0.80 ise oldukça güvenilirdir. 0.80 <1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (Özdamar, 2002: 673).

Bu değerlere göre ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlikleri incelendiğinde, arkadaşla prososyal ve arkadaşla antisosyal boyutlarından elde edilen değerlerin 0,60<0.80 aralığında oldukça güvenilir; rakibe prososyal ve rakibe antisosyal boyutundan elde edilen değerlerin ise 0,80<0.100 aralığında yüksek derecede güvenilir olduğu görülmektedir.

2.3.2 Sporda Yabancılaşma Ölçeği (SYÖ)

Deryahanoğlu, (2019) tarafından geliştirilen sporda yabancılaşma ölçeği; kişilerin sporculuk süreciyle ilgili duygu ve düşüncelerinden yola çıkarak sporda yabancılaşma düzeylerini belirlemek üzere geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek beşli likert tipinde olup (Hiçbir zaman (1), Nadiren (2), Bazen (3), Çoğu zaman (4), Her zaman (5)) yargılarından oluşmaktadır. Sporda yabancılaşmada alt boyutunda yer alan 27. madde (yeni spor ortamımdaki arkadaşlarımla kolaylıkla samimiyet kurarım) olumlu bir ifade belirttiğinden diğer 27 maddeye göre ters kodlanması gerekmektedir. Ölçekten elde edilen puanların 3'ün üzerinde olması sporcuların sporda yabancılaşma düzeylerinin yüksek olduğu, 3'ün altında olması ise sporda yabancılaşma düzeylerinin düşük olduğunu gösterir. Ölçek geliştirme çalışması 18 yaş üstü 148 sporcuyla gerçekleştirilmiştir. Bu sayının KMO katsayısı (0,871) Bartlett's testi sonucu $p<0,01$ önem düzeyinde anlamlı bulunmasından ölçeğin örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu belirtilmiştir (Deryahanoğlu, 2019). Ölçeğe uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda birinci faktör toplam varyansın %17,059'unu, ikinci faktör toplam varyansın %15,566'ını, üçüncü faktör toplam varyansın %13,710'unu ve dördüncü faktör de toplam varyansın %10,523'ünü açıkladığı bulunmuştur. 28 maddelik 4 faktörlü yapısının toplam varyansın %56,858'ini açıklamakta olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin zamana bağlı kararlılığını test etmek için 3 hafta ara ile 148 katılımcıya ölçek tekrar uygulanmış ve her iki uygulama arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.801$, $p=.0001$, $p<0,001$). olduğu bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin kişileri ayırt etme düzeyini belirlemek amacıyla toplam puana göre belirlenmiş alt %27 ve üst %27'lik grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi yapılarak gruplar arasında puan ortalamaları farklarının istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirtilmiştir. 28

maddelik 4 alt boyutlu Sporda Yabancılaşma Ölçeğinin Genel Cronbach's Alpha değeri 0,898 tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçeğin alt boyutları, madde sayıları ve güvenilirlik değerleri aşağıdaki Tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Orijinal ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri

Sporda Yabancılaşma Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Kültür	24,7,33,17	0.89
	Sporda yabancılaşma	2,44,13,18,27,43,42,34,39	0.89
	Kuralsızlık	22,28,32,26,41,25	0.89
	Kendine yabancılaşma	16,11,37,5,4,35,28,29,21	0.89

Deryahanoğlu, (2019)

Bu araştırmada kullanılan sporda yabancılaşma ölçeğinin alt boyutları, madde sayıları ve güvenilirlik değerleri aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 2.5. İşlem öncesi Cronbach's Alpha değerleri.

Sporda Yabancılaşma Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Kültür	4,8,12,19	0.85
	Sporda Yabancılaşma	1,6,9,15,20,24,26,27,28	0.74
	Kuralsızlık	11,13,14,18,23,25	0.80
	Kendine Yabancılaşma	2,3,5,7,10,16,17,21,22	0.86

Sporda yabancılaşma ölçeğinin madde korelasyon matris değerleri incelendiğinde sporda yabancılaşma alt boyutunda yer alan 27., 28. ve 1. madde ile kendine yabancılaşma alt boyutundaki 17. maddenin düşük korelasyon gösterdiği görülmüştür. Ölçekten çıkarma işlemine karar verilirken, madde korelasyon matris değerlerinin 0.30' un altında olma durumu, çıkarıldığında Cronbach's Alpha güvenilirlik artış düzeyi (Cronbach's Alpha if Item Deleted) ve DFA madde regresyon yüklerinin değerleri dikkate alınmıştır (Ek:3, 4, 5).

Tablo 2.6. İşlemi sonrası ölçek maddeleri ve Cronbach's Alpha değerleri.

Sporda Yabancılaşma Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Kültür	4,8,12,19	0.85
	Sporda yabancılaşma	6,9,15,20,24,26,	0.82
	Kuralsızlık	11,13,14,18,23,25	0.80
	Kendine yabancılaşma	2,3,5,7,10,16,21,22	0.87

Sporda yabancılaşma ölçeğinin Cronbach's Alpha güvenilirlikleri incelendiğinde 4 boyutunda, $0,80 < 0,100$ aralığında değer alarak yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

2.3.3 Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği (AKATÖ)

Lee ve ark, (2007) tarafından geliştirilen Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğinin (AMDYSQ), Türkçe uyarlaması Gürpınar, (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sporda ahlaki karar alma tutum ölçeği; sporcuların spor ortamlarında meydana gelen ikilemlere karşı ahlaki karar alma tutumlarını belirlemek üzere geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek beşli likert tipinde olup (Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5)) yargılarından oluşmaktadır.

Ölçek 9 madde 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarını Hileyi benimsemek (1, 5 ve 8. maddeler), Yarışmaseverliği benimsemek (2, 4, ve 6. maddeler) ve Adilce kazanmayı korumak (3 7 ve 9. maddeler) oluşturmaktadır. Ölçeği oluşturan 6 madde (1,2,4,5,6 ve 8) olumsuz anlam taşırken, 3 madde (3,7 ve 9) olumlu anlam taşımaktadır. Olumlu maddeler puanlanırken “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı “5” ile ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı ise “1” ile puanlanmaktadır. Olumsuz maddeler puanlanırken “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı “5” ile “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı da “1” ile puanlanmıştır.

Sporda ahlaki karar alma tutum ölçeğinden alınan toplam puanların yüksek olması örnekleme yer alan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının yüksek düzeyde; düşük puanların ise ahlaki karar alma tutumlarının düşük düzeyde olduğu anlamına gelmektedir.

Ölçek uyarlama çalışması 18 spor branşında 11-19 yaş arası 407 sporcu öğrenciyle gerçekleştirilmiştir (Gürpınar, 2014). Ölçeğin güvenirlik ve iç tutarlılığını test etmek için 2 hafta ara ile 27 kişiye ölçek tekrar uygulanmış ve her iki uygulama arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.855$, $p=.0000$, $p<0,001$). olduğu bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alpha katsayısı Hileyi benimsemek (0,78), Yarışmaseverliği benimsemek (.68), Adilce kazanmayı korumak (.59) ve genel Cronbach's Alpha değeri 0,760 olarak tespit edilmiştir.

Gürpınar, (2014) tarafından uyarlaması yapılan ölçeğin alt boyutları, madde sayıları ve güvenirlik değerleri Tablo 2.7’de gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Orjinal ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.

Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Hileyi benimsemek	1, 5, 8	0.78
	Yariseverliği benimsemek	2, 4, 6	0.68
	Adilce kazanmayı korumak	3, 7, 9	0.59
	Toplam	1,2,3,4,5,6,7,8,9	0.76

Gürpınar, (2014)

Bu araştırmada elde edilen verilerin güvenirlik analiz sonuçları ise tablolastırılarak Tablo 2.8' de sunulmuştur.

Tablo 2.8. Bu araştırmada elde edilen verilerin Cronbach's Alpha değerleri.

Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Hileyi benimsemek	1, 5, 8	0,82
	Yariseverliği benimsemek	2, 4, 6	0,75
	Adilce kazanmayı korumak	3, 7, 9	0,87
	Toplam	1,2,3,4,5,6,7,8,9	0,80

Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum ölçeğinin Cronbach's Alpha güvenirlikleri incelendiğinde 1. ve 3. boyutun $0,60 < 0,80$ aralığında oldukça güvenilir; 2. Boyut ise $0,80 < 0,100$ aralığında değer alarak yüksek derecede güvenilir olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.3.4 Ahlaki Çözülme Eğilimleri Ölçeği (AÇEÖ)

Moor ve Ark, (2011) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Erbaş ve Şahin Perçin (2015) tarafından gerçekleştirilen ahlaki çözülme ölçeği; örgütlerde etik olmayan davranışların tetikleyicilerini belirlemek üzere geliştirilmiş ölçeklerden biridir.

Ölçek beşli likert tipinde olup (Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Fikrim yok (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5)) yargılarından oluşmaktadır. Orijinal ölçek 8 madden oluşmaktadır. Uyarlama sürecinde 7 maddeli ve tek faktörlü yapısı doğrulanmıştır. Ahlaki çözülme ölçeğinden alınan puanların 3' ün üzerinde olması yüksek ahlaki çözülme eğimi; 3'ün altında olması düşük ahlaki çözülme eğilimi olduğu anlamına gelmektedir. Ölçek uyarlama çalışması 10 yiyecek içecek işletmesinde çalışan 284 kişi üzerinden yürütülmüştür. Örneklem

büyükluğu KMO katsayısı (0,782) Bartlett's testi sonucu $p < 0,01$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Faktör analizi sonucu tek faktörlü yapıda toplam varyans açıklama oranı %43,6' dır. Ölçeğin Cronbach alpha katsayısı 0,778 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin tek boyutlu madde sayıları ve güvenilirlik değerleri Tablo 2.9' da gösterilmiştir.

Tablo 2.9. Uyarlaması yapılan ölçeğin Cronbach's Alpha değerleri.

Ahlaki Çözülme Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Ahlaki Çözülme	1,2,3,4,5,6,7	0.78

Erbaş ve Şahin/Perçin (2015).

Bu araştırmada elde edilen verilerin güvenilirlik analiz sonuçları tablolaştırılarak Tablo 2.10' da sunulmuştur.

Tablo 2.10. İşlem öncesi Cronbach's Alpha değerleri.

Ahlaki Çözülme Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Ahlaki Çözülme	1,2,3,4,5,6,7	0.78

Ahlaki Çözülme Ölçeğinin madde korelasyon matris değerleri incelendiğinde 7. maddenin düşük korelasyon gösterdiği görülmüştür. Ölçekten çıkarma işlemine karar verilerek tekrardan güvenilirlik analizi yapılarak sonuçlar Tablo 2.11' de sunulmuştur (Ek:3, 4, 5).

Tablo 2.11. İşlem sonrası ölçek maddeleri ve Cronbach's Alpha değerleri.

Ahlaki Çözülme Ölçeği	Alt boyutlar	Madde numaraları	Cronbach's Alpha
	Ahlaki Çözülme	1,2,3,4,5,6	0.80

2.4 Verilerin Analiz Süreci

Verilerin analizi genel, ilişkisel ve nedensel taramaya yönelik analizler olarak üç ana başlık altında yürütülmüştür. Genel taramaya yönelik demografik değişkenler ve ölçek maddelerine ilişkin betimsel istatistikler yapılmıştır. İlişkisel taramaya yönelik demografik değişkenler ve ölçek maddelerine yönelik, T testi, Korelasyon, Tek Yönlü ANOVA, MANOVA testleri yapılmıştır. Nedensel taramaya yönelik analizler kısmında, araştırma hipotezleri Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) ile test edilmiştir. YEM test edilmeden önce ölçeklerin veri ile uyumunu test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır.

Verilerin analizlerinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 24.0) paket programı, Yapısal eşitlik modelinin testinde IBM AMOS 24 programı kullanılmıştır. İstatistiki anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Verilerin toplanması, SPSS' e aktarılması, normallik ve homojenlik ile ilgili işlemler aşağıda sunulmuştur.

Ölçme araçları online olarak google form üzerinden sporculara uygulanmıştır. Uygulama sonucu 1726 veri toplanmıştır. Elde edilen veriler analize tabi tutulmadan önce çeşitli yönlerden incelenerek hatalı, boş ve örneklem dışı olanlar, analiz programına aktarılmadan veri setinden çıkarılmıştır. Yapılan inceleme sonucu 14 yaş altı 30 veri, 40 yaş üstü 27 veri, lisans yaşını sıfır olarak belirten aynı zamanda elit sporcu işaretleyen 25 veri, yaşı ile lisans yaşı (ör: yaşı 15 olup lisans yaşı 20 olarak belirtilen) uyumsuz olan 30 veri tespit edilerek veri setinden çıkarılmıştır. Geriye kalan veri tekrar kontrol edildiğinde aynı veriden birden fazla gönderildiği tespit edilmiştir. Bu noktada danışman görüşü alındıktan sonra veriler gönderim tarih ve sırasına göre tekrar kontrol edilerek 528 verinin veri setinden çıkarılması kararlaştırılmıştır. Geriye kalan veri tekrar kontrol edildiğinde olumlu ve olumsuz tüm soruları 5 olarak veya 1 olarak işaretlediği tespit edilen 63 veri analiz dışı tutulmuştur. Kalan 1027 veri SPSS 24 analiz programına aktarılmıştır.

Veriler, analiz programında araştırmanın amacına uygun olarak tanımlandıktan sonra ölçek maddelerinin frekans, yüzde, ortalama, medyan, ortanca, basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Aşırı uç değerlere sahip maddeler tek değişkenli normallik analizi ile test edilmiştir. Yapılan analizde aşırı uç değerlerin hangi deneklere ait olduğu tespit edilerek veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ ve AÇEÖ ve alt boyutlarının basıklık ve çarpıklık dağılımlarının +1.5-1.5 aralığında olduğu bulunmuştur. Çok değişkenli uç değerlerin normallik analizi Mahalanobis uzaklık hesaplamasıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan analiz neticesinde uzaklık değerleri ($p < .01$) anlamlılık düzeyinde .01' den küçük olanlar veri setinden çıkarılmıştır (Gürbüz, S., Şahin, F., 2018). Ölçeklerin çoklu normallik varsayımları ise AMOS programında Doğrulayıcı Faktör Analizinde test edilmiştir. Normallik analizleri sonuçlarına göre maddelerin çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) katsayıları +1.5 ile -1.5 aralığında değer aldığı görülmüştür. Bu değerlerin normallik varsayımını sağladığı kabul edilmiştir (Tabachnick and Fidell, 2013).

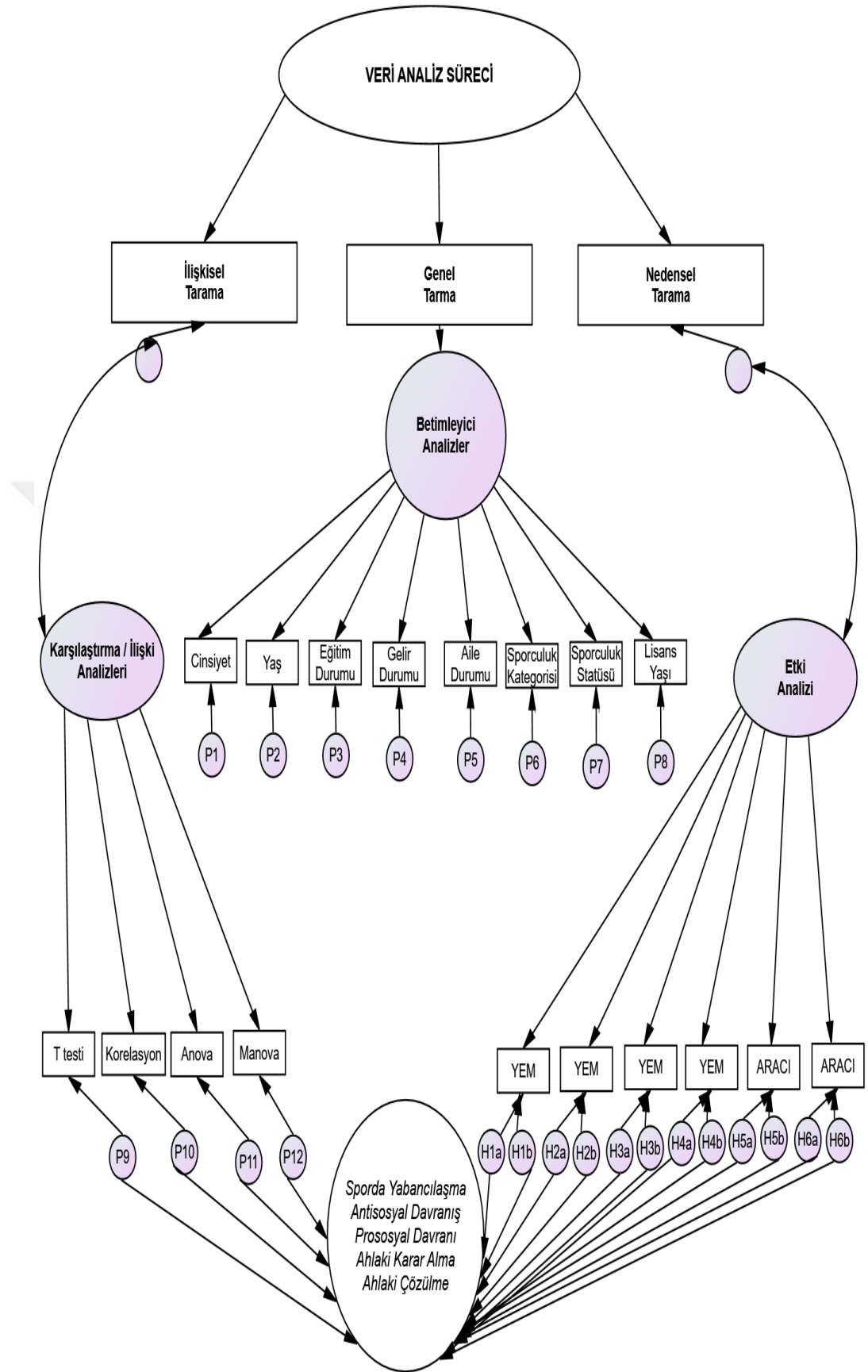
Analizde kullanılan SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ ve AÇEÖ değişkenlerin toplam ve alt boyut puan dağılımı ve basıklık çarpıklık durumları Tablo 2.12’ de sunulmuştur.

Tablo 2.12. SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ ve AÇEÖ puanlarının dağılımı.

Ölçek	Ölçek Alt boyutu	n	En düşük	En fazla	Ort.	Ss	Çar.	Bas.
SYÖ	Kültür	972	1.00	5.00	1.66	0.68	1.02	0.44
	Sporda Yabancılaşma		1.00	5.00	1.67	0.60	1.05	0.79
	Kuralsızlık		1.00	5.00	1.73	0.61	0.80	0.12
	Kendine Yabancılaşma		1.00	5.00	1.81	0.65	0.61	-0.51
	SYÖ Toplam		1.00	5.00	1.73	0.54	0.79	0.19
PSDÖ ASDÖ	Prososyal Rakibe	972	1.00	5.00	3.93	0.92	- 0.86	0.27
	Prososyal Arkadaşa		1.00	5.00	4.27	0.66	- 1.07	1.29
	PSDÖ Toplam		1,57	5,00	4.12	0.66	- 0.90	0.78
	Antisosyal Rakibe		1.00	5.00	1.80	0.64	0.69	0.03
	Antisosyal Arkadaşa		1.00	5.00	1.94	0.59	0.46	0.21
	ASDÖ Toplam		1.00	5.00	1.86	0.55	0.58	-0.19
AKATÖ	Yarışmaseverliği Benimsemek	972	1.00	5.00	2.85	1.01	1.01	0.32
	Hileyi Benimseme		1.00	5.00	1.82	0.90	0.09	0.80
	Adilce Kazanmayı Koruma		2.00	5.00	4.48	0.63	- 1.19	0.78
	AKATÖ Toplam		1.00	5.00	3.93	0.63	0.46	-0.23
AÇEÖ	Tek alt boyut	972	1.00	5.00	2.02	0.66	0.35	0.35

Sporda Yabancılaşma Ölçeği (SYÖ); Sporda Prososya ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PSDÖ&ASDÖ); Ahlaki Karar Alma Ölçeği (AKATÖ); Ahlaki Çözülme Ölçeği (AÇEÖ).

Tekli ve çoklu uç değerlerin veri setinden çıkarılmasından sonra kalan 972 verinin normal dağılım parametrelerini sağladığı kabul edildiğinden verilerin analizinde parametrik test teknikleri uygulanmıştır.

Şekil 2.1. Veri analiz sürecinde izlenen yol gösterimi.

Araştırmada birbirinden farklı iki grubun tek bağımsız değişkene ait ortalamalarının karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklem T testi (Independent Samples T test), birbirinden farklı ikiden fazla grubun tek bağımsız değişkene ait ortalamalarının karşılaştırılmasında One Way ANOVA testi, birbirinden farklı iki ve ikiden fazla grubun iki ve daha fazla bağımlı değişkene göre ortalamalarının karşılaştırılmasında MANOVA testi kullanılmıştır.

Verilerin grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilerek çoklu karşılaştırmalarda hangi post hoc testinin seçileceğine karar verilmiştir. Değişkenler arası ilişkileri test etmek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Ayrıca araştırmanın ana problemi doğrultusunda oluşturulan model Yapısal Eşitlik Model analizi (YEM) ile test edilmiştir.

Araştırmada elde edilen değerlerin yorumlanmasında 5’li derecelendirme puan aralıkları dikkate alınmıştır. Buna göre dercelendirme puan aralıkları ve değerleri aşağıdaki Tablo 2.13’ te sunulmuştur.

Tablo 2.13 Ölçek ortalamalarının değerlendirme aralıkları.

Aralık	PASDÖ	SYÖ	AKATÖ	AÇEÖ
1.00-1.80	Hiç (1)	Hiçbirzaman (1)	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Kesinlikle katılmıyorum (1)
1.81-2.60	Nadiren (2)	Nadiren (2)	Katılmıyorum (2)	Katılmıyorum (2)
2.61-3.40	Bazen (3)	Bazen (3)	Kararsızım (3)	Fikrim yok (3)
3.41-4.20	Sıklıkla (4)	Çoğu zaman (4)	Katılıyorum (4)	Katılıyorum (4)
4.21-5.00	Oldukça Sık (5)	Her zaman (5)	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Kesinlikle Katılıyorum (5)

Sporculardan elde edilen cevapların değerlendirilmesinde Tablo 2.13’ teki aralıklar kullanılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış, aritmetik ortalamalar için puan aralığı 0,80 olarak hesaplanmıştır.

Puan Aralıkları “Çok Yüksek (4.21-5.00), Yüksek (3.41-4.20), Orta (2.61-3.40), Düşük (1.81-2.60) ve En Düşük Düzey (1.00-1.80)” olarak değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümünde araştırma grubunun demografik özellikleri, değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler, araştırma soruları ve hipotezlere ilişkin istatistiki bulgular sunulmaktadır.

3.1 Betimleyici İstatistikler

Sporcuların “Cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, yaşanılan yer, branş, lisans yaşı, millilik, spor kategorisi, sporculuk statüsü, yarışma ligi ve aile” durumlarına ait frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.1’ de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özellikleri.

Demografik		Frekans	Yüzde	Demografik Özelliler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	480	49,4	Eğitim Durumu	Lise	482	49,6
	Kadın	492	50,6		Üniversite	490	50,4
	Toplam	972	100,0		Toplam	972	100,0
Yaş	12-19 yaş	527	54,2	Lisans Yaşı	1-5_yil	406	41,8
	20-29 yaş	381	39,2		6-10_yil	378	38,9
	30 ve üstü	64	6,6		11_yil_ve_üstü	188	19,3
	Toplam	972	100,0		Toplam	972	100,0
Millilik Durumu	Milli sporcu	690	71,0	Yarışma Ligi	Amatör Lig	425	43,7
	Milli olmayan	282	29,0		Üst/elit Lig	547	56,3
	Toplam	972	100,0		Toplam	972	100,0
Sporculuk statüsü	Amator	636	65,4	Yaşanılan Yer	Kırsal_Koy	98	10,1
	Profesyonel	336	34,6		Kent_Sehir	874	89,9
	Toplam	972	100,0		Toplam	972	100,0
Spor Branşı	Basketbol	100	10,3	Gelir Düzeyi	Düşük	129	13,3
	Futbol	148	15,2		Orta	622	64,0
	Hentbol	92	9,5		İyi	221	22,7
	Ragbi	95	9,8		Toplam	972	100,0
	Voleybol	106	10,9	Aile Durumu	Ailemle birlikte	772	79,4
					Yalnız yaşayan	103	10,6
	Teakvonedo	86	8,8		Anne veya babasıyla	38	3,9
	Karate	95	9,8		Evli olanlar	59	6,1
	Judo	79	8,1		Toplam	972	100,0
	Güres	83	8,5	Spor kategorisi	Takım sporu	541	55,7
	Boks	88	9,1		Bireysel spor	431	44,3
	Total	972	100,0		Toplam	971	100,0

Tablo 3.1’de yer alan sporcuların cinsiyete göre demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı bulgular incelendiğinde, 972 sporcunun %49,4’ü erkek, %50,6’sı kadın olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre 972 sporcunun %49,6’ sı lise, %50,4’ü üniversite düzeyinde eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre sporcular incelendiğinde %54,2’ si 12-19 yaş, %39,2’ si 20-29 yaş arası, %6,6’ sı da 30 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Sporcuların “lisans yaşı” değişkeni sürekli değişkenden sıralı değişkene dönüştürülerek analiz edilmiştir. Literatürde sıklıkla yer alan 1-5 yıl, 6-10 yıl, 11 yıl ve üstü olarak gruplandırılarak numaralandırılmıştır. Lisans yaşına göre incelendiğinde %41,8 1-5 yıl, %38,9 6-10 yıl, %19,3’ü 11 yıl ve üstü lisanslı sporcu olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu lise ve üniversite eğitimi görmekte olan sporcular oluşturduğundan lisans yaşının büyük kısmının 1-5 ve 6-10 yıl aralığında dağılım göstermesini açıklamaktadır. Sporcuların millilik durumuna bakıldığında 972 sporcunun %71’ini milli olmayan sporcular oluştururken, %29’unu milli sporcular oluşturmaktadır. Yarıştıkları lig seviyelerine bakıldığında 972 sporcunun %43,7’si amatör liglerde, %56,3’ü elit(üst) liglerde yarıştıkları görülmektedir. Sporculuk statüsü incelendiğinde 972 sporcunun %65,4’ü amatör sporcu iken, %34,6’sı elit (üst düzey) sporcu olduğu görülmektedir. Yaşanılan yer bakımından 972 sporcunun %10,1’i kırsal kesimde yaşarken, %89,9’u kent bölgesinde yaşamaktadır. Gelir düzeyine göre sporcuların %13,3’ü düşük, %64’ü orta, %22,7’si iyi gelir düzeyinde olduğu görülmektedir. Aile durum değişkeni incelendiğinde 972 sporcunun %79,4’ü anne ve babasıyla birlikte yaşadığı, %10,6’sı anne ve babasından ayrı yaşadığı, %3,9’u boşanmış aile ortamında yaşadığı ve %6,1’i evli olarak ailelerinden ayrı yaşadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan sporcuların branşlara göre durumları incelendiğinde %10,3’ü basketbol, %15,2’si futbol, %9,5’i hentbol, %9,8’i ragbi, %10,9’u voleybol, %8,8’i teakvando, %9,8’i karate, %8,1’i juda, %8,5’i güreş ve %9,1’i boks branşlarında spor yaptıkları görülmektedir. Takım ve bireysel sporculuk durumları incelendiğinde %55,7 takım sporcusu iken %44,3’ü bireysel sporcu olduğu görülmektedir. Bu bulgular sporcuların araştırma problemine ilişkin cevapları açıklayacak yeterlik ve özellikte olduklarını göstermektedir. Araştırmaya dahil edilmeyen yaşanılan yer, yarışma ligi, millilik durumu ve spor branşı değişkenleri örnekleme yer alan sporcular hakkında bilgi vermek amacıyla frekans ve yüzdeleriyle Tablo 3.1’ de gösterilmiştir.

Sporda yabancılaşma (SYÖ), prososyal davranışlar (PSDÖ), antisosyal davranışlar (ASDÖ), ahlaki karar alma tutumları (AKATÖ) ve ahlaki çözölme eğilimleri (AÇEÖ) ile sporcuların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir durumu, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine ait ortalamalar Tablo 3.2’ de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Demografik özelliklere göre ölçeklerin ortalamaları.

Demografik değişkenler		SYÖ ORT	PSDÖ ORT	ASDÖ ORT	AKATÖ ORT	AÇEÖ ORT
Cinsiyet	Erkek	1,77	4,11	2,04	3,81	2,12
	Kadin	1,70	4,14	1,71	4,05	1,92
Yaş	12-19_yas	1,68	4,06	1,77	4,02	2,05
	20-29_yas	1,79	4,21	1,97	3,83	2,00
	30_ve_üstü	1,85	4,21	2,04	3,84	1,91
Eğitim durumu	Lise	1,64	4,00	1,77	3,99	2,05
	Üniversite	1,83	4,26	1,97	3,88	2,00
Gelir düzeyi	Düşük	1,82	4,17	2,00	3,83	2,05
	Orta	1,75	4,11	1,85	3,94	2,05
	İyi	1,64	4,17	1,83	3,97	1,93
Aile durumu	Anne_babasıyla_birlikte_yasayan	1,73	4,11	1,86	3,94	2,03
	Anne_babasından_ayrı_yasayan	1,74	4,31	1,91	3,89	2,05
	Anne_veya_babasıyla_yasayan	1,61	4,13	1,71	4,12	1,87
	Evli olanlar	1,82	4,13	2,06	3,73	1,93
Sporculuk statüsü	Amator_sporcu	1,72	4,09	1,82	3,96	2,01
	profesyonel_sporcu	1,76	4,21	1,96	3,88	2,04
Spor kategorisi	Takım	1,66	4,17	1,90	3,92	2,02
	Bireysel	1,82	4,08	1,83	3,94	2,02
Lisans yaşı	1-5_yıl	1,68	4,03	1,76	4,01	2,00
	6-10_yıl	1,76	4,18	1,91	3,91	2,07
	11_yıl_ve_üstü	1,80	4,24	2,02	3,81	1,99

Tablo 3.2’de örnekleme yer alan sporcuların cinsiyete göre SYÖ ortalaması erkeklerde “1.77” ve kadınlarda “1.70” çok düşük düzeyde ve kadınlar lehine, PSDÖ ortalaması erkeklerde “4.11” ve kadınlarda “4.14” yüksek düzeyde ve kadınlar lehine, ASDÖ ortalaması erkeklerde “2.04” düşük, kadınlarda “1.71” çok düşük düzeyde kadınlar lehine, AKATÖ ortalaması erkeklerde “3.81” ve kadınlarda “4.05” yüksek düzeyde ve kadınlar lehine, AÇEÖ ortalaması erkeklerde “2.12” ve kadınlarda “1.92” düşük düzeyde ve kadınlar lehine olduğu görülmektedir. Tüm değişkenlerde ortalamaların kadın grubu lehine olduğu tespit edilmiştir.

Yaş değişkenine göre SYÖ grup ortalamaları “1.68” ile “1.85” aralığında düşük düzeyde ve “12-19” yaş grubu lehine, PSDÖ grup ortalamaları “4.06” ile “4.21” aralığında yüksek düzeyde ve “20-29” ile 30 yaş ve üzeri grubu lehine, ASDÖ grup ortalamaları “1.77” ile “2.04” aralığında düşük düzeyde ve “12-19” yaş grubu lehine, AKATÖ grup ortalamaları “3.84” ile “4.02” aralığında yüksek düzeyde ve “12-19” yaş grubu lehine, AÇEÖ grup ortalamaları “1.91” ile “2.05” aralığında düşük düzeyde ve “30 yaş ve üzeri” grubun lehine olduğu görülmektedir. AÇEÖ (30 ve üzeri), PSDÖ (20-29) ve SYÖ-ASDÖAKATÖ “12-19” değişkenlerde ortalamaların yaş grubu lehine olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim durumuna göre SYÖ grup ortalamaları lise “1.64” çok düşük, üniversite “1.83” düşük düzeyde ve lise grubu lehine, PSDÖ grup ortalamaları lise “4.00”, üniversite “4.26” yüksek düzeyde ve üniversite grubu lehine, ASDÖ grup ortalamaları lise “1.77”, üniversite “1.97” düşük düzeyde ve lise grubu lehine, AKATÖ grup ortalamaları lise “3.99”, üniversite “3.88” yüksek düzeyde ve lise grubu lehine, AÇEÖ grup ortalamaları lise “2.05”, üniversite “2.00” düşük düzeyde ve üniversite grubu lehine olduğu görülmektedir. AÇEÖ ve PSDÖ değişkeni hariç diğer değişkenlerde ortalamaların lise grubu lehine olduğu tespit edilmiştir.

Gelir durumuna göre SYÖ grup ortalamaları “1.64” çok düşük ile “1.83” aralığında düşük düzeyde ve “iyi” grubu lehine, PSDÖ grup ortalamaları “4.11” ile “4.17” aralığında yüksek düzeyde ve “düşük” ve “iyi” grubu lehine, ASDÖ grup ortalamaları “1.83” ile “2.00” aralığında düşük düzeyde ve “iyi” grubu lehine, AKATÖ grup ortalamaları “3.83” ile “3.97” aralığında yüksek düzeyde ve “iyi” grubu lehine, AÇEÖ grup ortalamaları “1.93” ile “2.05” aralığında düşük düzeyde ve “iyi” grubu lehine olduğu görülmektedir. PSDÖ değişkeni hariç diğer değişkenlerde ortalamalarının “iyi” grubu lehine olduğu tespit edilmiştir.

Aile durumuna göre SYÖ grup ortalamaları “1.61” çok düşük ile “1.82” aralığında düşük düzeyde ve anne **veya** babasıyla yaşayan(boşanmış) grubun lehine olduğu görülmektedir. PSDÖ grup ortalamaları “4.11” yüksek ile “4.31” aralığında çok yüksek düzeyde ve anne babasından ayrı yaşayan grubun lehine olduğu görülmektedir. ASDÖ grup ortalamaları “1.71” çok düşük ile “2.06” aralığında düşük düzeyde ve anne **veya** babasıyla yaşayan grubun lehine olduğu görülmektedir. AKATÖ grup ortalamaları “3.73” ile “4.12” aralığında yüksek düzeyde ve anne **veya** babasıyla yaşayan grubun lehine olduğu görülmektedir. AÇEÖ grup ortalamaları “1.87” ile “2.05” aralığında düşük düzeyde ve anne **veya** babasıyla yaşayan grubun lehine olduğu görülmektedir. PSDÖ değişkeni hariç ortalamaların anne **veya** babasıyla yaşayan grubun lehine olduğu tespit edilmiştir.

Sporculuk statüsü değişkenine göre SYÖ grup ortalamaları amatör sporcu “1.72”, profesyonel sporcu “1.76” çok düşük düzeyde ve amatör sporcu grubu lehine, PSDÖ grup ortalamaları amatör sporcu “4.09”, profesyonel sporcu “4.21” yüksek düzeyde ve profesyonel sporcu grubu lehine, ASDÖ grup ortalamaları amatör sporcu “1.82”, profesyonel sporcu “1.96” düşük düzeyde ve amatör sporcu grubu lehine, AKATÖ grup ortalamaları amatör sporcu “3.96”, profesyonel sporcu “3.88” yüksek düzeyde ve amatör sporcu grubu lehine, AÇEÖ grup ortalamaları amatör sporcu “2.01”, profesyonel sporcu “2.04” düşük düzeyde ve amatör sporcu grubu lehine olduğu görülmektedir. PSDÖ değişkeni hariç diğer değişkenlerde ortalamaların amatör sporcu grubu lehine olduğu tespit edilmiştir.

Spor kategorisi değişkenine göre SYÖ grup ortalamaları takım sporcusu “1.66” çok düşük, bireysel sporcu “1.82” düşük düzeyde ve takım sporcusu grubu lehine, PSDÖ grup ortalamaları takım sporcusu “4.17”, bireysel sporcu “4.08” yüksek düzeyde ve takım sporcu grubu lehine, ASDÖ grup ortalamaları takım sporcusu “1.90”, bireysel sporcu “1.83” düşük düzeyde ve bireysel sporcu grubu lehine, AKATÖ grup ortalamaları takım sporcusu “3.92”, bireysel sporcu “3.94” yüksek düzeyde ve bireysel sporcu grubu lehine, AÇEÖ grup ortalamaları takım sporcusu “2.02”, bireysel sporcu “2.02” düşük düzeyde ve her iki grupta eşit olduğu görülmektedir. SYÖ ve PSDÖ değişkenlerinde ortalamalar takım sporcuları lehine, ASDÖ ve AKATÖ değişkenlerinde bireysel sporcu lehine, AÇEÖ değişkeninde ise ortalamaların eşit olduğu görülmektedir.

Lisans yaşı değişkenine göre SYÖ grup ortalamaları “1.68” çok düşük ile “1.80” aralığında düşük düzeyde ve “1-5 yıl” grubu lehine, PSDÖ grup ortalamaları

“4.03” ile “4.24” aralığında yüksek düzeyde ve “11 yıl ve üstü” grubu lehine, ASDÖ grup ortalamaları “1.76” ile “2.02” aralığında düşük düzeyde ve “1-5 yıl” grubu lehine, AKATÖ grup ortalamaları “3.81” ile “4.01” aralığında yüksek düzeyde ve “1-5 yıl” grubu lehine, AÇEÖ grup ortalamaları “1.99” ile “2.07” aralığında düşük düzeyde ve “11 yıl ve üstü” grubu lehine olduğu görülmektedir. SYÖ, ASDÖ ve AKATÖ değişkenlerinde ortalamalar “1-5 yıl”, PSDÖ ve AÇEÖ değişkenlerinde “11 yıl ve üstü” grubun lehine olduğu tespit edilmiştir.

3.2 Ölçek Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında ilişki ve farklılık analizlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın birinci sorusu: “Sporcuların, *prososyal ve antisosyal davranış düzeyleri ile sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutum ve ahlaki çözülme eğilim düzeyleri* nedir?” olarak belirtilmiştir.

Sporcuların, “Prososyal ve Antisosyal davranış, Sporda Yabancılaşma, Ahlaki Karar Alma Tutum ve Ahlaki Çözülme Eğilim” düzeylerine ait ortalamaları Tablo 3.3.’ te sunulmuştur.

Tablo 3.3. Ölçek ortalamalarına ilişkin betimleyici istatistik sonuçları.

Alt boyutlar	N	$\bar{x}$	Ss
Sporda Yabancılaşma	972	1,67	,68
Kültür	972	1,67	,60
Kuralsızlık	972	1,73	,63
Kendine Yabancılaşma	972	1,81	,65
SYÖ Ortalama	972	1,73	,54
Prososyal Rakibe	972	3,93	,92
Prososyal Arkadaşa	972	4,28	,66
PSDÖ Ortalama	972	4,13	,66
Antisosyal Rakibe	972	1,80	,64
Antisosyal Arkadaşa	972	1,95	,59
ASDÖ Ortalama	972	1,87	,55
Yarış Severlik	972	1,83	,90
Hileyi Benimseme	972	2,85	1,01
Adilce Kazanma	972	4,48	,63
AKATÖ Ortalama	972	3,93	,63
AÇEÖ Ortalama	972	2,02	,66

Tablo 3.3 incelendiğinde SYÖ toplam ve alt boyut puan ortalamasının “1.67 ile 1.81” aralığında değer aldığı ve sporcuların sporda yabancılaşma durumlarının düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sporda yabancılaşma ve kültürel yabancılaşma alt boyut puan ortalamalarının kuralsızlaşma ve kendine yabancılaşma alt boyut puan ortalamalarından daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. PSDÖ toplam ve alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde ortalamaların “3.93 ile 4.28” aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporcuların yüksek düzeyde prososyal davranışlara sahip olduğunu göstermektedir. ASDÖ toplam ve alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde ortalamaların “1.80 ile 1.95” aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporcuların düşük düzeyde antisosyal davranışa sahip olduğunu göstermektedir. AKATA toplam ve alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde hileyi benimseme, yarışmaseverliği benimseme ve adilce kazanmayı koruma alt boyutlarının sırasıyla “2.85”, “1.83”, “4.48” değer aldığı ve toplam puan ortalamasının ise “3.93” olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu sporcuların ahlaki karar alma düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. AÇEÖ toplam puan ortalaması incelendiğinde ortalamasının “2.02” olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu sporcuların düşük düzeyde ahlaki çözülme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

3.3 Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Bulgular.

Araştırmanın ikinci sorusu: Sporcuların, “*Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü* ve Lisans yaşı değişkenlerine göre prososyal ve antisosyal davranış düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Sporcuların cinsiyet değişkenine göre prososyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.4’te sunulmuştur.

Tablo 3.4. PSDÖ puanlarının cinsiyete göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Prososyal Rakibe	Erkek	480	3,95	,894	1,970	,282	,596	0.000	-
	Kadın	492	3,92	,940					
Prososyal Arkadaşa	Erkek	480	4,24	,647	1,970	3,078	,080	0.003	-
	Kadın	492	4,31	,666					

[Box’s M Test of =0.301, $p>0.05$]

* $P<0.05$

Tablo 3.4 incelendiğinde sporcuların cinsiyete göre PSDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir. [Willks'Lambda (λ)=0.994, $F_{(2-969)} = 2.740$; $p > .05$, $\eta^2 = 0.006$). Bağımlı değişkenler için grup ortalamaları incelendiğinde “prososyal rakibe” ve “prososyal arkadaş” alt boyutlarda, kadın ve erkek sporcuların yüksek düzeyde olumlu-sosyal davranış sergileme eğiliminde oldukları görülmektedir. Sporcuların antisosyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.5’ te sunulmuştur.

Tablo 3.5. ASDÖ puanlarının cinsiyete göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Antisosyal Rakibe	Erkek	480	1.99	0.63	1-970	87.882	0.000*	0.083	2*- 1
	Kadın	492	1.62	0.58					
Antisosyal Arkadaş	Erkek	480	2,09	0.60	1-970	58.709	0.000*	0.057	2*- 1
	Kadın	492	1.80	0,55					

Box's M Test of Equality of Covariance Matrces=0.105, $p > 0.05$

* $P < 0.05$

Tablo 3.5 incelendiğinde sporcuların cinsiyete göre ASDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir. [Willks'Lambda (λ)=0.909, $F_{(2-969)} = 48.647$; $p < .05$, $\eta^2 = .091$). Bağımlı değişkenler için grup ortalamaları incelendiğinde, “Antisosyal rakibe” [$F(1-970) = 87.882$; $p < 0.05$] ve “Antisosyal arkadaş” [$F(1-970) = 58.709$; $p < 0.05$] alt boyutlarında anlamlı farklılığın kadınlar lehine olduğu görülmektedir. En yüksek puan ortalamasının 2.09 ve altında olması kadın ve erkek gruplarında antisosyal davranış düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Kadın sporcuların puan ortalamalarının daha düşük olması, erkek sporculardan anlamlı düzeyde daha düşük düzeyde antisosyal davranışta bulunduğunu göstermektedir. Tespit edilen bu farkın etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =091, farkın ortanın üstünde bir etki gücüne sahip olduğunu ve toplam

varyansın %9' unun bağımsız değişken cinsiyet tarafından açıklandığını göstermektedir^{1,2}

Sporcuların prososyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.6' te sunulmuştur.

Tablo 3.6. PSDÖ puanlarının eğitim durumuna göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Eğitim Durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Prososyal Rakibe	Lise	482	3.77	.97	1,970	32.244	0.000*	0.032	2* - 1
	Üniversite	490	4.10	.93					
Prososyal Arkadaşa	Lise	482	4.17	.69	1,970	23.146	0.000*	0.023	2* - 1
	Üniversite	490	4.38	.60					

[Box's M Test of Equality of Covariance Matrices =0.00, p<0.05]

*P<0.05

Tablo 3.6 incelendiğinde sporcuların eğitim değişkenine göre PSDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pilai's Trace(V)=0.038, $F_{(2-969)} = 19.182$; $p<.05$, $\eta^2 = .038$]. Bağımlı değişkenler için grup ortalamaları incelendiğinde “Prososyal Rakibe” [$F_{(1,970)} = 32.244$; $p<0.05$], ve “Prososyal arkadaş’a ” [$F_{(1,970)} = 23.146$; $p<0.05$], alt boyutunda üniversite lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Üniversite eğitimi alanların puan ortalamaları lise eğitimi alanların puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Ayrıca puan ortalamalarının 3.77'nin üzerinde olması, sporcuların olumlu davranış düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Tespit edilen bu farkın etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =038, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %4'ünün bağımsız değişken eğitim tarafından açıklandığını göstermektedir.

¹ Eta kare değerinin kendisi bağımsız değişkenin bağımlı değişkendeki varyansın ne kadarını (%) açıkladığını ifade eder (Rosenthal ve Rosnow, 2008).

² Eta karenin alacağı 0.001 değeri küçük, 0.06 değeri orta ve 0.14 değeri geniş etki olarak yorumlanıyor (Green ve Salkind, 2005, s.157).

Sporcuların antisosyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.7’ de sunulmuştur.

Tablo 3.7. ASDÖ puanlarının eğitim durumuna göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Eğitim Durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Antisosyal Rakibe	Lise	482	1.71	.59	1-970	17.929	0.000	0.018	1* - 2
	Üniversite	490	1.89	.66					
Antisosyal Arkadaşa	Lise	482	1.83	.56	1-970	41.746	0.000	0.041	1* - 2
	Üniversite	490	2.07	.59					

Box's M M Test of Equality of Covariance Matrices=0.055, $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.7 incelendiğinde sporcuların eğitim değişkenine göre ASDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [$\lambda = 0.958$, $F_{(2-969)} = 21,123$; $p<0.05$, $\eta^2 = 0.042$].

Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Antisosyal Rakibe” [$F_{(1,970)} = 17.929$; $p<0.05$], ve “Antisosyal arkadaş’a” [$F_{(1,970)} = 41.746$; $p<0.05$], alt boyutlarında eğitim düzeyi lise olanlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Lise eğitimi alan sporcuların üniversite eğitimi alan sporculardan daha düşük düzeyde antisosyal davranışa sahip olduğu bulunmuştur.

Ortalamaların 2.07 ile 1.71 aralığında olması sporcuların olumsuz davranış düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Tespit edilen bu farkın etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0.042, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %4’ünün bağımsız değişken eğitim tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların prososyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri aile durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.8’ de sunulmuştur.

Tablo 3.8. PSDÖ puanlarının aile durumuna göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Aile durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Scheffe
Prososyal Rakibe	Ailesiyle birlikte	772	3,89	,93	3-968	3.494	0.015*	0.011	2*-1
	Ailesinden ayrı	103	4,20	,78					
	Anne baba ayrı	38	3,89	,93					
	Evli	59	4,00	,95					
Prososyal Arkadaşa	Ailesiyle birlikte	772	4,26	,66	3-968	1.324	0.265	0.004	Yok
	Ailesinden ayrı	103	4,39	,59					
	Anne baba ayrı	38	4,30	,67					
	Evli	59	4,22	,74					

Box’s M Test =0.301, $p>0.05$,

Levene’s testi $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.8 incelendiğinde aile durumu değişkenine göre PSDÖ düzeyindeki temel etkisinin anlamlı olarak *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [$\lambda =0.988$, $F_{(6-1934)} = 1.979$; $p>.05$, $\eta^2 =0.006$].

Ancak bağımlı değişkenler için gruplar ayrıntısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Prososyal Rakibe” [$F_{(3-968)}= 3.494$; $p<0.05$], alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Post Hoc testlerinden Scheffe çoklu karşılaştırma sonucuna göre, ailesinden ayrı yaşayanlarla ailesiyle birlikte yaşayanlar arasında ailesinden ayrı yaşayanlar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Ortalamalar incelendiğinde en düşük puanın 3.89 ve üstünde olduğu, ailesinden ayrı yaşayan sporcuların diğer gruplara göre olumlu-sosyal davranış puanının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu görülmektedir.

Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,006, farkın oldukça küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %0,1’inin bağımsız değişken aile durumu tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların antisosyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri aile durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.9’da sunulmuştur.

Tablo 3.9. ASDÖ puanlarının aile durumuna göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Aile durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Scheffe
Antisosyal Rakibe	Ailesiyle birlikte	772	1,79	,63	3-968	3.164	0.024*	0.010	3*-4
	Ailesinden ayrı	103	1,83	,64					
	Anne baba ayrı	38	1,62	,52					
	Evli	59	2,01	,70					
Antisosyal Arkadaşa	Ailesiyle birlikte	772	1,93	,58	3-968	2.957	0.032*	0.009	-
	Ailesinden ayrı	103	2,01	,62					
	Anne baba ayrı	38	1,80	,52					
	Evli	59	2,12	,62					

Box’s M Test =0.368, $p>0.05$,

Levene’s testi, $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.9 incelendiğinde sporcuların aile durumu değişkenine göre ASDÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [$\lambda =0.988$, $F_{(6-1934)} = 2.021$; $p>.05$, $\eta^2 =.006$]. Ancak bağımlı değişkenler için gruplar ayrışmasında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Antisosyal Rakibe” [$F_{(3-968)}= 3.164$; $p<0.05$], ve “Antisosyal arkadaş’a” [$F_{(3-968)}= 2.957$; $p<0.05$], alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Post Hoc testlerinden Scheffe ile yapılan değerlendirmede, “Antisosyal Rakibe” alt boyutunda evli olanlar ile anne babası ayrı olanlar arasında anne babası ayrı olanlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Scheffe ile yapılan değerlendirmede, “Antisosyal Arkadaşa” alt boyutunda ise anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde en yüksek 2.12 ve altında puan aldıkları, anne babası ayrı olanların evli olan sporculara göre olumsuz davranış düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,006, farkın oldukça küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %0,1’inin bağımsız değişken aile durumu tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların prososyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri spor kategorisi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumları analiz edilerek Tablo 3.10’ da sunulmuştur.

Tablo 3.10. PSDÖ puanlarının spor kategorisine göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Spor Kategorisi	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Prososyal Rakibe	Takım sporu	541	3.99	.87	1-970	4.187	0.041*	0.004	1*-2
	Bireysel spor	431	3.87	.96					
Prososyal Arkadaşa	Takım sporu	541	4.30	.63	1-970	1.609	0.205	0.002	-
	Bireysel spor	431	4.25	.68					

[Box’s M Test =0.106, $p>0.05$], Levene’s testi, $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.10 incelendiğinde spor kategorisi değişkenine göre PSDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [$\lambda =0.996$, $F_{(2-969)} = 2.150$; $p>.05$, $\eta^2 =.004$].

Ancak, bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde, “Prososyal Rakibe” [$F_{(1,970)} = 4.187$; $p<0.05$], alt boyutunda takım sporu yapanlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Ortalamalar incelendiğinde tüm grupların 3.87’niün üzerinde bir puan aldığı ayrıca, “Prososyal Rakibe” alt boyutunda takım sporu yapanların bireysel sporları yapanlara göre olumlu davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,004, farkın oldukça küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %0,4’ünün bağımsız değişken “Spor kategorisi” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların antisosyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri “Spor kategorisi” değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumları analiz edilerek Tablo 3.11’ de sunulmuştur.

Tablo 3.11. ASDÖ puanlarının spor kategorisine göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Spor Kategorisi	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Antisosyal Rakibe	Takım sporu	541	1.84	.63	1-970	4.523	0.034*	0.005	2*-1
	Bireysel spor	431	1.75	.43					
Antisosyal Arkadaşa	Takım sporu	541	1.98	.54	1-970	2.995	0.084	0.003	-
	Bireysel spor	431	1.91	.43					

[Box’s M Test =0.973, $p>0.05$].,

Levene’s testi, $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.11 incelendiğinde spor kategorisi değişkenine göre ASDÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [$\lambda =0.995$, $F_{(2-969)} = 2.458$; $p>.05$, $\eta^2 =.005$].

Ancak, bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Antisosyal Rakibe” [$F_{(1,970)} = 4.523$; $p<0.05$], alt boyutunda bireysel sporları yapanlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Ortalamalar incelendiğinde tüm grupların 1.98’in altında bir puan aldığı ayrıca, “Antisosyal Rakibe” alt boyutunda bireysel sporları yapanların takım sporu yapanlara göre olumsuz davranış düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir.

Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,005, farkın oldukça küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %0,5’inin bağımsız değişken “Spor kategorisi” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların prososyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri sporculuk statüsü değişkenine göre anlamlı farklılaşma durumları analiz edilerek Tablo 3.12’ de sunulmuştur.

Tablo 3.12. PSDÖ sporculuk statüsüne göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Sporculuk Statüsü	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Prososyal Rakibe	Amatör	636	3.88	.93	1-970	5.300	0.022*	0.005	2*-1
	Profesyonel	336	4.03	.88					
Prososyal Arkadaşa	Amatör	636	4.24	.68	1-970	5.515	0.019*	0.006	2*-1
	Profesyonel	336	4.34	.60					

[Box’s M Test =0.025, p<0.05].,

*P<0.05

Tablo 3.12 incelendiğinde Sporculuk statüsü değişkenine göre PSDÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pilai’s Trace(V)=0.008, $F_{(2-969)} = 3.674$; $p<.05$, $\eta^2 = .008$].

Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Prososyal Rakibe” [$F_{(1,970)} = 5.300$; $p<0.05$], ve “Prososyal Arkadaşa” [$F_{(1,970)} = 5.515$; $p<0.05$], alt boyutlarında profesyonel sporcular lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Grup ortalamalarının 3.88’in üzerinde olması sporcuların olumlu davranış düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgular profesyonel sporcuların olumlu davranış düzeylerinin amatör sporculardan daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,008, farkın oldukça küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %0,8’inin bağımsız değişken “Sporculuk statüsü” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların antisosyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri sporculuk statüsü değişkenine göre anlamlı farklılaşma durumları analiz edilerek Tablo 3.13’te sunulmuştur.

Tablo 3.13. ASDÖ sporculuk statüsüne göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Sporculuk Statüsü	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Antisosyal Rakibe	Amatör sporcu	636	1.75	.62	1-970	11.055	0.001*	0.011	2-1*
	profesyonel sporcu	336	1.90	.67					
Antisosyal Arkadaşa	Amatör sporcu	636	1.90	.57	1-970	11.046	0.001*	0.011	2-1*
	profesyonel sporcu	336	2.03	.62					

[Box’s M Test =0.005, $p<0.05$].,

* $P<0.05$

Tablo 3.13 incelendiğinde “Sporculuk statüsü” değişkenine göre ASDÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pilai’s Trace(V)=0.014, $F_{(2-969)} = 7.047$; $p<.05$, $\eta^2 = .014$].

Bağımlı değişkenler için gruplar ortalamaları incelendiğinde “Antisosyal Rakibe” [$F_{(1,970)} = 11.055$; $p<0.05$], ve “Antisosyal arkadaş’a” [$F_{(1,970)} = 11.046$; $p<0.05$], alt boyutlarında amatör sporcular lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Grup ortalamalarının 2.03’ün altında olması sporcuların olumsuz-sosyal davranış düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca amatör sporcuların olumsuz-sosyal davranış düzeyleri profesyonel sporculardan daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,014, farkın oldukça küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %1’inin bağımsız değişken sporculuk statüsü tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların prososyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri lisans yaşı değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.14’te sunulmuştur.

Tablo 3.14. PSDÖ puanlarının lisans yaşına göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	LisansYaşı	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Tamhane
Prososyal Rakibe	1-5 yıl	406	3.81	.97	2-969	7.780	0.001*	0.014	3*- 1
	6-10 yıl	378	3.95	.88					
	11 yıl ve üstü	188	4.13	.84					
Prososyal Arkadaşa	1-5 yıl	406	4.18	.70	2-969	6.731	0.000*	0.016	2*- 1
	6-10 yıl	378	4.39	.59					
	11 yıl ve üstü	188	4.32	.68					

Box’s M Test =0.002, $p<0.05$,

Levene’s testi $p<0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.14 incelendiğinde sporcuların lisans yaşı değişkenine göre PSDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir. [Pilai’s Trace(V)=0.025, $F_{(4-1938)} = 6.013$; $p<.05$, $\eta^2 =.012$].

Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıştırısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Prososyal Rakibe” [$F_{(2-969)}= 7.780$; $p<0.05$], ve “Prososyal Arkadaşa” [$F_{(2-969)}= 6,731$; $p<0.05$], alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın bulunduğu görülmektedir.

Tüm yaş grupları puan ortalamaları 3.81’ in üzerinde yer almaktadır. Post Hoc testlerinden Tamhane çoklu karşılaştırma testine göre, “Prososyal Rakibe” alt boyutu, 1-5 yıl ile 11 yıl ve üstü arasında 11 yıl ve üstü lehine, “Prososyal Arkadaşa” alt boyutunda, 1-5 yıl ile 6-10 yıl arasında 6-10 yıl lehine anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Bu bulgu sporcuların lisans yaşı arttıkça anlamlı düzeyde daha fazla olumlu-sosyal davranış eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Tespit edilen bu farkın etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =012 farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %1’inin bağımsız değişken lisans yaşı değişkeni tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların antisosyal davranış durumlarına ilişkin görüşleri lisans yaşı değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.15’te sunulmuştur.

Tablo 3.15. ASDÖ puanlarının lisans yaşına göre MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Lisans Yaşı	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Tamhane
Antisosyal Rakibe	1-5 yıl	406	1.69	.59	2-969	12.049	0.000*	0.024	2 – 1* 3 – 1*
	6-10 yıl	378	1.84	.63					
	11 yıl ve üstü	188	1.95	.70					
Antisosyal Arkadaşa	1-5 yıl	406	1.84	.59	2-969	13.761	0.000*	0.028	2 – 1* 3 – 1*
	6-10 yıl	378	1.98	.56					
	11 yıl ve üstü	188	2.10	.62					

Box’s M Test =0.006, $p<0.05$,

Levene’s testi $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.15 incelendiğinde sporcuların lisans yaşı değişkenine göre ASDÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pilai’s Trace(V)=0.033, $F_{(4-1938)} = 8.169$; $p<.05$, $\eta^2 = .017$].

Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıntısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Antisosyal Arkadaşa” [$F_{(2-969)} = 12.049$; $p<0.05$], ve “Antisosyal Rakibe” [$F_{(2-969)} = 13.761$; $p<0.05$], alt boyutlarında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Gruplar ayrıntısı için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testine göre anlamlı farklılığın 1-5 yıl ile “6-11” ve “11 yıl ve üstü” grupları arasında 1-5 yıl lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuç lisans yaşı küçük olanların daha az olumsuz davranış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Puanı ortalamaları 2.10’un altında yer almaktadır.

Bu bulgu, sporcuların olumsuz davranış durumlarının anlamlı olarak düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Tespit edilen farkın etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0.017 farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %2’ini bağımsız değişken lisans yaşı değişkeni tarafından açıklandığını göstermektedir.

3.4 Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu: Sporcuların “Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı değişkenlerine göre sporda yabancılaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Sporcuların sporda yabancılaşma durumlarına ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.16’ da sunulmuştur.

Tablo 3.16. SYÖ puanlarının cinsiyet MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	CİNSİYET	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Scheffe
Kültür	Erkek	480	1,73	.69	1-970	8.31	.004*	0.008	2*-1
	Kadın	492	1,60	.66					
Sporda Yabancılaşma	Erkek	480	1,70	.59	1-970	1.83	.176	0.002	-
	Kadın	492	1,64	.60					
Kuralsızlık	Erkek	480	1,79	.61	1-970	9.67	.002*	0.010	2*-1
	Kadın	492	1,67	.61					
Kendine Yabancılaşma	Erkek	480	1,83	.62	1-970	.70	.404	0.001	-
	Kadın	492	1,79	.67					

[Box’s M Test =0.354, p>0.05].,

Levene’s testi, p>0.05

*P<0.05

Tablo 3.16 incelendiğinde cinsiyet değişkeninin SYÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [$\lambda=0.983$, $F_{(4,967)} = 4.090$; $p<.05$, $\eta^2 = .017$).

Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıştırısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Kültür” [$F_{(1,970)} = 8.312$; $p<0.05$] ile “Kuralsızlık” [$F_{(1,970)} = 9.670$; $p<0.05$] alt boyutunda kadınlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. “Kültür” ve “Kuralsızlık” alt boyutlarında kadın sporcuların yabancılaşma düzeylerinin erkek sporculara göre anlamlı olarak daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Ayrıca ortalamaların 1.83’ün altında olması erkek ve kadın sporcuların yabancılaşma düzeylerinin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,017, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam

varyansın yaklaşık %2'sinin bağımsız değişken cinsiyet durumu tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların yabancılaşma durumlarına ilişkin görüşlerinin aile durumu değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.17' de sunulmuştur.

Tablo 3.17. SYÖ puanlarının aile değişkeni MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Aile durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Kültür	Ailesiyle birlikte	772	1.66	.68	3-968	1.331	0.263	0.004	-
	Ailesinden ayrı	103	1.68	.69					
	Anne baba ayrı	38	1.50	.60					
	Evli	59	1.79	.76					
Sporda Yabancılaşma	Ailesiyle birlikte	772	1.67	.60	3-968	2.326	0.073	0.007	-
	Ailesinden ayrı	103	1.65	.62					
	Anne baba ayrı	38	1.50	.39					
	Evli	59	1.82	.61					
Kuralsızlık	Ailesiyle birlikte	772	1.72	.60	3-968	1.554	0.199	0.005	-
	Ailesinden ayrı	103	1.80	.69					
	Anne baba ayrı	38	1.61	.53					
	Evli	59	1.83	.63					
Kendine Yabancılaşma	Ailesiyle birlikte	772	1.82	.65	3-968	.281	0.839	0.001	-
	Ailesinden ayrı	103	1.79	.70					
	Anne baba ayrı	38	1.72	.55					
	Evli	59	1.82	.59					

[Box's M Test =0.013, $p<0.05$].,

Levene's testi, $p>0.05$

* $P<0.05$

Tablo 3.17 incelendiğinde aile durumu değişkeninin SYÖ düzeyindeki temel etki değerinin $P<0.05$ anlamlılık düzeyinde *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [Pillai's Trace(V)=0.016, $F_{(12-2901)} = 1.320$; $p>.05$, $\eta^2 = .005$).

Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıştırısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde de “Kültür” [$F_{(3-968)} = 1.331$; $p<0.05$]., “sporda yabancılaşma” [$F_{(3-968)} = 2.326$; $p<0.05$]., “Kuralsızlık” [$F_{(3-968)} = 1.554$; $p<0.05$]., ve “Kendine yabancılaşma” [$F_{(3-968)} = 0.281$; $p<0.05$]., alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı

gözükmektedir. Ortalamalar incelendiğinde sporcuların yabancılaşma düzeylerinin 1.83'ün altında düşük düzeyde olduğu, ayrıca, tüm alt boyutlarda anne babası ayrı yaşıyan sporcuların yabancılaşma düzeylerinin daha düşük, evli sporcularınsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sporcuların yabancılaşma durumlarına ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.18' de sunulmuştur.

Tablo 3.18. SYÖ puanlarının eğitim durumu MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Eğitim Durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Kültür	Lise	482	1.59	.66	1-970	11,021	0.001*	0.011	1*-2
	Üniversite	490	1.74	.70					
Sporda Yabancılaşma	Lise	482	1.58	.56	1-970	21.954	0.000*	0.022	1*-2
	Üniversite	490	1.76	.62					
Kuralsızlık	Lise	482	1.60	.56	1-970	48.349	0.000*	0.047	1*-2
	Üniversite	490	1.86	.64					
Kendine Yabancılaşma	Lise	482	1.73	.64	1-970	13.675	0.000*	0.014	1*-2
	Üniversite	490	1.87	.65					

[Box's M Test =0.011, p<0.05].,

*P<0.05

Tablo 3.18 incelendiğinde eğitim değişkeninin SYÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pillai's Trace(V)=0.048, $F_{(4-967)} = 12.312$; $p<.05$, $\eta^2 =.048$). Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Kültür” [$F_{(1,970)}= 11,021$; $p<0.05$]., “Sporda yabancılaşma” [$F_{(1-970)}= 21.954$; $p<0.05$]., “Kuralsızlık” [$F_{(1,970)}= 48.349$; $p<0.05$]., ve “Kendine yabancılaşma” [$F_{(1-970)}= 13.675$; $p<0.05$]., alt boyutlarında, lise grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, lise grubu sporcuların üniversite grubu sporculardan anlamlı düzeyde daha az yabancılaşma durumu yaşadıklarını göstermektedir. Ayrıca ortalamaların 1.87'nin altında olması lise ve üniversite grubu sporcuların yabancılaşma düzeylerinin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,048, farkın küçük bir

etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %5'inin bağımsız değişken eğitim durumu tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların yabancılaşma durumlarına ilişkin görüşlerinin Spor kategorisi değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.19' da sunulmuştur.

Tablo 3.19. SYÖ puanlarının spor kategorisi MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Spor Sınıfı	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Kültür	Takım	541	1.63	.66	1-970	3.140	0.077	0.003	-
	Bireysel	431	1.70	.70					
Sporda Yabancılaşma	Takım	541	1.62	.56	1-970	8.133	0.004*	0.008	1*-2
	Bireysel	431	1.73	.63					
Kuralsızlık	Takım	541	1.64	.58	1-970	26.306	0.000*	0.026	1*-2
	Bireysel	431	1.84	.64					
Kendine Yabancılaşma	Takım	541	1.72	.62	1-970	20.469	0.000*	0.021	1*-2
	Bireysel	431	1.91	.66					

[Box's M Test =0.155, p>0.05].,

*P<0.05

Tablo 3.19 incelendiğinde Spor kategorisi değişkeninin SYÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [λ =0.964, $F_{(4-967)} = 8.933$; $p<.05$, $\eta^2 =.036$). Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde, “Kültür” [$F_{(1,970)} = 3.140$; $p>0.05$]., alt boyutunda anlamlı farklılık görülmezken, “sporda yabancılaşma” [$F_{(1-970)} = 8.133$; $p<0.05$]., “Kuralsızlık” [$F_{(1,970)} = 26.306$; $p<0.05$]., ve “Kendine yabancılaşma” [$F_{(1-970)} = 20.469$; $p<0.05$ alt boyutlarında takım sporu yapanlar lehine anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Takım sporcuları bireysel spor yapanlardan daha düşük düzeyde yabancılaşma algılamaktadırlar. Her iki grubunda puan ortalamaları 1.91'in altında olması düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıklarını göstermektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,036, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam

varyansın yaklaşık %4'ünün bağımsız değişken spor kategorisi tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların yabancılaşma durumlarına ilişkin görüşlerinin sporculuk statüsü değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.20' de sunulmuştur.

Tablo 3.20. SYÖ puanlarının sporculuk statüsü MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Sporculuk statüsü	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Kültür	Amatör	636	1.65	.66	1-970	0.879	0.349	0.001	-
	Profesyonel	336	1.69	.73					
Sporda Yabancılaşma	Amatör	636	1.67	.58	1-970	0.023	0.879	0.000	-
	Profesyonel	336	1.78	.63					
Kuralsızlık	Amatör	636	1.69	.59	1-970	7.085	0.008*	0.007	1*-2
	Profesyonel	336	1.80	.64					
Kendine Yabancılaşma	Amatör	636	1.80	.63	1-970	0.336	0.563	0.000	-
	Profesyonel	336	1.82	.67					

[Box's M Test =0.508, p>0.05].,

*P<0.05

Tablo 3.20 incelendiğinde Sporculuk statüsü değişkeninin SYÖ düzeyindeki etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [λ =0.987, $F(4-967) = 3.248$; $p<.05$, $\eta^2 =.013$). Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde, “Kültür” [$F(1,970)= 0.879$; $p>0.05$]., “sporda yabancılaşma” [$F(1-970)= 0.023$; $p<0.05$].,ve “Kendine yabancılaşma” [$F(1-970)= 0.336$; $p<0.05$]., alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı, “Kuralsızlık” [$F(1,970)= 7.085$; $p<0.05$]., alt boyutunda ise amatör sporcular lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sporcuların yabancılaşma düzeylerinin 1.82'nin altında olması amatör sporcuların profesyonel spor yapanlara göre anlamlı düzeyde daha az yabancılaşma durumu yaşadıklarını göstermektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,013,

farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %1'ini bağımsız değişken Sporculuk statüsündeğişkeni tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların sporda yabancılaşma durumlarına ilişkin görüşlerinin lisans yaşı değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.21' de sunulmuştur.

Tablo 3.21. SYÖ puanlarının lisans yaşı MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Yaş	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Tamhane
Kültür	1-5 yıl	527	1,64	.65	2-969	1.157	,315	,002	-
	6-10 yıl	381	1,66	.70					
	11 yıl ve üstü	64	1,73	.71					
Sporda Yabancılaşma	1-5 yıl	527	1,63	.58	2-969	1.492	,225	,003	-
	6-10 yıl	381	1,68	.60					
	11 yıl ve üstü	64	1,73	.63					
Kuralsızlık	1-5 yıl	527	1,61	.54	2-969	15.453	,000*	,031	1*-2,3
	6-10 yıl	381	1,77	.65					
	11 yıl ve üstü	64	1,90	.61					
Kendine Yabancılaşma	1-5 yıl	527	1,77	.62	2-969	1.195	,303	,002	-
	6-10 yıl	381	1.85	.69					
	11 yıl ve üstü	64	1.82	.60					

[Box's M Test =0.005, p<0.05]., Levene's testi, p<0.05

*P<0.05

Tablo 3.21 incelendiğinde lisans yaşı değişkeninin SYÖ düzeyindeki temel etki değerinin anlamlı olarak **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pilai's Trace(V)=0.048, F(8-1934) = 5.964; p<.05, η^2 =.024). Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıştırısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Kültür” [F(2-969)= 1.157; p>0.05]., “Sporda yabancılaşma” [F(2-969)= 1.492; p>0.05] ve “Kendine yabancılaşma” [F(2-969)= 1.195; p<0.05] alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. “Kuralsızlık” [F(2-969)= 15.453; p<0.05] alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Tamhane çoklu karşılaştırma testine göre 1-5 yıl ile 6-10 yıl ve 11 yıl ve üstü grubunda 1-5 yıl lehine anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Ortalamaların 1.90'nın altında yer alması, sporcuların yabancılaşma düzeylerinin düşük düzeyde olduğunu ayrıca, 1-5 yıl arasında lisans yaşına sahip sporcuların anlamlı düzeyde daha az yabancılaşma durumu yaşadıklarını göstermektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) = 0,048, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %5'sinin bağımsız değişken yaş durumu tarafından açıklandığını göstermektedir.

3.5 Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Bulgular.

Araştırmanın dördüncü sorusu: Sporcuların “Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü ve Lisans yaşı değişkenlerine göre ahlaki karar alma tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.22’ de sunulmuştur.

Tablo 3.22. AKATÖ puanlarının cinsiyet MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Hileyi benimseme	Erkek	480	1.93	.95	1-970	11.842	0.001	0.012	2*1
	Kadın	492	1.73	.82					
Yarışmaseverliği benimseme	Erkek	480	3.11	.95	1-970	66.371	0.000	0.064	2*-1
	Kadın	492	2.60	1.01					
Adilce kazanmayı koruma	Erkek	480	4.46	.65	1-970	.637	0.425	0.001	-
	Kadın	492	4.49	.60					

[Box's M Test = 0.001, $p < 0.05$].,

* $P < 0.05$

Tablo 3.22 incelendiğinde cinsiyet durumunun AKATÖ düzeyindeki temel etki değerinin $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pillai's Trace(V) = 0.064, $F_{(3-968)} = 22.114$; $p < .05$, $\eta^2 = .064$). Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Hileyi benimseme” [$F_{(1-970)} = 11.842$; $p < 0.05$]., ve “Yarışmaseverliği benimseme” [$F_{(1-970)} = 66.371$; $p < 0.05$]., alt boyutlarında anlamlı farklılığın kadınlar lehine olduğu gözükmemektedir. Cinsiyet değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde “Hileyi benimseme” boyutu erkek ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.92$), kadın ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.73$), “Yarışmaseverliği benimseme” boyutu erkek ($\bar{x}_{\text{orta}}$

=3.11), kadın ($\bar{x}_{orta}=2.60$), “Adilce kazanmayı koruma” boyutu erkek ($\bar{x}_{çok\ yüksek}=4.46$), kadın ($\bar{x}_{çok\ yüksek}=4.49$) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ortalamalara göre sporcular düşük düzeyde hileyi ve orta düzeyde yarışmaseverliği benimserken çok yüksek düzeyde adilce kazanmayı benimsemektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,064, farkın orta düzeyde bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %6’sının bağımsız değişken “cinsiyet” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin görüşlerinin eğitim değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.23’ de sunulmuştur.

Tablo 3.23. AKATÖ puanlarının eğitim durumu MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Eğitim durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Hileyi benimseme	Lise	48 2	1.8 0	.85	1- 97 0	.892	0.345	0.00 1	-
	Üniversite	49 0	1.8 5	.93					
Yarışmaseverliği benimseme	Lise	48 2	2.7 1	.96	1- 97 0	19.04 7	0.000 *	0.01 9	1*-2
	Üniversite	49 0	2.9 9	1.0 4					
Adilce kazanmayı koruma	Lise	48 2	4.4 7	.64	1- 97 0	.021	0.884	0.00 0	-
	Üniversite	49 0	4.4 8	.62					

[Box’s M Test =0.056, p>0.05].

*P<0.05

Tablo 3.23 incelendiğinde eğitim durumunun AKATÖ düzeyindeki temel etki değerinin p<0.05 anlamlılık düzeyinde **farklılaştığı** tespit edilmiştir [$\lambda=0.979$, $F_{(3-968)} = 6.877$; p<.05, $\eta^2 = .021$]. Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde, “Yarışmaseverliği benimseme” [$F_{(1-970)} = 19.047$; p<0.05]., alt boyutunda, lise grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Eğitim değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde “Hileyi benimseme” boyutunda lise ($\bar{x}_{düşük} = 1.80$), üniversite ($\bar{x}_{düşük} = 1.85$), “Yarışmaseverliği benimseme” boyutunda lise ($\bar{x}_{orta} = 2.71$), üniversite ($\bar{x}_{orta} = 2.99$), “Adilce kazanmayı koruma” lise ($\bar{x}_{çok\ yüksek} = 4.47$), üniversite ($\bar{x}_{çok\ yüksek} = 4.48$) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ortalamalara göre sporcular düşük düzeyde hileyi ve orta düzeyde yarışmaseverliği benimserken çok yüksek düzeyde adilce kazanmayı benimsemektedir. Tespit edilen

etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,021, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %2'sinin bağımsız değişken “eğitim” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin görüşlerinin aile durumu değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.24’ de sunulmuştur.

Tablo 3.24. AKATÖ puanlarının aile durumu MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Aile durumu	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Hileyi benimseme	Ailesiyle birlikte	772	1.82	.88	3-968	4.614	0.003*	0.014	Tamhane 3*1,2,4
	Ailesinden ayrı	103	1.88	.92					
	Anne baba ayrı	38	1.46	.64					
	Evli	59	2.13	1.06					
Yarışmaseverliği benimseme	Ailesiyle birlikte	772	2.80	.99	3-968	4.579	0.003*	0.014	Scheffe 1*- 4
	Ailesinden ayrı	103	3.01	1.10					
	Anne baba ayrı	38	2.83	1.05					
	Evli	59	3.25	.95					
Adilce kazanmayı koruma	Ailesiyle birlikte	772	4.45	.64	3-968	2.675	0.046*	0.008	-
	Ailesinden ayrı	103	4.56	.57					
	Anne baba ayrı	38	4.65	.57					
	Evli	59	4.59	.60					

[Box’s M Test =0.021, $p<0.05$]., [Levene’s testi, $p>0.05$]., [Tamhane Testi için; Bonferonni düzeltmesi = $p<0.017$].

Tablo 3.24 incelendiğinde aile durumu değişkeninin AKATÖ düzeyindeki etki değerinin $P<0.05$ anlamlılık düzeyinde **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Pillai’s Trace(V)=0.035, $F_{(9-2904)} = 3.764$; $p<0.05$, $\eta^2 = 0.012$). Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıştırısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Hileyi benimseme” [$F_{(3-968)} = 4.614$; $p<0.05$]., “Yarışmaseverliği benimseme” [$F_{(3-968)} = 4.579$; $p<0.05$]., ve “Adilce kazanmayı koruma” [$F_{(3-968)} = 2.675$; $p<0.05$]., alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmektedir. “Hileyi benimseme” alt boyutunda Tamhane çoklu karşılaştırma sonucu Bonferonni düzeltmesi sonrasında $p<0.017$ anlamlılık düzeyinde anne babası ayrılmış sporcular ile “anne babası birlikte yaşayanlar, anne babasından ayrı yaşayanlar ve evli olanlar” arasında anne babası ayrılmış sporcular

lehine anlamlı farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. “Yarışmaseverliği benimseme” alt boyutunda Scheffe çoklu karşılaştırma sonucu anne babasıyla birlikte yaşayanlarla evli sporcular arasında evli grubun lehine anlamlı farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. “Adilce kazanmayı koruma” alt boyutu, Tamhane çoklu karşılaştırma sonuçlarına bakıldığında gruplar arası anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Aile durumu değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde “Hileyi benimseme” boyutunda ($\bar{x}_{\text{çok düşük}}=1.45$) ile ($\bar{x}_{\text{düşük}}=2.13$), “Yarışmaseverliği benimseme” boyutunda ($\bar{x}_{\text{orta}}=2.80$) ile ($\bar{x}_{\text{orta}}=3.25$), “Adilce kazanmayı koruma” boyutunda ($\bar{x}_{\text{çok yüksek}}=4.45$) ile ($\bar{x}_{\text{çok yüksek}}=4.65$) aralığında olduğu görülmektedir. Ortalamalara göre sporcular düşük düzeyde hileyi, orta düzeyde yarışmaseverliği ve çok yüksek düzeyde adilce kazanmayı benimsemektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,012, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %1’inin bağımsız değişken “aile” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin görüşlerinin Spor kategorisi değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.25’ de sunulmuştur.

Tablo 3.25. AKATÖ puanlarının spor kategorisi MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Spor kategorisi	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Hileyi benimseme	Takım sporcusu	541	1.83	.90	1-970	.014	0.905	0.000	-
	Bireysel sporcu	431	1.82	.89					
Yarışmaseverliği benimseme	Takım sporcusu	541	2.88	.98	1-970	.919	0.338	0.001	-
	Bireysel sporcu	431	2.82	1.04					
Adilce kazanmayı koruma	Takım sporcusu	541	4.48	.62	1-970	.006	0.939	0.000	-
	Bireysel sporcu	431	4.47	.64					

[Box’s M Test =0.740, p>0.05].,

*P<0.05

Tablo 3.25 incelendiğinde Spor kategorisi AKATÖ düzeyindeki etki değerinin P<0.05 anlamlılık düzeyinde *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [Wilks’Lambda λ =0.999, $F_{(3-968)} = .354$; p>.05, $\eta^2 =.001$). Spor kategorisi değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde “Hileyi benimseme” boyutunda

takım sporcusu ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.83$), bireysel sporcu ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.82$), “Yarışmaseverliği benimseme” boyutunda takım sporcusu ($\bar{x}_{\text{orta}} = 2.88$), bireysel sporcu ($\bar{x}_{\text{orta}} = 2.82$), “Adilce kazanmayı koruma” boyutunda takım sporcusu ($\bar{x}_{\text{çok yüksek}} = 4.48$), bireysel sporcu ($\bar{x}_{\text{çok yüksek}} = 4.47$) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ortalamalara göre sporcular düşük düzeyde hileyi, orta düzeyde yarışmaseverliği ve çok yüksek düzeyde adilce kazanmayı benimsemektedir.

Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin görüşlerinin sporculuk statüsü değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.26’ de sunulmuştur.

Tablo 3.26. AKATÖ puanlarının sporculuk statüsü MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Sporculuk statüsü	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Hileyi benimseme	Amatör	636	1.81	.89	1-970	0.810	0.368	0.001	-
	profesyonel	336	1.86	.92					
Yarışmaseverliği benimseme	Amatör	636	2.81	1.01	1-970	4.029	0.045	0.004	1*-2
	profesyonel	336	2.95	.99					
Adilce kazanmayı koruma	Amatör	636	4.49	.63	1-970	1.250	0.264	0.001	-
	profesyonel	336	4.45	.62					

[Box’s M Test =0.927, $p > 0.05$],

* $P < 0.05$

Tablo 3.26 incelendiğinde “Sporculuk statüsü” değişkeninin AKATÖ düzeyindeki etki değerinin $P < 0.05$ anlamlılık düzeyinde *farklılaşmadığı* tespit edilmiştir [Wilks’ Lambda $\lambda = 0.995$, $F_{(3-968)} = 1.650$; $p > .05$, $\eta^2 = .005$). Sporculuk statüsü değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde “Hileyi benimseme” boyutunda amatör ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.80$), profesyonel ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.86$), “Yarışmaseverliği benimseme” boyutunda amatör ($\bar{x}_{\text{orta}} = 2.81$), profesyonel ($\bar{x}_{\text{orta}} = 2.95$), “Adilce kazanmayı koruma” boyutunda amatör ($\bar{x}_{\text{çok yüksek}} = 4.49$), profesyonel ($\bar{x}_{\text{çok yüksek}} = 4.45$) düzeyde olduğu görülmektedir. “Yarışmaseverliği benimseme” boyutunda anlamlı farklılık amatör sporcular lehine bulunmuştur. Sporculuk statüsü ortalamalarına göre sporcular düşük düzeyde hileyi, orta düzeyde yarışmaseverliği ve çok yüksek düzeyde adilce kazanmayı benimsemektedir.

Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin görüşlerinin lisans yaşı değişkenine göre farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.27’ de sunulmuştur.

Tablo 3.27. AKATÖ puanlarının lisans yaşı MANOVA sonuçları.

Bağımlı Değişken	Lisans Yaşı	n	Ort.	Ss	Sd	F	p	η^2	Scheffe
Hileyi benimseme	1-5 yıl	527	1.75	0.84	2-969	3.845	0.022	0.008	1*-3
	6-10 yıl	381	1.84	0.91					
	11 yıl ve üstü	64	1.97	0.97					
Yarışmaseverliği benimseme	1-5 yıl	527	2.70	1.00	2-969	10.767	0.000	0.022	1*-2,3
	6-10 yıl	381	2.90	0.98					
	11 yıl ve üstü	64	3.11	1.04					
Adilce kazanmayı koruma	1-5 yıl	527	4.49	0.64	2-969	0.973	0.378	0.002	-
	6-10 yıl	381	4.45	0.62					
	11 yıl ve üstü	64	4.52	0.61					

[Box’s M Test =0.110, p>0.05].,

(p<0.005)

Tablo 3.27 incelendiğinde lisans yaşı değişkeninin SYÖ düzeyindeki temel etki değerinin $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde **farklılaştığı** tespit edilmiştir [Wilks’Lambda $\lambda=0.974$, $F_{(6-1934)} = 4.307$; $p<.05$, $\eta^2 = .013$].

Bağımlı değişkenler için gruplar ayrıştırısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “Adilce kazanmayı koruma” [$F_{(2-969)} = 0.973$; $p<0.05$]., alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı, “Yarışmaseverliği benimseme” [$F_{(2-969)}=3.845$; $p<0.05$]., ve “Hileyi benimseme” [$F_{(2-969)}= 10.767$; $p<0.05$]., alt boyutlarında ise anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Scheffe çoklu karşılaştırma testine göre, “Hileyi benimseme” alt boyutu için 1-5 yıl ile 11 yıl ve üzeri, “Yarışmaseverliği benimseme” alt boyutunda ise anlamlı farklılığın 1-5 yıl ile 6-10 yıl, 11 yıl ve üzeri gruplar arasında 1-5 yıl lehine olduğu görülmüştür. 1-5 yıl grunundaki sporcular daha fazla ahlaki karar alma tutumuna sahiptir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) =0,013, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %1’inin bağımsız değişken “lisans yaşı” tarafından açıklandığını göstermektedir.

3.6 Ahlaki Çözölme Eğilimlerine İlişkin Bulgular.

Araştırmanın beşinci sorusu: Sporcuların “*Cinsiyet, Eğitim durumu, Aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü* ve Lisans yaşı değişkenlerine göre ahlaki çözölme eğilimlerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Sporcuların ahlaki çözölme eğilimlerine ilişkin görüşleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.28’ de sunulmuştur.

Tablo 3.28. AÇEÖ puanlarının cinsiyet T testi sonuçları.

Ahlaki Çözölme Eğilimi	Cinsiyet	n	Ort.	Ss	Sd	t	p	η^2	Anlamlı Farklılık
	Erkek	480	2.12	.66	97	4,779	.000	0.23	1-2*
	Kadın	492	1.92	.63					

Tablo 3.28 incelendiğinde sporcuların ahlaki çözölme eğilimlerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir **farklılık bulunmuştur** ($t_{(97)} = 4.779$; $p < .05$). Kadın sporcuların ahlaki çözölme eğilimlerine ilişkin görüşlerinin puan ortalaması, erkek sporcuların puan ortalamasından daha düşük çıkmıştır. Bu sonuçlar kadın sporcuların erkek sporculardan daha az ahlaki çözölme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Tespit edilen etki büyüklüğü Eta kare (η^2) = 0,023, farkın küçük bir etki gücü olduğunu ve toplam varyansın yaklaşık %2’sinin bağımsız değişken “cinsiyet” tarafından açıklandığını göstermektedir.

Sporcuların ahlaki çözölme eğilimlerine ilişkin görüşleri eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.29’ de sunulmuştur.

Tablo 3.29. AÇEÖ puanlarının eğitim durumu T testi sonuçları.

Ahlaki Çözölme Eğilimi	Eğitim durumu	n	Ort.	Ss	Sd	t	p	η^2	Anlamlı Farklılık
	Lise	482	2.04	.69	958.750	1.029	0.304	0.001	-
	Üniversite	490	2.00	.63					

Tablo 3.29 incelendiğinde sporcuların ahlaki çözölme eğilimlerine ilişkin görüşlerinde eğitim durumuna göre anlamlı bir *farklılık görülmemektedir* ($t_{(970)} = 1.029$; $p > .05$). Eğitim değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde lise ($\bar{x}$ düşük = 2.04), üniversite ($\bar{x}$ düşük = 2.00), düzeyinde olduğu görülmektedir. Puan

ortalamaların düşük olması, sporcuların ahlaki çözülme eğilim düzeylerinin düşük olduğunu ifade etmektedir.

Sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin görüşleri aile durumu gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilerek Tablo 3.30' de sunulmuştur.

Tablo 3.30. AÇEÖ puanlarının aile durumu ANOVA sonuçları.

Boyut	Aile durumu	n	Ort.	Ss	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	η^2	Anlamlı Farklılık
Ahlaki çözülme eğilimi	Ailesiyle birlikte	772	2.03	.65	1,604	3,968	0.535	1.227	0.299	0.003	-
	Ailesinden ayrı	103	2.05	.71	Gruplar arası		Gruplar arası				
	Anne baba ayrılmış	38	1.86	.66	421,645		0.436				
	Evli	59	1.92	.68	Grup içi		Grup içi				

Tablo 3.30 incelendiğinde “aile durumu” değişkenine göre sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin puan ortalamalarında anlamlı bir *farklılık tespit edilmemiştir* ($t_{(3,968)} = 1.227$; $p > .05$). Aile durumu değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde; ailesiyle birlikte ($\bar{x}$ düşük = 2.03), ailesinden ayrı ($\bar{x}$ düşük = 2.05), anne babası ayrılmış ($\bar{x}$ düşük = 1.86), evli ($\bar{x}$ düşük = 1.92), düzeyinde olduğu görülmektedir. Puan ortalamalarının düşük olması, sporcuların ahlaki çözülme eğilim düzeylerinin düşük olduğunu ifade etmektedir.

Sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin görüşleri “spor kategorisi” değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilerek Tablo 3.31’ de sunulmuştur.

Tablo 3.31. AÇEÖ puanlarının spor kategorisi T testi sonuçları.

Ahlaki Çözülme Eğilimi	Spor kategorisi	n	Ort.	Ss	Sd	t	p	η^2	Anlamlı Farklılık
	Takım	541	2.02	.67	970	0.038	0.970	0.000	Yok
	Bireysel	431	2.02	.64					

Tablo 3.31 incelendiğinde spor kategorisine göre, sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin puan ortalamalarında anlamlı bir *farklılık görülmemektedir* ($t_{(970)} = 0.038$; $p > .05$). Spor kategorisi değişkenine göre puan ortalamaları incelendiğinde; takım sporu ($\bar{x}$ düşük = 2.02), bireysel spor ($\bar{x}$ düşük = 2.02),

düzeyinde olduğu görülmektedir. Puan ortalamalarının düşük olması, sporcuların ahlaki çözülme eğilim düzeylerinin düşük olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3.32. AÇEÖ puanlarının sporculuk statüsü T testi sonuçları.

Ahlaki Çözülme Eğilimi	Sporculuk statüsü	n	Ort.	Ss	Sd	t	p	η^2	Anlamlı Farklılık
	Amatör	636	2.01	.67	970	-,669	0.504	0.000	-
	Profesyonel	336	2.04	.65					

Tablo 3.32 incelendiğinde, sporculuk statüsüne göre sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin görüşlerinde anlamlı bir *farklılık görülmemektedir* ($t_{(970)} = -,669$; $p > .05$). Spor kategorisi değişkenine göre puan ortalamaları; amatör sporcu ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 2.01$), profesyonel sporcu ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 2.04$), olarak bulunmuştur.

Sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin görüşleri lisans yaşı değişkenine göre anlamlı farklılaşma durumu analiz edilerek Tablo 3.33’ de sunulmuştur.

Tablo 3.33. AÇEÖ puanlarının lisans yaşı ANOVA sonuçları.

Boyut	Lisans yaşı	n	Ort.	Ss	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	η ²	Anlamlı Fark
Ahlaki çözülme eğilimi	1-5 yıl	406	2.00	.66	1.124 Gruplar arası	2,969	0.562 Gruplar arası	1.290	.276	0.003	-
	6-10 yıl	378	2.06	.68	422.125 Grup içi		0,436 Grup içi				
	11 yıl ve üzeri	188	1.98	.63							

Tablo 3.33 incelendiğinde lisans yaşı değişkenine göre sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin görüşlerinde *anlamlı bir farklılık bulunmamıştır* ($t_{(2,969)} = 1.290$; $p > .05$). Lisans yaşı değişkenine göre puan ortalamaları; 1-5 yıl ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 2.00$), 6-10 yıl ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 2.06$), 11 yıl ve üstü ($\bar{x}_{\text{düşük}} = 1.98$), olarak bulunmuştur.

3.7 Ölçekler Arası İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı sorusu: “Yabancılaşma, ahlaki tutum, ahlaki çözülme eğilimleri, prososyal ve antisosyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Ölçeklerin birbirileri arasındaki ilişki durumları analiz edilerek sonuçları Tablo 3.34’ te sunulmuştur.

Tablo 3.34. Ölçekler arası ilişki test sonuçları.

	SYÖ ORT	PSDÖ ORT	ASDÖ ORT	AKATÖ ORT	AÇEÖ ORT
SYÖ ORT	1	-,136**	,341**	-,233**	,302**
PSDÖ ORT		1	-,117**	,310**	-,204**
ASDÖ ORT			1	-,553**	,351**
ATÖ ORT				1	-,458**
AÇEÖ ORT					1

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3.34 değerlendirildiğinde, “SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ, AÇEÖ” aralarındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü tespit etmek için yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; “sporda yabancılaşma” değişkeni ile “sosyal davranışlar” arasında ($r=-0.136$, $p<0.01$), küçük ve negatif yönde bir ilişki, “antisosyal davranışlar” arasında ($r=0.341$, $p<0.01$) büyük ve pozitif yönde bir ilişki, “ahlaki karar alma tutumu” arasında ($r=-0.233$, $p<0.01$) orta düzeyde ve negatif yönde bir ilişki, “ahlaki çözülme eğilimleri” arasında ($r=0.302$, $p<0.01$) güçlü ve pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. “Sosyal davranışlar” değişkeni ile “antisosyal davranışlar” arasında ($r=-0.117$, $p<0.01$) küçük ve negatif yönde bir ilişki, “ahlaki karar alma tutumu” arasında ($r=0.310$, $p<0.01$) büyük ve pozitif yönde bir ilişki, “ahlaki çözülme eğilimleri” arasında ($r=-0.204$, $p<0.01$) orta düzeyde ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. “Antisosyal davranış” değişkeni ile “ahlaki karar alma tutumu” ($r=-0.553$, $p<0.01$) arasında büyük ve negatif yönde bir ilişki, “ahlaki çözülme eğilimleri” ($r=0.351$, $p<0.01$) arasında orta düzeyde ve pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. “Ahlaki karar alma tutumu” değişkeni ile, “ahlaki çözülme eğilimleri” ($r=-0.458$, $p<0.01$) arasında büyük ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Korelasyon katsayıları işaretin yönüne bakılmaksızın: 0,10-0,29 küçük, 0,30-0,49 orta, 0,50-1,00 ise büyük (large) etki olarak yorumlanabilir (Cohen, 1988 ve 1992; Field, 2009; Green ve Salkind 2014).

3.8 Gelir Düzeyi ile Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular.

Araştırmanın yedinci sorusu: Sporcuların “Gelir düzeyleri ile “SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ, AÇEÖ” aralarında anlamlı bir ilişki var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Gelir durumu puan ortalamaları ile ölçek puan ortalamaları arasındaki ilişki durumları analiz edilerek Tablo 3.35’ te sunulmuştur.

Tablo 3.35. Gelir düzeyi ile ölçekler arasındaki ilişki test sonuçları.

	Gelir Düzeyi	SYÖ	PSDÖ	ASDÖ	AKATÖ	AÇEÖ
Gelir Düzeyi	1	-,103**	,007	-,079*	,058	-,064*
SYÖ		1	-,136**	,341**	-,233**	,302**
PSDÖ			1	-,117**	,310**	-,204**
ASDÖ				1	-,553**	,351**
AKATÖ					1	-,458**
AÇEÖ						1

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3.35 değerlendirildiğinde, araştırma grubundaki sporcuların gelir düzeyleri ile “SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ, AÇEÖ” arasında doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü tespit etmek için yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; “gelir düzeyi” ile “sporda yabancılaşma” arasında ($r = -0.103$, $p < 0.01$), küçük ve negatif yönde bir ilişki, “antisosyal davranışlar” arasında ($r = -0.079$, $p < 0.05$), küçük ve negatif yönde bir ilişki, “ahlaki çözülme” arasında ($r = -0.064$, $p < 0.05$), küçük ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Gelir düzeyi ile “prososyal davranışlar” ($r = 0.007$, $p > 0.01$), ve “ahlaki karar alma tutumları” arasında ($r = 0.058$, $p > 0.01$), istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.9 Yaş Değişkeni ile Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırmanın sekizinci sorusu: Sporcuların “Yaş değişkeni ile “SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, ATÖ, AÇEÖ” arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Yaş değişkeni ile ölçek puan ortalamaları arasındaki ilişki durumları analiz edilerek Tablo 3.36’ da sunulmuştur.

Tablo 3.36. Yaş ile ölçekler arasındaki ilişki test sonuçları.

	Yaş	SYÖ	PSDÖ	ASDÖ	AKATÖ	AÇEÖ
Yaş	1	,112**	,107**	,188**	-,132**	-,053
SYÖ		1	-,136**	,341**	-,233**	,302**
PSDÖ			1	-,117**	,310**	-,204**
ASDÖ				1	-,553**	,351**
AKATÖ					1	-,458**
AÇEÖ						1

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3.36 değerlendirildiğinde, yaş değişkeni ile “SYÖ, PSDÖ, ASDÖ, AKATÖ, AÇEÖ” arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü tespit etmek için yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; “yaş” ile “sporda yabancılaşma” ($r=0.112, p<0.01$), “prososyal davranışlar” ($r=0.107, p>0.01$), “antisosyal davranışlar” ($r=0.188, p<0.01$), arasında küçük ve pozitif yönde bir ilişki, “ahlaki karar alma tutumları” arasında ($r=-0.132, p<0.01$), küçük ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yaş ile “ahlaki çözülme” arasında ($r=-0.053, p>0.01$), istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.10 Araştırma Hipotezleri ve Modele İlişkin Bulgular.

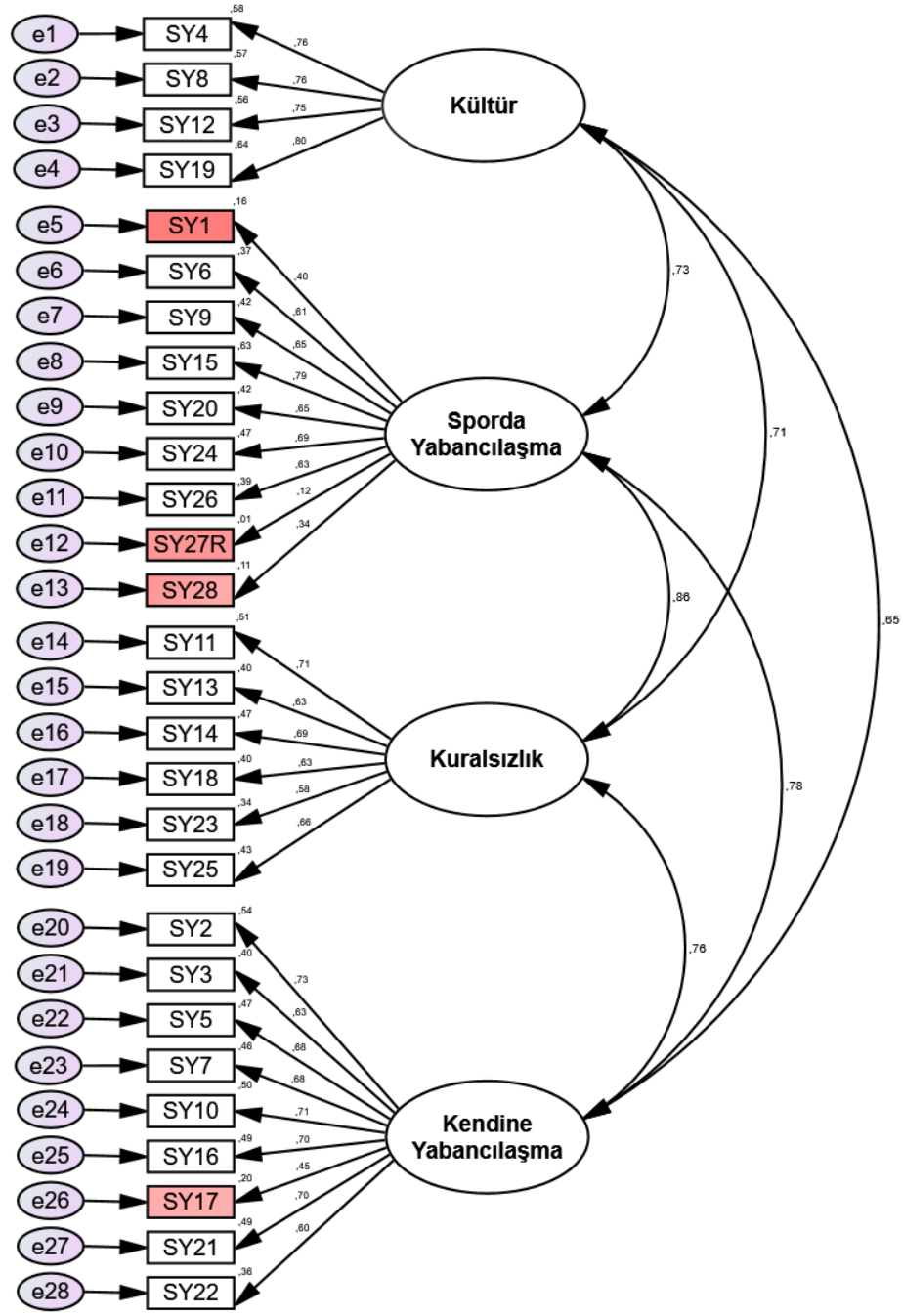
Araştırmanın bu kısmında değişkenlere ait ifadelerin yapısal geçerliğini ve ölçek maddelerinin boyutlar arası ilişkileri ne düzeyde temsil ettiğini belirlemek için yapılan Doğrulamalı Faktör Analizine (DFA) ilişkin bulgular yer almaktadır.

DFA, ölçek geliştirme ve geçerlik analizleri için yapılmaktadır (Bayram, 2010:42). Bununla birlikte daha önce keşfedilmiş yapıların, araştırmanın yapıldığı örneklem için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmaktadır (Byrne, 1998 akt. Meydan ve Şeşen, 2011: 21). DFA, ölçülen (gözlenen) değişkenlerin gizil değişkenleri ne kadar açıkladığını ve model yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını test etmektedir. Sosyal bilim araştırmalarında kabul gören anlayış; önceden araştırmalarla geçerliliği ortaya konulmuş ölçeklere DFA uygulanarak, yapısal ve faktöriyel geçerliliğine dair kanıtlar rapor edilmesi yönündedir (Gürbüz, 2019).

Bu doğrultuda bu araştırmada önceden faktör yapısı belirlenmiş yapıların doğruluğunu test etmek için birinci ve ikinci dereceden DFA yapılmıştır. DFA da ölçek maddeleri, regresyon katsayıları ve uyum iyiliği değerleri incelenerek, modifikasyon önerileri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır (Tabachnick, Fidell, ve Ullman 2019).

Bu aşamadan sonra boyutların içsel geçerliliği (convergent validity) ve her bir boyutun birbirinden ayrı yapılar olduğunu belirlemek için ayırım geçerliliği (discriminant validity) test edilmiştir. DFA sonrasında ölçüm modeli sınanarak gerekli uyum değerleri incelendikten sonra araştırma modeli test edilmiştir. DFA sonuçları ile ölçüm modeline ilişkin bulgular ve YEM modeline ait test sonuçları bu kısımda sunulmaktadır.

3.10.1 Sporda Yabancılaşma Ölçeğine İlişkin 1° DFA

CMIN=1510,966;DF=344;p=,000;CMIN/DF=4,392;RMSEA=,059;GFI=,890;CFI=,897

Şekil 3.1. Sporda yabancılaşma boyutlarına ilişkin 1° DFA modeli.

Şekilde yer alan SY1– SY22 kodları, sporda yabancılaşmaya ait gözlenen değişkenleri temsil eden ifade kodlarını, e1 – e28 kodları ise gözlenen değişkene ait hata kodlarını ifade etmektedir. Birinci düzey DFA sonrası sporda yabancılaşma algısı boyutlarını oluşturan maddelere ilişkin standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve hata varyansları Tablo 4.37’de sunulmuştur.

Tablo 3.37. SYÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4. Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	,763	,418
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan hoşlanmam.	,758	,425
	12. Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	,747	,441
	19. Yeni spor ortamımda uyum sürecine yönelik mücadele gücümü yitirdiğimi düşünüyorum.	,799	,361
Sporda Yabancılaşma	1.Spor yaptığım ortamı değiştirmenin performansımı olumsuz etkileyeceğine inanırım.	,399	,840
	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği alamadığımı hissedirim.	,612	,625
	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini hissedirim.	,651	,576
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	,794	,369
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı hissediyorum.	,647	,581
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	,687	,528
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	,626	,605
	27.Yeni spor ortamındaki arkadaşlarımla kolaylıkla samimiyet kurarım.	,120	,986
	28.Antrenman dışında spor hakkında konuşmayı sevmem.	,335	,888
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor yapıyorum.	,711	,494
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	,635	,597
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum düşer.	,685	,530
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	,629	,604
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarıma sadık kalıyorum.	,584	,659
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum.	,656	,570
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissedirim.	,734	,461
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığında gerçek kimliğimi yansıtmakta zorlanırım.	,630	,603
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	,684	,532
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissedirim.	,677	,541
	10.Yeni spor ortamına katıldığında değer yargılarım olumsuz etkilenir.	,711	,494
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	,698	,512
	17.Sporda emeğimin karşılığını alamadığımı düşünüyorum.	,449	,798
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine kapılıyorum.	,703	,506
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten hoşlanmam.	,596	,645

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Sporda yabancılaşma algısının doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.38’de sunulmuştur.

Tablo 3.38. Sporda yabancılaşma 1° DFA uyum indeksleri.

<i>Alt Boyutlar</i>	<i>Uyum indeksleri</i>	<i>Elde edilen</i>	<i>Tavsiye edilen</i>
	χ^2 / df	4.392	≤ 5
Kültür	GFI	,890	≥ 0.8
Sporda Yabancılaşma	AGFI	,870	≥ 0.8
Kuralsızlık	CFI	,897	≥ 0.9
Kendine Yabancılaşma	RMSEA	,059	≤ 0.08

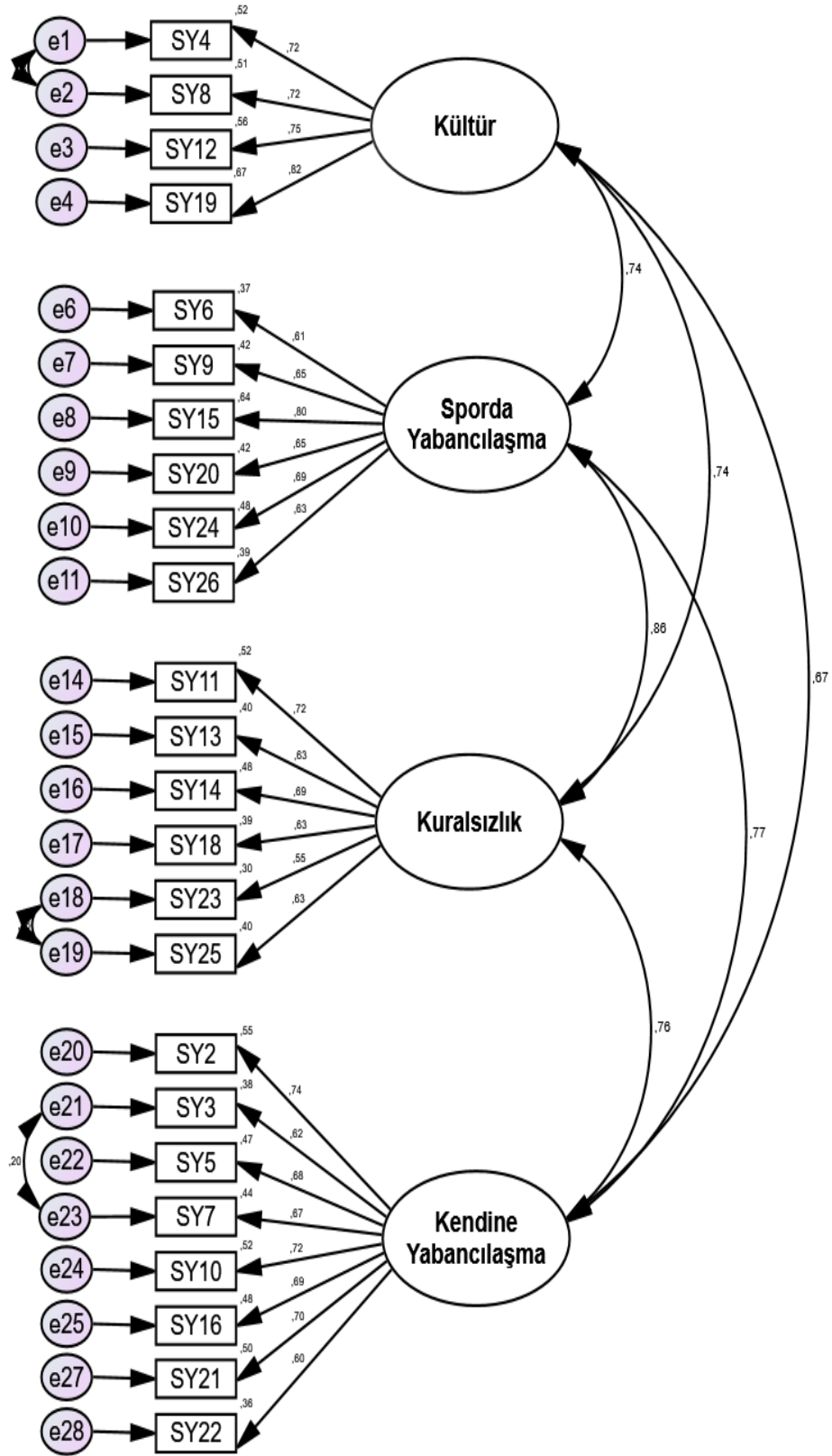
Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra ve Datta, 2011).

Tablo 3.38’de sporda yabancılaşma algisi boyutları için 1° DFA modelinin uyum değerleri incelendiğinde kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı görülmektedir. Alt boyutlara ilişkin yapı geçerliliğini test etmeden önce DFA uyum indekslerinin kabul edilen değerler arasında yer alması ve boyutları oluşturan gözlenen değişkenlerin regresyon yüklerinin yüksek ve anlamlı olması gerektiği belirtilmiştir (Bollen, 1989; Bagozzi, 1994).

Tablo 3.37’deki standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları incelendiğinde SY27, SY28, SY1 ve SY17 kodlu maddelerin, 0.50’ in altında düşük regresyon yükü aldığı, bulunduğu boyutu yeterince açıklamadığı ve diğer boyutlarla yüklenme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu gibi durumlarda maddelerin çıkarılması önerilmektedir (Gürbüz, 2019).

Ayrıca bu maddeler, ölçeklerin güvenirlik analiz testinde madde .30’ un altında düşük yükle yüklendikleri ve çıkarılmaları halinde güvenirlik değerlerinin artacağı hesaplanmıştı. Bu sebeplerden dolayı öncelikle bu maddeler tek tek çıkarılıp, model uyum değerleri ve regresyon yükleri kontrol edildikten sonra, modifikasyon önerileri doğrultusunda gerekli kovaryanslar tanımlanmıştır.

Yeniden yapılan hesaplama sonucu elde edilen regresyon yükleri ve uyum değerleri aşağıda sunulmuştur.

CMIN=964,090;DF=243;p=,000;CMIN/DF=3,967;RMSEA=,055;GFI=,921;CFI=,932

Şekil 3.2. Sporda yabancılaşma boyutlarına ilişkin düzeltilmiş 1° DFA.

Tablo 3.39. SYÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4. Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	,846	,284
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan hoşlanmam.	,842	,291
	12. Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	,865	,252
	19. Yeni spor ortamımda uyum sürecine yönelik mücadele gücümü yitirdiğimi düşünüyorum.	,927	,140
Sporda Yabancılaşma	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini hissedirim.	,811	,342
	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği alamadığımı hissedirim.	,784	,385
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	,906	,179
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı hissediyorum.	,812	,340
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	,886	,215
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	,799	,361
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor yapıyorum.	,854	,270
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	,798	,363
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum düşer.	,839	,296
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	,793	,371
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarıma sadık kalıyorum.	,757	,427
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum.	,855	,269
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissedirim.	,858	,263
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığında gerçek kimliğimi yansıtmakta zorlanırım.	,771	,405
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	,821	,326
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissedirim.	,809	,346
	10.Yeni spor ortamına katıldığında değer yargılarım olumsuz etkilenir.	,846	,284
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	,826	,318
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine kapılıyorum.	,863	,255
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten hoşlanmam.	,758	,425

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Tablo 3.40. Düzenleme sonrası SYÖ ait DFA modeli uyum indeksleri.

	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	3,967	≤ 5
GFI	,921	≥ 0.8
AGFI	,902	≥ 0.8
CFI	,932	≥ 0.9
RMSEA	,055	≤ 0.08

Tablo 3.39 ve Tablo 4.40'taki bulgular birlikte değerlendirildiğinde, sporda yabancılaşma ölçeğinin regresyon yükleri ve uyum değerlerinin kabul sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sonuç ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve iyi uyum değerleri kabul edilebilir sınırlarda olduğu görüldüğünden, boyutlara ilişkin geçerlik ve güvenilirlik analizleri hesaplanarak aşağıda sunulmuştur.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Yapısal geçerliliğin ölçülmesinde iki temel yaklaşım kullanılmaktadır. Benzeşim geçerliliği (convergent validity) ile ayırım geçerliliği (discriminant validity) (Konuk, 2008; akt. Türkmen Barutçu, 2020: 102). Ayırım geçerliliği yapıların birbirinden ayrı olup olmadığını göstermektedir. Modelin ayırım geçerliliği için, boyutlar arasındaki korelasyonların 1'e eşitlenerek kısıtlandırılmış modele ($H_0: \phi_{ij}=1$) karşı korelasyonların serbest bırakıldığı kısıtlandırılmamış model test edilir (Bagozzi ve diğ., 1991). Modele ilişkin ayırım geçerliliğinin hesaplanmasında kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış modeller arasında n ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) arasındaki farklar, Δdf için χ^2 dağılım tablosu dikkate alınarak yorumlanmaktadır (Sütütemiz, 2005:157).

Tablo 3.41'de modele ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış Ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

Tablo 3.41. SYÖ için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	1450,345	249
Kısıtlandırılmamış Model	964,090	243
$\Delta \chi^2$	486,255	
Δdf		6

Tablo 3.41'daki bulgular değerlendirildiğinde 6 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değeri 12,592 olduğundan ve $\Delta \chi^2$

=486,255>12,592 kritik değerinden büyük olduğundan dolayı sporda yabancılaşmayı oluşturan alt boyutların her birinin diğerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğinin sağlandığını ifade etmek mümkündür.

Benzeşim geçerliliği, ifadelerin aynı boyutla olan ilişkisini vermektedir. Benzeşim geçerliliğini hesaplamak için, çıkarılan ortalama varyans (average variance extracted – AVE), bileşik güvenilirlik (compose reliability) (Fornell ve Larcker, 1981: 45) ve Cronbach Alpha (Hair ve diğ., 1998) istatistikleri ile değerlendirilmiştir. Tablo 3.42’de sporda yabancılaşma ölçeğinin 1° DFA modelinin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.42. 1° DFA benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik sonuçları.

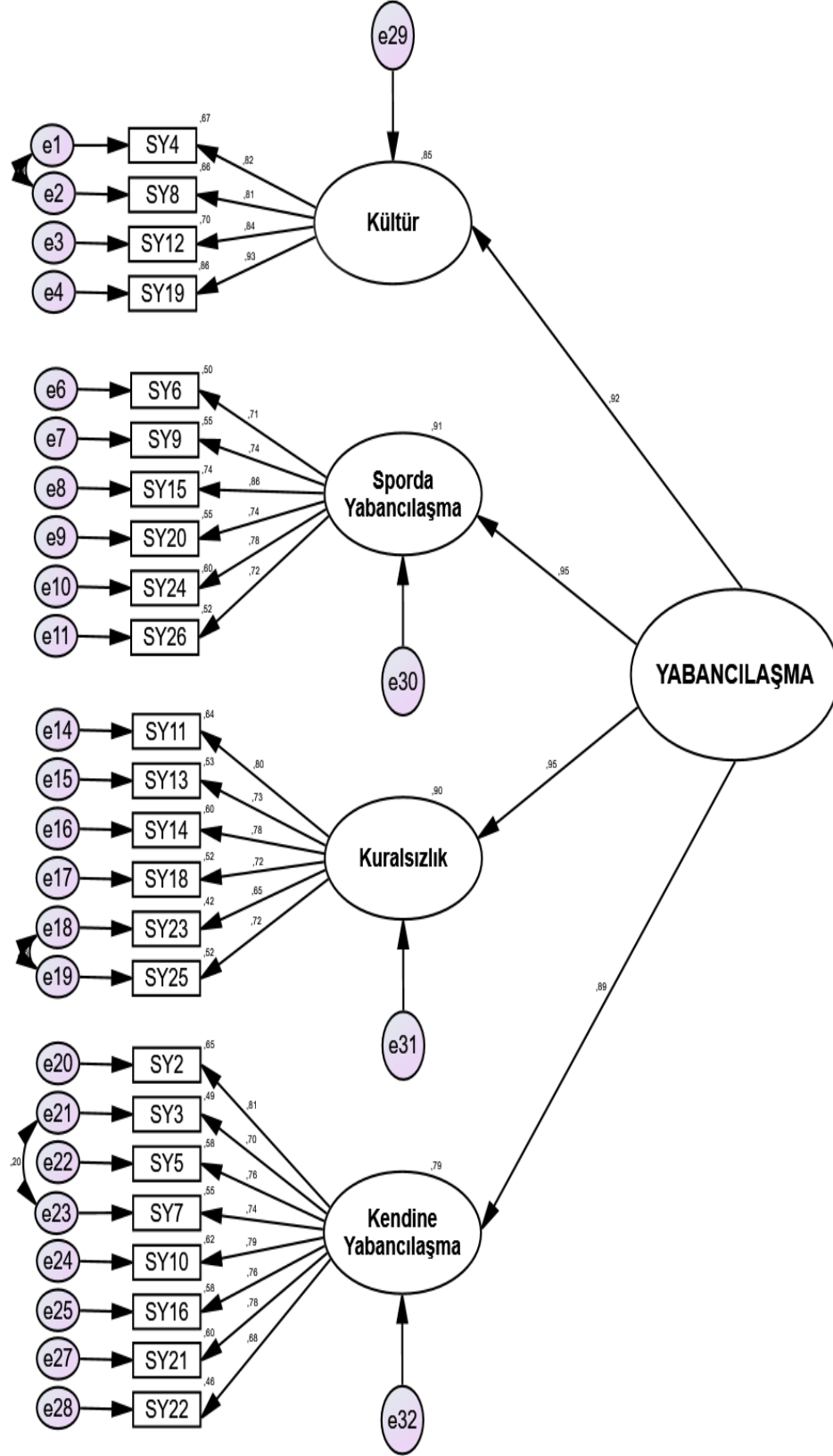
	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Kültür	,85	0,93	0,75
Sporda Yabancılaşma	,82	0,92	0,69
Kuralsızlık	,80	0,92	0,66
Kendine yabancılaşma	,87	0,93	0,67

*Bileşik güvenilirlik (C.R.) değerlerinin hesaplanmasında $(\sum \text{faktör yükleri})^2 / [(\sum \text{faktör yükleri})^2 + \sum \text{hata katsayıları}]$. *Çıkarılan ortalama varyans (AVE) değerlerinin hesaplanmasında $\sum (\text{faktör yükleri})^2 / [\sum (\text{faktör yükleri})^2 + \sum \text{hata katsayıları}]$ formülleri kullanılmıştır. Hata katsayıları=1-(faktör yükü)² ile hesaplanmıştır.

Tablo 3.42’e göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70’ten, çıkarılan ortalama varyans AVE değerlerinin de 0,50’den büyük olduğu görülmektedir. Cronbach Alpha değerlerinin kritik değer olan 0,70’ten büyük olması (Hair ve diğ., 1998: 612) ve C.R.’nin 0,70’ten A.V.E.’nin de 0,50’den büyük olması (Fornell ve Larcker, 1981) arzu edilmektedir. Ancak AVE değerinin bu değeri katı bir ölçüt olarak kabul edilmekte ve diğer güvenilirlik değerlerinin tatmin edici olması durumunda 0,50’nin altındaki değerlerin de kabul edilebileceği belirtilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). 1°DFA’ da ölçek maddelerinin geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçları tatminkâr sonuç verdiğinden SYÖ’nün benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

2°DFA ile alt boyutlar ve alt boyutları tanımlayan ölçek maddelerinin sporda yabancılaşmayı ne derece iyi tanımlayabildiğine ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

3.10.2 Sporda Yabancılaşma Ölçeğine İlişkin 2°DFA

CMIN=1239,391;DF=246;p=,000;CMIN/DF=5,038;RMSEA=,064;GFI=,906;CFI=,906

Şekil 3.3. Sporda yabancılaşma boyutlarına ilişkin 2° DFA modeli.

Tablo 3.43. SYÖ 2°DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4. Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	,816	0,334
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan hoşlanmam.	,812	0,340
	12. Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	,839	0,296
	19. Yeni spor ortamımda uyum sürecine yönelik mücadele gücümü yitirdiğimi düşünüyorum.	,927	0,140
Sporda Yabancılaşma	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği alamadığımı hissedirim.	,706	0,501
	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini hissedirim.	,739	0,453
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	,862	0,256
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı hissediyorum.	,740	0,452
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	,777	0,396
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	,722	0,478
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor yapıyorum.	,799	0,361
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	,727	0,471
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum düşer.	,777	0,396
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	,719	0,483
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarıma sadık kalıyorum.	,647	0,581
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum.	,723	0,477
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissedirim.	,805	0,351
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığında gerçek kimliğimi yansıtmakta zorlanırım.	,697	0,514
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	,759	0,423
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissedirim.	,741	0,450
	10.Yeni spor ortamına katıldığında değer yargılarım olumsuz etkilenir.	,789	0,377
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	,764	0,416
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine kapılıyorum.	,775	0,399
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten hoşlanmam.	,679	0,538

*Hata katsayıları (e): 1- λ^2 2 ile hesaplanmıştır.

1° Doğrulamalı faktör analizi için elde edilen uyum değerleri Tablo 3. 44’ te sunulmuştur.

Tablo 3.44. Sporda yabancılaşma 2°DFA uyum indeksleri.

	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	5,038	≤ 5
GFI	,906	≥ 0.8
AGFI	,886	≥ 0.8
CFI	,906	≥ 0.9
RMSEA	,064	≤ 0.08

Tablo 3.43 ve Tablo 3.44’teki bulgular birlikte değerlendirildiğinde, CMIN /df (5,038) dışındaki uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu görülmektedir.

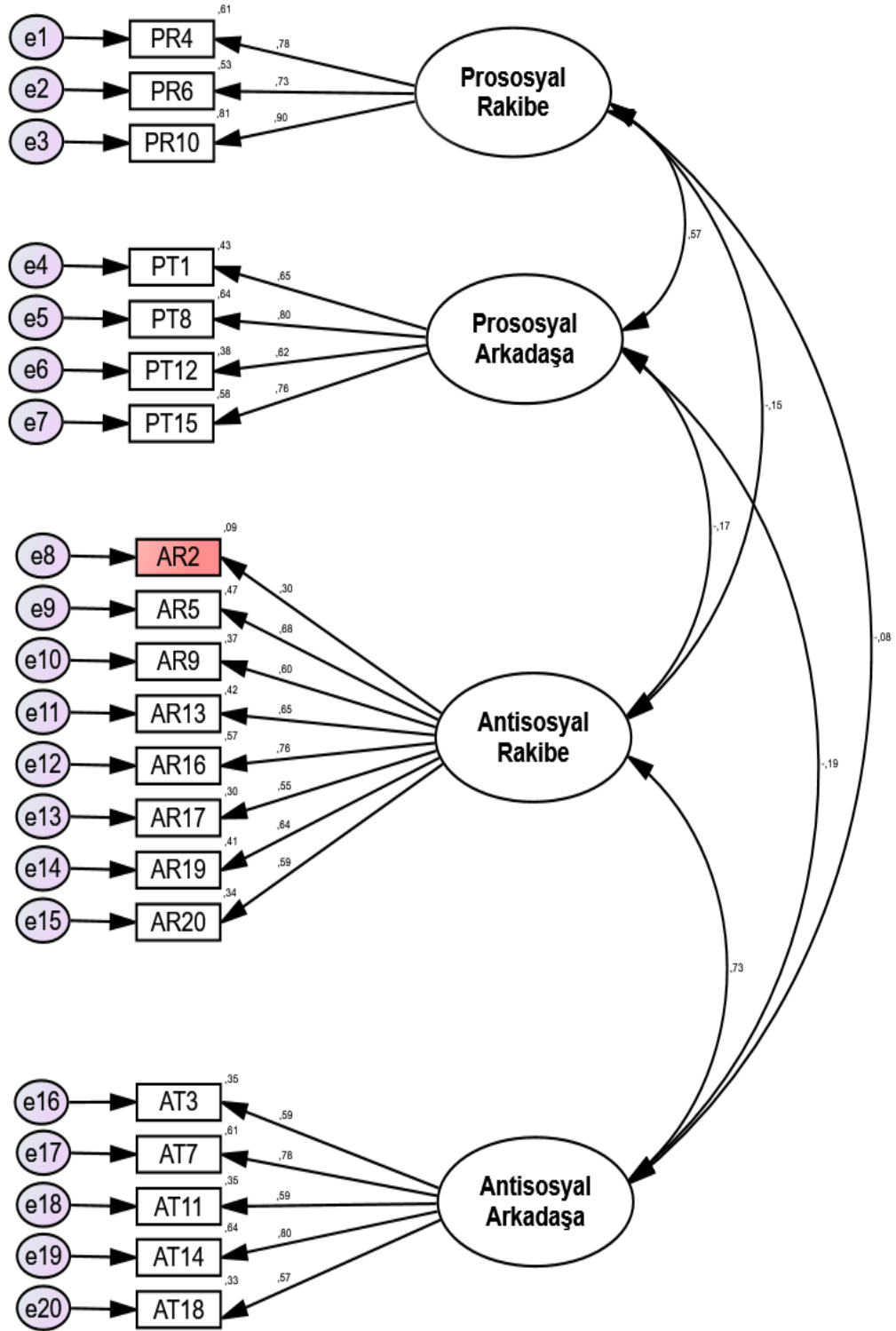
CMIN /df’ nın iyi uyum değerlerine oldukça yakın olduğu görüldüğünden modelin kabul edilebilir olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak standartlaştırılmış regresyon hata katsayıları ve uyum iyiliği değerleri tatmin edici düzeyde olduğu görüldüğünden sporda yabancılaşmanın dört boyut tarafından temsil edildiği görülmektedir.

3.10.3 PASDÖ ilişkin 1° DFA

Prososyal ve antisosyal davranışlar ölçeğinin modelinde yer alan:

PR4, PR6 ve PR10 kodları “Prososyal rakibe” alt boyutuna ve PA1, PA8, PA12 ve PA15 kodları da “Prososyal arkadaş” alt boyutuna ilişkin gözlenen değişkenlere ait hata kodlarını ifade etmektedir.

AR2, AR5, AR9, AR13, AR16, AR17, AR19, AR20 kodları” Antisosyal rakibe” alt boyutuna ve AN3, AN7, AN11, AN14, AN18 kodları da “Antisosyal arkadaş” alt boyutlarına ilişkin gözlenen değişkenlere ait hata kodlarını ifade etmektedir.

CMIN=915,409;DF=164;p=,000;CMIN/DF=5,582;RMSEA=,069;GFI=,904;CFI=,897

Şekil 3.4. PASDÖ boyutlarına ilişkin 1° DFA.

Birinci düzey DFA sonrası prososyal ve antisosyal davranış boyutlarını oluşturan maddelere ilişkin standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve hata varyansları Tablo 3.45'te, 1°DFA uyum indeksleri ise Tablo 3.46' de sunulmuştur.

Tablo 3.45. PASDÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Prosoyal rakibe	4. Yere düşen rakibime yardım ettim.	0,784	0,385
	6. Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	0,728	0,470
	10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	0,901	0,188
Prosoyal arkadaş	1. Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas! iyi hareket! gibi).	0,652	0,574
	8. Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	0,800	0,360
	12. Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın! gibi).	0,618	0,618
	15. Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	0,760	0,422
Antisosyal rakibe	2. Rakibimi eleştirdim.	0,297	0,911
	5. Rakibime kasten faul yaptım.	0,684	0,532
	9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,605	0,633
	13. Rakibimi öfkelenmeye çalıştım.	0,647	0,581
	16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,757	0,426
	17. Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	0,552	0,695
	19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,64	0,590
	20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,585	0,657
Antisosyal arkadaş	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,589	0,653
	7. Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	0,783	0,386
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,588	0,654
	14. Takım arkadaşına küfür ettim.	0,801	0,358
	18. Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,572	0,672

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Sporda prososyal ve antisosyal davranış doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.46’de sunulmuştur.

Tablo 3.46. PASDÖ 1° DFA uyum indeksleri.

<i>Uyum indeksleri</i>	<i>Elde edilen</i>	<i>Tavsiye edilen</i>
χ^2 /df	5,582	≤ 5
GFI	,904	≥ 0.8
AGFI	,878	≥ 0.8
CFI	,897	≥ 0.9
RMSEA	,069	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.46’da sporda prososyal ve antisosyal davranış (PASDÖ) boyutları için 1° DFA modelinin uyum değerleri incelendiğinde CMIN /df ≥ 5 hariç diğer uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı görülmektedir.

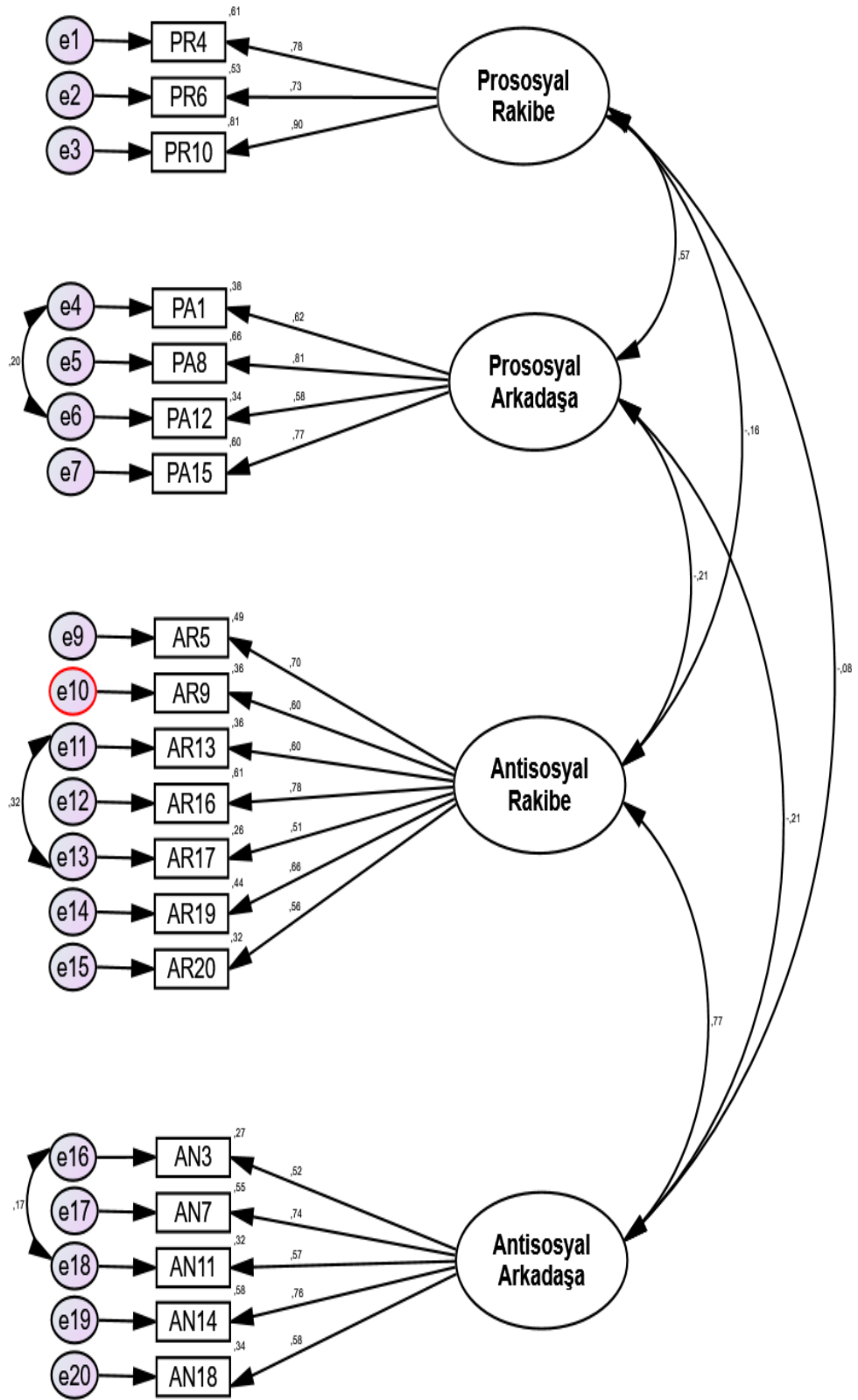
Tablo 3.45’teki standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları incelendiğinde ise AR2 kodlu maddenin, .50’ in altında düşük regresyon yükü aldığı, bulunduğu boyutu yeterince açıklamadığı ve diğer boyutlarla yüklenme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Bu gibi durumlarda maddelerin çıkarılması önerilmektedir (Gürbüz, 2019).

Ayrıca bu maddeler, ölçeklerin güvenirlik analiz testinde madde .30’ un altında düşük yükle yüklendiği ve çıkarılması halinde güvenirlik değerlerinin artacağı hesaplanmıştır.

Bu sebeplerden dolayı öncelikle bu madde çıkarılıp, model uyum değerleri ve regresyon yükleri kontrol edilerek, modifikasyon önerileri doğrultusunda gerekli kovaryanslar tanımlanmıştır.

Yeniden yapılan hesaplama sonucu elde edilen regresyon yükleri ve uyum değerleri Tablo 3.47’ ve 3.48’de sunulmuştur.

CMIN=568,512;DF=143;p=,000;CMIN/DF=3,976;RMSEA=,055;GFI=,938;CFI=,938

Şekil 3.5. Düzeltme Sonrası PASDÖ boyutlarına ilişkin 1° DFA.

Tablo 3.47. Düzenleme sonrası PASDÖ standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Prosoyal rakibe	4. Yere düşen rakibime yardım ettim.	0,783	0,386
	6. Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	0,728	0,470
	10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	0,902	0,186
Prosoyal arkadaş'a	1. Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas! iyi hareket! gibi).	0,618	0,618
	8. Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	0,811	0,342
	12. Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın! gibi).	0,581	0,662
	15. Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	0,774	0,400
Antisosyal rakibe	5. Rakibime kasten faul yaptım.	0,697	0,514
	9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,598	0,642
	13. Rakibimi öfkeliendirmeye çalıştım.	0,603	0,636
	16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,781	0,390
	17. Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	0,506	0,743
	19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,661	0,563
	20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,564	0,681
Antisosyal arkadaş'a	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,524	0,725
	7. Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	0,744	0,446
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,570	0,675
	14. Takım arkadaşına küfür ettim.	0,764	0,416
	18. Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,580	0,663

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Sporda prososyal ve antisosyal davranış ait doğrulayıcı faktör analizi modelinden elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.48’de sunulmuştur.

Tablo 3.48. Düzenleme sonrası PASDÖ ilişkin 1° DFA uyum indeksleri.

<i>Uyum indeksleri</i>	<i>Elde edilen</i>	<i>Tavsiye edilen</i>
χ^2 / df	3,976	≤ 5
GFI	,938	≥ 0.8
AGFI	,918	≥ 0.8
CFI	,938	≥ 0.9
RMSEA	,055	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.47 ve Tablo 3.48’deki uyum değerleri birlikte değerlendirildiğinde, regresyon yükleri ve uyum değerlerinin kabul sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sonuç ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve uyum değerleri kabul edilebilir sınırlarda olduğu görüldüğünden, boyutlara ilişkin geçerlik ve güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Yapısal geçerliliğin ölçülmesinde iki temel yaklaşım kullanılmaktadır. Benzeşim geçerliliği (convergent validity) ile ayırım geçerliliği (discriminant validity) (Konuk, 2008; akt. Türkmen Barutçu, 2020: 102).

Tablo 3.49’da Sporda prososyal ve antisosyal davranış ölçeğinin 1° DFA modelinin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.49. Düzenleme sonrası PASDÖ ilişkin benzeşim geçerliği ve güvenilirlik analiz sonuçları.

Alt Boyutlar	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Prososyal rakibe	.84	0,74	0,65
Prososyal arkadaş	,79	0,79	0,50
Antisosyal rakibe	.82	082	0,41
Antisosyal arkadaş	.80	077	042

Tablo 3.49’a göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70’ten büyük olduğu, çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri “Prososyal rakibe” ve “Prososyal arkadaş” alt boyutunda 0,50 değerinden büyük, “Antisosyal rakibe” ve “Antisosyal arkadaş” alt boyutlarında ise 0,50’ değerinden küçük olduğu görülmektedir. Cronbach Alpha

değerlerinin kritik değer olan 0,70'ten büyük olması (Hair ve diğ., 1998: 612) ve C.R.'nin 0,70' den, A.V.E.'nin de 0,50'den büyük olması (Fornell ve Larcker, 1981) arzu edilmektedir. Ancak AVE değerinin bu değeri katı bir ölçüt olarak kabul edilmekte ve diğer güvenilirlik değerlerinin tatmin edici olması durumunda 0,50'nin altındaki değerlerin de kabul edilebileceği belirtmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Bu bulgulardan yola çıkarak prososyal ve antisosyal ölçek maddelerinin 1°DFA' da geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçlarının tatminkâr sonuç verdiği, PSDÖ ve ASDÖ'nün benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.50'de prososyal ve antisosyal davranışlar modeline ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış n ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

Tablo 3.50. PASDÖ boyutları için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

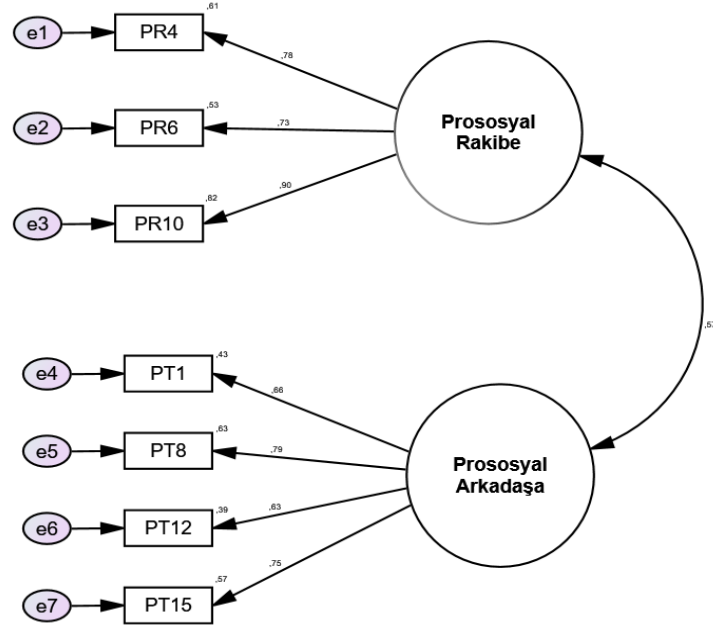
	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	2405,8	149
Kısıtlandırılmamış Model	568,5	143
$\Delta\chi^2$	1.837,3	
Δdf		6

Tablo 3.50'daki bulgular değerlendirildiğinde 6 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değeri 12,592 olduğundan ve $\Delta\chi^2 = 1.837,3 > 12,592$ kritik değerinden büyük olduğundan dolayı sporda prososyal antisosyal davranışları oluşturan alt boyutların her birinin diğerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğinin sağlandığını söyleyebiliriz.

Prososyal davranışlar ile antisosyal davranışlar, olumlu sosyal davranışlar ve olumsuz sosyal davranışlar olarak davranışın iki farklı boyutunu ifade etmektedir. Bu yüzden ölçüm modelinde sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ayrı ayrı yapılar olarak model için test edilmesi uygun görülmüştür.

Şekil 3.6'da prososyal davranışları oluşturan iki alt boyuta ilişkin 1° DFA sonuçları yer almaktadır.

3.10.4 Prososyal Davranış Ölçeğine İlişkin 1° DFA

CMIN=58,371;DF=13;p=,000;CMIN/DF=4,490;RMSEA=,060;GFI=,983;CFI=,983

Şekil 3.6. PSDÖ iki alt boyuta ilişkin 1° DFA sonuçları.

Tablo 3.51. PSDÖ için 1° DFA modelinin standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Prososyal rakibe	4.Yere düşen rakibime yardım ettim.	0,78	0,391
	6.Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	0,727	0,471
	10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	0,905	0,180
Prososyal arkadaş	1.Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas! iyi hareket! gibi).	0,658	0,567
	8.Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	0,795	0,367
	12.Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın! gibi).	0,628	0,605
	15.Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	0,754	0,431

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Sporda prososyal davranış boyutlarına ilişkin doğrulayıcı faktör analizi model uyum indeksleri Tablo 3.52’de sunulmuştur.

Tablo 3.52. PSDÖ boyutlarına ait 1° DFA modeli uyum indeksleri.

<i>Uyum indeksleri</i>	<i>Elde edilen</i>	<i>Tavsiye edilen</i>
χ^2 / df	4,490	≤ 5
GFI	,983	≥ 0.8
AGFI	,963	≥ 0.8
CFI	,983	≥ 0.9
RMSEA	,060	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.51 ve Tablo 3.52 birlikte değerlendirildiğinde, regresyon yükleri ve uyum değerleri kabul sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sonuç ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve uyum değerleri kabul edilebilir sınırlarda olduğu görüldüğünden, boyutlara ilişkin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.53’ te sporda prososyal davranış ölçeğinin 1° DFA modelinin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.53. PSDÖ 1° DFA benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik analiz sonuçları.

Alt Boyutlar	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Prososyal rakibe	.84	0,74	0,65
Prososyal arkadaş	,79	0,80	0,51

Tablo 3.53’e göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70’ten büyük olduğu, çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri “Prososyal rakibe” ve “Prososyal arkadaş” alt boyutunda 0,50 değerinden büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak prososyal ölçek maddelerinin 1°DFA’ da geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçlarının tatminkâr sonuç vererek, PSDÖ’nün benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.54'te prososyal davranışlar modeline ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış n ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

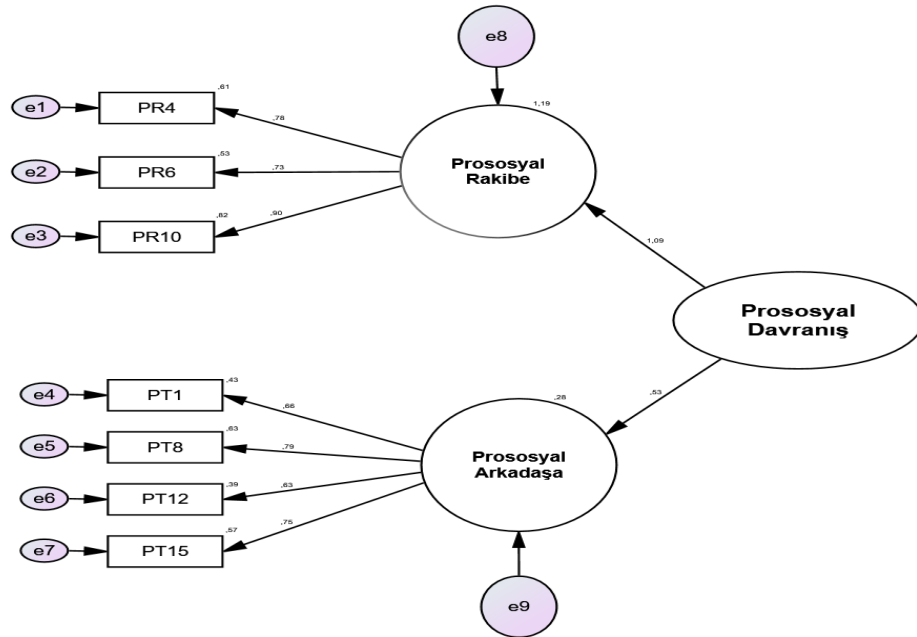
Tablo 3.54. PSDÖ boyutları için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	272,7	14
Kısıtlandırılmamış Model	58,4	13
$\Delta\chi^2$	214,3	
Δdf		1

Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde 1 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değeri 3,841 olduğundan ve $\Delta\chi^2 = 214,3 > 3,841$ kritik değerinden büyük olduğundan dolayı sporda prososyal davranışları oluşturan alt boyutların birbirinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğinin sağlandığını söyleyebiliriz.

3.10.5 Prososyal Davranış Ölçeğine ilişkin 2° DFA

Şekil 3.7'de prososyal davranışları oluşturan iki alt boyuta ilişkin 2° DFA sonuçları yer almaktadır.

CMIN=58,371;DF=13;p=,000;CMIN/DF=4,490;RMSEA=,060;GFI=,983;CFI=,983

Şekil 3.7. PSDÖ iki alt boyuta ilişkin 2° DFA sonuçları.

Tablo 3.55. PSDÖ için 2° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Prosoyal rakibe	4.Yere düşen rakibime yardım ettim.	0,78	0,391
	6.Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	0,727	0,471
	10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	0,905	0,180
Prosoyal arkadaş	1.Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas! iyi hareket! gibi).	0,658	0,567
	8.Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	0,795	0,367
	12.Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın! gibi).	0,628	0,605
	15.Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	0,754	0,431

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Sporda prososyal davranışlar doğrulayıcı faktör analiz modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.56’da sunulmuştur.

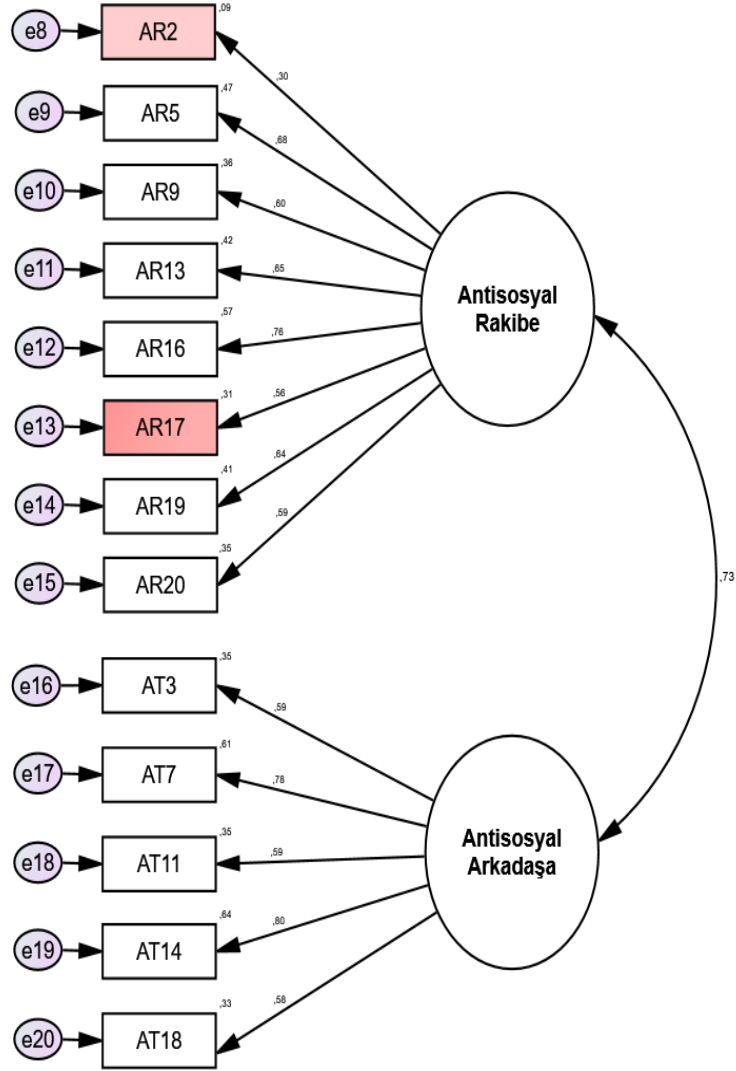
Tablo 3.56. PSDÖ 2° DFA modeli uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 /df	4,490	≤ 5
GFI	,983	≥ 0.8
AGFI	,963	≥ 0.8
CFI	,983	≥ 0.9
RMSEA	,060	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.55 ve Tablo 3.56 birlikte değerlendirildiğinde, regresyon yükleri ve uyum değerleri kabul sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sonuç ölçek maddeleri ve alt boyutların ikinci düzey yapıyı iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

3.10.6 Sporda Antisosyal Davranışlar Ölçeğine ilişkin 1° DFA

CMIN=591,554;DF=64;p=,000;CMIN/DF=9,243;RMSEA=,092;GFI=,907;CFI=,879

Şekil 3.8. ASDÖ 1° DFA.

Sporda antisosyal davranış ölçeği doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.57’de sunulmuştur.

Tablo 3.57. ASDÖ 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Antisosyal rakibe	2. Rakibimi eleştirdim.	0,299	0,910
	5. Rakibime kasten faul yaptım.	0,684	0,532
	9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,604	0,635
	13. Rakibimi öfkelendirmeye çalıştım.	0,647	0,581
	16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,755	0,429
	17. Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	0,555	0,691
	19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,638	0,592
	20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,588	0,654
Antisosyal arkadaş	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,588	0,654
	7. Takım arkadaşımın kötü söz söyledim.	0,785	0,383
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,587	0,655
	14. Takım arkadaşımın küfür ettim.	0,801	0,358
	18. Takım arkadaşımın kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,574	0,670

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

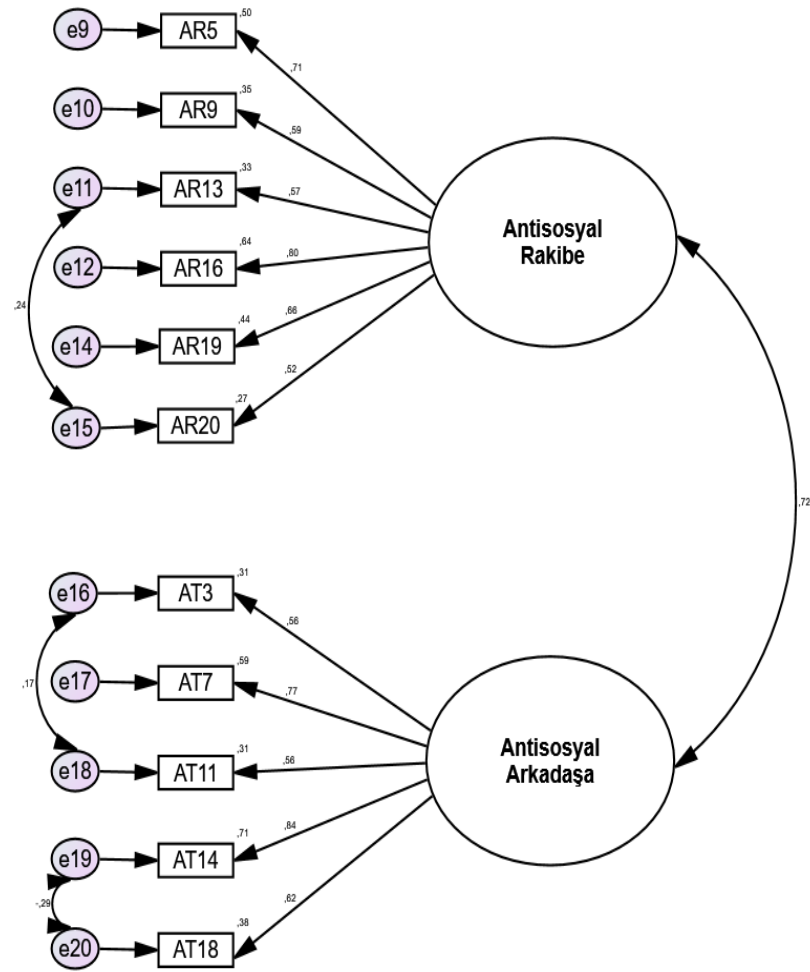
Tablo 3.58. ASDÖ 1° DFA modeli uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	9,243	≤ 5
GFI	,907	≥ 0.8
AGFI	,868	≥ 0.8
CFI	,879	≥ 0.9
RMSEA	,092	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra & Datta, 2011).

Tablo 3.57 değerlendirildiğinde, regresyon yüklerinin AR2 kodlu madde hariç kabul sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Tablo 3.58’ de uyum iyiliği değerleri incelendiğinde $\chi^2 / df > 5$, CFI < 0.9 ve RMSEA > 0.08 olduğu görülmektedir. Bu bulgu ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil etmediğini göstermektedir. Modifikasyon göstergeleri incelendiğinde AAR2 ve AR17 kodlu maddelerin birden fazla madde ile yüksek düzeyde kovaryans gösterdiği tesbit edilmiştir. AR2 ve AR17 kodlu maddeler çıkarılarak yeniden hesaplama yapılarak tekrar uyum iyiliği değerleri ve modifikasyon göstergeleri kontrol edilmiştir. Yöntem kısmında ölçekler hakkında bilgiler verilirken antisosyal rakibe alt boyutunda madde 2’ nin çıkarılması gerekçesiyle açıklanmıştı. Fakat madde 17 ile ilgili herhangi bir olumsuzluk görülmediğinden temel analizlerde

kullanılacak şekilde tutulmasına karar verilmiştir. Araştırmanın bu kısmında model testine girecek olan ölçüm modelinin yapısı doğrulandığından gerekli uyum iyiliği değerlerinin sağlanması için çıkarılması gerekli görülmüştür. Modifikasyon göstergeleri doğrultusunda bulunduğu alt boyutla ilişkili maddelere gerekli kovaryanslar atanarak yeniden hesaplama yapıp sonuçlar Tablo 3.59’da sunulmuştur.

CMIN=192,546;DF=40;p=,000;CMIN/DF=4,814;RMSEA=,063;GFI=,965;CFI=,959

Şekil 3.9. Düzeltme sonrası ASDÖ 1° DFA.

Sporda prososyal ve antisosyal davranış doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.59’da sunulmuştur.

Tablo 3.59. Düzeltme sonrası ASDÖ 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Antisosyal rakibe	5. Rakibime kasten faul yaptım.	0,705	0,502
	9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,59	0,651
	13. Rakibimi öfkeliendirmeye çalıştım.	0,574	0,670
	16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,799	0,361
	19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,664	0,559
	20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,524	0,725
Antisosyal arkadaş	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,557	0,689
	7. Takım arkadaşımın kötü söz söyledim.	0,769	0,408
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,559	0,687
	14. Takım arkadaşımın küfür ettim.	0,843	0,289
	18. Takım arkadaşımın kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,619	0,616

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Tablo 3.60. Düzeltme sonrası ASDÖ ait 1° DFA modeli uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	4,814	≤ 5
GFI	0,965	≥ 0.8
AGFI	0,942	≥ 0.8
CFI	0,959	≥ 0.9
RMSEA	0,063	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra & Datta, 2011).

Tablo 3.59 ve Tablo 3.60 birlikte değerlendirildiğinde, regresyon yükleri ve uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Bu bulgu ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.61’de Sporda antisosyal davranış ölçeğinin 1° DFA modelinin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değeri sunulmuştur.

Tablo 3.61. Düzeltme sonrası ASDÖ 1° DFA benzeşim geçerliği ve güvenilirlik analiz sonuçları.

Alt Boyutlar	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Antisosyal rakibe	.80	0,81	0,42
Antisosyal arkadaşla	.79	0,81	0,46

Tablo 3.61'e göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu, çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri "Antisosyal rakibe" ve "Antisosyal arkadaşla" alt boyutunda 0,50 değerinden küçük olduğu görülmektedir. Fornell ve Larcker (1981) Cronbach alpha ve CR kriterlerinin sağlandığında 0,5'ten küçük A.V.E. değerlerini kabul edilebilir bulduğunu belirtmiştir (Yılmaz, 2013: 93). Bundan dolayı, diğer tüm boyutlar için de ayırım geçerliliğinin sağlandığı kabul edilebilir. Bu bulgulardan yola çıkarak antisosyal ölçek maddelerinin 1°DFA' da geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçlarının tatminkâr sonuç vererek, ASDÖ'nün benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.62'de antisosyal davranışlar modeline ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış n ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

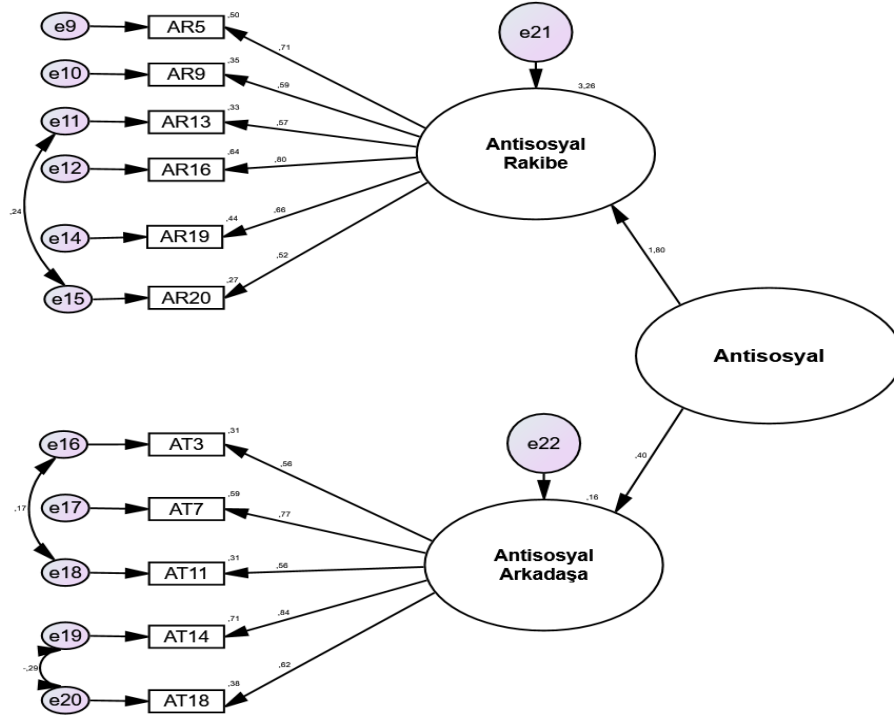
Tablo 3.62. ASDÖ 1° DFA ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	557,3	41
Kısıtlandırılmamış Model	192,5	40
$\Delta\chi^2$	399,8	
Δdf		1

Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde 1 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değeri 3,841 olduğundan ve $\Delta\chi^2 = 399,8 > 3,841$ kritik değerinden büyük olduğundan, sporda prososyal davranışları oluşturan alt boyutların her birinin diğerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğini sağlandığını söyleyebiliriz.

3.10.7 Sporda Antisosyal Davranışlar Ölçeğine ilişkin 2° DFA

Şekil 3.10'da antisosyal davranışları oluşturan iki alt boyuta ilişkin 2° DFA sonuçları yer almaktadır.

CMIN=192,546;DF=40;p=,000;CMIN/DF=4,814;RMSEA=,063;GFI=,965;CFI=,959

Şekil 3.10. ASDÖ iki alt boyuta ilişkin 2° DFA sonuçları.

Tablo 3.63. ASDÖ için 2° DFA modelinin standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Antisosyal rakibe	5. Rakibime kasten faul yaptım.	0,705	0,502
	9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,59	0,651
	13. Rakibimi öfkeliendirmeye çalıştım.	0,574	0,670
	16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,799	0,361
	19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,664	0,559
	20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,524	0,725
Antisosyal arkadaş	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,557	0,689
	7. Takım arkadaşım a kötü söz söyledim.	0,769	0,408
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,559	0,687
	14. Takım arkadaşım a küfür ettim.	0,843	0,289
	18. Takım arkadaşım a kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,619	0,616

*Hata katsayıları (e): $1-\lambda^2$ ile hesaplanmıştır.

Sporda antisosyal davranış doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.64’te sunulmuştur.

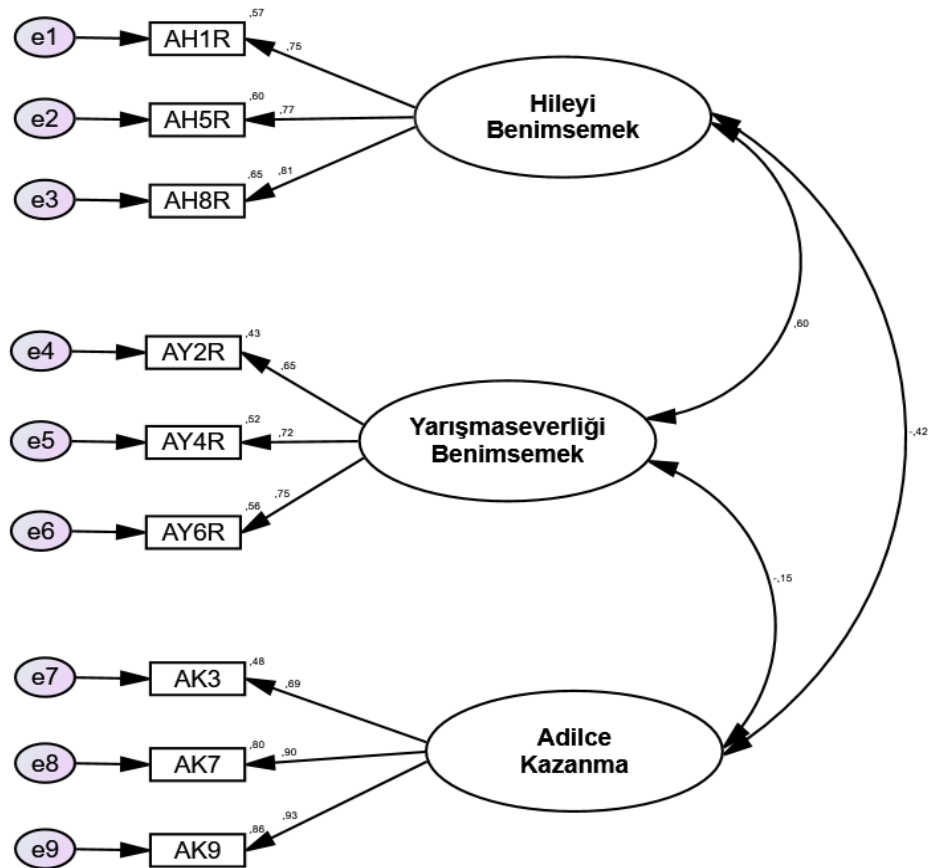
Tablo 3.64. ASDÖ Alt boyutlarına ait 2° DFA modeli uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	4.814	≤ 5
GFI	0.965	≥ 0.8
AGFI	0.942	≥ 0.8
CFI	0.956	≥ 0.9
RMSEA	0.63	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.63 ve Tablo 3.64 birlikte değerlendirildiğinde, regresyon yükleri ve uyum değerlerinin kabul sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ölçek maddeleri ve alt boyutların ikinci düzey yapıyı iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

3.10.8 Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğine ilişkin 1° DFA

CMIN=58,258;DF=24;p=,000;CMIN/DF=2,427;RMSEA=,038;GFI=,987;CFI=,991

Şekil 3.11. AKATÖ 1° DFA.

Sporda ahlaki karar alma tutumu doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.66’da sunulmuştur.

Tablo 3.65. AKATÖ boyutları için 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Hileyi Benimseme	1. Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım	0,752	0,434
	5. Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yaparım.	0,774	0,400
	8. Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir.	0,808	0,347
Yarış Severliği Benimseme	2. Bazen rakibimin düzenini bozmak için zaman harcarım	0,652	0,574
	4. Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	0,719	0,483
	6. Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	0,750	0,437
Adilce Kazanmayı Korumaya	3. Bazen kaybetmek önemli değildir. Çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız.	0,690	0,523
	7. Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır	0,896	0,197
	9. Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	0,928	0,138

Tablo 3.66. Sporda ahlaki karar alma tutumu boyutlarına ait 1° DFA uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	2.427	≤ 5
GFI	0.987	≥ 0.8
AGFI	0.976	≥ 0.8
CFI	0.991	≥ 0.9
RMSEA	0.038	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra & Datta, 2011).

Tablo 3.65 ve Tablo 3.66’daki sporda ahlaki karar alma tutumu boyutları için 1° DFA modelinin uyum değerleri değerlendirildiğinde, regresyon yükleri ve uyum iyiliği değerleri incelendiğinde tüm değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Bu bulgu ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.67’de sporda sporda ahlaki karar alma tutumu ölçeğinin 1° DFA modelinin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.67. Düzenleme sonrası AKATÖ 1° DFA alt boyutlarına ilişkin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik analiz sonuçları.

Alt Boyutlar	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Yarışmaseverliği Benimseme	0.82	0.71	0.60
Hileyi Benimseme	0.75	0.64	0.50
Adilce Kazanmayı Koruma	0.87	0.77	0.71

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.67’ de elde edilen bulgular değerlendirildiğinde boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70’ten büyük olduğu görülmektedir. Çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri incelendiğinde 0.50 değeri ve üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak sporda ahlaki karar alma tutumu ölçek maddelerinin 1°DFA’ da geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçlarının tatminkâr sonuç vererek, AKATÖ’nün benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.68’de sporda ahlaki karar alma tutumu modeline ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

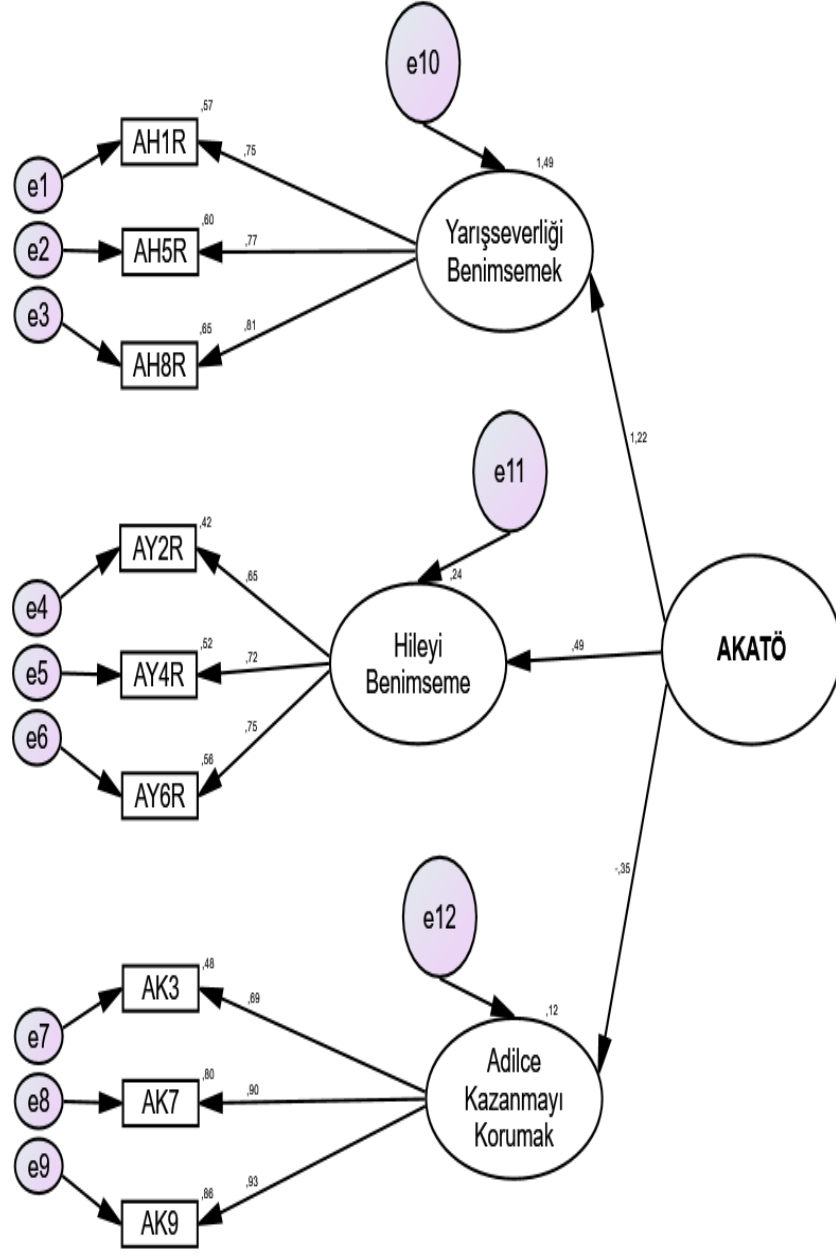
Tablo 3.68. AKATÖ için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	2356.6	27
Kısıtlandırılmamış Model	58.3	24
$\Delta\chi^2$	2298.3	
Δdf		3

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.68’deki bulgular değerlendirildiğinde 3 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değeri 7,815 olduğundan ve $\Delta\chi^2 = 2298,3 > 7,815$ kritik değerinden büyük olduğundan, sporda ahlaki karar alma tutumu oluşturan alt boyutların her birinin diğerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğinin sağlandığını söyleyebiliriz.

3.10.9 Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğine İlişkin 2° DFA

CMIN=58,602;DF=25;p=,000;CMIN/DF=2,344;RMSEA=,037;GFI=,987;CFI=,991

Şekil 3.12. AKATÖ 2° DFA sonuçları.

Sporda ahlaki karar alma tutumu ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi modeline ait elde edilen uyum indeksleri Tablo 3.69’da sunulmuştur.

Tablo 3.69. AKATÖ boyutları için 2° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Hileyi Benimsene	1. Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım	0,752	0,434
	5. Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yaparım.	0,774	0,400
	8. Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir.	0,806	0,350
Yarış Severliği Benimsene	2. Bazen rakibimin düzenini bozmak için zaman harcarım	0,652	0,574
	4. Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	0,719	0,483
	6. Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	0,751	0,435
Adilce Kazanmayı Koruma	3. Bazen kaybetmek önemli değildir. Çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız.	0,69	0,523
	7. Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır	0,896	0,197
	9. Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	0,928	0,138

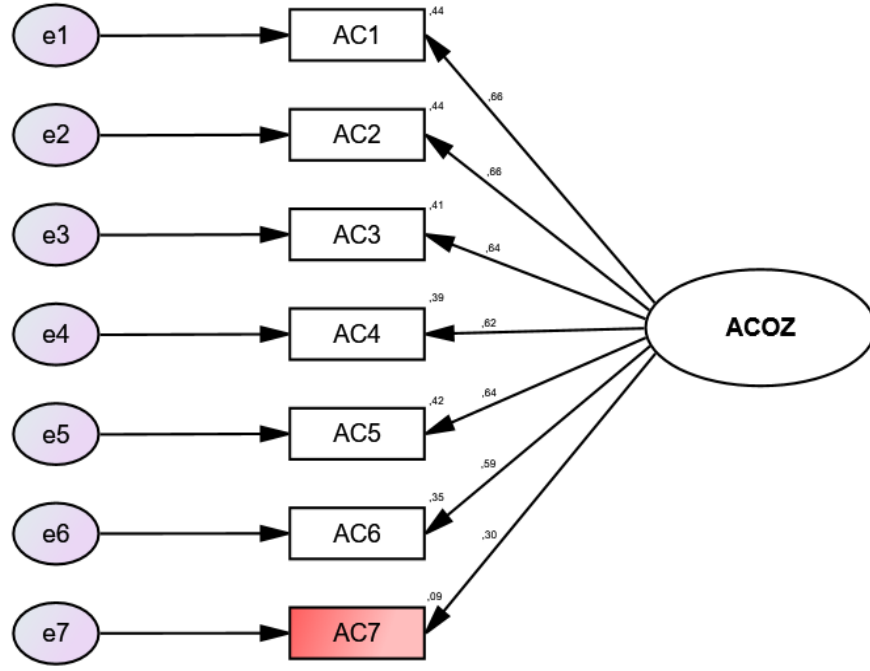
Tablo 3.70. AKATÖ boyutlarına ait 2° DFA modeli uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	2.344	≤ 5
GFI	0.987	≥ 0.8
AGFI	0.977	≥ 0.8
CFI	0.991	≥ 0.9
RMSEA	0.037	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.69 ve Tablo 3.70 incelendiğinde regresyon yükleri ve uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Bu bulgu ölçek maddelerinin ilgili boyutları iyi bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

3.10.10 Ahlaki Çözülme Eğilimleri Ölçeğine ilişkin 1° DFA

CMIN=86,653;DF=14;p=,000;CMIN/DF=6,189;RMSEA=,073;GFI=,975;CFI=,955

Şekil 3.13. AÇEÖ 1° DFA.

Tablo 3.71. AÇEÖ için 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Ahlaki Çözülme Eğilimleri	1. Bir şeyi sahibinin izni olmasa bile işimi görebilmek için geçici olarak almakta bir mahsur görmüyorum.	0,664	0,559
	2. Başkaları kendini abartılı bir şekilde yansıtıyorsa benim de kendimi abartmamda bir sakınca yoktur.	0,661	0,563
	3. Bana yaptırılan işin sonuçları olumsuz ise sorumluluk bana değil, bana o işi yaptırana aittir.	0,638	0,592
	4. Eğer herkes yalan söylemenin kötü bir durumu düzeltmede en iyi yol olduğuna hemfikirse yalan söylemekte sakınca görmem.	0,623	0,611
	5. Eğer işimi görüyorsa başkasının fikrini kendi fikrimmiş gibi ifade etmemde bir sıkıntı görmüyorum.	0,644	0,585
	6. Kötü davranan birinin kendisine de kötü davranılmasında hiçbir sakınca görmüyorum.	0,592	0,649
	7. Eğer birine yanlış davranılıyorsa buna kendisi sebep olmuştur.	0,302	0,908

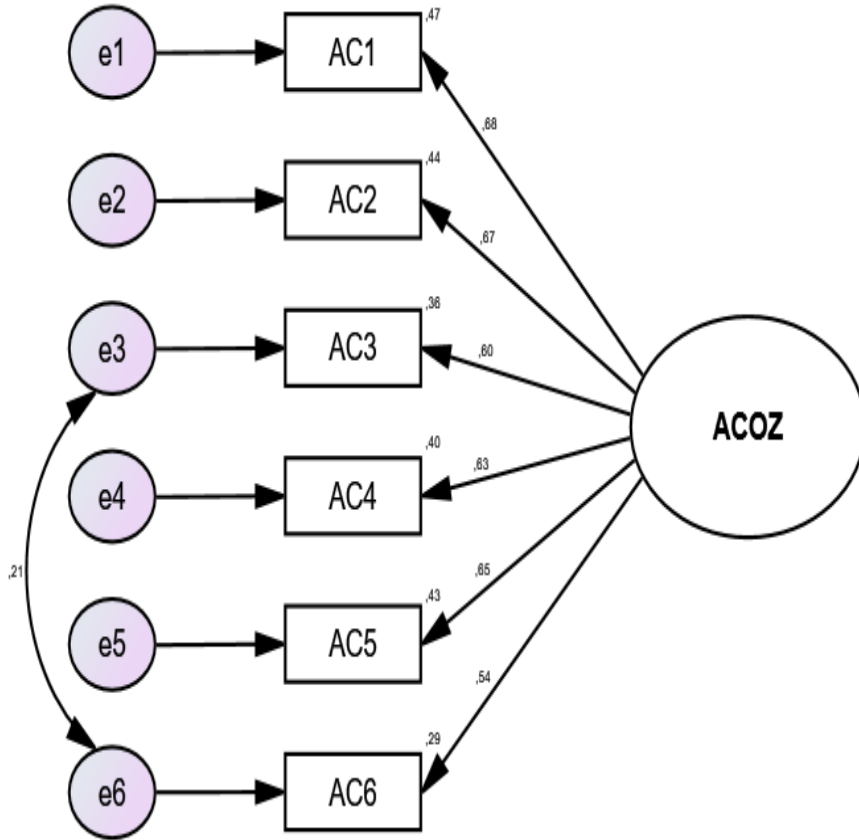
Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.72. AÇEÖ boyutlarına ait 1° DFA uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	6.189	≤ 5
GFI	0.975	≥ 0.8
AGFI	0.951	≥ 0.8
CFI	0.955	≥ 0.9
RMSEA	0.73	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.71 de sporda ahlaki çözülme eğilimleri boyutları için 1° DFA modelinin regresyon yükleri değerlendirildiğinde, AC7 kodlu maddenin 0.50' den düşük bir yük aldığı görülmektedir. Tablo 3.72' deki uyum iyiliği değerleri incelendiğinde $\chi^2 / df > 5$ olduğu, diğer değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle sorunlu madde ölçekten çıkartılarak, modifikasyon göstergeleri doğrultusunda düzenleme yapılmıştır. Model yeniden hesaplanarak sonuçlar Tablo 3. 73 ve Tablo 3.74' te sunulmuştur.

CMIN=33,000;DF=8;p=,000;CMIN/DF=4,125;RMSEA=,057;GFI=,989;CFI=,983

Şekil 3.14. Düzeltme sonrası AKATÖ 1° DFA.

Tablo 3.73. AKATÖ için 1° DFA standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Ahlaki Çözölme Eğilimleri	1. Bir şeyi sahibinin izni olmasa bile işimi görebilmek için geçici olarak almakta bir mahsur görmüyorum.	0,684	0,532
	2. Başkaları kendini abartılı bir şekilde yansıtıyorsa benim de kendimi abartmamda bir sakınca yoktur.	0,667	0,555
	3. Bana yaptırılan işin sonuçları olumsuz ise sorumluluk bana değil, bana o işi yaptırana aittir.	0,597	0,643
	4. Eğer herkes yalan söylemenin kötü bir durumu düzeltmede en iyi yol olduğuna hemfikirse yalan söylemekte sakınca görmem.	0,634	0,598
	5. Eğer işimi görüyorsa başkasının fikrini kendi fikrimmiş gibi ifade etmemde bir sıkıntı görmüyorum.	0,654	0,572
	6. Kötü davranan birinin kendisine de kötü davranılmasında hiçbir sakınca görmüyorum.	0,541	0,707

Tablo 3.74. Ahlaki çözölme eğilimi boyutlarına ait 1° DFA modeli uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	4.125	≤ 5
GFI	0.989	≥ 0.8
AGFI	0.971	≥ 0.8
CFI	0.983	≥ 0.9
RMSEA	0.057	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.73' de AC7 kodlu madde çıkarıldıktan ve önerilen modifikasyonlar yapıldıktan sonra hesaplanan standartlaştırılmış regresyon katsayıları ve uyum iyiliği değerleri yer almaktadır. Ahlaki çözölme eğilimi boyutları için DFA

modelinin regresyon yükleri değerlendirildiğinde, 0.50' den düşük bir yük olmadığı görülmektedir. Tablo 3.74' te uyum iyiliği değerleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir.

Modelin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.75'te Ahlaki Çözülme Eğilimi ölçeğinin DFA modelinin benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.75. Düzenleme sonrası AÇEÖ 1° DFA benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik analiz sonuçları.

Alt Boyutlar	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Ahlaki Çözülme Eğilimi	0.80	0.80	0.40

Tablo 3.75' deki bulgular değerlendirildiğinde boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu görülmektedir.

Çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri incelendiğinde 0.50 değerinin altında olduğu görülmektedir. Literatürde Fornell ve Larcker (1981) Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu durumlarda AVE değerinin 0.50'nin altında da kabul edilebileceği belirtilmektedir (Yılmaz, 2013: 93).

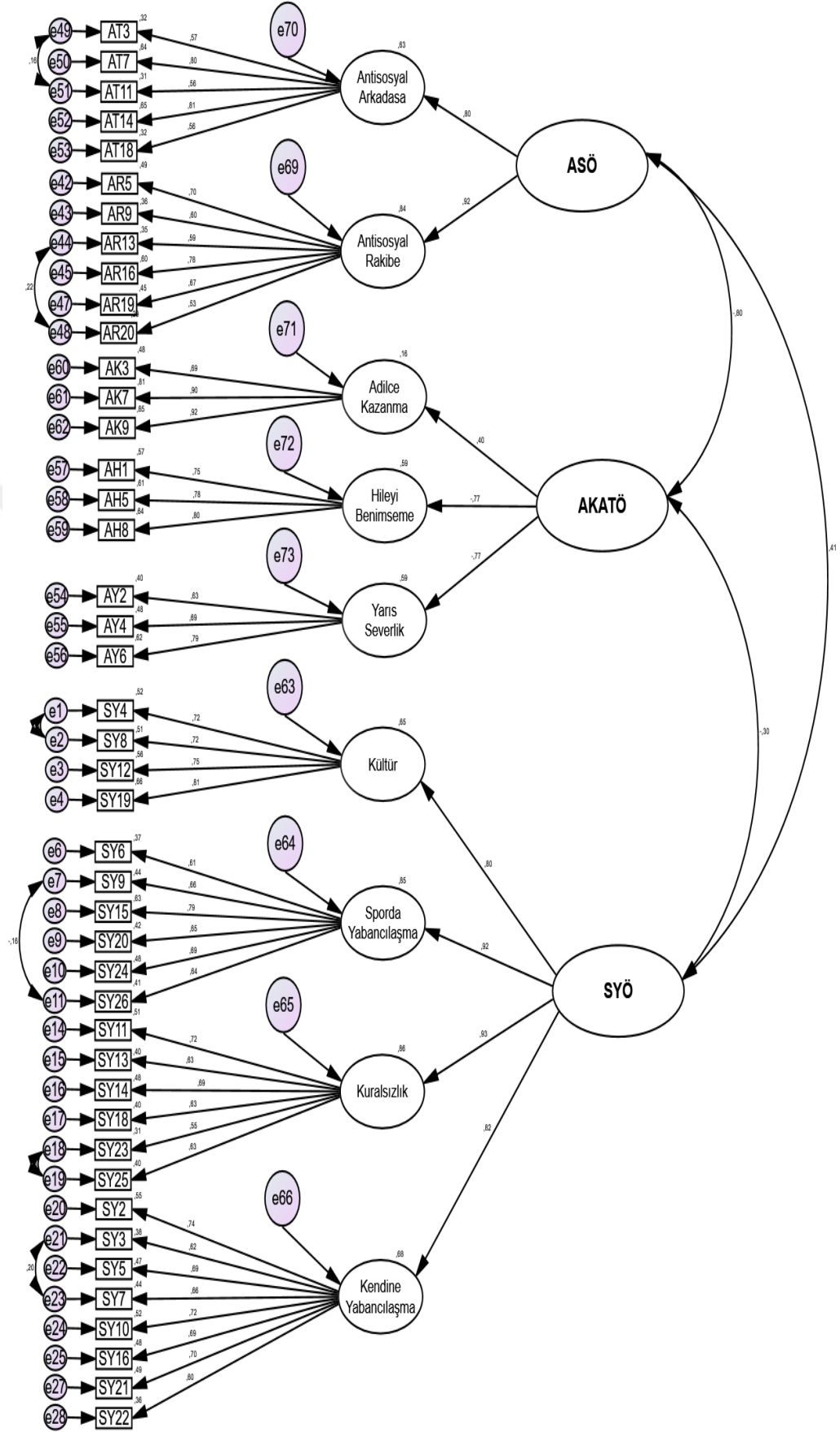
Bu bulgulardan yola çıkarak sporda ahlaki çözülme eğilimi ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik analiz sonuçlarının tatminkâr sonuç vererek, AÇEÖ'nün benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz. Ölçek tek boyutlu olduğu için ayırım geçerliliği test edilememiştir.

3.11 Ölçüm Modellerine İlişkin DFA

3.11.1 Birinci Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında araştırmada kullanılan tüm gizil değişkenlerin ölçüm modeli için doğrulayıcı faktör analizi ve uyum iyiliği değerleri ile geçerlilik güvenilirlik analizlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırma modelinde yer alan sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ile sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma ve ahlaki çözülme eğilimleri arasındaki ilişkilerin test edildiği ölçüm modeli şekil 3.15' te sunulmuştur.

Şekil 3.15. Birinci ölçüm modeli.

Tablo 3.76. Model 1'e ait standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4.Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	0,722	0,478716
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan	0,717	0,485911
	12.Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	0,751	0,435999
	19.Yeni spor ortamımda uyum sürecine yönelik mücadele gücümü	0,815	0,335775
Sporda Yabancılaşma	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği	0,605	0,633975
	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini	0,661	0,563079
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	0,794	0,369564
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı	0,648	0,580096
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	0,693	0,519751
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	0,642	0,587836
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor	0,716	0,487344
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	0,635	0,596775
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum	0,692	0,521136
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	0,63	0,6031
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarına	0,554	0,693084
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem	0,632	0,600576
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissederim.	0,739	0,453879
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığında gerçek kimliğimi	0,617	0,619311
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	0,687	0,528031
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissederim.	0,663	0,560431
	10.Yeni spor ortamına katıldığında değer yargılarım olumsuz etkilenir.	0,72	0,4816
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	0,691	0,522519
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine	0,703	0,505791
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten	0,599	0,641199
Antisosyal rakibe	5.Rakibime kasten faul yaptım.	0,702	0,507196
	9.Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,603	0,636391
	13.Rakibimi öfkeli olmaya çalıştım.	0,59	0,6519
	16.Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,778	0,394716
	19.Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,668	0,553776
	20.Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,535	0,713775

Tablo 3. 76' nın devamı.

Antisosyal arkadaş	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,565	0,680775
	7. Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	0,565	0,680775
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,799	0,361599
	14. Takım arkadaşına küfrettim.	0,561	0,685279
	18. Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,807	0,348751
Hileyi Benimseme	1. Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım	0,754	0,431484
	5. Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yaparım.	0,779	0,393159
	8. Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir.	0,801	0,358399
Yarışmaseverliği Benimseme	2. Bazen rakibimin düzenini bozmak için zaman harcarım	0,633	0,599311
	4. Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	0,695	0,516975
	6. Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	0,786	0,382204
Adilce Kazanmayı Koruma	3. Bazen kaybetmek önemli değildir. Çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız.	0,691	0,522519
	7. Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır	0,902	0,186396
	9. Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	0,922	0,149916

Tablo 3.77. Model 1 için DFA model uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	2.652	≤ 5
GFI	0.90	≥ 0.8
AGFI	0.89	≥ 0.8
CFI	0.92	≥ 0.9
RMSEA	0.041	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.77' de DFA ile sınanan Şekil 3.15' teki ölçüm modeline yönelik uyum iyiliği değerleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Tablo 3.76'da birinci modeldeki değişkenlere ait standartlaştırılmış regresyon katsayıları değerlendirildiğinde, 0.50' den düşük bir yük olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.78' de ölçüm modelinde yer alan değişkenlere ilişkin benzeşim geçerliliği için hesaplanan CR, AVE ve Cronbach Alpha değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.78. Birinci modelde yer alan değişkenlerin benzeşim geçerliliği ve güvenilirliğin değerlendirilmesi.

	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Kültür	,85	0.84	0.57
Sporda Yabancılaşma	,82	0.83	0.46
Kuralsızlık	,80	0.81	0.42
Kendine yabancılaşma	,87	0.87	0.46
Antisosyal rakibe	,80	0.81	0.42
Antisosyal arkadaşla	,79	0.80	0.45
Yarışmaseverliği Benimseme	,82	0.71	0.60
Hileyi Benimseme	,75	0.64	0.50
Adilce Kazanmayı Koruma	,87	0.77	0.71

Tablo 3.78'e göre bulgular değerlendirildiğinde, "Hileyi benimseme" alt boyutu hariç tüm boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu görülmektedir. Çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri incelendiğinde 0.42 ile 0.71 aralığında yer aldığı görülmektedir. Literatürde Fornell ve Larcker (1981) Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu durumlarda AVE değerinin 0.50'nin altında da kabul edilebileceği belirtilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981 akt. a.g.e., 2013: 93). CR değerinin diğer koşullar sağlanması durumunda .50 ile .60 arasında değer almasında kabul edilebileceği belirtilmiştir (Nunnally, 1978: 244: akt. Yılmaz, 2013: 92). CR değerleri ile AVE değerleri karşılaştırıldığında CR değerlerinin AVE değerlerinden büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak DFA bulgularının tatminkâr sonuç vererek, ölçüm modelinin benzeşim ve güvenirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Tablo 3.79'da birinci modele ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

Tablo 3.79. Birinci modelde yer alan değişkenlerin ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

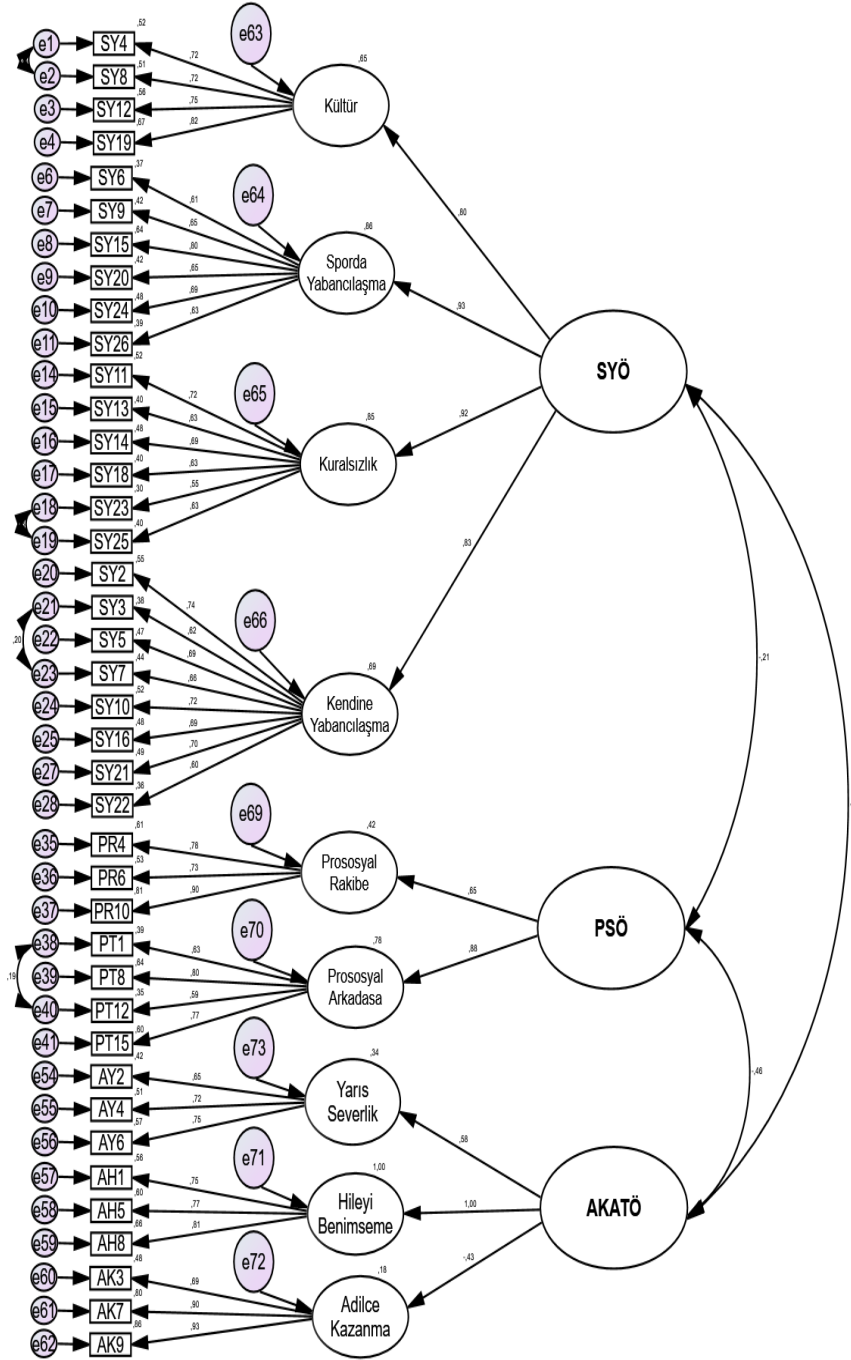
	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	3956,3	887
Kısıtlandırılmamış Model	2344,6	884
$\Delta\chi^2$	1611,7	
Δdf		3

Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde 3 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değeri 7.815 olduğu tespit edilmiştir. Kısıtlandırılmış model ve kısıtlandırılmamış model farkı $\Delta\chi^2 = 1611,7 > 7.815$ kritik değerinden büyük olduğundan, ölçüm modelini oluşturan alt boyutların her birinin

diğerlerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğini sağladığını söyleyebiliriz.

3.11.2 İkinci Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci modelinde yer alan sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ve prososyal davranışlar arasındaki ilişkilerin sınandığı ölçüm modeli Şekil 3.16 ‘da sunulmuştur.

Şekil 3.16. İkinci ölçüm modeli.

Tablo 3.80. Model 2' ye ait standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4. Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	0,721	0,480
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan	0,717	0,486
	12. Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	0,75	0,437
	19. Yeni spor ortamımda uyum sürecine yönelik mücadele gücümü	0,816	0,334
Sporda Yabancılaşma	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği	0,609	0,629
	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini	0,649	0,579
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	0,797	0,365
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı	0,648	0,580
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	0,692	0,521
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	0,627	0,607
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor	0,72	0,482
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	0,633	0,599
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum	0,692	0,521
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	0,63	0,603
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarına	0,551	0,696
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem	0,631	0,6019
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissederim.	0,74	0,452
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığında gerçek kimliğimi	0,618	0,618
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	0,685	0,531
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissederim.	0,664	0,559
	10.Yeni spor ortamına katıldığında değer yargılarım olumsuz etkilenir.	0,72	0,482
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	0,691	0,522
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine	0,703	0,506
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten	0,599	0,641
Prosoyal rakibe	4. Yere düşen rakibime yardım ettim.	0,783	0,387
	6. Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	0,728	0,470
	10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	0,902	0,186

Tablo 3.80' in devamı.

Prosoşyal arkadaşına	1. Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas!..., iyi hareket!.. gibi).	0,626	0,608
	8. Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	0,802	0,357
	12. Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın!.. gibi).	0,593	0,648
	15. Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	0,773	0,402
Hileyi Benimseme	1. Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım	0,748	0,440
	5. Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yaparım.	0,772	0,404
	8. Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir.	0,813	0,339
Yarışmaseverliği Benimseme	2. Bazen rakibimin düzenini bozmak için zaman harcarım	0,652	0,575
	4. Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	0,716	0,487
	6. Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	0,754	0,431
Adilce Kazanmayı Koruma	3. Bazen kaybetmek önemli değildir. Çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız.	0,69	0,523
	7. Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır	0,896	0,197
	9. Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	0,928	0,139

Tablo 3.81. Model 2' ye ait DFA model uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	2.421	≤ 5
GFI	0.91	≥ 0.8
AGFI	0.90	≥ 0.8
CFI	0.94	≥ 0.9
RMSEA	0.038	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra 6 Datta, 2011).

Tablo 3.81' de DFA ile sınanan Şekil 3. 15' teki ölçüm modeline yönelik uyum iyiliği değerleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Tablo 3. 80'de ikinci modeldeki değişkenlere ait standartlaştırılmış regresyon katsayıları değerlendirildiğinde, 0.50' den düşük bir yük olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 3. 82' de ölçüm modelinde yer alan değişkenlere ilişkin benzeşim geçerliliği için hesaplanan CR, AVE ve Cronbach Alpha değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.82. Model 2 benzeşim geçerliliği ve güvenilirliğin değerlendirilmesi.

	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Kültür	,85	0.84	0.57
Sporda Yabancılaşma	,82	0.83	0.45
Kuralsızlık	,80	0.81	0.42
Kendine yabancılaşma	,87	0.87	0.46
Prososyal rakibe	,84	0.74	0.65
Prososyal arkadaş'a	,79	0.79	0.50
Yarışmaseverliği	,82	0.71	0.61
Benimseme			
Hileyi Benimseme	,75	0.64	0.50
Adilce Kazanmayı Koruma	,87	0.77	0.71

Tablo 3. 82' e göre bulgular değerlendirildiğinde, Cronbach Alpha değerlerinin 0.75 ile 87 aralığında, C.R. kritik değerlerinin 0.64 ile 0,87 aralığında, çıkarılan ortalama varyans AVE değerlerindeki 0.42 ile 0.71 aralığında yer aldığı görülmektedir. Diğer koşullar sağlanması durumunda CR için 0.50 ile 0.60, (Fornell ve Larcker (1981), AVE için ise .50 ile .60 arasındaki değerlerin kabul edilebileceği belirtmiştir (Nunnally, 1978: 244: akt. Yılmaz, 2013: 92). CR değerleri ile AVE değerleri karşılaştırıldığında CR değerlerinin AVE değerlerinden büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak DFA bulgularının tatminkâr sonuç vererek, ölçüm modelinin benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Tablo 383' te ikinci modele ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış ki-kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

Tablo 3.83. Model 2 için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

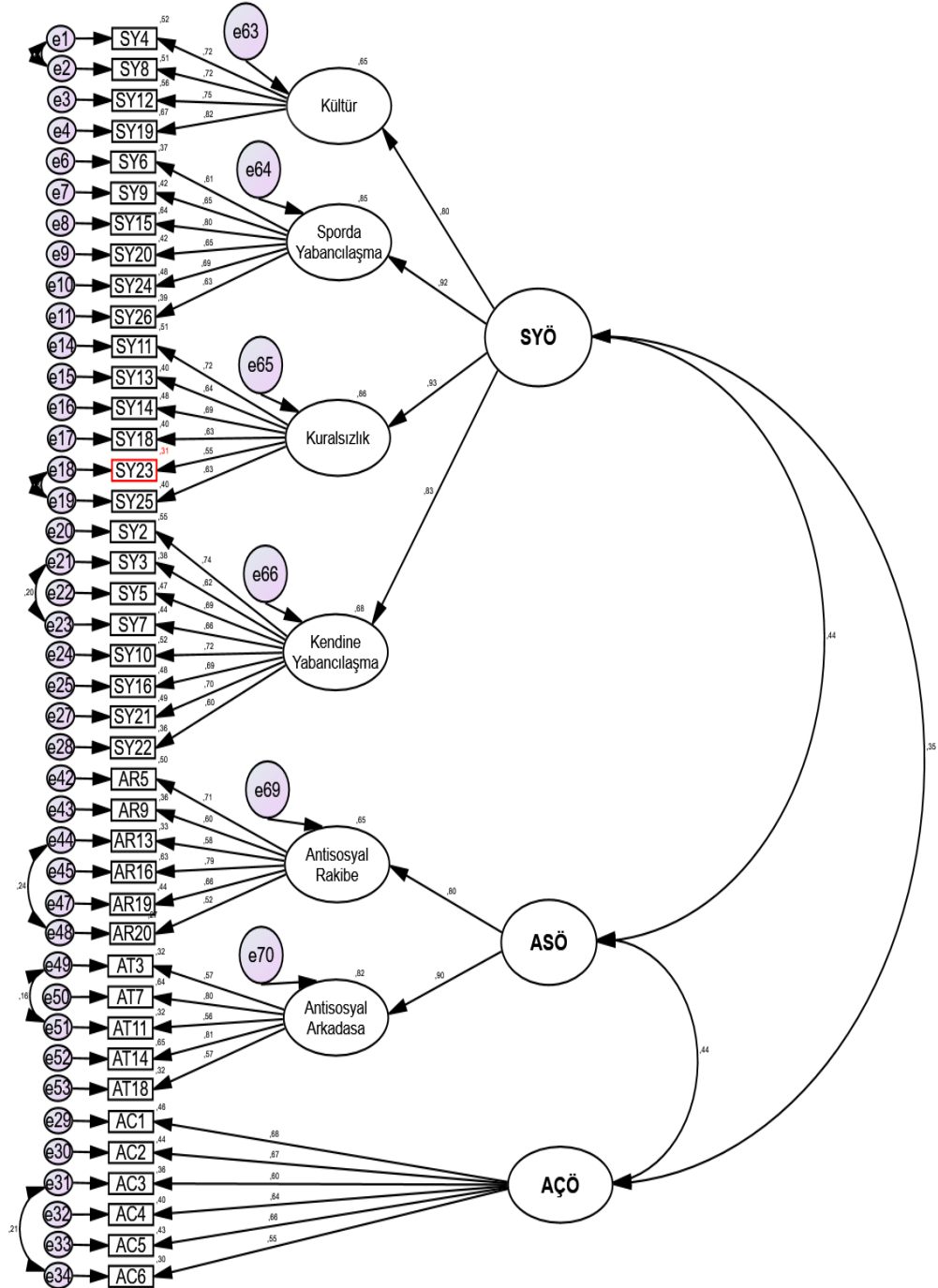
	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	2815,1	727
Kısıtlandırılmamış Model	1752,9	724
$\Delta\chi^2$	1062,2	
Δdf		3

Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde 3 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değer 7.815 olduğu tespit edilmiştir. Kısıtlandırılmış model ve kısıtlandırılmamış model farkı $\Delta\chi^2 = 1062,2 > 7.815$ kritik değerinden büyük olduğundan, ölçüm modelini oluşturan alt boyutların her birinin

diğerlerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğini sağladığını söyleyebiliriz.

3.11.3 Üçüncü Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü modelinde yer alan sporda yabancılaşma, ahlaki çözülme eğilimleri ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkilerin sınındığı ölçüm modeli şekil 3.17 ‘de sunulmuştur.

Şekil 3.17. Üçüncü ölçüm modeli.

Tablo 3.84. Model 3 için standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4. Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	0,519	0,480
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan hoşlanmam.	0,512	0,487
	12. Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	0,564	0,435
	19. Yeni spor ortamında uyum sürecine yönelik mücadele gücümü yitirdiğimi düşünüyorum.	0,665	0,334
Sporla Yabancılaşma	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği alamadığımı hissedirim.	0,609	0,629
	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini hissedirim.	0,647	0,581
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	0,797	0,364
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı hissediyorum.	0,648	0,580
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	0,692	0,521
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	0,628	0,605
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor yapıyorum.	0,632	0,600
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünüyorum.	0,636	0,595
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum düşer.	0,69	0,523
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	0,63	0,603
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarıma sadık kalıyorum.	0,553	0,694
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum.	0,717	0,485
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissedirim.	0,739	0,453
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığımda gerçek kimliğimi yansıtmakta zorlanırım.	0,617	0,619
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	0,687	0,528
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissedirim.	0,663	0,560
	10.Yeni spor ortamına katıldığımda değer yargılarım olumsuz etkilenir.	0,72	0,481
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	0,691	0,522
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine kapılıyorum.	0,703	0,505
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten hoşlanmam.	0,599	0,641
Antisosyal rakibe	5. Rakibime kasten faul yaptım.	0,707	0,500
	9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	0,598	0,642
	13. Rakibimi öfkelenmeye çalıştım.	0,575	0,669
	16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	0,793	0,371
	19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	0,664	0,559
	20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	0,522	0,727

Tablo 3.84' ün devamı.

Antisosyal arkadaş	3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	0,569	0,676
	7. Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	0,797	0,364
	11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	0,563	0,683
	14. Takım arkadaşına küftüm.	0,806	0,350
	18. Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	0,566	0,679
Ahlaki Çözümne Eğilimleri	1. Bir şeyi sahibinin izni olmasa bile işimi görebilmek için geçici olarak almakta bir mahsur görmüyorum.	0,675	0,544
	2. Başkaları kendini abartılı bir şekilde yansıtırorsa benim de kendimi abartmamda bir sakınca yoktur.	0,666	0,556
	3. Bana yaptırılan işin sonuçları olumsuz ise sorumluluk bana değil, bana o işi yaptırana aittir.	0,599	0,641
	4. Eğer herkes yalan söylemenin kötü bir durumu düzeltmede en iyi yol olduğuna hemfikirse yalan söylemekte sakınca görmem.	0,636	0,595
	5. Eğer işimi görüyorsa başkasının fikrini kendi fikrimmiş gibi ifade etmemde bir sıkıntı görmüyorum.	0,657	0,568
	6. Kötü davranan birinin kendisine de kötü davranılmasında hiçbir sakınca görmüyorum.	0,548	0,699

Tablo 3.85. Araştırmanın üçüncü modelinde yer alan değişkenler için DFA model uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	2.611	≤ 5
GFI	0.91	≥ 0.8
AGFI	0.90	≥ 0.8
CFI	0.93	≥ 0.9
RMSEA	0.41	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra & Datta, 2011).

Şekil 3.17' deki ölçüm modeline yönelik uyum iyiliği değerlerini gösteren Tablo 3. 85 incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Tablo 3.84 değerlendirildiğinde, 0.50' den düşük bir yük olmadığı görülmektedir.

Şekil 3.17' deki ölçüm modelinde yer alan değişkenlere ilişkin benzeşim geçerliliği için hesaplanan CR, AVE ve Cronbach Alpha değerleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.86. Model 3 benzeşim geçerliliği ve güvenilirlik değerlendirilmesi.

	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Kültür	,85	0.84	0.57
Sporda Yabancılaşma	,82	0.83	0.45
Kuralsızlık	,80	0.81	0.42
Kendine yabancılaşma	,87	0.87	0.46
Antisosyal rakibe	,80	0.81	0.42
Antisosyal arkadaşla	,79	0.80	0.50
Ahlaki çözülme eğilimi	,80	0.80	0.40

Tablo 3.86' ya göre, bulgular değerlendirildiğinde, boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu görülmektedir. Çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri incelendiğinde 0.40 ile 0.57 aralığında olduğu görülmektedir. Literatürde Fornell ve Larcker (1981) Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu durumlarda AVE değerinin 0.50'nin altında da kabul edilebileceği belirtilmektedir (Yılmaz, 2013: 93). CR değeri ile AVE değeri karşılaştırıldığında CR değerinin AVE' den büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak DFA ile hesaplanan sonuçların tatminkâr sonuç vererek, ölçüm modelinin benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Tablo 3.87'de üçüncü modele ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

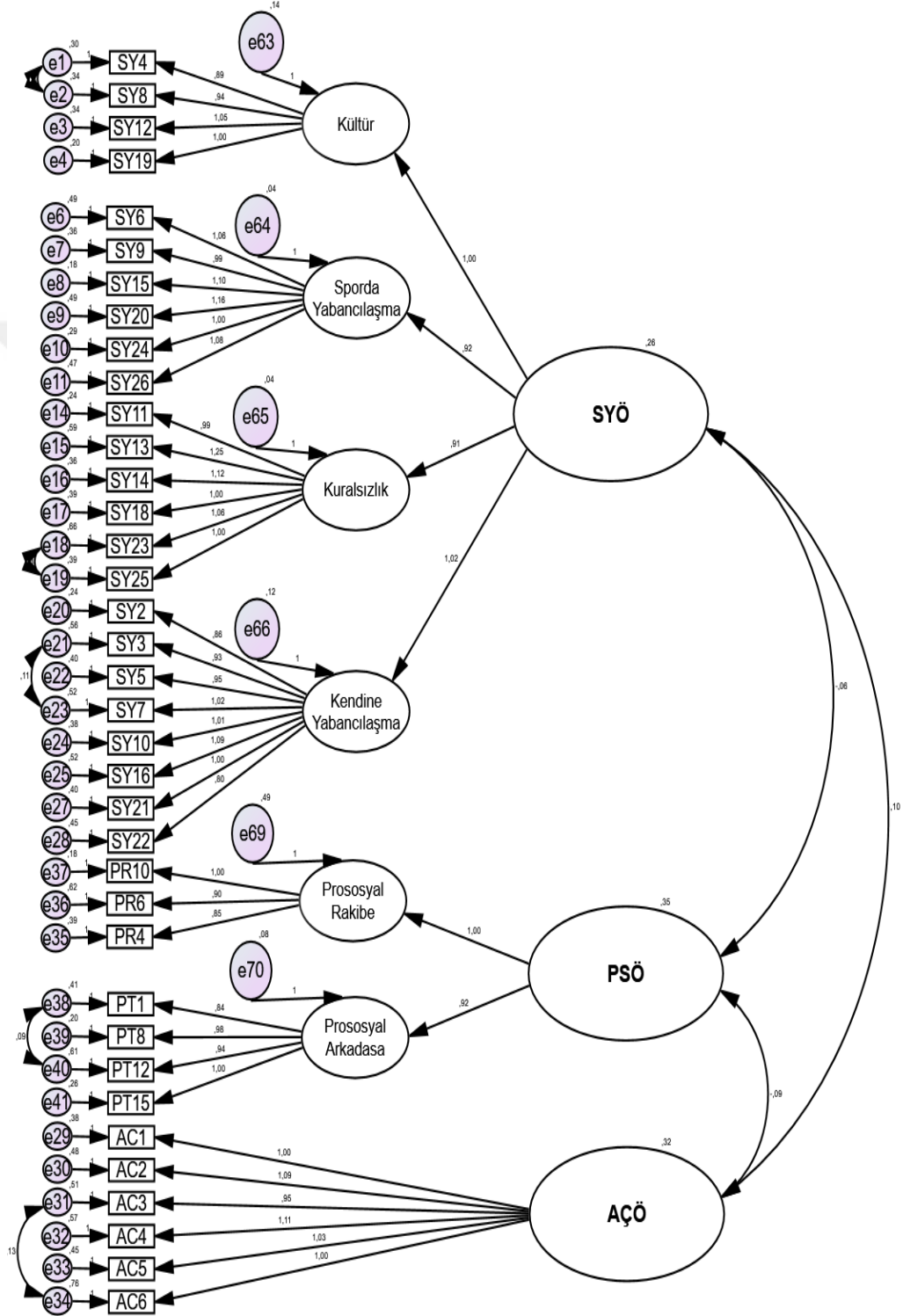
Tablo 3.87. Model 3 için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	2855,3	767
Kısıtlandırılmamış Model	1994,7	764
$\Delta\chi^2$	860,6	
Δdf		3

Tablo 3.87' deki bulgular değerlendirildiğinde 3 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değer 7.815 olduğu tespit edilmiştir. Kısıtlandırılmış model ve kısıtlandırılmamış model farkı $\Delta\chi^2 = 860,6 > 7.815$ kritik değerinden büyük olduğundan, ölçüm modelini oluşturan alt boyutların her birinin diğerlerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğini sağladığını söyleyebiliriz.

3.11.4 Dördüncü Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü modelinde yer alan sporda yabancılaşma, ahlaki çözülme eğilimleri ve prososyal davranışlar arasındaki ilişkilerin sınandığı ölçüm modeli şekil 3.18 'de sunulmuştur.

Şekil 3.18. Dördüncü ölçüm modeli.

Tablo 3.88. Model 4 için standartlaştırılmış regresyon ve hata katsayıları.

Boyutlar	İfadeler	Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ)	Hata Katsayıları ($1-\lambda^2$)
Kültür	4. Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz etkiler.	0,72	0,481
	8. Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan hoşlanmam.	0,716	0,487
	12. Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	0,75	0,437
	19. Yeni spor ortamında uyum sürecine yönelik mücadele gücümü yitirdiğimi düşünüyorum.	0,817	0,332
Sporda Yabancılaşma	6.Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği alamadığımı hissedirim.	0,61	0,627
	9.Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini hissedirim.	0,648	0,580
	15.Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	0,797	0,364
	20.Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı	0,647	0,581
	24.Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	0,691	0,522
	26.Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	0,628	0,605
Kuralsızlık	11.Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor yapıyorum.	0,719	0,483
	13.Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	0,634	0,598
	14.Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum düşer.	0,691	0,522
	18.Her antrenmana katılmayı istemem.	0,63	0,603
	23.Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarıma sadık kalıyorum.	0,551	0,696
	25.Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum.	0,63	0,603
Kendine Yabancılaşma	2.Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissedirim.	0,739	0,453
	3.Yeni bir spor ortamına katıldığında gerçek kimliğimi yansıtmakta zorlanırım.	0,618	0,618
	5.Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane üretirim.	0,685	0,530
	7.Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissedirim.	0,664	0,559
	10.Yeni spor ortamına katıldığında değer yargılarım olumsuz etkilenir.	0,72	0,481
	16.Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan duymuyorum.	0,69	0,523
	21.Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissine kapılıyorum.	0,704	0,504
	22.Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten hoşlanmam.	0,599	0,641
Prosoyal rakibe	4. Yere düşen rakibime yardım ettim.	0,779	0,393
	6. Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	0,726	0,472
	10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	0,907	0,177

Tablo 3.88’ in devamı.

Sosyosyal arkadaşlar	1. Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas!..., iyi hareket!.. gibi).	0,627	0,606
	8. Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	0,804	0,353
	12. Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın!.. gibi).	0,593	0,648
	15. Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	0,77	0,407
Ahlaki Çözümleme Eğitimi	1. Bir şeyi sahibinin izni olmasa bile işimi görebilmek için geçici olarak almakta bir mahsur görmüyorum.	0,676	0,543
	2. Başkaları kendini abartılı bir şekilde yansıtıyorsa benim de kendimi abartmamda bir sakınca yoktur.	0,664	0,559
	3. Bana yaptırılan işin sonuçları olumsuz ise sorumluluk bana değil, bana o işi yaptırana aittir.	0,603	0,636
	4. Eğer herkes yalan söylemenin kötü bir durumu düzeltmede en iyi yol olduğuna hemfikirse yalan söylemekte sakınca görmem.	0,638	0,592
	5. Eğer işimi görüyorsa başkasının fikrini kendi fikrimmiş gibi ifade etmemde bir sıkıntı görmüyorum.	0,656	0,569
	6. Kötü davranan birinin kendisine de kötü davranılmasında hiçbir sakınca görmüyorum.	0,544	0,704

Tablo 3.89. Model 4 için DFA model uyum indeksleri.

Uyum indeksleri	Elde edilen	Tavsiye edilen
χ^2 / df	2.491	≤ 5
GFI	0.92	≥ 0.8
AGFI	0.91	≥ 0.8
CFI	0.94	≥ 0.9
RMSEA	0.039	≤ 0.08

Tavsiye edilen uyum indeksleri (Doll vd., 1994; Mishra & Datta, 2011).

DFA ile sınanan Şekil 3.18’ deki ölçüm modeline yönelik Tablo 3.89’ daki uyum iyiliği değerleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Tablo 3.88’ de dördüncü modeldeki değişkenlere ait standartlaştırılmış regresyon katsayıları değerlendirildiğinde, 0.50’ den düşük bir yük olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.90’ da ölçüm modelinde yer alan değişkenlere ilişkin benzeşim geçerliliği için hesaplanan CR, AVE ve Cronbach Alpha değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.90. Model 4 benzeşim geçerliliği ve güvenilirliğin değerlendirilmesi.

	Cronbach Alpha	C.R.	A.V.E.
Kültür	,85	0.84	0.57
Sporda Yabancılaşma	,82	0.83	0.45
Kuralsızlık	,80	0.81	0.42
Kendine yabancılaşma	,87	0.87	0.46
Prososyal rakibe	,84	0.74	0.65
Prososyal arkadaşla	,79	0.80	0.50
Ahlaki çözülme eğilimi	,80	0.80	0.40

Tablo 3.90' na göre, bulgular değerlendirildiğinde, boyutların Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu görülmektedir. Çıkarılan ortalama varyans AVE değerleri incelendiğinde 0.40 ile 0.65 aralığında olduğu görülmektedir. Literatürde Fornell ve Larcker (1981) Cronbach Alpha ve C.R. kritik değerinin 0,70'ten büyük olduğu durumlarda AVE değerinin 0.50'nin altında da kabul edilebileceği belirtilmektedir (Yılmaz, 2013: 93). CR değeri ile AVE değeri karşılaştırıldığında CR değerinin AVE' den büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak DFA ile hesaplanan sonuçların tatminkâr sonuç vererek, ölçüm modelinin benzeşim ve güvenilirlik kriterlerini sağladığını söyleyebiliriz.

Tablo 3.91' de dördüncü modele ilişkin kısıtlandırılmış ve kısıtlandırılmamış ki- kare (χ^2) ve serbestlik derecesi (df) değerlerine ait farklar sunulmuştur.

Tablo 3.91. Model 4 için ayırım geçerliliğinin değerlendirilmesi.

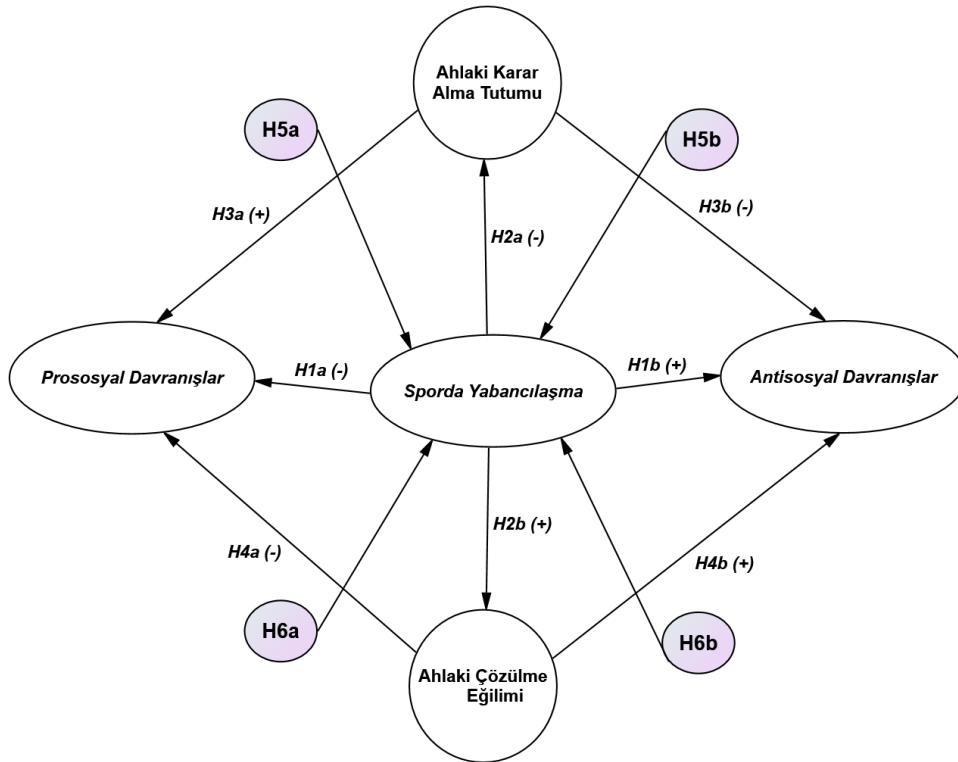
	χ^2	df
Kısıtlandırılmış Model	4696,6	618
Kısıtlandırılmamış Model	1532,1	615
$\Delta\chi^2$	3164,5	
Δdf		3

Tablo 3.91' deki bulgular değerlendirildiğinde 3 serbestlik derecesinde ve 0,05 anlamlılık düzeyinde χ^2 kritik değer 7.815 olduğu tespit edilmiştir. Kısıtlandırılmış model ve kısıtlandırılmamış model farkı $\Delta\chi^2 = 3164,5 > 7.815$ kritik değerinden büyük olduğundan, ölçüm modelini oluşturan alt boyutların her birinin diğerlerinden ayrı yapıları temsil ettiğini ve ayırım geçerliliğini sağladığını söyleyebiliriz.

Araştırmanın onikinci problemi; Sporda yabancılaşmanın sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutum

ve ahlaki çözölme eğilimlerinin aracı rolü var mıdır? olarak belirlenmiştir. Aşağıda bu problem doğrultusunda oluşturulmuş hipotezlere ait bulgular ve açıklamalar sunulmaktadır.

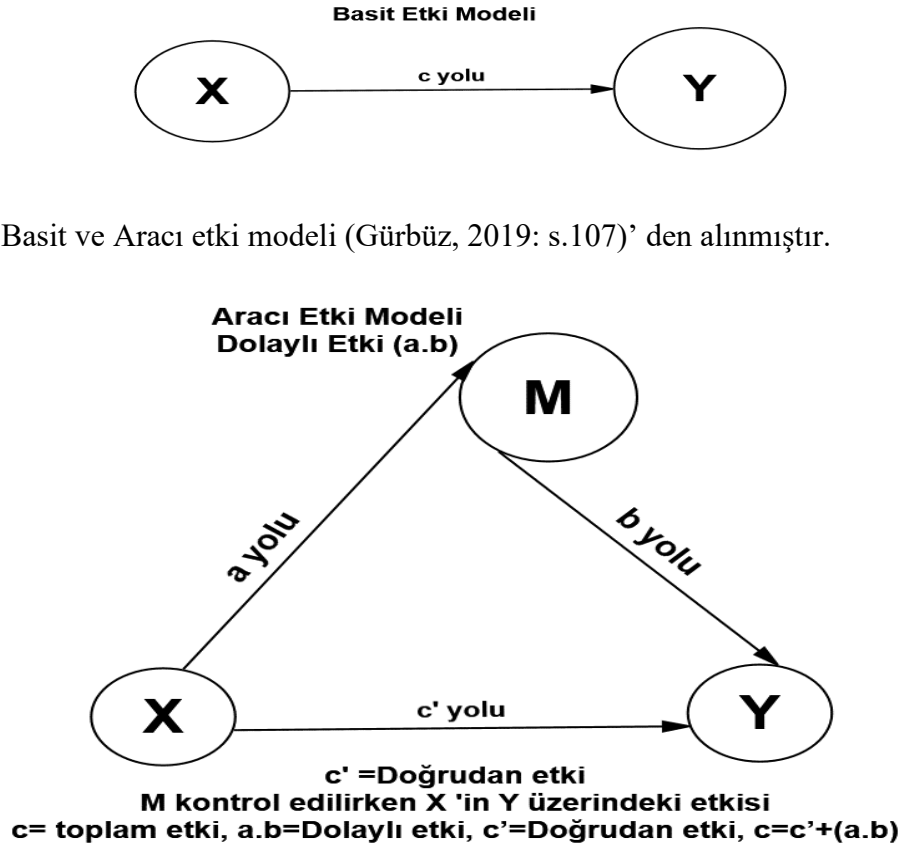
Yapsal eşitlik modeli (YEM) veya yol analizi olarak adlandırılan yapısal model testi iki aşamalı olarak yürütölmektedir (Mulaik, S.A., Millsap, R.E., 2000;). Ölçüm modelinin testiyle başlayan süreç, iki veya daha fazla değişken arasındaki doğrudan veya dolaylı nedensel ilişkilerin test edildiğı yapısal modelin analiziyle sürdürölmektedir (Gürbüz, 2019; 96-97). Bu amaçla öncelikle 972 sporcudan elde edilen verilerle, araştırma modelinde yer alan sporda yabancılaşma, prososyal ve antisosyal davranışlar, ahlaki çözölme ve ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin ölçüm modeli DFA ile doğrulanmıştır. Ölçüm modelinde uyum iyiliğı değerlerinin ve geçerlilik, güvenilirlik analiz sonuçlarının kabul edilebilir değerler arasında yer aldığı için ikinci aşama olan yapısal modelin testine geçilmiştir. Yapısal model analizleriyle, modellenen değişkenler arası etkileşimler ortaya konulur ve etkileşimlerin öngöröldüğü şekliyle anlamlılık durumları ile etki düzeyleri tespit edilir.

Şekil 3.19. Araştırma modeli.

3.12 Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezlerinin YEM ile test edilme sürecinde izlenen yol Şekil 3.20’ de sunulmuştur.

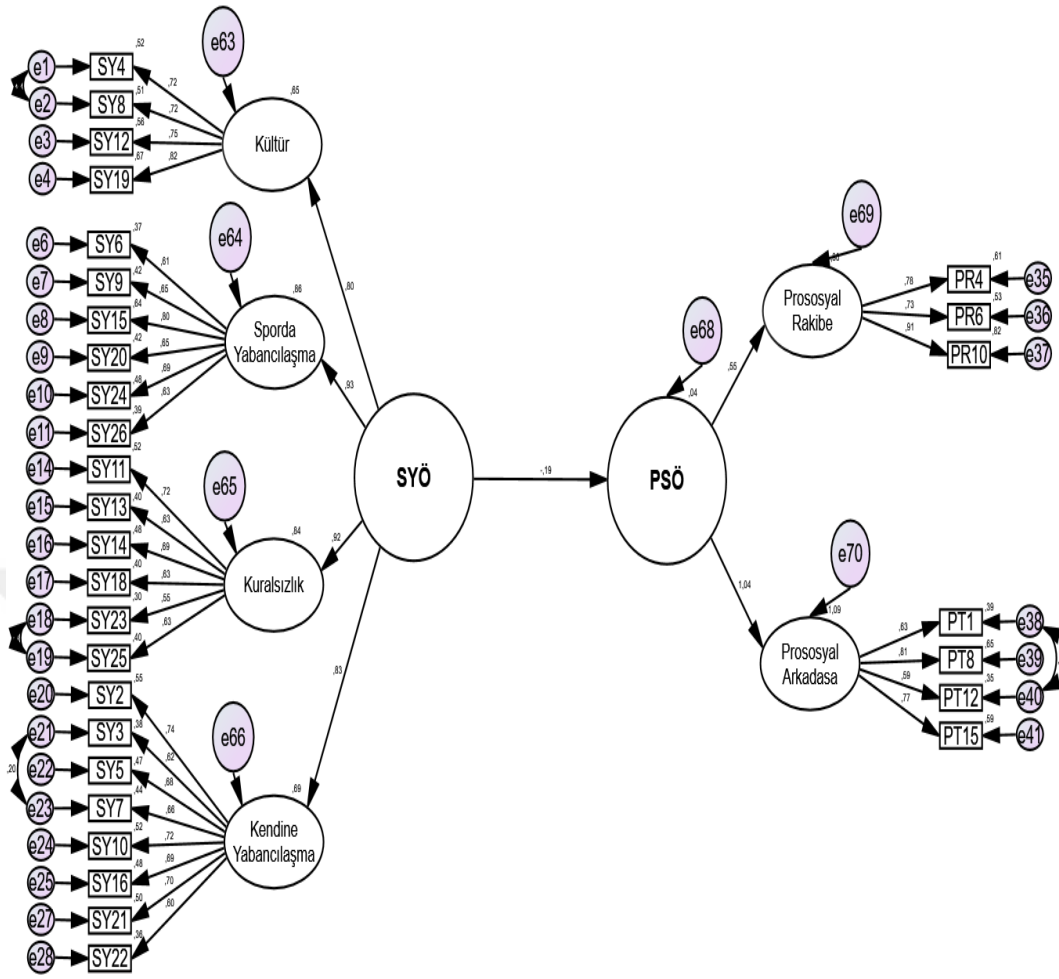
Şekil 3.20. Basit ve aracı etki modeli.

Araştırma kapsamında öncelikle aracı etkinin olmadığı basit etkili yapılar test edilmiştir. Elde edilen çıktılar doğrultusunda aracı etkiler test edilmiştir.

Araştırmada, prososyal ve antisosyal davranışlar, sporcu davranışlarının iki boyutu olarak ele alınmıştır. Bu davranışlar üzerinde yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin öngörülen doğrudan veya dolaylı etkileri, kurulan hipotezler doğrultusunda, yapısal eşitlik modeli (YEM) ile test edilerek elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.12.1 Araştırma Hipotezi (H1a)’ya İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H1a): “Sporda yabancılaşma, prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir.” olarak belirtilmiştir. Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisi şekil 3.21’de verilmiştir.

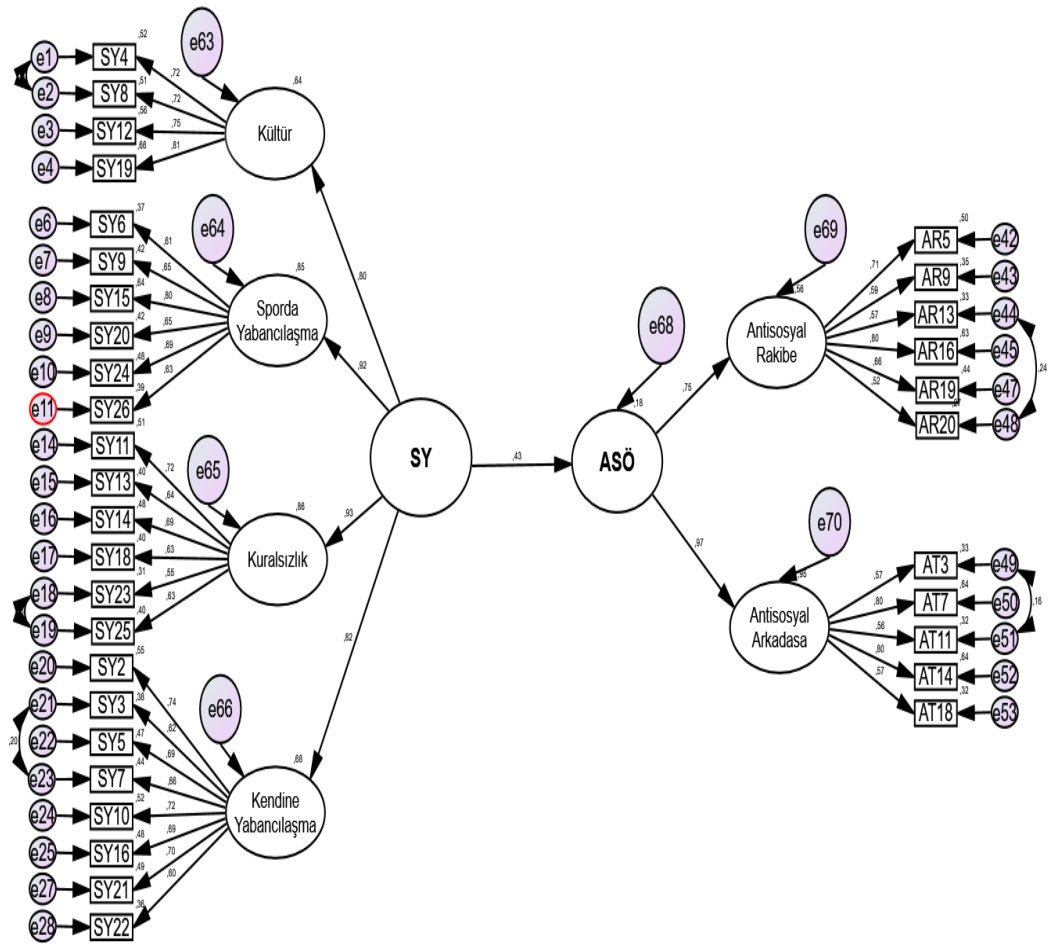

Şekil 3.21. SYÖ ve PSDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H1a).

Şekil 3.21’ de standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde sporda yabancılaşmadan prososyal davranışlara giden yolun anlamlı ($\beta = -0.19$; $p < 0.00$) olduğu ve prososyal davranıştaki değişimin %4’ ünü açıkladığı görülmektedir. Bu bulgu sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri ($\chi^2/df = 2.988$; SRMR= 0.04; GFI= 0.92; AGFI= 0.91; CFI= 0.94; RMSEA= 0.045) ölçüm modelinin, kabul edilebilen değerler arasında olduğunu göstermektedir.

3.12.2 Araştırma Hipotezi (H1b)’ye İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H1b): “Sporda yabancılaşma antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.” olarak belirtilmiştir. Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi Şekil 3.22’ de verilmiştir.

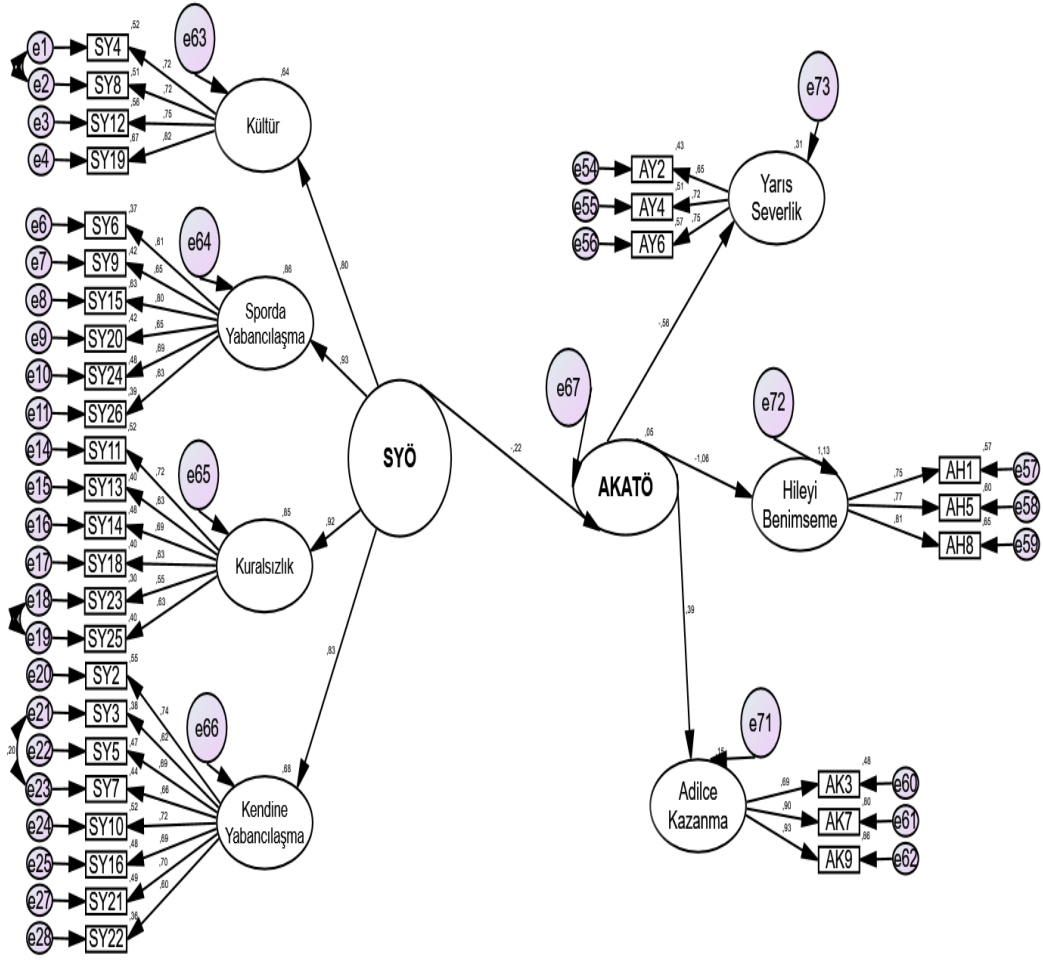

Şekil 3.22. SYÖ ve ASDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H1b).

Şekil 3.22’ de standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde sporda yabancılaşmadan antisosyal davranışlara giden yolun anlamlı ($\beta = 0,43$; $p < 0,00$) olduğu ve antisosyal davranıştaki değişimin %18’ ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df = 3,047$; SRMR= 0,04; GFI= 0,91; AGFI= 0,90; CFI= 0,92; RMSEA= 0,046) ölçüm modelinin kabul edilebilir değerler arasında olduğu ve H1b hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.12.3 Araştırma Hipotezi (H2a)’ya İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H2a): “Sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumları üzerinde negatif yönlü bir etkisi vardır.” olarak belirtilmiştir. Sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumları üzerindeki etkisi şekil 3.23’ te verilmiştir.

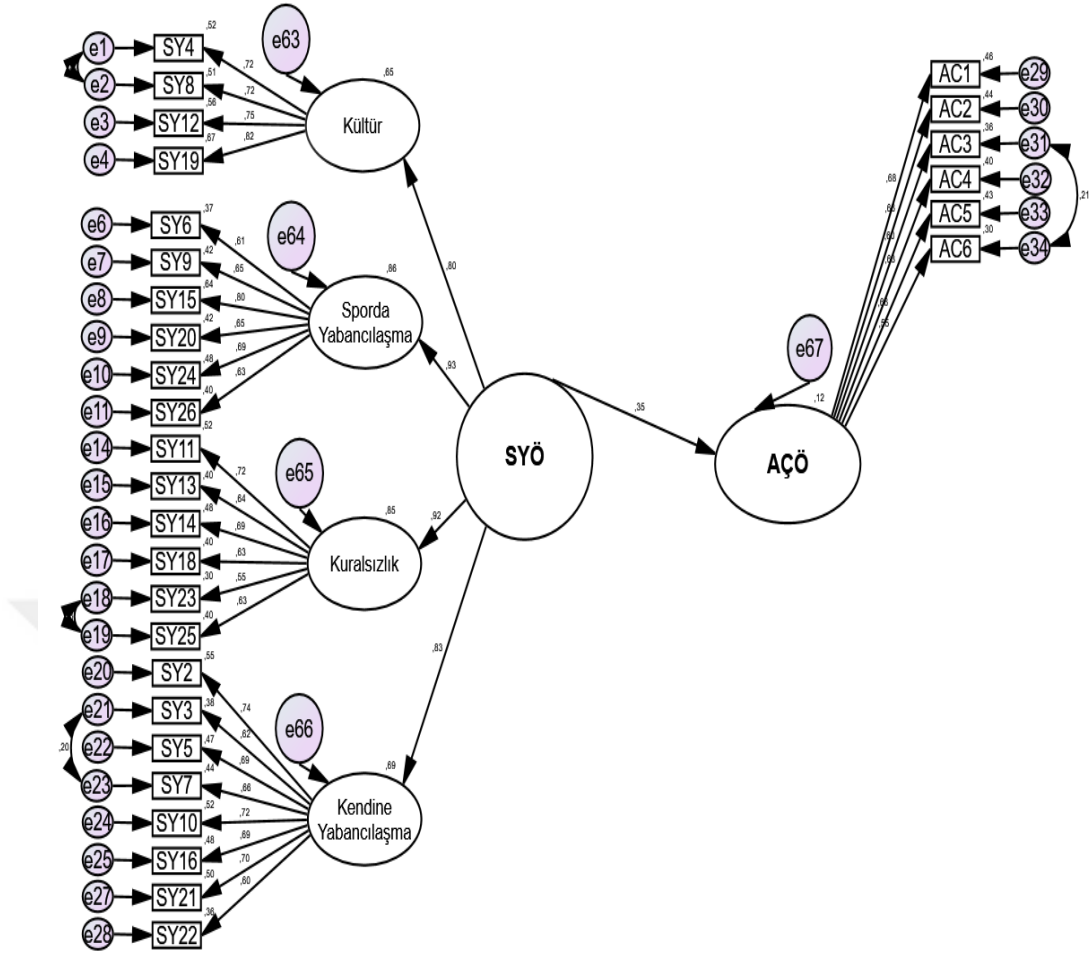

Şekil 3.23. SYÖ ve AKATÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H2a).

Şekil 3.23’ te standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde sporda yabancılaşmadan ahlaki karar alma tutumlarına giden yolun anlamlı ($\beta = -0,22$; $p < 0,00$) olduğu ve ahlaki karar alma tutumlarındaki değişimin %5’ ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumları üzerinde negatif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df = 2,730$; SRMR= 0,04; GFI= 0,92; AGFI= 0,91; CFI= 0,94; RMSEA= 0,042) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler arasında olduğu ve H2a hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.12.4 Araştırma Hipotezi (H2b)’ye İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H2b): “Sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri üzerinde pozitif yönlü bir etkisi vardır.” olarak belirtilmiştir. Sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri üzerindeki etkisi şekil 3.24’ te verilmiştir.

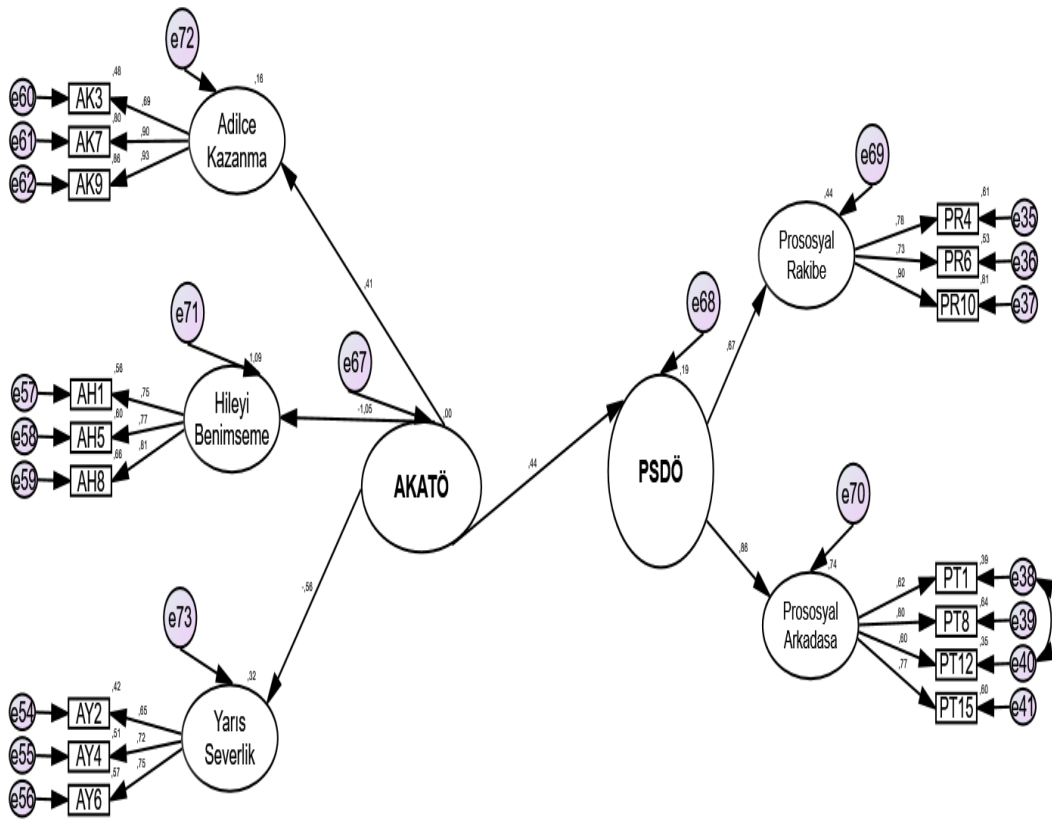

Şekil 3.24. SYÖ ve AÇÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H2b).

Şekil 3.24’ te standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde sporda yabancılaşmadan ahlaki çözülme eğilimlerine giden yolun anlamlı ($\beta = 0,35$; $p < 0,00$) olduğu ve ahlaki çözülme eğilimlerindeki değişimin %12’ sini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri üzerinde pozitif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df = 3,012$; SRMR= 0.04; GFI= 0.92; AGFI= 0.91; CFI= 0.94; RMSEA= 0.046) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler arasında olduğu ve H2b hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.12.5 Araştırma Hipotezi (H3a)’ya İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H3a): “Sporda ahlaki karar alma tutumları prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.” olarak belirtilmiştir. Sporda ahlaki karar alma tutumlarının prososyal davranışlar üzerindeki etkisi şekil 3.25’ te verilmiştir.

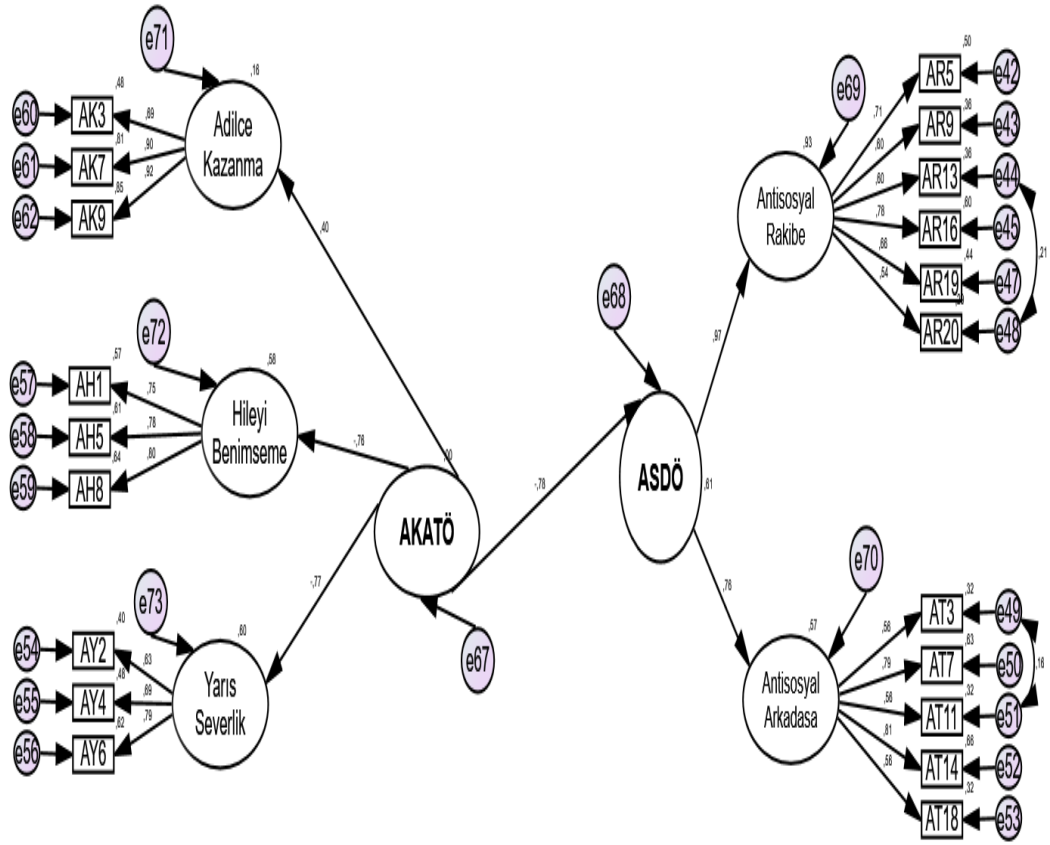

Şekil 3.25. AKATÖ ve PSDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H3a).

Şekil 3.25’ te standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde ahlaki karar alma tutumlarından prososyal davranışlar üzerine giden yolun anlamlı ($\beta=0,44$; $p<0,00$) olduğu ve prososyal davranışlardaki değişimin %19’ sini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporda ahlaki karar alma tutumlarının prososyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df= 2,574$; SRMR= 0.06; GFI= 0.97; AGFI= 0.96; CFI= 0.98; RMSEA= 0.040) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler arasında olduğu ve H3a hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.12.6 Araştırma Hipotezi (H3b)’ye İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H3b): “Sporda ahlaki karar alma tutumları antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir.” olarak belirtilmiştir. Sporda ahlaki karar alma tutumlarının antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi şekil 3.26’ da verilmiştir.

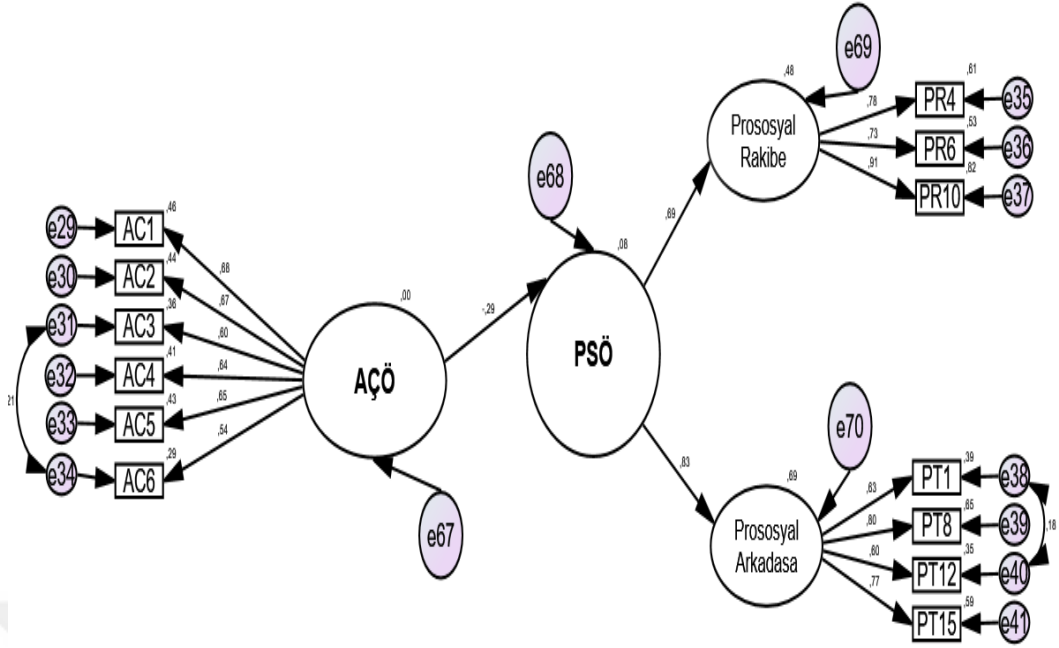

Şekil 3.26. AKATÖ ve ASDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H3b)

Şekil 3.26’ da standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde ahlaki karar alma tutumlarından antisosyal davranışlar üzerine giden yolun anlamlı olduğu ($\beta=-0,78$; $p<0,00$) olduğu ve antisosyal davranışlardaki değişimin %61’ ini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sporda ahlaki karar alma tutumlarının antisosyal davranışlar üzerinde negatif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df= 4.017$; SRMR= 0.05; GFI= 0.94; AGFI= 0.92; CFI= 0.94; RMSEA= 0.056) ölçüm modelinin kabul edilebilir değerler arasında olduğu ve H3b hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.12.7 Araştırma Hipotezi (H4a)’ya İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H4a): “Ahlaki çözülme eğilimleri prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir.” olarak belirtilmiştir. Ahlaki çözülme eğilimlerinin prososyal davranışlar üzerindeki etkisi şekil 3.27’ de verilmiştir.

Şekil 3.27. AÇÖ ve PSDÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H4a).

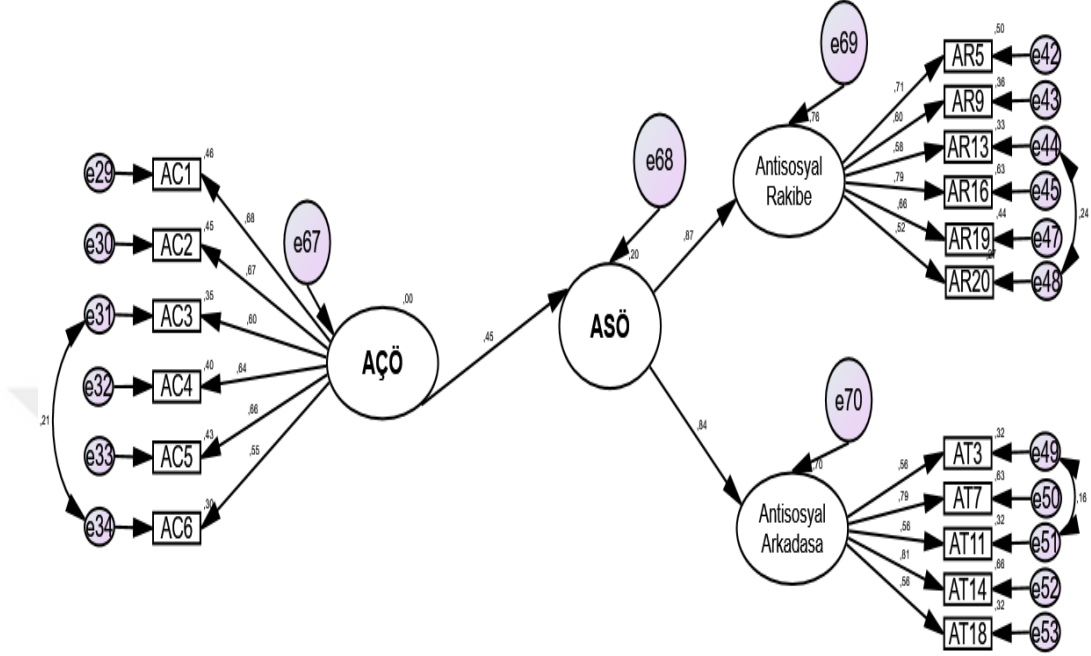
Şekil 3.27’ de standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde ahlaki çözölme eğilimlerinden prososyal davranışlar üzerine giden yolun anlamlı olduğu ($\beta = -0,29$; $p < 0,00$) olduğu ve prososyal davranışlardaki değişimin %08’ ini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu ahlaki çözölme eğilimlerinin prososyal davranışlar üzerinde negatif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df = 1,726$; SRMR= 0,02; GFI= 0,98; AGFI= 0,98; CFI= 0,99; RMSEA= 0,027) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler arasında olduğu ve H4a hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.12.8 Araştırma Hipotezi (H4b)’ye İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H4b): “Ahlaki çözölme eğilimleri antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir.” olarak belirtilmiştir. Ahlaki çözölme eğilimlerinin antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi şekil 3.28’ de verilmiştir.

Şekil 3.28’ de standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde ahlaki çözölme eğilimlerinden antisosyal davranışlar üzerine giden yolun anlamlı olduğu ($\beta = 0,45$; $p < 0,00$) olduğu ve antisosyal davranışlardaki değişimin %20’ sini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu ahlaki çözölme eğilimlerinin antisosyal davranışlar üzerinde pozitif yönlü doğrudan bir etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ($\chi^2/df = 3,103$;

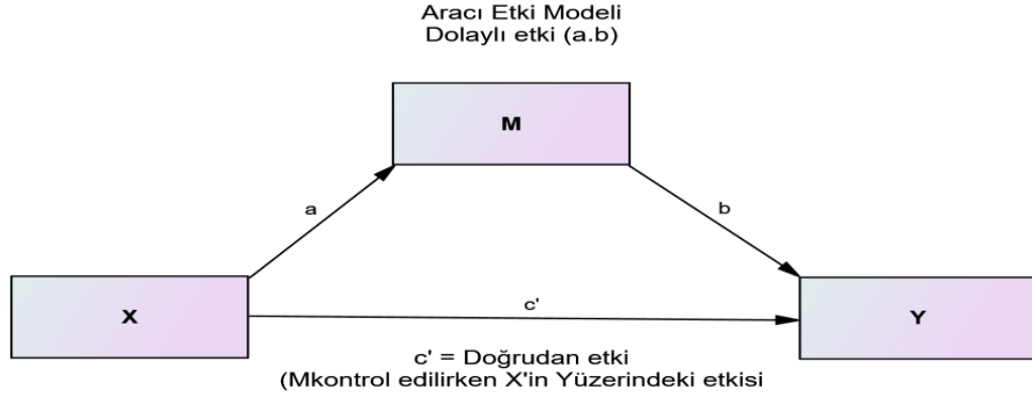
SRMR= 0.03; GFI= 0.96; AGFI= 0.94; CFI= 0.96; RMSEA= 0.047) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler arasında olduğu ve H4b hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

Şekil 3.28. AÇÖ ve ASÖ arasındaki ilişki (Hipotez:H4b).

3.13 YEM ile Aracı Model Hipotezlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında önceden geçerlilik ve güvenilirlikleri sınanmış ölçme araçlarıyla aracılı yapısal model analiz bulguları sunulmaktadır. Aracı etki analizlerinde Baron ve Kenny'nin nedensellik yaklaşımı ile çağdaş yaklaşım olarak iki temel yaklaşım referans alınmaktadır. Baron ve Kenny'nin yaklaşımına göre aracı etkiden söz edebilmek için X, Y'yi (c yolu), X M'yi (a yolu) anlamlı olarak etkilemelidir. Ayrıca X ile M birlikte analiz edildiğinde M, Y' yi (b yolu) anlamlı olarak etkilemelidir (Baron, Kenny, 1986; akt., Gürbüz, 2019; s.108). Bu süreçte X ile Y' nin anlamlılık durumlarına göre kısmi veya tam aracı yorumları yapılabilmektedir. X ile Y arasında anlamlı olmazsa tam aracı etki, X ile Y arasındaki ilişkide azalma meydana gelirse kısmi aracı etki olarak yorumlanmaktadır. Çağdaş yaklaşım kuramcıları ise bu etkileşimlerin aracı etki testinin ön koşulu sayılmasını eleştirerek aracı etki analizinde dolaylı etki değerleri üzerinden yorum geliştirmişlerdir (Gürbüz, 2019:108).

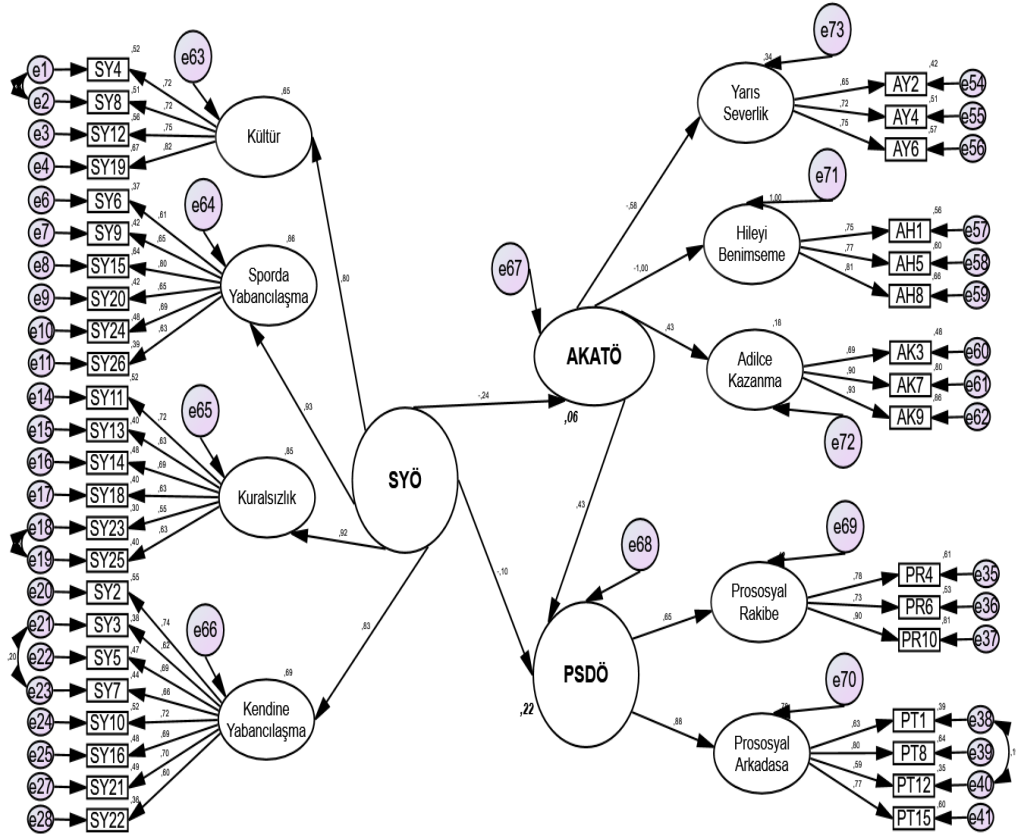

Şekil 3.29. Aracı model gösterimi.

Bu araştırmada aracı model analizlerinde klasik ve çağdaş yaklaşım temel alınarak kısmi veya tam aracılık durumları sınanmıştır.

3.13.1 Aracı Model Hipotezi (H5a)'ya İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H5a): “Sporda yabancılaşmanın sporda prososyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı bir rolü vardır.” olarak belirlenmiştir. Bu role ilişkin yapısal eşitlik modeli (YEM) şekil 3.30’ da sunulmuştur.

Şekil 3.30. SYÖ ve PSDÖ ilişkisinde AKATÖ aracı rolü.

Tablo 3.92. Yapısal model analiz sonuçları (H5a).

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri			
	Ahlaki Karar Alma Tutumu		Prosoyal Davranış	
	β	SH	β	SH
Yabancılaşma (c yolu)	-	-	0.19***	0.066
R ²	-	-	0.04	
Yabancılaşma (a yolu)	- 0.24***	0.023	-	
R ²	0.06***		-	
Yabancılaşma (c' yolu)	-		-0.10*	0.146
Ahlaki Karar Alma Tutumu (b yolu)	-		0.43***	0.048
R ²	-		0.22***	
Dolaylı etki		-0.105, (-0.162, - 0.060)		

*p<.05; **p<.01; ***p<.001. SH=Standart hata; parantez içindeki değerlere alt ve üst güven aralığı değerleridir. Bootstrap yeniden örnekleme =5000

Tablo 3. 92' de değişkenler arası etkileşimlerin hesaplandığı YEM analizi bulgularına göre, sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumlarını yordadığı ($\beta=-0,24$; $p<0.01$) saptanmıştır.

Sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumlarındaki değişimin %6'sını açıklamaktadır. Bu durum Baron ve Kenny'nin nedensellik yaklaşımına (Gürbüz,2019; s.108) göre aracı model analizinin gerekliliklerinden “X, M’ yi anlamlı olarak etkilemelidir (a yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Ayrıca, aracı değişken olan ahlaki karar alma tutumlarının prososyal davranışlar üzerindeki ($\beta= 0,43$; $p<0.001$) etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu “M, Y’ yi anlamlı olarak etkilemelidir (b yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisi (c' yolunun), aracı değişken ahlaki karar alma tutumları değişkeninin modele dahil edilmesiyle birlikte ($\beta=-0,10$; $p<0.01$) hala anlamlı olduğu görülmektedir.

Bu etkinin olmaması tam aracı etki olarak yorumlanırken, etkinin hala var olması kısmi aracı etki olarak yorumlanmaktadır.

Sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ile sporcuların prososyal davranışlarındaki değişimin (varyansın) %22' unu açıklamaktadır.

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerine etkisini belirlemek için yapılan basit etki modeli incelendiğinde, sporda yabancılaşmanın aracı değişken olmadan prososyal davranışlar üzerindeki doğrudan etkisinin ($\beta=0,19$; $p<0.01$) anlamlı olduğu ve prososyal davranıştaki değişimin %4' ünü açıkladığı görülmüştür.

Standardize dolaylı etkiler çıktısı incelendiğinde sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumlarıyla birlikte prososyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkilerinin $\beta= -0.105$ olduğu bulunmuştur.

Bu etkinin anlamlı olup olmadığı Bootstrap tekniğiyle yapılan analizin güven aralıkları değerlerine bakılarak yorumlanmaktadır. Bootstrap tekniğinde alt ve üst güven aralığı (GA) değerleri, 0 (sıfır) değerini kapsamaması gerektiği belirtilmiştir (Gürbüz, 2019:120). Elde edilen çıktılarına göre (GA) değerleri 0 (sıfır) değerlerini kapsamamaktadır.

Buna göre sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumları vasıtasıyla prososyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir ($\beta= 0,105$ %95 GA [-0.162, -0.060]).

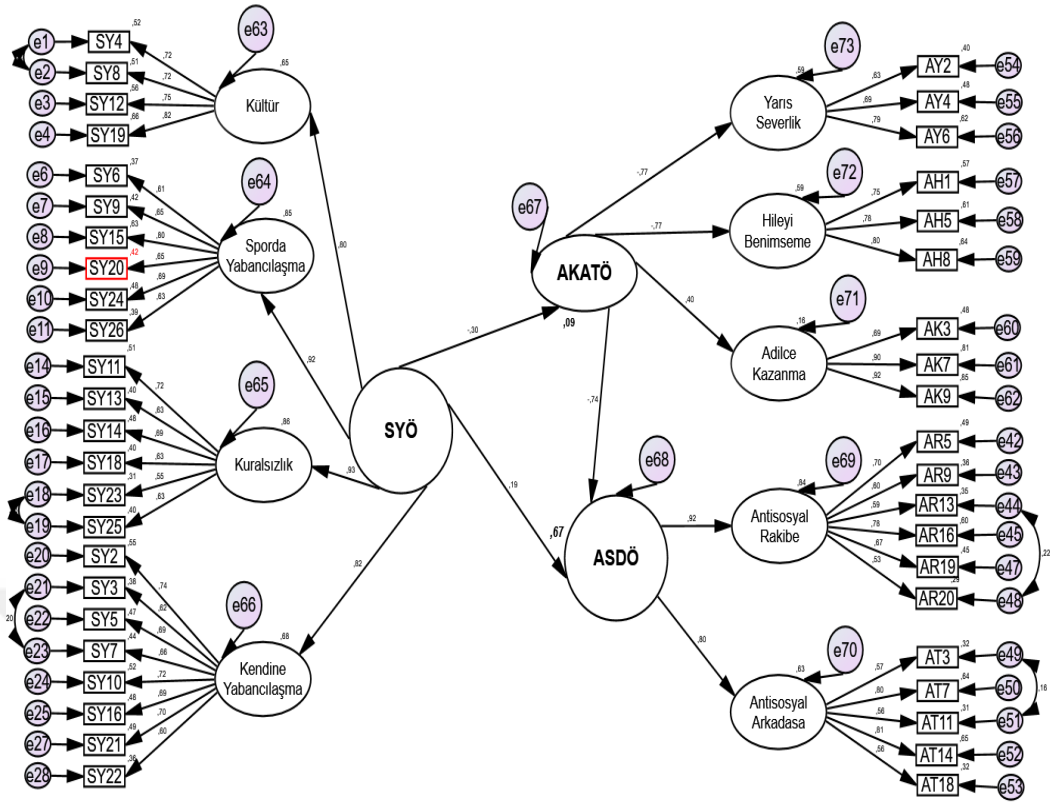
Model uyum iyiliği değerlendirildiğinde ($\chi^2/df= 2.421$; SRMR= 0.04; GFI= 0.91; AGFI= 0.90; CFI= 0.94; RMSEA= 0.038) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler aralığında olduğu görülmektedir.

Bu bulgular sporda yabancılaşma ile sporda prososyal davranışlar arasındaki etkileşimde ahlaki karar alma tutumlarının kısmi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir. H5a hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.13.2 Aracı Model Hipotezi (H5b)'ye İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H5b): “Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı bir rolü vardır.” olarak belirtilmiştir.

Aracı role ilişkin yapısal eşitlik modeli (YEM) şekil 3.31' de sunulmuştur.

Şekil 3.31. SYÖ ve ASDÖ ilişkisinde AKATÖ aracı rolü.

Tablo 3.93. Yapısal model analiz sonuçları (H5b).

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri			
	Ahlaki Karar Alma Tutumu		Antisoyyal Davranış	
	β	SH	β	SH
Yabancılaşma (c yolu)	-	-	0.43***	0.035
R^2	-	-	0.18	
Yabancılaşma (a yolu)	-0.30***	0.024	-	
R^2	0.09***		-	
Yabancılaşma(c' yolu)			0.19***	0.030
Ahlaki Karar Alma Tutumu (b yolu)			- 0.74***	0.140
R^2			0.67***	
Dolaylı etki			0.220, (0.153,0.291)	

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$. SH=Standart hata; Parantez içindeki değerlere alt ve üst güven aralığı değerleridir. Bootstrap yeniden örnekleme =5000

Şekil 3.31’ de yer alan, değişkenler arası etkileşimlerin hesaplandığı YEM analizi bulgularına göre, sporda yabancılaştırmanın ahlaki karar alma tutumlarını yordadığı ($\beta = -0,30$; $p < 0.01$) saptanmıştır. Sporda yabancılaştırma, ahlaki karar alma tutumlarındaki değişimin %9’unu açıklamaktadır. Bu durum Baron ve Kenny’nin nedensellik yaklaşımına (Gürbüz, 2019; s.108) göre aracı model analizinin gerekliliklerinden “X, M’ yi anlamlı olarak etkilemelidir (a yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Ayrıca, aracı değişken olan ahlaki karar alma tutumlarının antisosyal davranışlar üzerindeki ($\beta = -0,74$; $p < 0.001$) etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu “M, Y’ yi anlamlı olarak etkilemelidir (b yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir. Yabancılaştırmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi (c’ yolunun), aracı değişken ahlaki karar alma tutumlarının modele dahil edilmesiyle birlikte ($\beta = 0,19$; $p < 0.01$) hala anlamlı olduğu görülmektedir. Bu etkinin olmaması tam aracı etki olarak yorumlanırken, etkinin hala var olması kısmi aracı etki olarak yorumlanmaktadır. Sporda yabancılaştırma, ahlaki karar alma tutumları ile sporcuların antisosyal davranışlarındaki değişimin (varyansın) %67’ sini açıklamaktadır.

Sporda yabancılaştırmanın antisosyal davranışlar üzerine etkisini belirlemek için yapılan basit etki modeli incelendiğinde, sporda yabancılaştırmanın aracı değişken olmadan antisosyal davranışlar üzerindeki doğrudan etkisinin ($\beta = 0,43$; $p < 0.01$) anlamlı olduğu ve antisosyal davranıştaki değişimin %18’ ini açıkladığı görülmüştür.

Standardize dolaylı etkiler çıktısı incelendiğinde sporda yabancılaştırmanın ahlaki karar alma tutumlarıyla birlikte antisosyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkilerinin $\beta = 0.220$ olduğu bulunmuştur. Bu etkinin anlamlı olup olmadığı Bootstrap tekniğiyle yapılan analizin güven aralıkları değerlerine bakılarak yorumlanmaktadır.

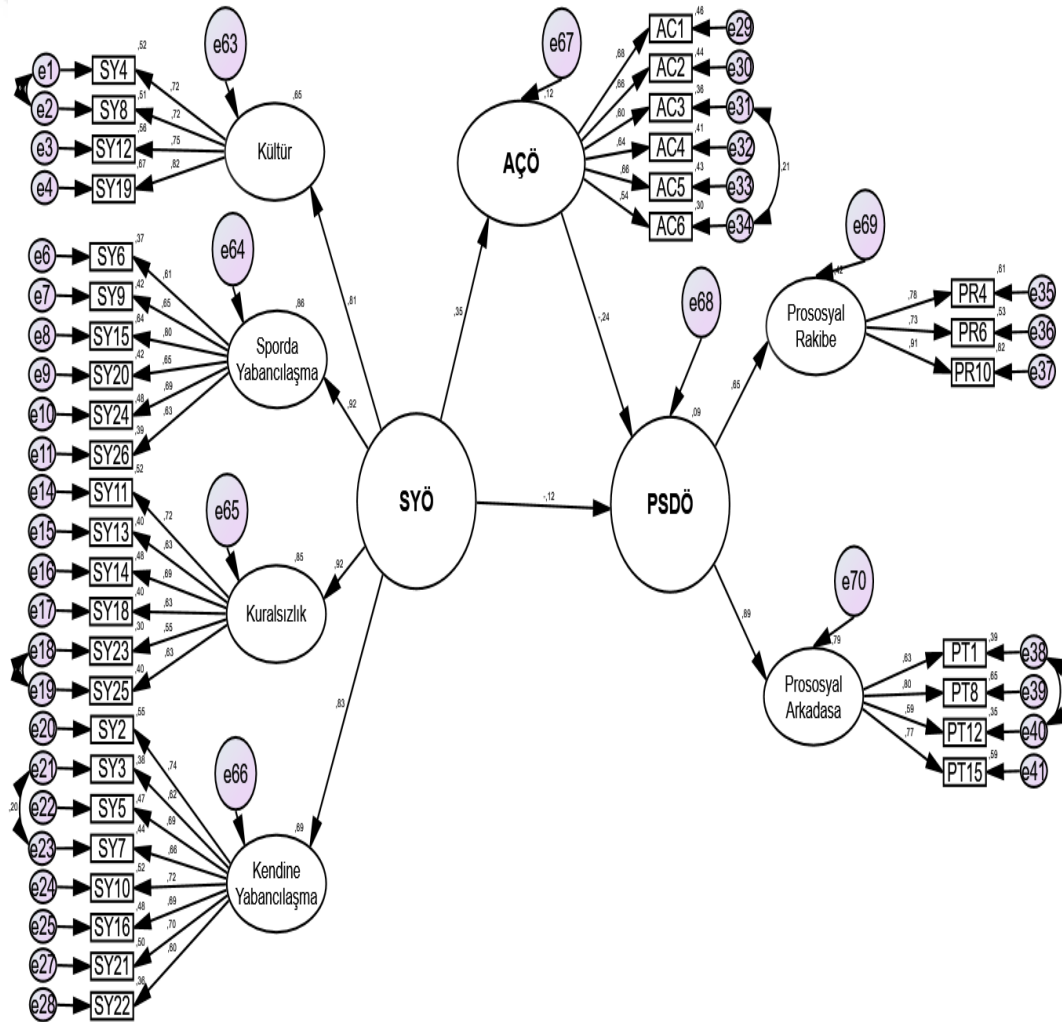
Bootstrap tekniğinde alt ve üst güven aralığı (GA) değerleri, 0 (sıfır) değerini kapsamaması gerektiği belirtilmiştir (Gürbüz, 2019:120). Elde edilen çıktılara göre (GA) değerleri 0 (sıfır) değerlerini kapsamamaktadır. Buna göre sporda yabancılaştırmanın ahlaki karar alma tutumları vasıtasıyla antisosyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir ($\beta = 0,220$, %95 GA [0.151,0.290]).

Model uyum iyiliği değerlendirildiğinde ($\chi^2/df= 2.671$; SRMR= 0.05; GFI= 0.90; AGFI= 0.89; CFI= 0.92; RMSEA= 0.041) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler aralığında olduğu görülmektedir.

Bu bulgular, sporda yabancılaşma ile sporda antisosyal davranışlar arasındaki etkileşimde ahlaki karar alma tutum değişkeninin kısmi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir. “H5b” hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.13.3 Aracı Model Hipotezi (H6a)’ya İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H6a): “Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı bir rolü vardır.” olarak belirlenmiştir. Bu role ilişkin yapısal eşitlik modeli (YEM) Şekil 3.32’ de sunulmuştur.

Şekil 3.32. SYÖ ve PSDÖ ilişkisinde AÇÖ aracı rolü.

Tablo 3.94.Yapısal model analiz sonuçları (H6a).

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri			
	Ahlaki Çözülme Eğilimi		Prosoyal Davranış	
	β	SH	β	SH
Yabancılaşma (c yolu)	-	-	0.19***	0.066
R ²	-	-	0.04	
Yabancılaşma (a yolu)	0.35***	0.045	-	
R ²	0.12***		-	
Yabancılaşma (c' yolu)	-		-0.12*	0.047
Ahlaki Çözülme Eğilimi (b yolu)	-		-0.24***	0.046
R ²	-		0.09***	
Dolaylı etki	-		0.083, (0.128, - 0.041)	

*p<.05; **p<.01; ***p<.001. SH=Standart hata; Parantez içindeki değerlere alt ve üst güven aralığı değerleridir. Bootstrap yeniden örnekleme =5000

Şekil 3.32' de yer alan, değişkenler arası etkileşimlerin hesaplandığı YEM analizi bulgularına göre, sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimlerini yordadığı ($\beta = -0,35$; $p < 0.01$) saptanmıştır.

Sporda yabancılaşma, ahlaki çözülme eğilimlerindeki değişimin %12'sini açıklamaktadır. Bu durum Baron ve Kenny'nin nedensellik yaklaşımına (Gürbüz,2019; s.108) göre aracı model analizinin gerekliliklerinden “X, M' yi anlamlı olarak etkilemelidir (a yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Ayrıca, aracı değişken olan ahlaki çözülme eğilimlerinin prososyal davranışlar üzerindeki ($\beta = -0,24$; $p < 0.001$) etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu “M, Y' yi anlamlı olarak etkilemelidir (b yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisi (c' yolunun), aracı değişken ahlaki çözülme eğilimleri değişkeninin modele dahil edilmesiyle birlikte

($\beta=-0,12$; $p<0.01$) hala anlamlı olduğu görülmektedir. Bu etkinin olmaması tam aracı etki olarak yorumlanırken, etkinin hala var olması kısmi aracı etki olarak yorumlanmaktadır. Sporda yabancılaşma, ahlaki çözülme eğilimleri ile sporcuların prososyal davranışlarındaki değişimin (varyansın) % 9' unu açıklamaktadır.

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerine etkisini belirlemek için yapılan basit etki modeli incelendiğinde, sporda yabancılaşmanın aracı değişken olmadan prososyal davranışlar üzerindeki doğrudan etkisinin ($\beta=0,19$; $p<0.01$) anlamlı olduğu ve prososyal davranıştaki değişimin % 4' ünü açıkladığı görülmüştür.

Standardize dolaylı etkiler çıktısı incelendiğinde sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri ile prososyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkilerinin $\beta=0.083$ olduğu bulunmuştur. Bu etkinin anlamlı olup olmadığı Bootstrap tekniğiyle yapılan analizin güven aralıkları değerlerine bakılarak yorumlanmaktadır.

Bootstrap tekniğinde alt ve üst güven aralığı (GA) değerleri, 0 (sıfır) değerini kapsamaması gerektiği belirtilmiştir (Gürbüz, 2019:120).

Elde edilen çıktılara göre (GA) değerleri 0 (sıfır) değerlerini kapsamamaktadır. Buna göre sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri vasıtasıyla prososyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir ($\beta=0,083$ %95 GA [0.128,0.041]).

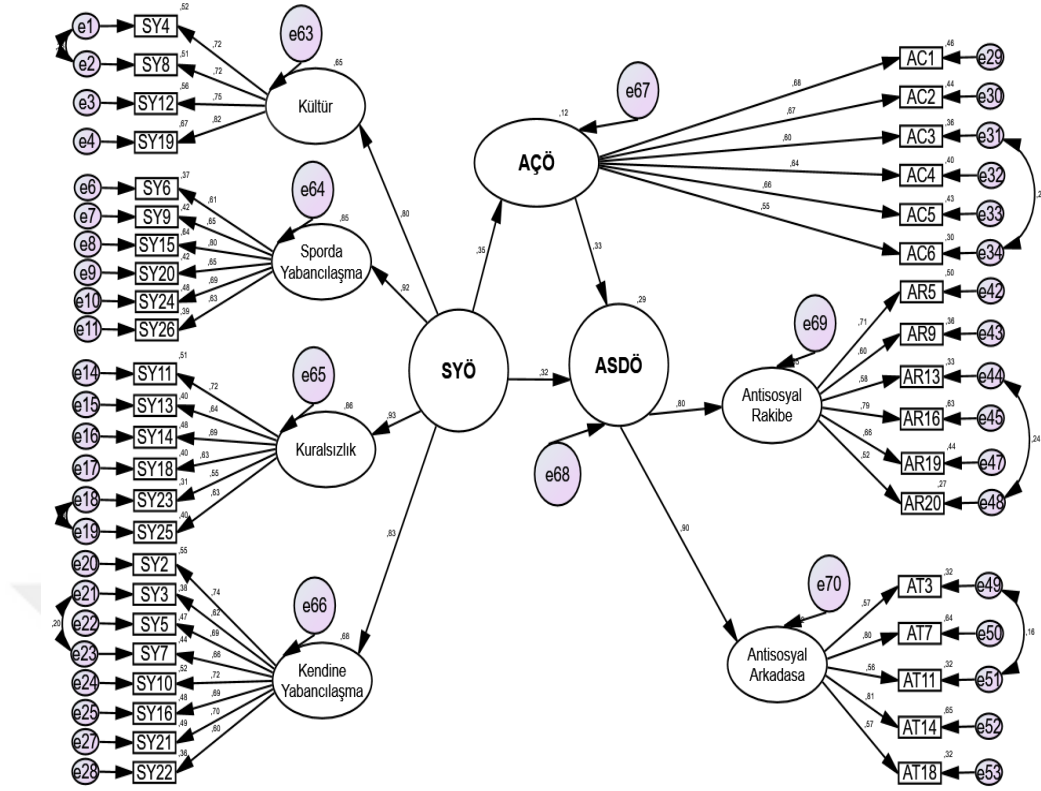
Model uyum iyiliği değerlendirildiğinde ($\chi^2/df= 2.491$; SRMR= 0.04; GFI= 0.92; AGFI= 0.91; CFI= 0.94; RMSEA= 0.039) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler aralığında olduğu görülmektedir.

Bu bulgular sporda yabancılaşma ile sporda prososyal davranışlar arasındaki etkileşimde ahlaki çözülme eğilimleri değişkeninin kısmi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir. H6a hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

3.13.4 Aracı Model Hipotezi (H6b)'ye İlişkin Bulgular

Araştırma hipotezi (H6b): “Sporda yabancılaşmanın sporda antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı bir rolü vardır.” olarak belirlenmiştir.

Bu role ilişkin yapısal eşitlik modeli (YEM) şekil 3.33' te sunulmuştur.

Şekil 3.33. SYÖ ve ASDÖ ilişkisinde AÇÖ'nün aracı rolü.

Tablo 3.95.Yapısal model analiz sonuçları (H6b)

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri			
	Ahlaki Çözölme Eğilimi		Antisozyal Davranış	
	β	SH	β	SH
Yabancılaşma (c yolu)	-	-	0.43***	0.035
R ²	-	-	0.18	
Yabancılaşma (a yolu)	0.35***	0.045	-	
R ²	0.12***		-	
Yabancılaşma (c' yolu)			0.32***	0.029
Ahlaki Çözölme Eğilimi (b yolu)			0.33***	0.031
R ²	-	-	0.29***	
Dolaylı etki	-		0.114, (0.075,0.156)	

*p<.05; **p<.01; ***p<.001. SH=Standart hata; Parantez içindeki değerlere alt ve üst güven aralığı değerleridir. Bootstrap yeniden örnekleme =5000

Şekil 3.33' te değişkenler arası etkileşimlerin hesaplandığı YEM analizi bulgularına göre, sporda yabancılaşmanın ahlaki çözölme eğilimini yordadığı ($\beta = -0,35$; $p < 0.01$) saptanmıştır. Sporda yabancılaşma, ahlaki çözölme eğilimindeki

değişimin %12'sini açıklamaktadır. Bu durum Baron ve Kenny'nın nedensellik yaklaşımına (Gürbüz,2019; s.108) göre aracı model analizin gerekliliklerinden “X, M’ yi anlamlı olarak etkilemelidir (a yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, aracı değişken olan ahlaki çözülme eğiliminin antisosyal davranışlar üzerindeki ($\beta= 0,33$; $p<0.001$) etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu “M, Y’ yi anlamlı olarak etkilemelidir (b yolu).” koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi (c’ yolunun), aracı değişken ahlaki çözülme eğiliminin modele dahil edilmesiyle birlikte ($\beta=0,32$; $p<0.01$) hala anlamlı olduğu görülmektedir. Bu etkinin olmaması tam aracı etki olarak yorumlanırken, etkinin hala var olması kısmi aracı etki olarak yorumlanmaktadır. Sporda yabancılaşma, ahlaki çözülme eğilimi ile sporcuların antisosyal davranışlarındaki değişimin (varyansın) %29’unu açıklamaktadır.

Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerine etkisini belirlemek için yapılan basit etki modeli incelendiğinde, sporda yabancılaşmanın aracı değişken olmadan antisosyal davranışlar üzerindeki doğrudan etkisinin ($\beta=0,43$; $p<0.01$) anlamlı olduğu ve antisosyal davranıştaki değişimin %18’ ini açıkladığı görülmüştür.

Standardize dolaylı etkiler çıktısı incelendiğinde sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimiyle birlikte antisosyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkilerinin $\beta=0.114$ olduğu bulunmuştur. Bu etkinin anlamlı olup olmadığı Bootstrap tekniğiyle yapılan analizin güven aralıkları değerlerine bakılarak yorumlanmaktadır. Bootstrap tekniğinde alt ve üst güven aralığı (GA) değerleri, 0 (sıfır) değerini kapsamaması gerektiği belirtilmiştir (Gürbüz, 2019:120). Elde edilen çıktılarına göre (GA) değerleri 0 (sıfır) değerlerini kapsamamaktadır. Buna göre sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimi vasıtasıyla antisosyal davranışlar üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu söylenebilir ($\beta=0,114$, %95 GA [0.075,0.156]). Model uyum iyiliği değerlendirildiğinde ($\chi^2/df= 2.611$; SRMR= 0.04; GFI= 0.91; AGFI= 0.90; CFI= 0.93; RMSEA= 0.041) ölçüm modelinin kabul edilebilen değerler aralığında olduğu görülmektedir. Bu bulgular sporda yabancılaşma ile sporda antisosyal davranışlar arasındaki etkileşimde ahlaki çözülme eğiliminin kısmi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir. H6b hipotezinin doğrulandığı tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA

İnsan davranışları konusu, geçmişten günümüze üzerinde pek çok araştırmanın yapıldığı ve bu araştırmalar neticesinde pek çok kuramın geliştirildiği kapsamlı çalışma alanlarından biridir. Çok geniş ve kapsamlı bir alana sahip olan insan davranışları konusu bu araştırmada sporcu davranışları bağlamında ele alınmıştır.

Bu bölümde ilk olarak sporcuların demografik özelliklerine göre bağımlı değişkenlerin farklılaşma durumları tespit edilerek tartışılmıştır.

Araştırmada ikinci olarak sporcuların sporda yabancılaşma, prososyal ve antisosyal davranış, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin birbirleri ile, yaş ve gelir durumu ile aralarındaki ilişki durumları tartışılarak açıklanmıştır.

Son olarak, sporda yabancılaşmanın sporcu davranışları üzerindeki etkilerinde ahlaki çözülme eğilimleri ve ahlaki karar alma tutumlarının rolü belirlenerek tartışılmıştır. Bu bölümde analizlerden elde edilen bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda tartışılarak açıklanmaktadır.

4.1 Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Bulguların Tartışması

Araştırmanın ikinci sorusunda: “*Cinsiyet, eğitim durumu, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü* ve lisans yaşı” değişkenlerine göre sporcuların prososyal ve antisosyal davranış puanlarının anlamlı olarak farklılaşma durumları sorgulanmıştır. Her bir değişkene ilişkin elde edilen bulgular bu kısımda ayrı ayrı tartışılmaktadır.

Cinsiyete göre prososyal ve antisosyal davranışlara ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Cinsiyet değişkeni bakımından prososyal ve antisosyal davranışlarda anlamlı bir farklılık olup olmadığı MANOVA ile test edilmiştir. MANOVA sonucu prososyal davranışlarda temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmazken antisosyal davranışlarda etki değerinin anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Cevapların ortalamaları incelendiğinde kadın ve erkek gruplarının prososyal davranış puanlarının 3.92’nin üzerinde yüksek, antisosyal davranış puanlarının ise 2.09’un

altında düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca kadınların prososyal davranış düzeylerinin erkeklerden yüksek, antisosyal davranış düzeylerinin ise anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Literatürde bu sonuçları destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan Özdemir (2019), takım sporcularının prososyal ve antisosyal davranışlarının cinsiyete göre farklılaşma durumlarını incelemiş ve “takım arkadaşına” ve “rakibe antisosyal davranış” alt boyutunda anlamlı farklılığın kadınlar lehine olduğunu bulmuştur. Çalışmada prososyal davranışlarda ise anlamlı farklılık olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca kadınların prososyal davranış puan ortalamalarının erkeklerden yüksek, antisosyal davranış puan ortalamalarının ise düşük olduğu tespit etmiştir. Yine, (Görgülü, vd., 2018) “prososyal ve antisosyal davranışlar ile sporcu kimliğinin bazı değişkenlere göre incelenmesi” başlıklı çalışmada, cinsiyete göre prososyal davranışlarda anlamlı farklılık olmadığını, antisosyal davranışlarda ise kadınlar lehine düşük düzeyde anlamlı bir farklılığın olduğunu bulmuştur. Bu alanda pek çok çalışma yürütmüş olan Kavussanu ve diğ., (2007) futbolcular üzerinde yaptığı çalışmada cinsiyete göre kadınların erkeklere göre daha fazla prososyal ve daha az antisosyal davranış eğiliminde olduklarını bulmuştur. (Pepe, vd., 2019; Tsai and Fung,2005; Cabagno and Rasclle,2006; Satcher, 2006; Dodge,1998; Lee et al, 2007;) ayrıca kadın sporcuların erkek sporculara göre daha sportmen davrandıklarını tespit etmiştir. Şener ve Yıldız (2016), yetkililere ve kurallara uyum konusunda kadınlara göre erkeklerin daha az uyum eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Tel, Yaman ve Altun (2017), Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin cinsiyete göre sportmenlik davranışlarında kadınlar ile erkekler arasında anlamlı farklılık olmadığını fakat erkeklere göre kadınların sportmenlik davranış puanlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Gill (2002), yaptığı araştırmada erkeklerin kadınlara göre daha yarışmacı ve kazanma odaklı olduklarını söylemiştir. Erkek sporcuların kadın sporculardan daha saldırgan ve antisosyal davranış eğiliminde olmaları spor ortamının rekabetçi yapısına (Sagar ve ark., 2011) ve toplumsal olarak kadın erkek rolleriyle ilişkilendirilmiştir (Conway, Irannejad ve Giannopoulos, 2005). Toplumsal cinsiyet rollerinde kadınlara; uyum sağlama, duyarlılık gösterme, empatik ve yapıcı davranış rolleri atfedilirken erkeklere daha mücadeleci, kendini koruyucu, hırslı, kararlı ve güçlü olma rolleri atfedilmektedir (Conway ve diğ., 20005). Kavussanu ve Stanger (2017), empatik beceri ile antisosyal davranışlar arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada antisosyal davranış sergileme oranının

empatik becerisi yüksek olan sporcularda daha düşük olduğu belirtilmiştir. Yıldız ve diğ., (2015) yaptığı çalışmada ise prososyal davranışlarda kadın ve erkeklerde “rakibe prososyal boyutunda” anlamlı farklılığın erkekler lehine olduğunu bulmuştur. Bunun nedeni olarak çalışmanın katılımcı grubunun kültürel özellikleri ile bu çalışmadaki katılımcı grubun kültürel özelliklerinin farklı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu bulgu bu çalışmanın bulgusuyla farklılık göstereceği alandaki diğer çalışmaların çok büyük kısmı bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir (Boardley ve Kavussanu, 2009; Sagar ve ark., 2011; Kavussanu ve diğ.,2009; Stanger, Kavussanu, Boardley ve Ring, 2013; Micai ve diğ., 2015; Görgülü, Adiloğulları, Tosun ve Adiloğulları, 2018; Balçıkanlı ve Yıldırım 2018).

Yapılan çalışmalar genel olarak erkek sporcuların kadın sporculara göre daha az olumlu ve daha fazla olumsuz davranış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, erkek kimliğinin ataerkil bir anlayışla toplumda yer alması, sporun da erkeksi bu kimliğin dışı vurumunun somut bir görünümü kabul edilmesi, kadınlarda empatik düşünme becerilerinin daha fazla geliştirilmiş olması, kurallara uyma, yarışma ve kazanma motivasyonlarının toplumsal kimlikler yani rollerle tanımlanması kadın ve erkek sporcuların prososyal ve antisosyal davranış farklılıklarını açıklayıcı bulgular olarak alan yazında yer almaktadır.

Eğitim durumuna göre prososyal ve antisosyal davranışlara ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Eğitim durumu değişkeni bakımından prososyal ve antisosyal davranışlarda anlamlı farklılık olup olmadığı MANOVA ile test edilmiştir. MANOVA sonucu, eğitim durumuna göre prososyal ve antisosyal davranışların temel etki değerlerinin anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. “Prososyal rakibe” ve “prososyal arkadaş’a” alt boyutlarında üniversite düzeyinde eğitim alanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Her iki grupta da ortalamalar 3.77’nin üzerinde olduğundan, sporcuların olumlu davranış düzeylerinin yüksek olduğu ve üniversite eğitimi alan sporcuların lise eğitimi alan sporculardan anlamlı düzeyde daha fazla olumlu davranış düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. “Antisosyal rakibe” ve “antisosyal arkadaş’a” alt boyutlarında ise eğitim durumu lise olanlar lehine anlamlı farklılık saptanmıştır. Bu durum eğitim durumu lise olanların daha az antisosyal davranışa sahip olduğunu göstermektedir. Her iki grubun ortalamasının 2.07’nin altında olması, antisosyal davranış düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Literatürde bu çalışmanın bulgularıyla örtüşen benzer çalışmalar bulunmaktadır. Turkey (2019), “futbolcularda sosyal kimlik bağlamında prososyal ve antisosyal davranışlar” üzerine yaptığı doktora çalışmasında profesyonel ve amatör futbolcuların eğitim durumuna göre anlamlı farklılıklar bulunduğunu tespit etmiştir. Turkey’ a göre profesyonel futbolcuların prososyal davranışları lise ve üniversite düzeyinde üniversite lehinde farklılaşmaktadır. Bu bulgu, çalışmamızdaki bulguyla örtüşmektedir. Turkey, amatör sporcuların antisosyal davranış puanlarında ise anlamlı farklılığın eğitim durumu ilköğretim olanlar lehine olduğunu belirtmiştir. Nergiz (2018), çalışmasında “öğrencilerin akademik başarıları ve spor yapma durumuna göre olumlu ve olumsuz davranışlarla okula yönelik tutumlarını” araştırmıştır. Eğitim algısı yüksek olan öğrencilerin bu algısı düşük olanlara göre daha fazla olumlu davranış ve daha az saldırgan davranış eğiliminde olduğunu tespit etmiştir. Lise öğrencilerinin olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile okula yönelik tutumlarında, spor yapma durumuna ve akademik başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, akademik başarı algısı yüksek öğrencilerin akademik başarı algısı düşük öğrencilere göre, saldırganlık düzeyleri daha düşük ve olumlu sosyal davranış düzeyleri ile okula yönelik tutumları daha yüksektir. Spor yapan ve yapmayan lise öğrencilerinin olumlu sosyal davranışları ile okula yönelik tutumları arasında pozitif, olumlu-sosyal davranışları ve okula yönelik tutumları ile saldırganlık düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Çekin (2013), imam hatip lisesi öğrencileri üzerine yaptığı çalışmasında babanın eğitim durumu arttıkça, aile bireylerinin prososyal davranışlarda bulunma düzeyleri de yükselmektedir. Akoğlu, Ayyıldız ve Sunay, (2019) araştırmalarında eğitim durumuna göre lisansüstü grubunda yer alanların sportmenlik davranış ölçek puan ortalamasının lisans ve lise grubunda yer alan sporculardan daha yüksek olduğunu fakat anlamlı olarak farklılaşmadığını tespit etmiştir.

Eğitim, bireylerde kasıtlı olarak istendik olumlu davranışlar edindiren, bireyi hayata hazırlayan bir süreç olduğundan eğitim kademesi arttıkça bireylerin olumlu davranışlara yönelmesi, olumsuz davranışlardan da uzak durması beklenmektedir. Araştırmada, prososyal ve antisosyal davranışlar beklenildiği gibi çıkmakla birlikte eğitim düzeyi lise olanlarda antisosyal davranış düzeyi anlamlı olarak daha düşük çıkmıştır. Bu durum, üniversite eğitimi alan sporcuların daha profesyonel olarak rekabet, kazanma ve başarı odaklı spor olayı içerisinde yer

almalarına yordanabilir. Ayrıca üniversite eğitimi sürecinde artan yaşam zorlukları ve sorumlulukları sporcuların olayları daha rasyonel değerlendirerek davranışları düzenledikleriyle açıklanabilir.

Aile durumuna göre prososyal ve antisosyal davranışlara ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Aile durumu değişkeni; ailesiyle birlikte yaşama, ailesinden ayrı yaşama, anne **veya** babasından biriyle yaşama ve evli olma durumlarına göre gruplandırılarak prososyal ve antisosyal davranışlarda bu gruplar açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı test edilmiştir. MANOVA testi sonucu, aile durumuna göre prososyal ve antisosyal davranışların temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak bağımlı değişkenler için gruplar ayrıntısında yapılan ANOVA testi incelendiğinde “prososyal rakibe” alt boyutunda ailesinden ayrı yaşayanlarla ailesiyle birlikte yaşayanlar arasında ailesinden ayrı yaşayanlar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Ortalamalar incelendiğinde tüm grupların 3.98’in üstünde puan aldıkları ancak, ailesinden ayrı yaşayan sporcuların diğer gruplara göre olumlu davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Antisosyal davranışlar incelendiğinde tüm grupların puan ortalamalarının 2.12’nin altında olduğu, ayrıca “rakibe antisosyal” alt boyutunda evli olan sporcularla anne babası ayrı olan sporcular arasında anne babası ayrı olanlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Anne babası boşanma, ölüm gibi çeşitli sebeplerden dolayı ayrılmış ve bundan dolayı ya anesiyle ya da babasıyla birlikte yaşamak zorunda kalmış sporcuların diğer gruplardan daha düşük düzeyde olumsuz davranış içinde olmaları, edinmiş oldukları zor yaşam deneyimlerinin onları tekrar olumsuzluklar yaşamama, hayata daha güçlü tutunma ve başarılı olmaya yönelme ve sorunlu alanlardan kaçınma çabasıyla açıklanabilir. Schultz ve Schultz, (2007), modern psikoloji tarihi kitabında Bandura’nın öz yeterlilik teorisinde, kendine yetme duygusu yüksek insanların çok çeşitli olaylarla daha rahat başa çıkabildiklerini, güçlüklerle mücadele ettiklerini ve başarı motivasyonlarını daima yüksek tuttuklarını belirtmektedir. Doğada pek çok canlı gerek saldırıya uğradıklarında gerekse hastalıklarla karşılaştıklarında durumlarını iyileştirmek ve kendilerini savunabilmek için yaşama daha güçlü sarılmaktadırlar.

Bu bilgilerden hareketle sporun insan psikolojisi ve onun sosyalleşmesi üzerindeki etkileri açıkça görülmektedir. Yapılan araştırmalar da her ne kadar ebeveynleri ayrı çocukların yaşama dair olumsuzluklarından bahsedilse de, sporun

insanları birleştirici ve sosyalleştirici etkisinin onun toplumsal rollerine olan olumlu sonucunun yansması olarak değerdendirilebilir.

Bu ve benzeri örneklerde ifade edildiği gibi, aile bütünlüğü bozulan sporcuların edindikleri yeni rol; onları empatik, özgeci, koruyucu, başarı yönelimli ve uyum sağlayıcı davranışlara yöneltmektedir.

Spor kategorisine göre prososyal ve antisosyal davranışlara ilişkin bulguların değerdendirilmesi:

Spor kategorisi değışkeni, sporun; takım sporları ve bireysel spor gibi kategorize edilerek sınıflandırılmasını ifade etmektedir. Takım sporcuları ile bireysel sporcuların prososyal ve antisosyal davranış puanları arasındaki farklılıklar incelendiğinde, spor kategorisi temel etki değerdinin anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak, bağımlı değışkenler için grupların ortalaması incelendiğinde, rakibe prososyal davranışlarda takım sporcuları lehine, rakibe antisosyal davranışlarda ise bireysel sporcular lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde prososyal davranış puan ortalamalarının 3.68'nin üzerinde yüksek, antisosyal davranış puan ortalamalarının ise 1.98'in altında düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Ayrıca, "prososyal rakibe" alt boyutunda takım sporu yapanların bireysel sporları yapanlara göre olumlu davranış düzeylerinin daha yüksek, "antisosyal rakibe" alt boyutunda ise bireysel sporları yapanların takım sporları yapanlara göre olumsuz davranış düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Takım sporcularının rakibe ve takım arkadaşına prososyal davranışlarda bireysel sporculara göre daha olumlu davranış sergilemelerine rağmen antisosyal davranışlarda bireysel sporculara göre daha olumsuz davranış sergiledikleri tespit edilmiştir. Takım sporcularının rakibe ve takım arkadaşına prososyal davranışlarda bireysel sporculara göre daha olumlu davranış sergilemeleri, bulundukları grubun normlarına uyma davranışları ve olumsuz davranışlarının sonuçlarının sadece sporcu için değil sporcunun üyesi olduğu takım ve kulüp içinde sorumluluk oluşturacak olmasına yordanabilir. Yapılacak olumsuz davranışın veya alınacak cezanın hem kendi motivasyonunu hemde takımın motivasyonunu etkileyecek olması sporcunun olumlu sosyal davranışları tercih etme ya da olumsuz sosyal davranışlardan kaçınma güdüsünü belirlemede etkili olmaktadır.

Bireysel spor yapanların antisosyal düzeylerinin düşük çıkması ise ceza ve ödöl güdülerıyla açıklanabilir. Sporcu ceza almaktan kaçınmak için olumsuz

davranışlardan uzaklaşırken oyun kurallarına uygun müsabaka sürecini yürüterek ödüle yaklaşmaktadır. Hakemlerin sporcunun saldırgan yada sorunlu davranışları karşısında tutunacakları tavrın da sporcuyu kontrollü davranmaya yönelttiğini söyleyebiliriz. Bu sonucun aksine alan yazında farklı sonuçların elde edildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Görgülü, (2018) takım ve bireysel spor yapan sporcular üzerinde yürüttüğü çalışmasında “rakibe antisosyal” alt boyutunda anlamlı farklılaşma bulmuştur. Bireysel sporcuların “rakibe antisosyal davranış” puanları, takım sporu yapanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu bizim bulgumuzla farklılaşmaktadır. Bu durumu bireysel sporlarda sporcuların daha çok bireyselleşmeleriyle açıklamıştır. Pepe ve diğ., (2019) “Aktif spor yapan amatör sporcuların spor ortamında fair play (sportmen) davranışlarının incelenmesi” başlıklı çalışmasında ise lisanslı amatör sporcuların ortanın altında düşük düzeyde sportmen davranışlar sergilediğini ve bireysel sporcuların takım sporu yapanlara göre daha sportmen davrandıklarını tespit etmiştir. Bu sonuçlar bu çalışmadaki sonuçlar ile karşılaştırıldığında farklılaşmaktadır. Davranışların nedenlerini etkileyen pekçok faktör olduğu ve örnekleme yer alan kişilerin farklı olması gibi hususlar dikkate alındığında bu farklılıkların anlaşılabilir olduğunu söyleyebiliriz.

Sporculuk statüsü durumuna göre prososyal ve antisosyal davranışlara ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarının amatör veya profesyonel olarak spor faaliyetlerinde bulunmalarına göre anlamlı farklılıklar oluşturup oluşturmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, PSDÖ ve ASDÖ puanlarının temel etki değerlerinin anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Rakibe ve arkadaşına prososyal alt boyutlarında profesyonel sporcular lehine, rakibe ve arkadaşına antisosyal alt boyutlarında ise amatör sporcular lehine sonuç bulunmuştur. Amatör ve profesyonel sporcuların prososyal puan ortalamalarının 3.88’in üzerinde olması yüksek düzeyde olumlu davranış sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Amatör ve profesyonel sporcuların antisosyal puan ortalamalarının 2’nin altında olması ise düşük düzeyde olumsuz davranış sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Turkay (2019), “Futbolcularda sosyal kimlik bağlamında prososyal ve antisosyal davranışlar” başlıklı araştırmasında amatör ve profesyonel lig sporcularını karşılaştırmış ve takım arkadaşına antisosyal ile rakibe prososyal davranış puan ortalamalarının amatör lig sporcularında yüksek olduğunu ve anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmiştir.

Yarayan ve diğ., (2020) 19-30 yaş arasındaki 300 amatör, profesyonel ve milli futbolcuyla yaptığı “Futbolculuk seviyesi prososyal ve antisosyal davranışların bir belirleyicisi midir?” başlıklı çalışmada sporculuk statüsü arttıkça takım arkadaşına ve rakibe prososyal davranışların arttığını, sporculuk statüsü azaldıkça takım arkadaşına ve rakibe antisosyal davranışların arttığını tespit etmişlerdir. Bu durum, profesyenelliğin bir gereği olarak sporcuların müsabaka sürecinde ceza alarak takıma ve kulübe dezavantaj oluşmasına neden olacak olumsuz davranışlardan kaçınmak istemeleriyle açıklanmıştır. Bu sebeple sporcuların olumlu davranış eğiliminde oldukları belirtilmiştir.

Bu araştırmada benzer olarak sporculuk statüsü arttıkça prososyal davranışların daha fazla arttığı antisosyal davranışların ise amatör sporcularda daha fazla azaldığı tespit edilmiştir.

Prososyal davranışlar bakımından benzer olan fakat antisosyal davranışlar bakımından farklı gözüken bu durumun sebebi profesyonel sporcuların antisosyal davranışlara müsabaka sürecinde yeri geldiğinde kazanmak için taktik amaçlı başvurmaları ve bunu profesyonelliğin gereği olarak göremeleri olarak gösterilebilir.

Sage, Kavussanu ve Duda (2006) profesyonel futbolcuların takım başarısı için amatör futbolculardan daha fazla sorumluluk aldıklarını bu görev yönelimlerinin onları antisosyal davranışlara yöneltebildiğini belirtmektedir. Balçıkkanlı (2017), profesyonelliğin başarı arzusu ile olan ilişkisinin fair playi yok ettiğini ve profesyonel sporcuların hakeme yakalanmadan formel fair play oyun kurallarını ihlal edebildiklerini belirtmiştir.

Sonuç merkezli oyun anlayışına sahip Profesyonel sporcular takım veya bireysel menfaatleri için prososyal davranışları sürdürmekle birlikte antisosyal davranışlara da çeşitli gerekçeler üreterek belirli düzeyde başvurabildiğini söyleyebiliriz.

Lisans yaşı durumuna göre prososyal ve antisosyal davranışlara ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Lisans yaşı katılımcıların sporculuk tecrübesini ifade etmektedir. Lisans yaşı değişkenine göre PSDÖ ve ASDÖ düzeyinde temel etki değerinin anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre sporcuların prososyal davranışları yüksek, antisosyal davranış düzeyleri ise düşük bulunmuştur. “Rakibe prososyal” ve “Arkadaşa prososyal” alt boyutlarında 1-5 yıl ile 11 yıl ve üstü

arasında 11 yıl ve üstü lehine, “Prososyal arkadaş’a” alt boyutunda, 1-5 yıl ile 6-10 yıl arasında 6-10 yıl lehine anlamlı farklılığın olduğu gör÷lmektedir. Lisans yılı değışkeni puan ortalamaları 3.81’in üzerinde yer almaktadır. Bu bulgular; sporcuların olumlu davranış düzeylerinin yüksek olmakla birlikte, lisans yaşı arttıkça sporcuların anlamlı düzeyde daha fazla olumlu davranış eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Rakibe ve arkadaş’a antisosyal alt boyutlarında 1-5 yıl ile “6-11” ve “11 yıl ve üstü” grupları arasında 1-5 yıl lehine anlamlı farklılığın olduğu bulunmuştur. Tüm lisans yaşı grupları puan ortalamaları 2.10’un altında yer almaktadır. Bu bulgu, sporcuların olumsuz davranış düzeylerinin düşük olmakla birlikte lisans yaşı azaldıkça sporcuların anlamlı düzeyde daha az olumsuz davranış eğiliminde olduklarını göstermektedir. Görg÷lü, (2018) spor yapma yılı ile prososyal ve antisosyal davranışları incelediği araştırmasında lisans yılının artışıyla “takım arkadaşına” prososyal davranış arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Spor yılı arttıkça yardım severlik gibi olumlu-sosyal davranışlarında artacağını belirtmiştir.

Alemdağ (2018), genç futbolcular üzerine yaptığı çalışmada sporcuların prososyal davranış puanlarının yüksek ve antisosyal davranış puanlarının düşük olduğunu tespit etmiştir. Antisosyal davranış eğilimlerinin puan ortalamalarının düşük düzeyde olduğu ve lisans yılı arttıkça puan ortalamalarının daha da düştüğünü tespit etmiştir. Bu yönüyle bizim çalışmamızdan farklılık göstermektedir. Fakat prososyal davranış puanlarının sporculuk yılına bağlı olarak arttığını ve prososyal rakibe alt boyutunda anlamlı olarak bu durumun farklılaştığını belirtmiştir. Özdemir (2019), takım sporu ile uğraşan sporcuların prososyal ve antisosyal puan ortalamalarının rakibe prososyal boyutunda anlamlı farklılığın 10 yıl ve üstü spor deneyime sahip olanlar lehine olduğunu bulmuştur. Spor deneyiminin artması rakibe prososyal davranışları arttırmaktadır. Özdemir bu durumu, spor deneyimi fazla olan sporcuların içsel olarak güdülenmeleri ile açıklamıştır. Ayrıca çalışmasında, “ustalık yaklaşma başarı hedefi” boyutu ile rakibe antisosyal davranış arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Ustalık-yaklaşma hedefine sahip sporcuların öğrenmeye ve becerilerini geliştirmeye odaklandıklarını gelişime kısa yollardan değil çaba sarfederek ulaşmayı amaçladıklarını ve bu sporcuların müsabaka sürecinde avantaj elde etme ve kazanma için kural dışı davranışlara başvurma, rakibe sözel veya fiziksel olarak olumsuz davranışlarda

bulunma gibi olumsuz davranışları daha az sergilediklerini belirtmiştir. Turkyay (2019), “Futbolcularda sosyal kimlik bağlamında prososyal antisosyal davranışlar” başlıklı araştırmasında sporculuk yaşı 10 yıl ve üzeri olan futbolcuların sporculuk yaşı 4-6 yıl olan profesyonel ligdeki futbolculara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Kagen ve Madsen (1972); Kavussanu (2006); Al-Yaaribi, Kavussanu ve Ring (2016); Barkoukis ve Mouratidou (2015); Bruner, Boardly ve Cote (2013), çalışmalarında da bizim bulgularımızı destekler sonuçlar elde edilmiştir. Benzer şekilde Miller, Roberts ve Ommundsen (2004) sporculuk yaşı fazla olan sporcuların sosyal kurallara, takım arkadaşına ve rakbe karşı daha saygılı olduklarını belirtmiştir. Bu bulgular sporcuların spor yılı/lisans yılı arttıkça olumlu-sosyal davranış eğilimlerinin de arttığını olumsuz-sosyal davranış eğilimlerinin ise azaldığını göstermektedir. Bu bulgular bizim çalışmamızdaki bulguları desteklemektedir. Araştırmamıza göre sporcuların lisans yılı arttıkça prososyal davranış puanlarının da arttığını, antisosyal davranış düzeylerinin ise düşük olmakla birlikte lisans yılı az olanların lehine anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu durumu: henüz sportif deneyimi yeni olan sporcuların kariyer basamaklarını çıkarken gerek rakiplerine karşı gerekse de takım arkadaşlarına karşı daha az antisosyal davranış sergileyerek ödül elde etmek ve ceza almaktan sakınmak istemeleriyle ve beceri gelişim aşamasında çaba harcayarak süreci olumlu bir şekilde yürütmek istemeleriyle açıklayabiliriz.

4.2 Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Bulgular ve Tartışması

Araştırmanın üçüncü sorusu: “Sporcuların *cinsiyet, eğitim durumu, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü* ve lisans yaşı” değişkenlerine göre sporda yabancılaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Sporcuların cinsiyet değişkenine göre sporda yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgulara göre erkek ve kadın sporcuların yabancılaşma puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Yabancılaşmanın “Kültür” ve “Kuralsızlık” alt boyutlarında anlamlı farklılık kadınlar lehine bulunurken, “Sporda yabancılaşma” ve “Kendine yabancılaşma” alt boyutlarında kadın ve erkek puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. Cinsiyete göre tüm alt boyutların puan ortalamalarının 1.83’ün altında ve kadınların puan ortalamalarının erkeklerden daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu kadın ve erkek sporcuların sporda yabancılaşma düzeylerinin düşük

düzeyde olmakla birlikte kadınların daha az yabancılaşma yaşadığını göstermektedir. Alan yazında yabancılaşma durumunu cinsiyete göre inceleyen çalışmalar yer almaktadır. Bu araştırmalardan bazılarında yabancılaşma durumu cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Coşkun ve Altay, 2009; Çelik, 2005). Bazı araştırmalarda üniversite eğitim düzeyinde erkek öğrencilere göre kız öğrencilerin daha yüksek yabancılaşma yaşadığı (Bayhan, 1995); bazı çalışmalarda da erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek yabancılaşma yaşadığı tespit edilmiştir (Ataş, 2012; Polat, Dilekmen ve Yasul, 2015; Uzun, 2006). Ayrıca Deryahanoğlu, (2019) “Sporda yabancılaşma ve kişilik özellikleri” başlıklı araştırmasında sporda yabancılaşmanın tüm alt boyutlarında cinsiyete göre kadın ve erkek puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığını ve farklılığın kadınlar lehine olduğunu tespit etmiştir. Salihoğlu, (2014) araştırmasında çalışanların kendine yabancılaşma alt boyutunda anlamlı farklılaşmanın kadınlar lehine olduğunu bulmuştur. Erkeklerin puan ortalamalarını kadınlardan yüksek olması yani erkeklerin kadınlara göre daha fazla yabancılaşma yaşamaları toplumsal kadın ve erkek rolleri ile bağlantılı olacağı düşünülmektedir. Yabancılaşma bireyin yaşadığı yaşam koşullarının etkisiyle insanın düşünüş, inanç, tutum ve davranışlarında sapmalara, bozulmalara ve olumsuzluklara neden olmaktadır. Erkeklerin kadınlara oranla daha ağır şartlarda daha fazla çalışmaları, erkeklere yüklenen toplumsal rollerin onları daha mücadeleci kılması gibi durumlar bu durumu açıklayabilir.

Çelik, (2005) ise araştırmasında “Kuralsızlık, anlamsızlık, sosyal uzaklık ve güçsüzlük” boyutunda cinsiyete göre erkekler lehine anlamlı farklılığın olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu bizim araştırmamız ve örnek verilen araştırma bulgularıyla farklılaşmaktadır. Bu farklılık; biyolojik, fizyolojik ve ruhsal özelliklerin farklılığına yordanarak açıklanmıştır.

Sporcuların eğitim durumuna göre sporda yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgulara göre lise veya üniversite düzeyinde eğitim almış sporcuların yabancılaşma puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Kültür”, “Sporda yabancılaşma”, “Kuralsızlık” ve “Kendine yabancılaşma” alt boyutlarında lise grubu lehine anlamlı olarak farklılaştığı ve tüm yaş gruplarında ortalamaların 1.89’un altında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, sporcuların

yabancılaşma düzeylerinin düşük düzeyde olduğunu ayrıca, lise grubu sporcuların üniversite grubu sporculardan anlamlı düzeyde daha az yabancılaşma durumu yaşadıklarını göstermektedir. Deryahanoğlu, (2019) “Sporda yabancılaşma ve kişilik özellikleri” başlıklı araştırmasında sporda yabancılaşmanın tüm alt boyutlarında eğitim durumuna göre lise ve üniversite puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığını ve farklılığın lise eğitim durumu olan sporcular lehine olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu araştırma sonuçlarımızla birebir örtüşmektedir. Günümüz koşullarında kişilerin yabancılaşmaya maruz kalmasının olası bir durum olduğu, üniversite eğitimi için ailelerin yanlarından, sosyal çevrelerinden ayrılıp yeni ve farklı ortamlara uyum sağlamaya çalışan öğrencilerin yabancılaşma içerisine girmesinin kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir (Atli, Keldal, Sonar, 2015).

Sporcuların aile durumuna göre sporda yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Aile durumuna ilişkin bulgulara göre sporcuların yabancılaşma puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Bağımlı değişkenler için gruplar ortalaması incelendiğinde “Kültür”, “Sporda yabancılaşma”, “Kuralsızlık” ve “Kendine yabancılaşma” alt boyutlarında puan ortalamalarının 2’nin altında olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, sporcuların düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıklarını göstermektedir. Ortalamalar incelendiğinde evli olan sporcular daha fazla sporda yabancılaşma algıarken, aile bütünlüğü bozulmuş (anne **veya** babası olmayan) grup daha az sporda yabancılaşma algılamaktadır. Bu durum aile bütünlüğü zarar görmüş bireylerin hayata tutunmada, yaşam enerjisini yeniden oluşturmada sporu bir araç olarak görmelerine yorabiliriz. Evli sporcuların yabancılaşma düzeylerinin yüksek oluşunu; evlilik sorumlulukları ile yürüttükleri sportif faaliyete katılım amacının eğlence ve haz almanın ya da sağlık gibi iyi oluş edinmenin ötesinde zorunlu bir iş olarak görmelerine yorabiliriz. Aile; bireylerin hayata gözünü açtığı, ilk kelimelerini, ilk inanışlarını, ilk düşüncelerini ve davranışlarını modellediği önemli bir toplumsal kurumdur. Ailenin yaşam kültürü, düşünüş kalıpları çocuğun ilk öğrenmelerini ve davranışlarını şekillendirmektedir.

Takım sporcusu veya bireysel sporcu olma durumuna göre sporda yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Takım ve bireysel sporcuların yabancılaşma puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. “Kültür” alt boyutunda anlamlı farklılaşma bulunmamıştır. “Sporda yabancılaşma”, “Kuralsızlık” ve “Kendine yabancılaşma” alt boyutlarında anlamlı farklılaşma bulunmuştur. Alt boyut puan ortalamalarının

1.92'nin altında olduğu, düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıkları ve anlamlı farklılığın takım sporu yapanlar lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, takım sporcularının bireysel spor yapanlara göre daha az yabancılaşma algıladıklarını göstermektedir.

Anton ve Ghyslaine, (1982) sosyal yabancılaşmaya ilişkin gündelik spor katılımcısının, spor tercihi ile sosyal yabancılaşma ve spor tercihi ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmasında takım sporu yapanlarla bireysel sporları yapanları karşılaştırarak takım sporları ile uğraşanların yabancılaşma düzeylerinin daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu araştırmamızdaki bulgularla benzeşmektedir. Spor, kişinin karakter oluşumu üzerinde önemli bir etkisi vardır. Takım sporlarına katılımın bir sosyal aidiyet ihtiyacını karşılar. Sporun bu özellikleri yüksek düzeyde sosyal yabancılaşma oluşmamasını açıklayabilir. Spor, toplumun tüm üyelerinde asgari düzeyde bir sosyalliği teşvik etmeye çalıştığı için kişiler, kişilik bütünlüğünü koruma eğiliminde olarak, özelliklerine uygun davranışlara yöneleceklerdir. Bu nedenle sosyal yönelimli bireyler takım sporlarına katılırken, sosyal açıdan daha bağımsız olanlar bire bir veya bireysel sporları tercih etmektedir. Takım sporlarının kişiye sunduğu iletişim ve sosyallik fırsatları bireyin kendine ve spora yabancılaşmasını belirli düzeyde engelleyecektir. Ayrıca takımdaki iş birliği ve oyun yükünün paylaşılması kişinin kurallar karşısında yalnız kalmasını ve güçsüzleşmesini engelleyecektir. Bireysel sporcular ise takım sporlarının sunmuş olduğu bu sosyalleşme ve iş birliğinden mahrum kalarak müsabaka sürecinin tüm zorluklarıyla ve rakibiyle tek başına mücadele ederken hem kendisine hem spora hemde kurallara takım sporcusuna nazaran daha fazla yabancılaşacaktır.

Amatör veya profesyonel sporcu olma durumuna göre sporda yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Amatör ve profesyonel sporcuların yabancılaşma puanlarına ilişkin temel etki değerleri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. “Kültür”, “Sporda yabancılaşma” ve “Kendine yabancılaşma” alt boyutlarında anlamlı farklılaşma tespit edilmemiştir. Ayrıca puan ortalamaları 1.83'ün altında olduğu düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıkları tespit edilmiştir. “Kuralsızlık” alt boyutunda ise anlamlı farklılığın amatör sporcular lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, amatör sporcularının profesyonel spor yapanlara göre daha az yabancılaşma algıladıklarını göstermektedir. Profesyonelliğin bir gereği olarak sporcu, bedenine iyi performans

sergileyebilmek için gerekli her türlü antrenmanı yaptırmak zorunda bırakılmıştır. Bu süreçte en iyi performansa odaklanan sporcunun ruh ve beden bütünlüğü bozulmakta bedenine egemen olma becerisi, bedeninden en üst düzeyde yararlanma durumuna dönüşmektedir. Profesyonel için bir meslek olan spor kazandırdığı sürece zevk ve tatmin sağlamaktadır. Bu durumun profesyonel sporcuyu, sportif sürecine ve sportif başarısına yabancılaştırdığı ifade edilmektedir (Filiz, 2013).

Lisans yaşı değişkenine göre sporda yabancılaşma düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Sporcuların yabancılaşma puanlarına ilişkin temel etki değerleri lisans yaşı değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. “Kültür”, “Sporda yabancılaşma” ve “Kendine yabancılaşma” alt boyutlarında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır. Puan ortalamalarının 2’nin altında olduğu, düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıklarını ve anlamlı farklılığın “Kuralsızlık” alt boyutunda 1-5 yıl grubu lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, 1-5 yıl lisans yaşı olan sporcuların 6-10 yıl ile 11 ve üstü lisans yaşına sahip sporculara göre daha düşük düzeyde sporda yabancılaşma yaşadığını göstermektedir. Kuralsızlık, toplumsal düzeni sağlayan kural, norm ve değerlerin zamanla aşınmasına bağlı kuralsız olma halidir (Bayhan;1997, s. 8, Kızılçelik; 1994, s. 97). Zamanla ortaya çıkan bu durumun sporda da yıllar geçtikçe oluşmasını bekleyebiliriz. Spor deneyimi fazla olan sporcu zamana kurallara karşı kayıtsızlık yaşayabilmekte, yaptığı işten soğuyabilmekte, antrenmana katılma isteği azalabilmekte ve zamanla kurallara karşı direnç geliştirebilmektedir.

4.3 Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Bulgular ve Tartışması

Araştırmanın dördüncü sorusu: “Sporcuların *Cinsiyet, eğitim durumu, aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü* ve lisans yaşı değişkenlerine göre **ahlaki karar alma tutum düzeylerinde** anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirtilmiştir.

Alan yazın incelemesinde ahlaki karar alma tutum ölçeğinin alt boyutlarının puan ortalamalarının farklı farklı yorumlandığı gözlenmiştir. Hileyi benimseme ve yarışmaseverliği benimseme alt boyutları olumsuz ifadelerden oluşurken adilce kazanmayı koruma olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Bazı araştırmalarda toplam puan üzerinden yorum yapıldığı görülürken bazı araştırmalarda altboyutlar üzerinden yorum yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmada hileyi ve yarışmaseverliği benimseme puanları ölçek uyarlamasında belirtildiği şekilde

derecelendirilerek alt boyut puan ortalamasına göre anliz ve yorumları yapılmıştır. Bu kapsamda bu iki alt boyutun puan ortalamasının düşük olması arzu edilen iyi bir durumu belirtirken adilce kazanmayı koruma alt boyutunda ise puan ortalamasının yüksek olması arzu edilen olumlu bir durumu belirtmektedir. Araştırmamızda toplam puan üzerinden yorum ölçeklerin toplam puanlarının hesaplandığı çapraz tablolar dikkate alınarak yapılmıştır. Hileyi ve yarışma severliği benimseme alt boyutunun 5’li likert dercelendirme ifadelerinin yönü adilce kazanmayı koruma alt boyutuyla aynı yönde olacak şekilde dönüştürülerek ölçek toplam puanı elde edilmiştir.

Sporcuların cinsiyet değişkenine göre ahlaki karar alma tutum düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgulara göre erkek ve kadın sporcuların ahlaki karar alma tutum puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. “Yarışmaseverliği benimseme” ve “Hileyi benimseme” alt boyutunda anlamlı farklılık kadınlar lehine bulunmuştur. “Adilce kazanmayı koruma” alt boyutunda ise anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular, kadın sporcuların erkeklere göre düşük düzeyde hileyi ve yarışmaseverliği benimsediklerini daha açık bir ifade ile kadın sporcuların daha fazla ahlaki karar alma tutumuna sahip olduklarını göstermektedir. Ölçek toplam puan ortalaması erkeklerin 3.80, kadınların ise 4,05 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu erkek ve kadın sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının yüksek düzeyde olduğunu ve kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde ahlaki tutum eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Atalay, (2016) araştırmasında erkek ve kız sporcular arasında hileyi ve yarışmaseverliği benimseme alt boyutlarında kızlar lehine anlamlı farklılık tespit etmiştir. Akbuğa, (2018) “Ortaöğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması” başlıklı çalışmasında kız sporcularla erkek sporcular arasında anlamlı farklılık kız sporcular lehine olduğunu tespit etmiştir. Akandere, (2009) spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasında kız sporcuların erkek sporculardan anlamlı olarak ahlaki karar alma tutumlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. (Akandere ve diğ. 2009; Arslan, 2018; Çağlayan ve ark., 2017; Çelebi ve Sezgin, 2015; Güler, 2006; Gürpınar, 2014; Yıldız ve diğ., 2019, s.107; Yapan, 1992, s.110) araştırmalarında kız sporcular lehine anlamlı farklılık tespit etmişlerdir. Bu araştırmalara göre de kız sporcuların hileyi ve yarışmaseverliği benimseme puan ortalamaları erkek sporculardan düşük adilce

kazanmayı koruma puan ortalamalarının ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Taş, (2020) “Sporcuların spor faaliyetlerinde islam dininin etkileri” başlıklı çalışmada ahlaki kuralları erkeklerin kadınlara göre daha fazla ihlal edebildiklerini, kadınların erkeklerden daha fazla ahlaki kuralları özümseyerek davranışlarına dönüştürdüğünü tespit etmiştir. Bu durumu yaratılışla ilişkilendiren Taş, kadınların mizaç olarak erkeklerden daha yumuşak bir karakterle yaratıldığını ve onların çevreleriyle olan iletişimine bu mizaçlarının yansıdığını belirtmiştir. Türkmen ve diğ., (2016) erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde spora yönelik tutumları olduğunu belirtmektedirler. Bu bulgu da spor ile erkekliğin özdeşleştirilmesinin bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bulgular araştırmamızın bulgularıyla örtüşmektedir. Kadın ve erkek sporcular arasındaki bu anlamlı farklılığı, erkek sporcuların daha rekabetçi kadınlarinsa daha empatik ve daha özgeci yetiştirilmeleriyle diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyet ve toplumsal rolleriyle açıklayabiliriz. Ayrıca bu farklılığı kadınların duygu durumları ve mizaçlarının farklılığına da yorabiliriz.

Sporcuların eğitim değişkenine göre ahlaki karar alma tutum düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgulara göre lise ve üniversite düzeyinde eğitim alan sporcuların ahlaki karar alma tutum puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. “Hileyi benimseme” ve “Adilce kazanmayı koruma” alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmamıştır. “Yarışmaseverliği benimseme” alt boyutunda anlamlı farklılık lise düzeyinde eğitim alanların lehine bulunmuştur. Yarışmaseverliği benimseme alt boyutunda lise grubunun ortalaması “2.71”, üniversite grubunun ise “2.99” olduğu lise düzeyinde eğitim alanların üniversite düzeyinde eğitim alanlardan anlamlı olarak daha düşük düzeyde yarışmaseverliği benimsedikleri tespit edilmiştir. AKATÖ toplam puan ortalamasının 3.93’ ün üzerinde olması sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Gürpınar, (2014) araştırmasında, sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarında anlamlı farklılığın yarışmaseverliği benimseme alt boyutunda ortaokul öğrencileri lehine olduğunu tespit etmiştir. Arslan, (2018) ise araştırmasında eğitim durumuna göre ahlaki karar alma tutumlarında anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiştir. Araştırmamızda yarışmaseverliğin eğitim kademesi lise olan sporcularda düşük düzeyde olmasını lise derslerinde ahlaki eğitimin ders müfredatında yer almasına, ahlaki olgunluğa ulaşmış bireyler

yetiştirme amacının dersler aracılığıyla sağlanmaya çalışılmasına yorabiliriz. Üniversite düzeyinde eğitim alan sporcuların yarışma severlik puanlarının yüksek olmasını ise; spor olayına daha rekabetçi ve kazanç odaklı yaklaşımlarına ve üniversitede ahlaki eğitimin dersler arasında yer almamasına yordayabiliriz. Bu bilgiye dayanarak üniversitelerde ahlak eğitimini konu alan derslerin yer alması önem arz etmektedir. Ayrıca, Çekin (2013) öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeylerinin okudukları bölüm ile ilişkili olduğunu ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin en yüksek ahlaki olgunluk düzeyine sahip olduklarını bunu sırasıyla sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği ile bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının takip ettiğini bulmuştur. Bu bağlamda üniversite eğitim sürecinde yeterli düzeyde ahlak eğitiminin görülmemesi sporcuların ahlaki karar alma tutumları üzerinde etkisi olabileceğini söyleyebiliriz.

Sporcuların aile durumu değişkenine göre ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin bulgularının değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgular, sporcuların ahlaki karar alma tutum puanlarına ilişkin temel etki değerinin anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. “Yarışmaseverliği benimseme” alt boyutunda anne babasıyla birlikte yaşayan sporcular lehine, “Hileyi benimseme” alt boyutunda ise anne babası ayrılmış sporcular lehine anlamlı farklılaşma bulunmaktadır. “Yarışmaseverliği benimseme” ve “Hileyi benimseme” alt boyutunda ortalamalar 2.83’ün altında adilce kazanmayı korumada ise 4.45’in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bulgular, sporcuların ahlaki karar alma tutum düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Anne babasıyla birlikte yaşayan veya anne babası ayrılmış olmasına rağmen annesiyle veya babasıyla birlikte yaşayan sporcuların hileyi ve yarışmaseverliği düşük düzeyde benimsediği tespit edilmiştir. Yalnız yaşayan ve evli olan grupların puan ortalamalarının ise orta düzeyin altında düşük olmakla birlikte diğer gruplardan oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aile, bireylerin ahlaki tutum ve değerlerinin şekillenip öğrenildiği önemli bir toplumsal kurumdur. Bu süreçte rol model olan anne ve babanın aile bütünlüğünü koruması büyük önem arz etmektedir. Aile bireyleri karşılıklı etkileşim oluşturarak birbirlerine değer, tutum ve davranışlar aktarmaktadır. Bu süreçte özellikle anne ve babanın çocuk yetiştirme tarzları aynı zamanda bireyin ahlaki gelişimini de etkileyerek şekillendirmektedir (Cesur ve Kuyel, 2009).

Evli sporcular, yaş, sporculuk kariyeri; iş stresi, evlilik sorumlulukları ve sosyal baskılar gibi faktörlerin etkisiyle ahlaki karar almadan uzaklaşarak hile ve yarışmaseverliği benimseyebildiklerini söyleyebiliriz. Ayrıca anne babasından ayrı yaşayan sporcular aile kontrolü ve aile desteğinden uzaklaştıklarından ahlaki karar almadan uzaklaşarak hileyi ve yarışmaseverliği benimseyebilirler.

Ailesiyle birlikte yaşayan ya da anne babası çeşitli (boşanma, ölüm vs.) nedenlerle ayrılmış olsada annesiyle veya babasıyla birlikte yaşayan sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının yüksek çıkmasında aile bireylerinin birbirlerini desteklemeleri, anne veya babanın kontrol ve desteğinin sürüyor olmasının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Spor kategorisine göre ahlaki karar alma tutum düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgular, sporcuların ahlaki karar alma tutum puanlarına ilişkin temel etki değerinin takım ve bireysel spor gruplarında anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Ölçek puan ortalamasının 3.93'ün üzerinde olması, sporcuların ahlaki karar alma tutum düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Alan yazında hem takım sporları lehine hem de bireysel sporlar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Akbuğa, (2018) “Ortaöğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması” başlıklı çalışmada bireysel sporcularla takım sporcuları arasında anlamlı farklılık olduğunu tespit etmiştir. Bireysel sporcuların takım sporcularına oranla daha yüksek düzeyde hileyi ve yarışmaseverliği benimsedikleri ayrıca, daha düşük düzeyde adilce kazanmayı benimsedikleri tespit edilmiştir. Bu durum bireysel sporcuların fiziksel müdahale düzeylerinin yüksek olmasına, yaptıkları spor türü ve rekabet düzeyine yordandırılmıştır. Ayrıca, Begg ve ark. (1996) artan suçluluk ile bireysel sporlara yüksek katılım arasında anlamlı farklılık olduğunu bulmuştur. Lee ve ark. (2007) ise; takım sporcularının hileyi ve yarışmaseverliği bireysel sporculara göre daha fazla benimsediklerini bulmuştur. Ayrıca, birçok araştırma yakın temaslı takım sporlarında fair playe aykırı davranışların bireysel sporlardan fazla olduğu belirtilmiştir (Bredemeier BJ, Shields DL., 1986; Miller RF, Jarman BO. 1988; Sezen G, Yıldırım İ. 2007). Güler, (2006) ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören öğrencilerin spor kategorilerine göre ahlaki karar alma tutumlarında anlamlı farklılığın bulunmadığını tespit etmiştir. Bu bizim araştırmamızdaki bulguları desteklemektedir. Alan yazın incelendiğinde farklı

sonuçların elde edildiği görülmektedir. Bunun temel nedeninin örneklemelerin farklılığı, sporcuların spor öz geçmişleri, sporda başarı güdülerinin farklılığı gibi faktörler olduğunu söyleyebiliriz.

Sporculuk statüsüne göre ahlaki karar alma tutum düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgulara göre, sporcuların ahlaki karar alma tutum puanlarına ilişkin temel etki değerinin amatör ve profesyonel sporcu gruplarında anlamlı olarak farklılaşmazken ölçeğin “Yarışmaseverlik” alt boyutunda amatör sporcular lehine anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Amatör sporcuların hileyi benimseme puanları daha düşük adilce kazanmayı koruma puan ortalaması ise daha yüksek bulunmuştur. Amatör ve profesyonel sporcular kazanmanın amaç edinildiği bir iş organizasyonu içerisinde yarışmalara katılmaktadırlar. Bu süreçte spor sağlık ve eğlence aracı olarak değil bir iş organizasyonu olarak yapılmaktadır. Kendini başarmaya odaklamış sporcu, bu süreçte karşılaştığı sorunları çözerken çevresel ve içsel etkenlerin baskısı altında, doğru olmadığını bildiği eylemleri, çeşitli haklılaştırma mekanizmalarına sığınarak gerçekleştirebilmektedir. Amatör sporcuların müsabaka süreçlerine katılım amaçları ve sonucunda elde edecekleri ödül, profesyonel sporcuların katılım amaçları ve elde edecekleri ödül bakımından farklılık gösterdiğinden sporcuların oyun sürecinde karşılaştıkları durumlara yönelik ahlaki karar alma tutumları da farklılaşabilmektedir.

Yarışma severliği ölçen maddeler incelendiğinde; profesyonel sporcuların oyunu bilinçli olarak ceza almadan geciktirici veya ceza almadan rakibe dezavantaj oluşturan davranışları taktik kabul ederek girebildiği bilinmektedir. Sporda ticari ve siyasi beklentilerin artması, ahlaki beklentilerin ikinci sıraya alınmasına neden olmuştur. Aynı zamanda profesyonelliğin güçlenmesi amatör ruhu bir inzivaya çekmiş, yarışmaları dostluk, kardeşlik ve beraberlikten daha çok maddi kazanımlar elde etmeyi amaçlayan ticari bir sektör haline getirmiştir (Yıldiran, 2005). Ticari ve siyasi beklentilerle kuşatılmış profesyonel sporcu yaptığı işin ahlaki boyutunu öteleyerek kazanmak ve kazandırmak için tüm gücüyle mücadele etmesi profesyonel sporcuların yarışmaseverliği benimsemesinin yordayıcısı olabilir.

Lisans yaşına göre ahlaki karar alma tutum düzeylerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgular, sporcuların ahlaki karar alma tutum puanlarına ilişkin temel etki değerinin lisans yaşına göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde anlamlı farklılıkların hileyi benimseme

alt boyutunda 1-5 yıl ile 11 ve üstü grup arasında 1-5 yıl lehine, yarımaseverliği benimseme alt boyutunda 1-5 yıl ile 6-10 yıl ve 11 ve üstü grup arasında 1-5 yıl lehine olduğu belirlenmiştir. Adilce kazanmayı koruma alt boyutunda ise 1 ve üstü grup 4.52 ortalamaya sahiptir. Lisans yaşı 1-5 yıl olan sporcuların daha düşük düzeyde hileyi ve yarımaseverliği benimsediklerini söyleyebiliriz. Akbuğa, (2018) çalışmasında 1-5 yıl arasında spor yapanlarda 1 yıl lehine 4-5 yıl spor yapanlarda 4 yıl lehine anlamlı farklılık olduğunu tespit etmiştir. Bu bulguya göre spor yılı azaldıkça ahlaki karar alma tutumu artmaktadır. Bu bulgu bizim araştırma bulgumuzu desteklemektedir. Büyükelhan, Özdilek, Kaya, Öztürk (2019), “Öğrenci sporcuların bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi” başlıklı çalışmada “Yarımaseverliği benimsemek” alt boyutunda 7 yıl ve üzeri grup lehine anlamlı farklılık tespit etmiştir. Bu durumu, sporda tecrübe arttıkça hile ve yarımaseverlik gibi davranışlarının öneminin artmasına; lisans yaşı azaldıkça da adilce kazanma, oyun kurallarına uyma gibi fair play duygularının ön plana çıkmasına yordamaktadır.

4.4 Ahlaki Çözülme Eğilimlerine İlişkin Bulgular ve Tartışması

Araştırmanın beşinci sorusu: “Sporcuların *Cinsiyet, eğitim durumu, aile durumu, Spor kategorisi, Sporculuk statüsü* ve lisans yaşı değişkenlerine göre ahlaki çözülme eğilimlerinde anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirlenmiştir. ***Sporcuların cinsiyet değişkenine göre ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin bulgularının değerlendirilmesi:***

Elde edilen bulgulara göre erkek ve kadın sporcuların AÇEÖ puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmaktadır. AÇEÖ puan ortalamalarına göre erkek “ $\bar{x}=2.12$ ”, ve kadın “ $\bar{x}=1.92$ ” anlamlı olarak kadınlar lehine farklılaştığı saptanmıştır. Kadın sporcuların erkek sporculardan daha düşük düzeyde ahlaki çözülme eğiliminde olduğu bulunmuştur. Boardley ve Kavussanu (2007), MDSS ölçeğini geliştirdikleri çalışmalarında, erkeklerin kadınlardan daha fazla ahlaktan uzaklaştığını belirtmektedir. Akoğlu ve diğ. (2019) araştırmalarında cinsiyet değişkenine göre kadınların ahlaktan uzaklaşma ölçek puan ortalamasının erkeklerden düşük olduğunu fakat anlamlı olarak farklılaşmadığını tespit etmiştir. Özdiç, (2019) araştırmasında erkeklerin kızlara oranla daha fazla kardeş ve akran zorbalığı davranışında bulunduklarını belirtmiştir. Erkek çocukların kızlardan daha çok zorba olduklarını belirten başka çalışmalarda (Mouttapa, Valente, Rohrbach &

Unger, 2004; Pepler, Jiang, Craig, & Connolly, 2008; Rodkin & Berger, 2008; Veenstra, Lindenberg, Zijlstra, De Winter, Verhulst, & Ormel 2007) yer almaktadır.

Ayrıca Işım, Güvendi, Toros (2018) “Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdüsel iklim ve karar verme” başlıklı araştırmasında performans iklimine sahip erkek futbolcuların sahalarda daha fazla ahlaktan uzaklaştığını belirtmiştir. Bu durumun oluşmasında sporculara oluşturulan başarı ortamının (Duda ve Whitehead, 1998; Xiang ve Caunningham, 2005); etkisinin olduğu söylenebilir. Antrenörler veya kulüp yöneticileri sporcularını kazanmaya şartladıkça sporcular kendilerinden beklenen bu hedefi gerçekleştirmek için ahlaki çözülme eğilimi gösterebilirler. Erkek sporcular üzerinden yürütülen rekabet ortamının erkek sporcuların ahlaki çözülme eğilimini daha da arttırdığını söyleyebiliriz.

Sporcuların eğitim değişkenine göre ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin bulgularının değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgulara göre lise ve üniversite düzeyinde sporcuların AÇEÖ puanlarına ilişkin temel etki değeri anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Lise ve üniversite eğitim düzeylerindeki sporcuların ahlaki çözülme eğilim puan ortalamaları sırasıyla “2,05 ile 2.00” olduğu saptanmıştır. Akoğlu ve diğ., (2019) araştırmalarında eğitim durumuna göre lisansüstü grubunda yer alanların ahlaktan uzaklaşma ölçek puan ortalamasının lisans ve lise grubunda yer alan sporculardan daha düşük olduğunu fakat anlamlı olarak farklılaşmadığını tespit etmiştir. Bu durumu eğitim süreci ile edinilen ahlaki olgunluk ve ahlaki bilinç düzeyinin eğitim kademesine paralel artmasına yordamıştır. Bu çalışmada ise hem lise hem üniversite düzeyinde sporcular düşük düzeyde ahlaki çözülme durumu sergilemektedir.

Sporcuların aile durumu değişkenine göre ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Elde edilen bulgular, aile durumuna göre sporcuların AÇEÖ puanlarına ilişkin temel etki değerinin anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Aile durumuna göre sporcuların ahlaki çözülme eğilim puanları en düşük “anne baba ayrı” grubunda “1.86”, en yüksek “ailesinden ayrı” grubunda “2.00” düzeyinde olduğu saptanmıştır. Bu bulgunun, daha önce, prososyal ve antisosyal davranışlar, yabancılaşma ve ahlaki karar alma tutumlarında elde ettiğimiz bulguyu desteklediğini söyleyebiliriz. Aile durumu gruplandırmalarına baktığımızda dezavantajlı olduğunu düşündüğümüz grubun diğer gruplara nazaran daha az

antisosyal davranış, daha az yabancılaşma ve daha az ahlaki çözülme eğilimi içerisinde olduğunu görmekteyiz. Bu durumu; dez avantajlı grubun diğer gruplara göre hayatı daha dikkatli, sorumlu, uyumlu, güçlü, başarılı vs. yaşama arzusuyla açıklayabiliriz. Bu noktada spor dezavantajlı grubun yaşama daha sıkı sarılmasında, stres ve sorunlardan uzaklaşmasında önemli bir araç olarak benimsenmektedir. Sporla sosyal ortamlar oluşturma fırsatı bulan, anne babası ayrılmış sporcu, bu sosyal ortamda edindiği arkadaşlarla duygusal eksikliklerini tamamlayarak yaşam enerjisini dengeleyecektir.

“Bireysel veya Takım” sporcusu olma durumlarına göre ahlaki çözülme eğilimlerinin değerlendirilmesi:

Araştırmamızda sporcuların takım sporcusu veya bireysel sporcu olma durumlarına göre ahlaki çözülme eğilim durumlarında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. İki grubunda puan ortalamaları “2.02” olarak hesaplanmıştır. Buna bulguya göre takım ve bireysel spor yapanlar düşük düzeyde ahlaki çözülme içerisinde yer almaktadırlar.

Sporcuların “amatör veya profesyonel” sporcu olma durumlarına göre ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Araştırmamızda sporcuların amatör veya profesyonel sporcu olma durumlarına göre ahlaki çözülme eğilim durumlarında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. İki grubunda puan ortalamaları “2.01” ile “2.04” olarak hesaplanmıştır. Buna göre düşük düzeyde ahlaki çözülme içerisinde yer almaktalar.

Sporcuların “lisans yaşı” durumlarına göre ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin bulguların değerlendirilmesi:

Araştırmamızda sporculara kaç yıldır lisanslı olarak spor yaptıkları sorularak aktif spor yapma sürelerinin ahlaki çözülme eğilimleri üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturup oluşturmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuçta, lisanslı sporculuk geçmişlerine göre ahlaki çözülme eğilim durumlarında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. 1-5 yıl, 6-10 yıl ve 11 yıl ve daha fazla lisanslı olarak spor yapanların puan ortalamaları sırasıyla “2.00”, “2.07” ve 1.99” olarak birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

4.5 Ölçekler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Korelasyon katsayıları işaretten bağımsız olarak: 0,10-0,29 küçük, 0,30-49 orta, 0,50-1,00 ise büyük (large) etki olarak yorumlanmıştır (Cohen, 1992; Field, 2009; Green ve Salkind 2014). İlişkinin gücünü gösteren r katsayısı aynı zamanda etki büyüklüğü değeridir.

Yabancılaşma ile prososyal davranışlar arasında ($r=-0.136$, $p<0.01$), negatif yönde küçük (düşük) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, sporcuların yabancılaşma puanlarında meydana gelecek artışın, sporcuların prososyal(olumlu) davranış puanlarında azalmaya veya yabancılaşma puanlarında ortaya çıkacak azalmanın sporcuların prososyal davranış puanlarında artışa neden olacağını göstermektedir. Yabancılaşma ile çeşitli olumlu değişkenlerin karşılaştırıldığı çalışmalarda iş tatmini (Artar, Adıgüzel ve Erdil, 2017; Orpen, 1978) yabancılaşma ile performans (Banai ve Reisel, 2003; Kartal, 2017), bağlılık (Tummers ve Dulk, 2013), motivasyon (Atnafu, 2002; Özdemir ve Rahimi, 2013;) gibi olumlu işgören tutum ve davranışları arasında negatif bir ilişkinin varlığına işaret edilmiştir. Yabancılaşma olumsuz, istenmeyen bir durum olduğundan olumlu-sosyal davranışları ifade eden prososyal davranışlarla negatif bir ilişkisinin olması beklenen ve olası bir durumdur. **Yabancılaşma ile antisosyal davranışlar arasında** ise ($r=0.341$, $p<0.01$) pozitif yönde orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç, sporcuların yabancılaşma durumlarında artış oldukça antisosyal davranışlarında da artış olacağını göstermektedir. Boz (2019), “Öğretim Elemanlarının İstenmeyen Davranışları ile Öğrenci Yabancılaşması Arasındaki İlişki” başlıklı çalışmasında öğretim elemanlarının istenmeyen davranışları ile üniversite öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Altay, (2019) “Lise Öğrencilerin Yabancılaşma Düzeyleri ile Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki” başlıklı araştırmasında ergenlerin yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasında orta dercede pozitif anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Alan yazın incelendiğinde yabancılaşma çeşitli faktörlerle ele alınarak aralarında negatif ve pozitif ilişki durumları tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda yabancılaşma ile örgütsel ve bireysel davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda iş tatmini (Artar, Adıgüzel ve Erdil, 2017; Orpen, 1978) yabancılaşma ile performans (Banai ve Reisel, 2003; Kartal, 2017), bağlılık (Tummers ve Dulk, 2013), motivasyon (Atnafu, 2002; Özdemir ve Rahimi, 2013;) gibi olumlu işgören tutum ve davranışları arasında negatif bir ilişkinin varlığına işaret ederken, yabancılaşma ile işgören stresi (Erkılıç, 2012), örgütsel sinizm (Yıldız ve Şaylıkay, 2014; Yıldız, Akgün, Yıldız, 2013), örgütsel tükenmişlik (Özler ve Dirican, 2014) gibi olumsuz işgören tutum ve davranışları arasında ise pozitif yönlü bir ilişki saptandığı belirtilmiştir. Bireyin çeşitli faktörlere

bağlı yaşadığı yabancılaşıma hali onun düşünüş ve eylemlerinde de belirleyici olmaktadır. Yabancılaşıarak kendinden, toplumdan, kurallardan uzaklaşan birey olumsuz davranışlara yönelebilmektedir.

Yabancılaşıma ile ahlaki karar alma tutumları arasında ($r=-0.233$, $p<0.01$) negatif yönde küçük (düşük) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu sporcuların yabancılaşıma puanlarında meydana gelecek artışın, ahlaki karar alma tutum puanlarında azalmaya veya yabancılaşıma puanlarındaki azalmanın ahlaki karar alma tutum puanlarında artışa neden olacağını göstermektedir. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların yabancılaşıma durumlarının düşük düzeyde, ahlaki karar alma tutumlarının ise yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ilişki testi sonucu elde ettiğimiz bulguyu desteklemektedir.

Sporda yabancılaşıma ile ahlaki çözölme ilişkisine baktığımızda aralarında ($r=0.302$, $p<0.01$) pozitif yönde orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, sporcuların yabancılaşıma durumları arttıkça ahlaki çözölme eğilimlerinin arttığını veya yabancılaşıma durumları azaldıkça ahlaki çözölme eğilimlerinin azaldığını söyleyebiliriz. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların yabancılaşıma durumları ve ahlaki çözölme eğilimlerinin aynı yönde ve düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ilişki testi sonucu elde ettiğimiz bulguyla örtüşmektedir.

Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar arasında ($r= -0.117$, $p<0.01$) negatif yönde küçük (düşük) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre sporcular olumlu davranışlar sergileme eğiliminde olduklarında olumsuz davranışlardan da kaçınmaktadır. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların prososyal davranış puanlarının yüksek antisosyal davranış puan ortalamalarının ise düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular ilişki testi sonucu elde ettiğimiz bulguyu desteklemektedir. Bandura, (1989) insanların kendilerini memnun edecek şeyleri yaparken, kendileri için sıkıntı oluşturacak şeylerden de kaçındıklarını belirtmektedir. Prososyal davranışlar insanlar tarafından onaylanacak davranışları ifade ederken antisosyal davranışların insanlar tarafından onaylanmayacak davranışları ifade ettiğinden

aralarında negative bir ilişkinin olması beklenen bir durumdur. Alan yazında yapılan pek çok çalışmanın bulguları aralarındaki negative yönlü ilişkiyi doğrulamaktadır. Buradan hareketle sporcuların prososyal davranış becerileri desteklendiğinde antisosyal davranışlarında azalmalar olacağını öngörebiliriz.

Prososyal davranışlarla ahlaki karar alma tutumları arasında ($r=0.310$, $p<0.01$) pozitif yönde orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sporcuların ahlaki karar alma tutumları arttığında prososyal davranışları da aynı yönde artış göstermektedir. AKATÖ ve PSDÖ puan ortalamaları sırasıyla $x=3.93$, $x=4.12$ olarak bulunmuştur. Birlikte artış veya birlikte azalış gösterdikleri bulgusu, ölçek ortalamalarıyla doğrulandığı görülmektedir. Prososyal davranış, gönüllü olarak başkalarına fayda sağlayıcı davranışlar olarak olumlu bir durumu ifade etmektedir. Prososyal davranışlara “sakatlanan rakibi veya takım arkadaşı için oyunun durmasını istemek veya böyle bir durumda topu taca atmak” örnek olarak verebiliriz. Ahlaki karar alma tutumları ise oyunda hileyi, yarışmaseverliği benimsemeden adil oyun anlayışını korumaktır. Prososyal davranış puanları yüksek bireylerin ahlaki karar alma tutumlarında yüksek olması beklenen bir durumdur. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların prososyal davranış puanları ve ahlaki karar alma tutum puan ortalamalarının aynı yönde ve yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular prososyal davranışlarla ahlaki karar alma tutumları arasındaki pozitif ilişkiyi doğrulamaktadır. Sporcuların ahlaki karar alma tutumları desteklendikçe prososyal davranış düzeylerinin artacağını söyleyebiliriz.

Prososyal davranışlarla ahlaki çözülme eğilimleri arasında ($r=-0.204$, $p<0.01$) negatif yönde küçük (düşük) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sporcuların prososyal davranış puanları arttıkça ahlaki çözülme eğilim puanları azalmaktadır. Araştırmamızda elde ettiğimiz PSDÖ puan ortalamasının 3.93’ün üzerinde olması ve AÇEÖ puan ortalamasının 2.02’ nin altında olması negatif yönlü ilişki testinin sonucunu doğrulamaktadır. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların prososyal davranış puanlarının yüksek ahlaki çözülme eğilimleri puan ortalamalarının düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular prososyal davranışlarla ahlaki çözülme eğilimleri arasındaki negatif yönlü ilişkiyi doğrulamaktadır. Ayrıca

Akoğlu, Ayyıldız ve Sunay, (2019) “Uluslararası spor organizasyonlarına katılan sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşma ve sportmenlik davranışlarının incelenmesi” başlıklı araştırmasında sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları ile sportmen davranışları arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu araştırma bulgumuzu desteklemektedir.

Antisosyal davranışlarla ahlaki karar alma tutumları arasında ($r = -0.553$, $p < 0.01$) negatif yönde büyük (güçlü) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sporcuların ahlaki karar alma tutumları arttıkça antisosyal davranışları azalmaktadır. Araştırmamızda elde ettiğimiz ASDÖ puan ortalaması 1.86’nın altında olması ve AKATÖ puan ortalaması 3.93’ün üstünde olması negatif yönlü ilişkiyi desteklemektedir. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların antisosyal davranış puanlarının düşük, ahlaki karar alma tutum puan ortalamalarının ise yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular antisosyal davranışlarla ahlaki karar alma tutumları arasındaki negatif yönlü ilişkiyi doğrulamaktadır. Sporcuların ahlaki karar alma tutumları desteklendikçe antisosyal davranış düzeylerinin azalacağını söyleyebiliriz.

Antisosyal davranışlar ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında ($r = 0.351$, $p < 0.01$) pozitif yönde orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sporcuların ahlaki çözülme eğilimleri arttıkça antisosyal davranışları da artış göstermektedir. Araştırmamızda elde ettiğimiz ASDÖ puan ortalaması 1.86’nın altında olması ve AÇEÖ puan ortalamasının 2.02’nin altında olması pozitif yönlü ilişki sonucunu desteklemektedir. Araştırmamızda cinsiyet, eğitim, aile durumu, spor kategorisi, sporculuk statüsü ve lisans yaşı değişkenlerine göre ortalamalar incelendiğinde sporcuların antisosyal davranış puanları ve ahlaki çözülme eğilim puan ortalamalarının aynı yönde ve düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular antisosyal davranışlarla ahlaki çözülme eğilimleri arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi doğrulamaktadır.

4.6 Gelir ile Ölçekler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Bireylerin davranışlarının pek çok belirleyicisi vardır. Bu belirleyicilerden biri de gelir durumudur. Gelir durumu düşük, orta ve iyi olarak sınıfladığımız bu araştırmada öncelikle sporcuların yabancılaşma durumlarıyla gelir durumları arasında bir ilişki olup olmadığı sınanmıştır. Elde edilen bulguya göre ($r = -0.103$, $p < 0.01$), negatif yönde küçük (düşük) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Bu bulgu gelir düzeyi arttıkça yabancılaşma düzeyinin azalacağı veya gelir durumu azaldıkça yabancılaşma düzeyinin artacağını göstermektedir. Alan yazında gelir durumuna göre öğrencilerin yabancılaşma düzeyinin farklılaşmadığı (Ataş, 2012; Coşkun ve Altay, 2009; Çelik, 2005) bulunurken; bazı araştırmalarda sosyo ekonomik düzeyleri düşük öğrencilerin daha yüksek yabancılaşma yaşadığı (Uzun, 2006) veya üst sosyo ekonomik düzeydeki öğrencilerin daha yüksek yabancılaşma yaşadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Bayhan, 1995). Bir başka araştırmada ise yabancılaşma ile sosyo ekonomik durum arasında alt sosyoekonomik düzeyde yer alan kişilerle orta ve üst sosyoekonomik düzeyde bulunanlar arasında alt sosyoekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin düşük düzeyde yabancılaşma yaşadıkları belirtilmiştir (Sanberk, 2003; Çelik, 2005).

Yabancılaşma konusunda öne çıkan isimlerden Dean, (1961, s.757) durumsallığa atıfta bulunarak; statüsü yüksek düzeyde olan bireylerin yabancılaşma düzeylerinin düşük statülü bireylere göre görece düşük olacağını belirtmiştir. Yine Pruden, Shuptrine ve Logman (1972, s.58)' de gelir düzeyi yüksek olanlarda yabancılaşma durumunun düşük gelirli bireylere göre daha az yaşanacağını ifade etmiştir. Benzer şekilde sosyoekonomik durum geriledikçe yabancılaşma durumunun arttığını belirten birçok çalışma bulunmaktadır (Yanık, 2015; Murdock, 1999; Kılınç, 2005). Deryahanoğlu, (2019) araştırmasında TOHM sporcuları ile TOHM eğitim almayan sporcuları karşılaştırarak TOHM sporcularının belli bir gelire sahip oldukları için yabancılaşma durumlarının daha düşük olduğunu tespit etmiştir.

Usta (2012), “Gençler Arasında Şiddete Dönük Davranışların Sosyolojik olarak İncelenmesi” başlıklı çalışmada yoksulluğun beraberinde yoksunluğu doğuracağı bu durumda yabancılaşmayla beraber ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Yoksullaşan kişinin eğitim imkanlarını, barınma, beslenme ve sağlık gibi temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayamıyor olması yapısal bir soruna işaret ederek toplumu yabancılaştırdığını belirtmiştir.

Yabancılaşma durumunun düşük gelirli bireylerde daha yüksek düzeyde yaşanmasını; zor yaşam koşulları altında sosyo ekonomik durumu iyi olanlara göre daha fazla baskı ve stres altında yaşamalarına, yaşam koşullarını kontrol edememelerine, bağımsız ve özgür kararlar alamamalarına, kurallar karşısında aciz kalmalarına yordayabiliriz. Bu ve benzeri durumlar gelir düzeyi düşük guruplarda yaşam tatminsizliği, tükenmişlik ve yabancılaşmayı arttırmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Gelir durumuyla prososyal davranışlar arasında ($r = -0.007$, $p > 0.05$), anlamlı bir ilişki bulunmazken **antisosyal davranışlar arasında** ($r = -0.079$, $p < 0.05$), küçük ve negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Olumlu sosyal davranışlar veya olumsuz sosyal davranışlar ile gelir durumunu konu alan pek çok araştırma bulunmaktadır. Akoğlu, Ayyıldız ve Sunay, (2019) araştırmalarında gelir durumlarıyla sportmenlik yönelimini incelemiş ve aralarında anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiştir. Gökyer ve Doğan, (2016) “İstenmeyen öğrenci davranışları ve nedenlerine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri” başlıklı çalışmada gelir düzeyinin düşük olmasını sınıfta olumlu bir öğrenme ikliminin sürdürülmesini kısıtlayan, istenmeyen davranışların ortaya çıkmasının nedenleri arasında göstermiştir.

Özkan ve Sıdal, (2008) “Kent Dönüşümü ve Yoksulluk” adlı çalışmada yoksulluk ve suç arasındaki ilişkiyle ilgili olarak: yoksullardaki dışlanmışlığın toplumsal normlara karşı kayıtsızlığı, gelir dağılımındaki dengesizliğin kentlerde ‘getto’laşmayı ve sınıf atlama mücadelesinin illegal yolları meşrulaştırmayı ortaya çıkaracağını ifade etmektedir. Bu durumun kentlerde suç oranlarının artışına ve güvenlik sorunlarına yol açacağını belirtmiştir.

Alan yazından hareketle gelir durumu düşük olan bireylerde antisosyal davranışların yüksek olmasını; ekonomik yoksunlukların, bireylerin inanç ve değerlerinde sapmalar yaşatmasına ve toplumsal normlara kayıtsızlaştırmasına ve bu bunun sonucunda olumsuz sosyal davranışları haklılaştırarak tercih etmesine yorabiliriz.

Gelir durumuyla ahlaki karar alma tutumları arasında ($r = 0.058$, $p > 0.01$), anlamlı bir ilişki bulunmazken **ahlaki çözümme eğilimleri arasında** ($r = -0.064$, $p < 0.05$), küçük ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gelir durumu arttıkça ahlaki çözümme eğilimi azalmaktadır. Hatunoğlu, Halmatov ve Hatunoğlu (2012) araştırmalarında yüksek sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahip bireylerin ahlaki yönlerinin, düşük sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahip bireylerden daha güçlü olduğunu tespit etmiştir. Bu durumu, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerin yüksek olmasının yaşamın her alanında uyarıcı zenginliğine katkı sağladığıyla açıklamışlardır. Bu ve benzeri bulgulardan hareketle gelir düzeyi düşük bireylerin olumsuz davranış eğilimlerini; yoksulluk ve yoksunluklarla mücadele ederken

ikilemde kalma durumlarında kendi öz bilinç ve değerlerini pasifleştirip birtakım olumsuzlukları haklılaştırmalarına yorabiliriz.

4.7 Yaş ile Ölçekler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi

Yaş ile gelişim ve gelişim dönemlerine özgü davranış kalıpları hakkında birçok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlardan özellikle Erik Erikson'un Psikososyal gelişim kuramı gelişimi sekiz evreye ayırarak açıklamaktadır. Araştırmadaki sporcuların yaş dağılımları, psikososyal gelişim evrelerine göre, 12-19 yaş (kimlik kazanımı karşısında kimlik karmaşası), 20-30 yaş (yakınlık karşısında yalnızlık), 30-60 yaş (üretkenlik karşısında durağanlık) olarak gruplandırılarak elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Yaş ile sporda yabancılaşma arasında “($r= 0.112$, $p<0.01$)” küçük ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki öngörülen bir ilişkidir. Sporcuların yaşı arttıkça yabancılaşma düzeyleride artmaktadır. Alan yazında bazı çalışmalarda yaşa göre yabancılaşma düzeyinin farklılaşmadığı (Emir, 2012) bulunurken bazı çalışmalarda farklılaştığı (Ataş, 2012; Erjem, 2005) tespit edilmiştir. Üzüm ve diğ. (2009)' nin profesyonel futbolcuların örgütsel bağlılıklarını incelediği araştırmada yaşı büyük olan sporcuların yaşı küçük olan sporculardan daha fazla yabancılaşma yaşadığı tespit edilmiştir. Deryahanoğlu, (2019) çalışmasında 18 yaşındaki sporcuların sporda yabancılaşma algısının 21 yaş ve üzeri sporculardan anlamlı olarak daha düşük bulunduğunu belirtmiştir. Bu bulgu elde ettiğimiz bulguları destekler niteliktedir. Solmuş, T., (2004). araştırmasında tükenmişliği; uzun süre duygusal yoğunluklu işlerde çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan, fiziksel yıpranma, çaresizlik, ümitsizlik, hayal kırıklığı, iş işyerinde çalışanlara ve yaşama karşı olumsuz tutumların gelişmesi gibi belirtilerin eşlik ettiği bir durum olarak tanımlamıştır. Tükenmişlik beraberinde psikomatik yakınmaları artırdığı gibi aile içi huzursuzluğu, şiddeti ve olumsuz dışa vurumu da arttırdığı; işten kaçmaya, işe geç gelmeye, verimliliğin düşmesine; iş doyumunun, işe bağlılığın ve örgütsel bağlılığın azalmasına, iş arkadaşlarıyla yaşanan çatışmalara, kaygıya, depresyona ve bireyin kendine duyduğu saygının düşmesine yol açmakta olduğunu ifade etmiştir. Buradan hareketle tempolu ve yoğun bir çalışma ortamında sporcunun uzun yıllar performans sergileme çabası; beraberinde stres ve tükenmişlik oluşturarak yabancılaşma durumunu arttırdığını söyleyebiliriz.

Yaş ile prososyal davranışlar arasında ($r= 0.107$, $p<0.01$), pozitif yönlü küçük ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaş arttıkça prososyal

davranışlarda artış veya yaş azaldıkça prososyal davranışlarda azalma oluşmaktadır. Alemdağ (2018) futbolcular üzerine yaptığı araştırmada yaş arttıkça prososyal davranışların arttığını ve antisosyal davranışların azaldığını tespit etmiştir. Bu bulgu yaş ile prososyal arasındaki pozitif ilişkiyi desteklemektedir.

Yaş ile prososyal davranışlar arasındaki pozitif yönlü ilişkinin nedeni olarak yaşla artan tecrübe, olgunluk vb. durumlar sayılabilir. Ayrıca bu ilişkiyi sporcuların devamlı göz önünde olmalarının etkisiyle seyircinin ve spor severlerin üzerinde olumlu izlenim oluşturma arzusunun ve oyun kurallarına uyarak cezadan kaçınma ödüle yaklaşma isteğine yordayabiliriz.

Yaş ile antisosyal davranışlar arasında ($r = 0.188$, $p < 0.01$), pozitif yönlü küçük ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaş arttıkça antisosyal davranışlar artmakta veya yaş azaldıkça antisosyal davranışlar da azalmaktadır.

Usta, (2012) “Gençler Arasında Şiddete Dönük Davranışların Sosyolojik Olarak İncelenmesi” başlıklı araştırmasında yaş ile şiddet eğilimi ve şiddet davranışı gösterme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit etmiştir. Şiddet eğilimi ve şiddet davranışının özellikle 17 ve üzeri yaş grubunda sıklıkla gözlenmesini, bireyin aileden ayrılma sürecini ifade etmesi bakımından anlamlı olduğunu belirtmiştir. 17 ve üzeri yaş grubunda olumsuz davranış eğilimlerini; bu yaş evresinden itibaren gençlerin ailelerinden kopuş yaşamlarına, kendi kimliğini arama sürecine girmesine, ailenin genç üzerindeki otoritesinin zayıflamasına ve gencin kendi kişiliğini kanıtlama isteğine yordamıştır. Kavussanu, Seal ve Phillips (2006) futbolcular üzerine yaptığı araştırmada yaş arttıkça antisosyal davranışların da arttığını tespit etmiştir. Ayrıca Gano-Overway ve diğ., (2009) çevrelerine karşı duyarlı olan genç sporcuların antisosyal davranışlarda bulunma ihtimalinin daha düşük olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular araştırmamızda tespit ettiğimiz yaş ile antisosyal davranış arasındaki pozitif ilişkiyi desteklemektedir. Yine yaş ile ahlaki karar alma tutumları arasındaki negatif yönlü ilişki de yaş ile antisosyal davranışlar arasındaki pozitif yönlü ilişkinin bulgularını desteklemektedir.

Yaş ile ahlaki karar alma tutumları arasında ($r = -0.132$, $p < 0.01$), küçük ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yaş arttıkça ahlaki karar alma tutumları azalmaktadır. Akbuğa, (2018) araştırmasında ahlaki karar alma tutumlarının yaş ilerledikçe hileyi ve yarışmaseverliği benimseme alt boyutlarında azaldığını yani yaş arttıkça daha fazla hileyi ve yarışmaseverliği benimsediklerini tespit etmiştir. Altın ve Özsarı, (2017) yaptığı çalışmada yaşı

büyük sporcuların yaşı küçük sporcularadan daha yüksek düzeyde hileyi benimsediklerini tespit etmiştir. Çağlayan, (2017) sporcuların yarışmaseverliğini yaşla doğru orantı gösterdiğini yaş arttıkça yarışmaseverlik düzeyinin de arttığını tespit etmiştir. Atalay, (2016) çalışmasında hileyi benimseme alt boyutunda anlamlı farklılık “17-19 yaş” grubundakiler ile “20-22, 23-25, 26-28 yaş” grubunda yer alan sporcular arasında 17-19 yaş lehine olduğunu tespit etmiştir. Atalay’ın sıra ortalama puanları incelendiğinde 17 -19 yaş aralığında yer alan sporcuların en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum bu yaş grubunun hileyi daha fazla benimsedikleri anlamında değil diğer gruplara nazaran daha düşük düzeyde benimsedikleri anlamına gelmektedir. Arslan, (2018) araştırmasında yaş ile ahlaki karar alma tutumları arasında anlamlı farklılık olmadığını bulmuştur. Ayrıca (Altın ve Özsarı, 2017; Atalay, 2016; Çağlayan, 2017) çalışmalarında yaş arttıkça ahlaki karar alma tutumlarının azaldığını tespit etmişlerdir. Balçıkanlı (2016) yarışma sporlarına uzun süre bağlı kalan sporcuların ahlaksal davranışlarda dejenerasyon oluştuğunu belirtmiştir. Bu bulgular araştırmamızın yaş arttıkça ahlaki karar alma tutumlarının azaldığı bulgusunu desteklemektedir. Bu durumu sporcuların adilce kazanmaktan ziyade, hileyi ve yarışma severliği benimseyerek ne olursa olsun kazanmak arzusuyla açıklayabiliriz. Ayrıca, zamanla sporcuların performanslarının düşmesi, artan yaşam sorumlulukları, uzun yıllar yüksek düzeyde antrenmanlara bağlı tükenmişliğin ortaya çıkması gibi psikolojik ve fizyolojik durumlarla da açıklayabiliriz.

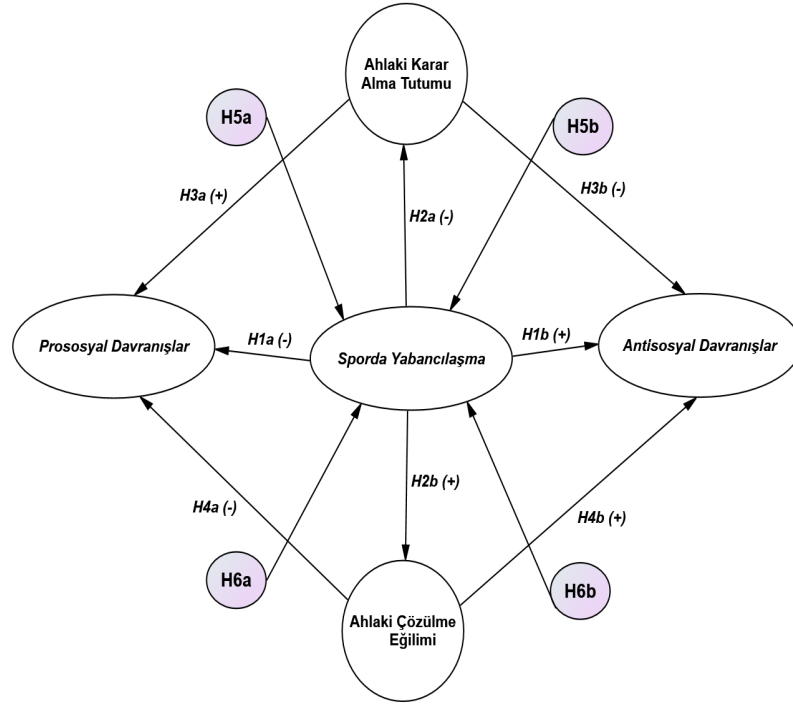
Yaş ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında ($r = -0.053$, $p > 0.01$), küçük ve negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Yaş ile ahlaktan uzaklaşma arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir (Boardley ve Kavussanu 2007). Bu bulgu araştırmamızdaki bulgu ile örtüşmektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde sporcuların düşük düzeyde ahlaki çözülme eğilimi gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu, sporcuların yaşla birlikte olgunlaşmalarıyla ve sporculuk sürecinde edindikleri tecrübe ile sportif sürecin belirleyiciliğinde davranışlarının öncüllerini düzenlemeleriyle açıklanabilir. Daha açık bir ifadeyle sportif bir iş organizasyonunda kazanmanın hedeflendiği bir süreçle bağlı olarak, sporcular, ödüle koşarken davranışlarını kontrol altında tutmaktadırlar. Zamanla kazanılan tecrübe sporcuya bu hedef için neyi yapması veya neyi yapmaması gerektiği noktasında yol göstermekte olduğunu söyleyebiliriz.

4.8 Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Sporda yabancılaşmanın prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma ve ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolünün sorgulandığı bu çalışmada sporcu davranışları üzerinde etkili olan faktörleri açıklamak için iki yaklaşım temel alınmıştır. Bandura' nın (1991) Sosyal Bilişsel Ahlaki Düşünce ve Eylem Teorisi ile Homer ve Kahle'nin (1988) Değer-Tutum-Davranış Hiyerarşi Modeli. Bandura (1990) "Sosyal Bilişsel Ahlaki Düşünce ve Eylem Teorisi"nde bireylerin davranışlarını değerlendirci öz tepkilerle düzenleyen ahlaki standartlar geliştirdiğini belirtmektedir. Homer ve Kahle, (1988) "Değer, Tutum, Davranış Hiyerarşi Modeli" nde değerler, tutumları doğrudan belirlediğini, tutumların da davranışın doğrudan belirleyicisi olarak rol oynadığını belirtmiştir (Marso ve Hasan, 2017: 2). Bu teoriye göre, değerlerin davranışlar üzerindeki etkisinde tutumlar aracı rol oynamaktadır (Homer ve Kahle, 1988). Alan yazına göre yabancılaşma durumu; kişinin kendine, topluma, yaptığı işe, ürettiğine, kurallara vs. karşı kontrolünü kaybetmesi, doğadan ve doğaldan uzaklaşması, bir değersizleşme durumudur. Ahlaki karar alma ise sporda hileyi ve yarışmaseverliği benimsemeden, adilce kazanmayı koruyarak oynamak için takınılan tutumdur. Ahlaki çözülme eğilimi de olumsuz bir davranış durumuyla karşı karşıya kalan bireyin ikilemde kaldığı durumdan kendini rahatsız hissetmemek ve vicdani sıkıntıdan kurtulmak için davranışın olumsuz olduğunu bile bile davranışa çeşitli bilişsel mekanizmalarla gerekçelendirmeler yapmasıdır. Sporcu davranışları kapsamında davranışın iki yönünü ifade eden prososyal ve antisosyal davranış; olumlu-sosyal ve olumsuz- sosyal davranışları ifade etmektedir. Prososyal davranış; gönüllü olarak takım arkadaşına ve rakibe yardım etmek, oyun kuralları ve sportmenliğe uygun davranmaktır. Prososyal davranışın tersi olan antisosyal davranış ise oyun kurallarını ihlal edici, rakibe ve takım arkadaşına zarar verici davranışlar olarak çalışmada yer almıştır. Araştırma kapsamında sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde etkili olduğu öngörülen değişkenler alan yazın temel alınarak incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda: sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumları, ahlaki çözülme eğilimleri ve sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde; ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerinin de sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde etkisi olduğu ayrıca yabancılaşmanın sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki

çözölme eğilimlerinin aracı rolünün olduğu öngörölmüştür. Araştırma kapsamında öngörölen etkileşimleri gösteren araştırma modeli ve araştırma modelini oluşturan hipotezlere ilişkin elde edilen bulguların değeriendirilmesi aşağıda sunulmuştur.

Teorik modele göre yapılan alan araştırması sonucunda ortaya çıkan doğrulanmış araştırma modeli Şekil 4.1’ de gösterilmiştir.

Şekil 4.1 Doğrulanmış araştırma modeli.

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki negatif yönlü etkisi basit model ile test edilerek doğrulanmıştır (H1a). Sporda yabancılaşma prososyal davranışların %4’ ünü açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaşma yaşamaları, prososyal davranışları olumsuz olarak etkileyerek, olumlu-sosyal davranışlardan uzaklaşmalarında belirleyici rol olmaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve sporda yabancılaşma ile prososyal davranışlar arasında negatif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından sporda yabancılaşma puan ortalamalarının düşük, prososyal davranış puan ortalamalarının ise yüksek -ters yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sporda yabancılaşma ile prososyal davranışlara ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Alan yazında yabancılaşma ile olumlu örgütsel ve bireysel davranışlar incelendiğinde; yabancılaşma ile iş tatmini

(Artar, Adıgüzel ve Erdil, 2017; Orpen, 1978), yabancılaşma ile performans (Banai ve Reisel, 2003; Kartal, 2017), yabancılaşma ile bağlılık (Tummers ve Dulk, 2013), yabancılaşma ile motivasyon (Atnafu, 2002; Özdemir ve Rahimi, 2013;) aralarında negatif bir ilişki olduğu görölmektedir. Ayrıca Deryahanoğlu, (2018); TOHM sporcuları üzerinde yaptığı araştırmada spor faaliyetleriyle uğraşan bireylerin en belirgin özelliklerinden birinin dışadönüklük olduğunu ve dışadönük bireylerin insanlarla kolay iletişim kuran, başkalarıyla vakit geçirmekten zevk alan kişiler olduğunu belirtmiştir. Dışadönük bireylerin sosyal ve pozitif olmakla birlikte olumlu tutumlar sergilediği (Jensen-Campbell ve Graziano, 2001), uyumlu kişilerin sosyal ilişkileri sürdürmedeki tutumları (Park ve Antonioni, 2007), çatışma durumlarında yapıcı olduğu ve iş birliği yapabildiği (Pelled, Eisenhardt ve Xin, 1999) birçok araştırma da belirtilmiştir. Ayrıca, Doğan (2013); öznel iyi oluş ile duygusal denge arasında negatif; öznel iyi oluş ile sorumluluk, dışadönüklük yumuşak başlılık ve gelişime açıklık arasında ise pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Yabancılaşan birey kendini toplumdan ve çevresinden soyutlayarak yaşam enerjisini kaybetmektedir. Yaşam enerjisini ve öznel iyi oluşunu kaybeden birey zamanla olumlu sosyal davranışlardan uzaklaştığını söyleyebiliriz.

Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki pozitif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır(H1b). Sporda yabancılaşma antisosyal davranışların %18'ini açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaşma yaşamaları, antisosyal davranışlarını etkileyerek, olumsuz-sosyal dararışlara yöneltmelerinde belirleyici olmaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve sporda yabancılaşma ile antisosyal davranışlar arasında pozitif yönlü orta düzey ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından sporda yabancılaşma puan ortalamaları ile antisosyal davranış puan ortalamalarının düşük -aynı yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sporda yabancılaşma ile antisosyal davranışlara ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Alan yazında örgüte ve işe yabancılaşan kişilerin çalıştıkları örgüte zarar verici olumsuz davranışlar sergilediği (Lian vd., 2012: 41; İyigün ve Çetin, 2012: 15), antisosyal davranış ile okula yabancılaşma ve suç eğilimi arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu (Atmaca, 2019), anti sosyal davranış gösteren, okula karşı olumsuz tutumu olan ve okula karşı

yabancılaşma yaşayan öğrencilerin istenmeyen ve suç kabul edilen davranışları daha sık gösterdikleri (Burdek ve Lawska, 2016), belirtilmektedir. Atmaca (2019), araştırmasında olumsuz okul tutumu, anti sosyal davranış ve okula yabancılaşmanın öğrencilerin suça eğilimlerinin %44' ünü açıkladığını tespit etmiştir. Ayrıca aile, öğretmen ya da sosyal çevre desteğini yeterince alamayan, yalnızlaşmış, toplumsal değerlere karşı yabancılaşmış bireylerin, suça bulaşma olasılıklarının daha yüksek düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Amerika ve İngiltere futbol taraftarlığının karşılaştırdığı çalışmada toplum, sporcu ve taraftar arasındaki yabancılaşmanın şiddete neden olduğu belirtilmiştir (Young, 1991). Ayrıca, öğretim elemanlarının istenmeyen davranışları ile öğrenci yabancılaşması arasındaki ilişki (Boz 2019) ve lise öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ile şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişki (Altay, 2019) alan yazında istenmeyen davranışlar ile yabancılaşma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirten çalışmalar arasında yer almaktadır. Alan yazın incelendiğinde yabancılaşmanın olumsuz faktörlerle ele alınarak incelendiği görülmektedir. Yabancılaşma ile işgören stresi (Erkılıç, 2012), örgütsel sinizm (Yıldız ve Şaylıkay, 2014; Yıldız, Akgün, Yıldız, 2013), örgütsel tükenmişlik (Özler ve Dirican, 2014) gibi olumsuz işgören tutum ve davranışları ile yabancılaşmayı konu alan bu araştırmalarda değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki saptandığı belirtilmiştir. Yabancılaşarak kendinden, toplumdan, kurallardan uzaklaşan birey olumsuz davranışlara yönelebilmektedir.

Sporda yabancılaşmanın ahlaki karar alma tutumları üzerindeki negatif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır. (H2a). Sporda yabancılaşma ahlaki karar alma tutumlarının %5'ini açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaşma yaşamaları, ahlaki karar alma tutumlarını olumsuz olarak etkileyerek, ahlaki olmayan kararlara yöneltmelerinde belirleyici olmaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve sporda yabancılaşma ile ahlaki karar alma tutumları arasında negatif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından sporda yabancılaşma puan ortalamalarının düşük, ahlaki karar alma puan ortalamalarının yüksek düzeyde -ters yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sporda yabancılaşma ile ahlaki karar alma tutumlarına ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir.

Fırıncioğlu (2018), “Modern Çağın Hastalığı: Yabancılaşma ve Ahlaki Bütünlükİlişkisi” başlıklı araştırmasında modern çağda yabancılaşmanın giderek

artmasının insanın gerileyen manevi dünyasıyla doğrudan ilgili olduğunu, modern çağın insanının yiten değerlerinin, çürümüş bir yapı oluşturarak modern çağın insanı üzerinde yıkıcı etkisini sürdüreceğini belirtmiştir.

Durak ve İlğat (2016), modern dünyada, postmodern insanın kendini var edebileceği değerlerin anlamını yitirdiğinden hali hazırda var olan ahlaki değerlerin içinin boşaldığını ve insanların farklı argümanlara yöneldiğini belirtmektedir. Ayrıca teknoloji ve iletişim araçlarının gelişimi ile hızla küreselleşen dünyada insan yalnızlaşmakta ve ontolojik olarak doğa ile geleneksel bağlarını güçlendiren ahlaki değerlerden uzaklaşmakta, yabancılaştıkça sanal gerçeklik içerisine sürüklenmekte olduğunu söylemektedir. Balçıkanlı (2016), sporda rekabet ve profesyonelliğin her ne pahasına olursa olsun kazanma anlayışıyla özdeşleşmesinin spor ahlakı açısından büyük sorunlar oluşturduğunu belirtmektedir. Kazanmak ve kazandırmak için daha fazla performans göstermek durumunda bırakılarak yaptığı etkinliğe yabancılaşan sporcu bu hedeflere ulaşmak için hileyi ve yarışseverliği benimseyebilmekte ve adil oyun anlayışından uzaklaşarak ahlaki karar alma tutumlarını pasifleştirebilmektedir.

Sporda yabancılaşmanın ahlaki çözülme eğilimleri üzerindeki pozitif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır(H2b). Sporda yabancılaşma ahlaki çözülme eğilimlerinin %12'sini açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaşma yaşamaları, ahlaki çözülme eğilimlerini pozitif yönde etkileyerek, ahlaki çözülme eğilimi sergilemelerinin belirleyicisi olmaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve sporda yabancılaşma ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından yabancılaşma puan ortalamaları ile ahlaki çözülme eğilim puan ortalamalarının düşük düzeyde - aynı yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sporda yabancılaşma ile ahlaki çözülme eğilimlerine ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Spor amacı kendisi olmayan bir eyleme dönüştüğünde spor başka bir hal ve görünüm alarak başka fikir ve olayların aracı olur. sporcu kendisiyle bütünleyemediği, kendi kararlarını yönetemediği böyle bir ortamda yaptığı eyleme yani spora yabancılaşacaktır. Sporcunun bu süreçte neyi, niçin ve kim için yaptığını net ortaya koyamaması spora ilişkin spor ahlakını da sorgulamasına ve spor ahlakından da uzaklaşmasına neden olacaktır. (Talimciler, 2010). Günümüz koşullarında spor endüstrileşmiş bir

faaliyet olarak arz talep ilişkileriyle pazara sunulmaktadır. Bu pazarda sporcu düşünüş ve eylemiyle alınıp satılan bir işçi olarak arz ve talepleri karşılamaya çalışmaktadır. Bu süreç sporcuyu hem kendisine hem de spora yabancılaştırmaktadır (Narula ve Dunning, 2000). Kendine ve yaptığı eyleme yabancılaşan sporcu, ahlaki ikilemler yaşadığında doping, şike vs. olumsuz davranışları ahlaki çözülmeye girerek normalleştirecektir.

Ahlaki karar alma tutumlarının prososyal davranışlar üzerindeki pozitif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır (H3a). Ahlaki karar alma tutumları prososyal davranışların %19' unu açıklamaktadır. Sporcuların sporda ahlaki karar alma yönündeki tutumları, prososyal davranışların belirleyicisi olarak prososyal davranışları olumlu olarak etkilemektedir. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve ahlaki karar alma tutumları ile prososyal davranışlar arasında pozitif yönlü orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından ahlaki karar alma puan ortalamaları ile prososyal davranış puan ortalamalarının yüksek düzeyde -aynı yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sporda ahlaki karar alma ile prososyal davranışlara ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Ahlaki Karar Alma "Yarışmaseverliği Benimseme, Hileyi Benimseme ve Adilce Kazanmayı Koruma" olarak üç boyut üzerinden sorgulanmıştır. Bu boyutlarının ilk ikisi olumsuz ifadelerle sporcuların hileli ve yarışmaseverliği benimsemelerini ölçerken üçüncüsü adilce kazanmayı korumaya dönük tutumları ölçmektedir. Yarışmaseverlik ve hileyi benimseme hakeme yakalanmadan avantaj elde etme veya rakibe dezavantaj oluşturmaya dönük davranışları ifade etmektedir. Yarışmaseverlik ve hileyi benimsemeyerek adilce kazanmayı korumayı benimseyen sporcu aynı zamanda prososyal davranışlarında benimsemesi beklenmektedir. Balçıkanlı (2016), "Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı" başlıklı araştırmasında motivasyon ve niyetin davranışları belirlediğini ve ahlaksal amacın fair play anlayışıyla bütünleştiğini belirtmektedir. Yine Balçıkanlı (2011), profesyonel futbolcular üzerine yaptığı çalışmada futbolcuların empati düzeyi arttıkça sporda sorumluluklara bağlılık, sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı düzeylerinin anlamlı olarak arttığını tespit etmiştir. Balçıkanlı, ahlaki davranışları olumlu yönde etkileyen empatinin küçük yaşlarda hem spor ortamlarında hemde diğer eğitim ortamlarında kazandırılması gereken önemli bir beceri olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgular,

araştırmamızdaki ahlaki karar alma tutumları, prososyal davranışları pozitif yönde etkiler hipotezini desteklemektedir.

Ahlaki karar alma tutumlarının antisosyal davranışlar üzerindeki negatif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır(H3b). Ahlaki karar alma tutumları antisosyal davranışların %61' ini açıklamaktadır. Sporcuların ahlaki karar alma yönünde tutum sergilemesi, sporcuların antisosyal davranışlardan uzaklaşmalarının belirleyicisi iken, ahlaki karar alma yönünde tutum sergilememesi, sporcuların antisosyal davranışlara yönelmesinin belirleyicisi olmaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve ahlaki karar alma tutumları ile antisosyal davranışlar arasında negatif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından ahlaki karar alma puan ortalamalarının yüksek antisosyal davranış puan ortalamalarının ise düşük düzeyde -ters yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sporda ahlaki karar alma tutumları ile antisosyal davranışlara ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Lemyre PN, Roberts GC, Ommundsen Y. (2002), rekabet içeren sporun karakter gelişimini olumsuz etkilediği, ahlaki problemler oluşturabildiği, prososyal davranışları azaltırken antisosyal davranışları artırdığını belirtmiştir. Kavussanu ve diğ. (2006) rekabet ortamında aldatma, kurallara aykırı davranış, kasıtlı olarak rakibi sakatlama gibi davranışların oluştuğunu belirtmişlerdir. Er ve Fırat, (2018) madde bağımlılığında ahlaki yargının önemi başlıklı araştırmada, bireylerin madde kullanımı, antisosyal davranışlar vb. riskli davranışlarının yüksek düzeyde ahlaki gelişimle ilgili olduğu belirtilmiştir.

Ahlaki çözülme eğilimlerinin prososyal davranışlar üzerindeki negatif yönlü etkileri test edilerek doğrulanmıştır(H4a). Ahlaki çözülme eğilimleri prososyal davranışların %8' ini açıklamaktadır. Sporcuların sporda ahlaki çözülme eğiliminde olmaları, sporcuların prososyal davranışlarını olumsuz olarak etkileyerek belirleyici olmaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış ve ahlaki çözülme eğilimleri ile prososyal davranışlar arasında negatif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından ahlaki çözülme eğilim puan ortalamasının düşük prososyal davranış puan ortalamalarının yüksek düzeyde -ters yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ahlaki çözülme eğilimleri ile prososyal davranışlara ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki)

analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Šukys ve Jansonienė (2012), sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları ile sporcu değerlerini incelediği çalışmada ahlaktan uzaklaşma ile ahlaki değerler arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Claybourn (2011), işine karşı olumsuz duyguları olan kişilerin başkalarına zarar vermeye daha eğilimli olduklarını ve ahlâki çözülmenin birlikte çalışmanın ana unsuru olan güveni zedeleyici bir açıklayıcı olduğunu belirtmiştir. Yine, Paciello ve diğerleri (2013), ahlâki çözülmenin olumlu sosyal davranışlar üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Bandura (1999), ahlaki çözülmenin bireylerin sergileyecekleri davranışın doğru olmadığını bilmelerine rağmen, kendi içlerinde belirli bir mantık çerçevesinde bu davranışları rasyonelleştirerek devam ettirme eğilimleri olduğunu belirtmektedir. Bu rasyonelleştirme sürecinde sporcu davranışının sonuçlarından ziyade içinde bulunduğu koşulların ve kendisi için avantaj sağlayıp sağlamadığına bakmaktadır. Böylece, kişi, bu rasyonelleştirmeler sonucu, yapacağı etik dışı davranışın ortaya çıkaracağı, psikolojik rahatsızlıktan kurtulmaktadır (Saidon, Galbreath ve Whiteley 2010: 2). Bu durum sporcuyu herhangi bir sıkıntı yaşamadan prososyal davranışlardan uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Ahlaki çözülme eğilimlerinin antisosyal davranışlar üzerindeki pozitif yönlü etkileri test edilerek doğrulanmıştır(H4b). Ahlaki çözülme eğilimleri antisosyal davranışların %20' sini açıklamaktadır. Sporcuların sporda ahlaki çözülme eğiliminde olmaları, sporcuların antisosyal davranışlarının belirleyicisi olarak olumsuz davranışlar sergilemelerine zemin hazırlamaktadır. Bu bulgu etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla sorgulanmış ve ahlaki çözülme eğilimleri ile antisosyal davranışlar arasında pozitif yönlü orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından ahlaki çözülme eğilim puan ortalamaları ile antisosyal davranış puan ortalamalarının düşük düzeyde -aynı yönlü- olması da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ahlaki çözülme eğilimleri ile antisosyal davranışlara ilişkin fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir. Alan yazında ahlaki çözülme eğiliminin etik dışı davranışların belirleyicisi olduğunu gösteren çalışmalar yer almaktadır. Örneğin, (Barsky 2008: 67; Christian ve Ellis 2014: 194), çalışmalarında ahlaki çözülmenin, örgütsel sapma davranışına temel oluşturucu bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Shu (2015), araştırmasında ahlaki gerekçelendirme ile örgüt yararına ahlaki olmayan

davranışlar arasında pozitif bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmaların çoğunlukla örgüt çalışanları üzerinde yapıldığı ve ahlaki çözülme eğilimlerinin istenmeyen, etik dışı davranışların tetikleyicisi olarak kabul edildiği belirtilmektedir (Detert, Trevino ve Sweitzer 2008: 374-391; Christian ve Ellis 2014: 193-208; Moore, Detert, Trevino, Baker ve Mayer 2011: 1-48). Kavussanu (2010), antisosyal davranışlarla hedef yönelimi ilişkisini incelediği araştırmasında ahlaktan uzaklaşma ile rakibe yapılan antisosyal davranış arasında yüksek derecede güçlü, takım arakadaşına yapılan antisosyal davranışlar arasında ise orta derecede güçlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Hodge ve Lonsdale (2011), spordaki prososyal ve antisosyal davranışları inceledikleri çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Yine, Hodge, Hargreaves, Gerrard ve Lonsdale (2013), sporda doping kullanımının temelindeki psikolojik mekanizmaları incelediği çalışmada ahlaktan uzaklaşmanın performans attırıcı ilaç kullanımının güçlü bir belirleyicisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Sporda yabancılaştırmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolünün olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H5a). Basit etki testine göre sporda yabancılaştırma, prososyal davranışları doğrudan negatif yönlü etkileyerek prososyal davranışların %4' ünü açıklamaktadır. Aracı değişken olan ahlaki çözülme eğilimi modele dahil edildiğinde sporda yabancılaştırma, prososyal davranışların %9' unu açıkladığı tespit edilmiştir. Sporda yabancılaştırmanın prososyal davranışları olumsuz olarak etkilemesinde ahlaki çözülme eğilimleri aracı rol oynamaktadır. Sporcularda sporda yabancılaştırma arttıkça ahlaki çözülme eğilimleri de artmakta ve prososyal davranışlar bu etkileşimden negatif olarak etkilenmektedir. Bu bulgular etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla sorgulanmış sporda yabancılaştırma ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında orta derecede pozitif, prososyal davranışlar arasında düşük düzeyde negatif; ahlaki çözülme eğilimleri ile prososyal davranışlar arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından analiz edilen sporda yabancılaştırma, ahlaki çözülme eğilimleri ve prososyal davranışların puan ortalamaları da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Aracı modelde yer alan değişkenlere ilişkin; fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir.

Sporda yabancılaştırmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolünün olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H5b).

Basit etki testine göre sporda yabancılaşma, antisosyal davranışları doğrudan pozitif y6nl6 etkileyerek antisosyal davranışların %18' ini açıklamaktadır. Aracı değişken olan ahlaki 6z6lme eğilimi modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, antisosyal davranışları ahlaki 6z6lme ile %29'unu açıkladığı tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışları pozitif y6nl6 etkilediği, ahlaki 6z6lmenin ise bu etkileşimde aracı rol oynadığı g6r6lm6řt6r. Sporda yabancılaşmanın artması ahlaki 6z6lme eğilimleri ve antisosyal davranışları artırmaktadır. Ayrıca ahlaki 6z6lme eğilimlerinin artması da antisosyal davranışları artırmaktadır. Bu bulgular etki analizlerinin bir 6n koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla sorgulanmış değişkenler arasında pozitif y6nl6 orta d6zeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik 6zellikler bakımından analiz edilen değişkenlerin puan ortalamaları da etki analizleri sonuçlarıyla 6rt6şmektedir. Aracı modelde yer alan değişkenlere ilişkin; fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle 6rt6şmektedir.

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar 6zerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı rol6n6n olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H6a). Basit etki testine g6re sporda yabancılaşma, prososyal davranışları doğrudan negatif y6nl6 etkileyerek prososyal davranışların %4' 6n6 açıklamaktadır. Aracı değişken “Ahlaki Karar Alma Tutumu” modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, prososyal davranışların %22'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ile prososyal davranışları negatif y6nde etkilemektedir. Sporda yabancılaşmanın artması ahlaki karar alma tutumu ve prososyal davranışları olumsuz etkileyerek azaltmaktadır. Ahlaki karar alma tutumu arttıkça da prososyal davranışlar artmaktadır. Bu bulgular etki analizlerinin bir 6n koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış, sporda yabancılaşma ile ahlaki karar alma tutumu ve prososyal davranışlar arasında d6ř6k d6zeyde negatif; ahlaki karar alma tutumu ile prososyal davranışlar arasında ise orta d6zeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik 6zellikler bakımından analiz edilen değişkenlerin puan ortalamaları da etki analizleri sonuçlarıyla 6rt6şmektedir. Aracı modelde yer alan değişkenlere ilişkin; fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle 6rt6şmektedir.

Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar 6zerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı rol6n6n olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H6b). Basit etki testine g6re sporda yabancılaşma, antisosyal

davranışları doğrudan pozitif yönlü etkileyerek antisosyal davranışların %18' ini açıklamaktadır. Aracı değişken “Ahlaki Karar Alma Tutumu” modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumu ile birlikte antisosyal davranışların %67'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumlarını negatif, antisosyal davranışları pozitif yönlü etkilerken ahlaki karar alma tutumları antisosyal davranışları negatif yönlü etkilemektedir. Sporcunun yüksek düzeyde ahlaki karar alma tutumu sergilemesi sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaktadır. Bu bulgular etki analizlerinin bir ön koşulu olan ilişki testleri aracılığıyla da sorgulanmış, sporda yabancılaşma ahlaki karar alma tutumunu arasında negatif düşük düzeyde, antisosyal davranışlar arasında ise pozitif orta düzeyde anlamlı bir ilişki varken ahlaki karar alma tutumu ile antisosyal davranışlar arasında ise negatif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, demografik özellikler bakımından analiz edilen değişkenlerin puan ortalamaları da etki analizleri sonuçlarıyla örtüşmektedir. Aracı modelde yer alan değişkenlere ilişkin; fark, ilişki ve basit etki (doğrudan etki) analiz sonuçları birbiriyle örtüşmektedir.

Araştırmanın aracı değişkenlerine ilişkin bulguların tartışması:

Spor, amacı kendisi olan eylem olmaktan uzaklaştığı zaman; spor artık amacından uzaklaşıp başka fikir ve olayların aracı haline gelmektedir. Sporcunun sporu neden ve kim için yaptığı bu bağlamda önem kazanmaktadır. Sporcu kendisini ait hissetmediği, bulunduğu ortamda özgün davranışlar oluşturamadığı bir spor ortamında, eylemine ve kendisine yani yaptığı spora yabancılaşmaktadır (Talimciler, 2010). Günümüzde endüstrileşmiş bir pazar ürünü olarak arz talep doğrultusunda üretilen spor, sporcunun performans ve spor hayatını farklılaştırarak sporun eylemsel amacının önemsizleşmesine ve sporcunun alınıp satılan bir metaya dönüşmesine neden olmaktadır. Bu pazarda, bir işçi olarak, kendisinden beklenen talepleri yerine getiren sporcu hem kendisine hem de spora yabancılaşmaktadır (Narula ve Dunning, 2000). Yabancılaşan birey, çalıştığı örgütün amaçlarına, yaptığı işin normlarına, çalışma arkadaşlarına hem kendisine hem de çevresindeki olay ve olgulara karşı ilgisiz ve kayıtsız kalmaktadır (Eroğlu, 2000). Yabancılaşarak sosyal, kültürel ve fiziksel çevreye uyum sağlayamayan bireyler zamanla yalnızlığa ve çaresizliğe düşmektedir (Kongar, 2001, s. 428; Tekin, 2012). Yabancılaşma sürecinde insan, yaşamının, ilişkilerinin ve etkinliklerinin öznesi olmaktan uzaklaşarak nesneleşir ve medyanın, örgütlerin, kurumların, makinelerin

ve başka insanların denetimine girerek dıştan kontrollü bir varlık haline gelir (Erjem, 2005). Alan yazından da anlaşılabacağı üzere yabancılaşma istenmeyen, olumsuz bir durum olmakla birlikte bireyler üzerinde pekçok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Atmaca, (2019), ortaöğretim öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada yabancılaşma ve olumsuz okul tutumunun antisosyal davranışları etkilediğini bu durumun öğrencilerin suça eğilim düzeylerinin %44' ünü açıkladığını söylemiştir. Bir tarafta yabancılaşmanın önlenmesinde bir araç olarak kullanılan spor, bir yanda da yabancılaşmadan kendini kurtaramamış spor olgusuyla karşı karşıyayız. Bir meslek ve bir tüketim unsuru haline gelen, geniş kitlelerce kullanılan spor ve bu mesleğin işçisi sporcu, bu işin maddi ve menfi kazanımlarından istifade etmek için sporun ruhuna ve özüne aykırı tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir (Fusun, Ö. K., 1998: s.110). Lemyre PN, Roberts GC, Ommundsen Y. (2002), rekabet içeren sporun karakter gelişimini olumsuz etkilediğini, ahlaki problemler oluşturduğunu ve prososyal davranışları azaltarak antisosyal davranışları artırdığını belirtmiştir.

Sporcunun bu zaman ve zeminde yaptığı işe, kurallara ve kendisine vs. yabancılaşması davranışları ve davranışların belirleyicisi olan tutumları olumsuz olarak etkilemektedir. Yabancılaşarak doğallıktan ve hedeften uzaklaşan sporcu, karar alma mekanizmasında çöküşler, bozulmalar yaşamakta ve ahlaki yargılarını yeri geldiğinde sürecin maddi gerekliliklerine göre düzenleyerek ahlaki yapılardan uzaklaşmaktadır. Bu araştırma ve alanyazında yer alan araştırmalar gösteriyorki davranışların pekçok belirleyicisi bulunmakta ve bu belirleyiciler içinde ahlaki tutumlar önemli bir yer tutmaktadır. Yine pekçok araştırmada; ahlaki çözümler eğilimlerine yatkın bireylerin, etik dışı davranışlar sergileme ihtimalinin yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Barsky 2008: 67). Ahlaki çözümlerin, örgütsel sapma davranışını etkilediği (Christian ve Ellis, 2014: 194)., ve örgütlerde olumsuz sosyal veya etik dışı davranışların tetikleyicisi olduğu ifade edilmiştir (Moore, Detert, Trevino, Baker ve Mayer 2011: 1-48; Detert, Trevino ve Sweitzer 2008: 374-391; Christian ve Ellis 2014: 193-208). Boardley ve Kavussanu (2010), hedef yönelimlerinin antisosyal davranışlarla ilişkisini inceledikleri araştırmada, ahlaktan uzaklaşma ile rakibe antisosyal davranışlar arasında yüksek derecede güçlü ilişki olduğunu; ahlaktan uzaklaşma ile takım arkadaşına yapılan antisosyal davranışlar arasında orta derecede güçlü ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Hodge ve Lonsdale (2011), spordaki prososyal ve antisosyal davranışları inceledikleri çalışmalarında,

kontrollü motivasyonun ahlaktan uzaklaşmanın orta derecede pozitif belirleyicisi olduğunu ve yine ahlaktan uzaklaşmanın takım arkadaşına ve rakip oyuncuya yapılan anti sosyal davranışların güçlü olumlu bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Hodge, Hargreaves, Gerrard ve Lonsdale (2013), spordaki doping tutumlarının altında yatan psikolojik mekanizmaları araştırdıkları çalışmalarında ahlaktan uzaklaşmanın performans arttırıcı ilaç kullanımına olan eğilimin güçlü bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Alan yazında pekçok araştırmayla desteklenen bu durum gösteriyorki bireylerin ahlaki çözülme eğilimine girmeleri veya ahlaki karar almamaları yönündeki tutumları sporda yabancılaştırmanın sporcu davranışları üzerindeki olumsuz etkisine aracılık ederek prososyal davranışların zayıflamasına/azalmasına antisosyal davranışların ise güçlenmesine/ artmasına neden almaktadır. Bu çalışmada ahlaki karar alma ve ahlaki çözülme, her ikisi de sporda yabancılaştırma ile prososyal ve antisosyal davranış arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. Alan yazında ahlaki yargılar veya tutumlar özellikle örgütlerde çalışanların etik olmayan davranışlarının açıklanmasında aracı rol olarak ele alındığı görülmektedir. Shu (2015) örgüt çalışanları üzerine yaptığı araştırmasında, akran davranışlarının “örgüt yararına ahlaki olmayan davranışın” üzerindeki etkisinde ahlaki gerekçelendirmenin aracı değişken rolü üstlendiğini tespit etmiştir. Bandura (1999), içinde bulunulan durumun çalışanların ahlaki karar ve davranışlarının belirleyicisi olduğunu, karar verme mekanizmalarını etkilediğini ve bu durumun ahlaki bağın koparılmasıyla sonuçlandığını belirtmiştir. Chen ve diğ. (2016) örgütsel özdeşleşmenin “örgüt yararına ahlaki olmayan davranışlar” üzerindeki etkisinde “ahlaki bağın koparılmasının” aracı değişken rolü üstlendiğini tespit etmiştir. Shu (2015), İş arkadaşlarının “örgüt yararına ahlaki olmayan davranışlarının” “örgüt yararına ahlaki olmayan davranışlar” üzerindeki etkide “ahlaki gerekçelendirmenin” aracı rolü olduğunu tespit etmiştir. Ahlaki gerekçelendirmenin bu etki üzerinde pozitif aracılık etkisi gösterdiği bulunmuş.

Bu araştırmada da sporda yabancılaştırmanın, sporcuların ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimlerini etkilediği, ahlaki tutum ve ahlaki çözülme eğilimlerinin de sporda prososyal ve antisosyal davranış tercihlerini belirlediği ve yabancılaştırmanın sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki tutum ve ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolü olduğu tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sporda yabancılaşmanın sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerindeki etkisinde ahlaki karar alma tutumları ile ahlaki çözülme eğilimlerinin rolünü belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu amaçla ilk önce; veri ayıklama, normallik, güvenilirlik ve geçerlilik analizleri SPSS 24 ve AMOS 24 programları kullanılarak yapılmıştır. DFA ile modelde kullanılan ölçüm araçlarının geçerlilik, güvenilirlik ve uyum iyiliği değerleri karşılaştırılmıştır. Literatürde sıklıkla kullanılan uyum değerleri referans alınarak yapılan karşılaştırmalarda 1 ve 2. düzey DFA değerlerinin kabul sınırları içinde olduğu görülmüştür. Bu işlemler sonucunda; sporda yabancılaşma ölçeğinin 4 faktörlü 24 maddeli yapısı, prososyal ve antisosyal davranışlar ölçeğinin dört faktörlü 19 maddeli yapısı, prososyal ve antisosyal davranışlar ölçeğinin ikiye ayrılmış yapısı, ahlaki karar alma tutum ölçeğinin 3 faktörlü 9 maddeli yapısı, ahlaki çözülme ölçeğinin tek faktörlü 6 maddeli yapısı doğrulanmıştır. Bu işlemlerden sonra sporcuların; sporda yabancılaşma, prososyal ve antisosyal davranış, ahlaki karar alma tutum ve ahlaki çözülme eğilim düzeylerinin demografik özelliklere göre farklılaşma durumları ilişki ve farklılık testleri ile sınanmıştır. Devamında araştırma ana problemi çerçevesinde oluşturulan modele ilişkin hipotezler test edilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

5.1 Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Sonuçlar

- Cinsiyete göre, antisosyal davranışlarda kadınlar lehine düşük düzeyde anlamlı farklılık bulunurken, prososyal davranışlarda anlamlı farklılık bulunamamıştır. Kadınlar erkeklerden daha az antisosyal davranış sergilemektedir.
- Eğitim durumuna göre, prososyal davranışlarda üniversite eğitimi alan sporcular lehine yüksek düzeyde anlamlı farklılık bulunurken, antisosyal davranışlarda ise eğitim düzeyi lise olanlar lehine düşük düzeyde anlamlı farklılık bulunmuştur. Eğitim düzeyi üniversite olan sporcular eğitim durumu lise olanlardan daha yüksek prososyal davranış sergilemekteyken eğitim düzeyi lise olanlar üniversite olanlardan daha düşük antisosyal davranış sergilemektedir.

- Aile durumuna göre, ailesinden ayrı yaşayanlar diğer gruplardan daha yüksek düzeyde prososyal davranışlara sahiptir. Rakibe prososyal boyutunda ailesinden ayrı yaşayanlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca anne **veya** babasıyla yaşayanlar evli olanlardan daha düşük düzeyde antisosyal davranış sergilediği ve rakibe antisosyal boyutunda anne **veya** babasıyla yaşayanlar lehine anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Ailesinden ayrı yaşayan sporcular daha fazla prososyal davranış sergilemektedir. Anne **veya** babasıyla yaşayan sporcular diğerlerinden daha düşük düzeyde antisosyal davranış sergilemektedir.
- Spor kategorisine göre, takım sporu yapanların, bireysel sporları yapanlardan prososyal davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu ve rakibe prososyal boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir.
- Spor kategorisine göre, bireysel sporları yapanların takım sporu yapanlardan antisosyal davranış düzeylerinin daha düşük olduğu ve rakibe antisosyal boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir.
- Spor statüsüne göre, profesyonel sporcuların prososyal davranış düzeyleri amatör sporculardan anlamlı olarak daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.
- Spor statüsüne göre, amatör sporcuların antisosyal davranış düzeylerinin profesyonel sporculardan daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur.
- Lisans yaşına göre, lisans yaşı büyük olan sporcular lisans yaşı küçük olanlardan, anlamlı olarak daha fazla prososyal davranış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.
- Lisans yaşına göre, antisosyal davranışlarda lisans yaşı 1-5 yıl olan sporcular lehine anlamlı farklılık bulunurken, prososyal takım arkadaşına boyutunda anlamlı farklılık 6-10 yıl gurubun lehine ve prososyal rakibe boyutunda ise 11 yıl ve üstü gurubun lehine bulunmuştur. Lisans yaşı küçük olan sporcular daha az antisosyal davranış sergilerken lisans yaşı 6-10 yıl ile 11 yıl ve üzeri olanlar daha fazla prososyal davranış sergilemektedir.

5.2 Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Sonuçlar

- Cinsiyete göre, kadın sporcuların yabancılaşma düzeyleri erkeklerden düşük bulunmuştur. Ayrıca “Kültür” ve “Kuralsızlık” alt boyutlarında kadınlar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Kadınlar erkeklerden daha az yabancılaşmaktadır.
- Eğitim durumuna göre, tüm alt boyutlarda lise grubu sporcuların üniversite grubu sporculardan anlamlı olarak daha az yabancılaşma algıladıkları tespit edilmiştir. eğitim durumu lise olan sporcular daha az yabancılaşma yaşamaktadır.

- Aile durumuna göre, sporcuların yabancılaşma düzeylerinin düşük düzeyde olduğu, ayrıca, tüm alt boyutlarda anne babası ayrı yaşıyan sporcuların yabancılaşma düzeylerinin daha düşük, evli sporcularınsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Spor kategorisine göre, “Sporda Yabancılaşma, Kurallara ve Kendine Yabancılaşma” alt boyutlarında takım sporcuları bireysel spor yapanlardan anlamlı olarak daha az yabancılaşma durumu yaşadıkları tespit edilmiştir.
- Sporculuk statüsüne göre, amatör sporcuların yabancılaşma düzeyleri tüm alt boyutlarda profesyonel sporculardan daha düşük düzeyde olduğu ve “Kuralsızlık” alt boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Amatör sporcular daha düşük düzeyde yabancılaşma algılamaktadır.
- Lisans yaşına göre, 1-5 yıl aralığında olanların yabancılaşma düzeyleri, tüm alt boyutlarda 1-6 ve 11 yıl ve üstü guruptan daha düşük düzeyde olduğu ve “Kuralsızlık” alt boyutunda lisans yaşı 1-5 yıl arasında olanlar lehine anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir.

5.3 Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Sonuçlar

- Cinsiyete göre, sporcuların ahlaki karar alma tutum düzeylerinin yüksek olduğu ve kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha fazla ahlaki karar alma tutumuna sahip oldukları tespit edilmiştir.
- Eğitim durumuna göre, sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Lise gurubu “Hileyi ve Yarışmaseverliği” daha düşük düzeyde, adilce kazanmayı korumayı daha yüksek düzeyde benimsemektedir. Ayrıca, “Yarışmaseverliği Benimseme” alt boyutu lise gurubu lehine anlamlı farklılaşmaktadır. Bu bulgular lise eğitim düzeyine sahip sporcuların daha fazla ahlaki karar alma tutumuna sahip olduğunu göstermektedir.
- Aile durumuna göre, sporcuların ahlaki karar alma tutumları “Hileyi Benimseme” boyutunda düşük, “Yarışmaseverliği Benimseme” boyutunda orta, “Adilce kazanmayı koruma” boyutunda ise çok yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Anne veya babasıyla yaşıyan gurup “Hileyi”, anne babasıyla yaşıyan gurup “Yarışmaseverliği” anlamlı olarak diğer guruplardan daha düşük düzeyde benimsemektedir. Evli olan sporcular, diğer guruplardan “Hileyi ve Yarışmaseverliği” daha yüksek, adilce kazanmayı ise daha düşük düzeyde benimsemektedir.
- Spor kategorisine göre, sporcuların ahlaki karar alma tutumları “Hileyi Benimseme” boyutunda düşük, “Yarışmaseverliği Benimseme” boyutunda orta,

“Adilce kazanmayı koruma” boyutunda ise çok yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur.

- Sporculuk statüsüne göre, sporcuların ahlaki karar alma tutumları “Hileyi Benimseme” boyutunda düşük, “Yarışmaseverliği Benimseme” boyutunda orta, “Adilce kazanmayı koruma” boyutunda ise çok yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Amatör sporcular “Yarışmaseverliği” anlamlı olarak orta düzeyin altında benimsemektedir.

- Lisans yaşına göre, sporcuların ahlaki karar alma tutumları “Hileyi Benimseme” boyutunda düşük, “Yarışmaseverliği Benimseme” boyutunda orta, “Adilce Kazanmayı Koruma” boyutunda ise çok yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Lisans yaşı 1-5 yıl arası olan sporcular anlamlı olarak “Hileyi” daha düşük düzeyde, “Yarışmaseverliği” orta düzeyin altında benimsemektedir. Sporcular, lisans yılı arttıkça daha az ahlaki karar alma tutumu göstermektedir.

5.4 Ahlaki Çözülme Eğilimlerine İlişkin Sonuçlar

- Cinsiyete göre, kadın sporcular erkek sporculardan anlamlı olarak daha az ahlaki çözülme eğilimi göstermektedir.
- Sporcuların ahlaki çözülme eğilimlerinin “Eğitim, Aile, Spor Kategorisi, Sporculuk Statüsü ve Lisans Yaşı” durumlarına göre, düşük düzeyde olduğu ve anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmemiştir.

5.5 İlişki Analizlerine İlişkin Sonuçlar

- Sporda yabancılaşma ile prososyal davranışlar arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşma düzeyi arttıkça, prososyal davranış düzeyi azalmaktadır.
- Sporda yabancılaşma ile antisosyal davranışlar arasında pozitif yönlü orta derecede ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşma düzeyi arttıkça, antisosyal davranış düzeyi de artmaktadır.
- Sporda yabancılaşma ile ahlaki karar alma tutumları arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşma düzeyi arttıkça, ahlaki karar alma tutum düzeyi azalmaktadır.
- Sporda yabancılaşma ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında pozitif yönlü orta derecede ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporda yabancılaşma düzeyi arttıkça, ahlaki çözülme eğilim düzeyi de artmaktadır.

- Yaş ile sporda yabancılaşma arasında pozitif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcu yaşı arttıkça, sporda yabancılaşma düzeyi de artmaktadır.
- Yaş ile prososyal davranışlar arasında pozitif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcu yaşı arttıkça, prososyal davranış düzeyi de artmaktadır.
- Yaş ile antisosyal davranışlar arasında pozitif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcu yaşı arttıkça, antisosyal davranış düzeyi de artmaktadır.
- Yaş ile ahlaki karar alma tutumları arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcu yaşı arttıkça, ahlaki karar alma tutumları azalmaktadır.
- Yaş ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı *olmayan* bir ilişki tespit edilmiştir.
- Gelir düzeyi ile sporda yabancılaşma arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir düzeyi arttıkça, sporda yabancılaşma düzeyi azalmaktadır.
- Gelir düzeyi ile prososyal davranışlar arasında pozitif yönlü çok küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı *olmayan* bir ilişki tespit edilmiştir.
- Gelir düzeyi ile antisosyal davranışlar arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir düzeyi arttıkça, antisosyal davranış düzeyi azalmaktadır.
- Gelir düzeyi ile ahlaki karar alma tutumları arasında pozitif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı *olmayan* bir ilişki tespit edilmiştir.
- Gelir düzeyi ile ahlaki çözülme eğilimleri arasında negatif yönlü küçük/düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir düzeyi arttıkça, ahlaki çözülme eğilim düzeyi azalmaktadır.

5.6 Hipotezlere İlişkin Sonuçlar

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki negatif yönlü etkisi basit model ile test edilerek doğrulanmıştır (H1a). Sporda yabancılaşma prososyal davranışların %4' ünü açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaşma

yaşamaları, prososyal davranışları olumsuz olarak etkileyerek, olumlu-sosyal davranışlardan uzaklaşmalarında belirleyici rol olmaktadır.

Sporda yabancılaştırmanın antisosyal davranışlar üzerindeki pozitif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır(H1b). Sporda yabancılaştırma antisosyal davranışların %18'ini açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaştırma yaşamaları, antisosyal davranışlarını etkileyerek, olumsuz-sosyal davranışlara yönetmelerinde belirleyici olmaktadır.

Sporda yabancılaştırmanın ahlaki karar alma tutumları üzerindeki negatif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır. (H2a). Sporda yabancılaştırma ahlaki karar alma tutumlarının %5'ini açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaştırma yaşamaları, ahlaki karar alma tutumlarını olumsuz olarak etkileyerek, ahlaki olmayan kararlara yönelmelerinde belirleyici olmaktadır.

Sporda yabancılaştırmanın ahlaki çözölme eğilimleri üzerindeki pozitif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır(H2b). Sporda yabancılaştırma ahlaki çözölme eğilimlerinin %12'sini açıklamaktadır. Sporcuların sporda yabancılaştırma yaşamaları, ahlaki çözölme eğilimlerini pozitif yönde etkileyerek, ahlaki çözölme eğilimini arttırmada belirleyicisi olmaktadır.

Ahlaki karar alma tutumlarının prososyal davranışlar üzerindeki pozitif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır (H3a). Ahlaki karar alma tutumları prososyal davranışların %19' unu açıklamaktadır. Sporcuların sporda ahlaki karar alma yönündeki tutumları, prososyal davranışların belirleyicisi olarak prososyal davranışları olumlu olarak etkilemektedir.

Ahlaki karar alma tutumlarının antisosyal davranışlar üzerindeki negatif yönlü etkisi test edilerek doğrulanmıştır(H3b). Ahlaki karar alma tutumları antisosyal davranışların %61' ini açıklamaktadır. Sporcuların ahlaki karar alma yönünde tutum sergilemesi, sporcuların antisosyal davranışlardan uzaklaşmalarının belirleyicisi iken, ahlaki karar alma yönünde tutum sergilememesi, sporcuların antisosyal davranışlara yönelmesinin belirleyicisi olmaktadır.

Ahlaki çözölme eğilimlerinin prososyal davranışlar üzerindeki negatif yönlü etkileri test edilerek doğrulanmıştır(H4a). Ahlaki çözölme eğilimleri prososyal davranışların %8' ini açıklamaktadır. Sporcuların sporda ahlaki çözölme eğiliminde olmaları, sporcuların prososyal davranışlardan uzaklaşmasında belirleyici olmaktadır.

Ahlaki çözölme eğilimlerinin antisosyal davranışlar üzerindeki pozitif yönlü etkileri test edilerek doğrulanmıştır(H4b). Ahlaki çözölme eğilimleri antisosyal davranışların %20' sini açıklamaktadır. Sporcunun ahlaki çözölme eğiliminde olması, sporcunun antisosyal davranışları tercih etmesinde belirleyici olmaktadır.

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkisinde ahlaki çözölme eğilimlerinin aracı rolünün olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H5a). Basit etki testine göre sporda yabancılaşma, prososyal davranışları doğrudan negatif yönlü etkileyerek prososyal davranışların %4' ünü açıklamaktadır. Aracı değişken olan ahlaki çözölme eğilimi modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, prososyal davranışların %9' unu açıkladığı tespit edilmiştir.

Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki çözölme eğilimlerinin aracı rolünün olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H5b). Basit etki testine göre sporda yabancılaşma, antisosyal davranışları doğrudan pozitif yönlü etkileyerek antisosyal davranışların %18' ini açıklamaktadır. Aracı değişken olan ahlaki çözölme eğilimi modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, antisosyal davranışların %29'unu açıkladığı tespit edilmiştir.

Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı rolünün olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H6a). Basit etki testine göre sporda yabancılaşma, prososyal davranışları doğrudan negatif yönlü etkileyerek prososyal davranışların %4' ünü açıklamaktadır. Aracı değişken "Ahlaki Karar Alma Tutumu" modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, prososyal davranışların %22'ini açıkladığı tespit edilmiştir.

Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki karar alma tutumlarının aracı rolünün olduğu YEM ile doğrulanmıştır(H6b). Basit etki testine göre sporda yabancılaşma, antisosyal davranışları doğrudan pozitif yönlü etkileyerek antisosyal davranışların %18' ini açıklamaktadır. Aracı değişken "Ahlaki Karar Alma Tutumu" modele dahil edildiğinde sporda yabancılaşma, Ahlaki Karar Alma Tutumu ile antisosyal davranışların %67'sini açıkladığı tespit edilmiştir.

Oluşturulan araştırma modeline ilişkin hipotez ve sonuçları Tablo 5.1' de sunulmuştur.

Tablo 5.1 Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

	Yol	Hipotez	Sonuç	Açıklama
H1a	SYÖ-> PSDÖ	Negatif	Kabul	Sporda yabancılaşma prososyal davranışları negatif etkilemektedir.
H1b	SYÖ-> ASDÖ	Pozitif	Kabul	Sporda yabancılaşma antisosyal davranışları pozitif etkilemektedir.
H2a	SYÖ-> AKATÖ	Negatif	Kabul	Sporda yabancılaşma ahlaki karar alma tutumlarını negatif etkilemektedir.
H2b	SYÖ-> AÇEÖ	Pozitif	Kabul	Sporda yabancılaşma ahlaki çözülme eğilimlerini pozitif etkilemektedir.
H3a	AKATÖ-> PSDÖ	Pozitif	Kabul	Ahlaki karar alma tutumları prososyal davranışları pozitif etkilemektedir.
H3b	AKATÖ-> ASDÖ	Negatif	Kabul	Ahlaki karar alma tutumları antisosyal davranışları negatif etkilemektedir.
H4a	AÇEÖ-> PSDÖ	Negatif	Kabul	Ahlaki çözülme eğilimleri prososyal davranışları pozitif etkilemektedir.
H4b	AÇEÖ-> ASDÖ	Pozitif	Kabul	Ahlaki çözülme eğilimleri antisosyal davranışları negatif etkilemektedir.
H5a	SYÖxAKATÖ-> PSDÖ	Aracı	Kabul	Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlara etkisinde ahlaki karar alma tutumlarını aracı rolü vardır.
H5b	SYÖxAKATÖ-> ASDÖ	Aracı	Kabul	Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlara etkisinde ahlaki karar alma tutumlarını aracı rolü vardır.
H6a	SYÖxAÇEÖ-> PSDÖ	Aracı	Kabul	Sporda yabancılaşmanın prososyal davranışlara etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolü vardır.
H6b	SYÖxAÇEÖ-> ASDÖ	Aracı	Kabul	Sporda yabancılaşmanın antisosyal davranışlara etkisinde ahlaki çözülme eğilimlerinin aracı rolü vardır.

Sonuç olarak, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını yabancılaşma, ahlaki karar alma tutumları ve ahlaki çözülme eğilimleri etkilemektedir. Sporda yabancılaşmanın prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerinde ahlaki çözülme eğilimleri ve ahlaki karar alma tutumları aracı rol oynamaktadır. Yüksek performans ve başarıya kendini adayan sporcu bu yolda beşerî ve doğal çevresinden kendini soyutlayarak zirveye koşarken bir

yandan sporda yabancılaşma durumuyla bir yandan da ahlaki ikilemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Endüstrileşmiş sporda yaptığı etkinliğe ve ürettiğine yabancılaşan sporcu, ödül ve adil oyun ikileminde, herhangi bir vicdani rahatsızlık hissetmemek için ahlaki gerekçelendirmelerde bulunarak, ahlaki çözülme eğilimine girebilmektedir. Rekabetin endüstrisinde adil oyun yerine hileyi ve yarışmaseverliği benimseyen ve bunu ahlaki çözülme mekanizmasıyla haklılaştıran sporcu, spor etiğine aykırı antisosyal davranışlara yönelmektedir. Bu süreç sporcunun cinsiyet, eğitim durumu, aile durumu, lisans yaşı, sporculuk kategorisi ve sporculuk statüsüne göre farklılaşırken, gelir durumu ve yaş ile de ilişkilidir. Bu sonuçlar sporcu davranışlarını açıklamakta birçok faktörün dikkate alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5.7 Araştırma ve Uygulamaya Yönelik Öneriler

Bu araştırmanın yürütülmesinin ana ve alt amaçları doğrultusunda elde edilen sonuçlara dayanarak birtakım öneriler aşağıda sunulmuştur.

Erkek sporcular kadın sporculardan daha fazla; yabancılaşma, antisosyal davranış ve ahlaki çözülme eğilimi göstermektedir. Erkek egemen bir toplumda, erkek egemen bir spor olayında erkek merkezli sorunların olması beklendik bir durumdur. Bu durum literatürde toplumsal roller ve karakterle ilişkilendirilse de bu durumun nedenleri, nitel araştırma yöntemleriyle daha derinlemesine incelenmelidir. Bu incelemelerden elde edilen bulgular neticesinde; antrenör, yönetici ve veli iş birliğinde uzman psikologlar aracılığıyla soruna çözüm geliştirilebileceği öngörülmektedir. Buradan hareketle kulüp ve federasyonlar bünyesinde konunun uzmanı olan spor psikologları istihdam edilerek sorun yaşayan guruplara zamanında ve yerinde gerekli eğitim ve uygulamalarla müdahil olunması önerilmektedir.

Eğitim düzeyi üniversite olan sporcular, eğitim düzeyi lise olan sporculardan daha fazla yabancılaşma, antisosyal davranış, hileyi ve yarışmaseverliği benimseme eğilimi göstermektedir. Bu bulgu, üniversitelerde empati, yardımlaşma ve insani değerlere yönelik eğitimleri tekrardan ele almak gerekliliğini düşündürmektedir. Alan yazında yer alan bilgilere göre, eğitimin her kademesinde ahlak gelişimini destekleyen derslere yer verilmeli, ders müfredatları bilgi öğretmekten ziyade, ahlaklı bireyler yetiştirilmesi için düzenlenmelidir (Aydoğan, 2008). Ayrıca verilecek eğitim hizmetleri öğrencilerin tüm ahlaki yönlerini geliştirecek düzeyde olmalıdır (Kaymakcam ve Meydan, 2012). Çünkü

verilen eğitimin yanlış ya da yetersiz olması bireyin ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Turan, 2010). Eğitime yeterli önem verilmemesi ahlaki yargıları düşük olan bir toplum yetişmesine zemin hazırlamaktadır (Spencer, 2013). Bu bulgulardan yola çıkarak her eğitim kademesinde olması gereken, uygulamada karşılığı olan, teorik bilgilere hapsedilmemiş bir ahlak eğitiminin üniversite müfredatlarında yer alarak, pratikteki uygulamalarıyla yürütülmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Aile durumu “evli olanlar” ve “anne babasından ayrı yaşayan” sporcular; aile durumu “anne babasıyla birlikte yaşayan” ve “anne **veya** babasıyla birlikte yaşayan” sporculara göre; “Yabancılaşma, Antisosyal Davranış, Ahlaki Çözülme, Hileyi ve Yarışmaseverliği Benimseme” davranışlarını daha fazla sergiledikleri bulgusundan yola çıkarak, problem yaşayan guruplara yönelik yönetici, antrenör ve veli işbirliğinde spor psikologları aracılığıyla, belli bir program dahilinde, eğitici ve önleyici programlar düzenlenebilir. Düzenlenen bu programlarda aile bütünlüğünün önemi ve sporcular üzerindeki etkisi göz önüne alınarak sporcu aile etkileşimlerinin artırılması sağlanabilir. Ayrıca, “Evli olanlar” değişkeninin ahlaki tutum üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılması için bekâr ve evli katılımcıların sayısal oranlarının daha yüksek ve benzer sayılarda olduğu yeni araştırmalar yürütülebilir. Yine, aile birlikteliği değişkeninin çalışmalarda yeterince yer almadığı bulgusundan yola çıkarak yeni yapılacak çalışmalarda sporcuların aile birlikteliklerini sorgulayan ifadeler yer verilmesinin konunun açıklanmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Takım sporu yapan sporcuların antisosyal davranış düzeyleri ile hileyi ve yarışmaseverliği benimseme düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edildiğinden kulüp yöneticileri, antrenör ve sporculara bu konuda eğitimler verilerek takım sporcularının olumsuz tutum ve davranışları kontrol altına alınması sağlanabilir. Bu konuda yeni çalışmalarla sorunun nedenleri aydınlatılabilir.

Profesyonel sporcular daha fazla yabancılaşma, antisosyal davranış, hileyi benimseme, yarışmaseverliği benimseme ve ahlaki çözülme eğilimi göstermektedir. Profesyonel sporcuların olumsuz tutum ve davranışlar göstermelerine neden olan faktörlere yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Ayrıca profesyonel sporcuların antrenör ve kulüp sorumlularına bu konuda eğitimler verilerek farkındalıkları geliştirilmelidir. Bu konuda rekabet, sponsorluk, para piyasaları, reklam, markalaşma, imaj, siyasi tanınırlık, kuşaklar arası farklılıklar,

yönetim tarzları ve daha pek çok hususun etkili olabileceği düşünüldüğünden bu konular kapsamında yeni araştırmalar yürütülebilir. Bu çabalar, sorunu teşhis etmede önemli olsa da “profesyonellik” ve “gereklilikleri” araştırma çabalarını aşan bir noktada durmaktadır. Bu konuda siyasi erk, kanunlar ve ciddi yatırımlarla yeni düzenlemeler yapması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada amatör sporun desteklenerek güçlendirilmesi fikri ilk akla gelen çözüm gibi durabilir. Fakat bu sefer de adı “amatör” kalmış, aslında henüz profesyonelleşememiş bir başka sorunla karşılaşmaktayız. Bu konuda çalıştaylar tertiplenerek ciddi çözüm arayışları yapılmalıdır. Sporu rakamsal değerlerin kısılcından kurtaramadıkça yapılacak araştırmalar araştırmacının künyesinde puanı olarak kalacaktır.

Lisans yaşı büyük olanlarlar yabancılaşıma, antisosyal davranış, hileyi ve yarışmaseverliği daha fazla benimsemektedir. Lisans yaşı büyük olan sporcuları antisosyal davranışlara iten nedenler araştırılabilir. Elde edilen sonuçlar neticesinde, uzman psikologlar eşliğinde sorunlara yönelik çözümler üretilebilir.

Sporda yabancılaşıma; prososyal davranışlar ile ahlaki karar alma tutumlarını negatif yönde olumsuz etkilerken antisosyal davranış ve ahlaki çözümlere eğilimlerini pozitif yönde etkileyerek arttırmaktadır. Ayrıca sporcuların ahlaki karar alma yönünde tutuma sahip olması prososyal davranış tercihlerini güçlendirirken, antisosyal davranış tercihlerini ise azaltmaktadır. Ayrıca sporcuların ahlaki çözümlere eğiliminde olmaları sporcuların prososyal davranışlarını olumsuz olarak etkilerken, antisosyal davranışlarının artmasına neden olmaktadır. Bu bulgular sporcuların ahlaki karar alma yönündeki tutumlarının geliştirilmesinin; yabancılaşıma, antisosyal davranış ve ahlaki çözümlere eğilimlerinin ise önlenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bunun için yönetici, antrenör ve ebeveynlerin destekleriyle sporcularda ahlaki karar alma becerilerini geliştirecek, yabancılaşıma ve ahlaki çözümlere eğilimlerini önleyecek faaliyetler yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını geliştirici örnek olay, drama vb. eğitim faaliyetleri ile ahlaki tutum becerileri canlandırılarak sporcuların farkındalıkları artırılabilir. Ayrıca, antrenörler antrenman ve müsabakalarda sporculara “Her ne şekilde olursa olsun, kazan.” anlayışı yerine, “Dürüst ve adil bir oyun ile hak ederek, oyna.” anlayışını benimsetmesi, problemin çözümüne katkı sunabilir. Ayrıca, yüksek performans içerikli, amacı kendisi olmaktan çıkmış, ekonominin refleksleriyle tüketim unsuru olarak metalaştırılmış bir spor yerine; amatörce yapılan, her kesimin katılımına

imkân sağlayan, bedensel, ruhsal ve zihinsel iyiliğe hizmet eden, bireyi değerler etrafında yeşerten bir spor anlayışı inşa edilmelidir. Alanda bu konu hakkında daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda sporcuların yapmış olduğu olumlu ve olumsuz- sosyal davranışlar daha doğru yönetilebilir. Bu durum kulüp yöneticilerinin, antrenörlerin ve spor paydaşlarının işlerini kolaylaştırırken, spor takipçilerinin spora olan ilgisini ve sevgisini pekiştirecektir.

Bu araştırma da sporcuların; yabancılaşma, antisosyal davranış ve ahlaki çözülme eğilimlerinin düşük; prososyal davranış ile ahlaki karar alma tutumlarının ise yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, her ne kadar arzulanan bir durum olsa da sporcuların cevaplarının pratikteki uygulamaları birebir yansıttıkları varsayımına dayandığından içinde handikaplar barındırmaktadır. Bu yüzden psiko-sosyal alanda yürütülen bu çalışmanın daha derinlemesine nitel araştırmalarla desteklenmesi önerilmektedir. Ayrıca daha genel bulgular edinebilmek ve bu bulgular ışığında doğru yorumlar geliştirebilmek için farklı örneklem gruplarında, ilişkili alt faktörlerle, çalışmalar yürütülebilir. Alanda çalışmak isteyen araştırmacılar için bu alanın önemli çalışma fırsatları sunacağı düşünülmektedir.

Sporda ahlaki davranışlar ülkemizde ve dünyada sporun bireysel ve toplumsal yararı açısından büyük öneme sahiptir. Spordaki bu ahlaki davranışların hangi psikolojik değişkenlerle ilişkili olduğu sistemli bir şekilde ortaya konularak olumlu ahlaki davranışların oluşumunu sağlayan ve olumsuz ahlaki davranışların oluşumunu engelleyen hususlara ilişkin sporculara, ailelere ve antrenörlere eğitimler verilebilir. Beden eğitimi ve spor derslerinde fair play ve dürüst oyun anlayışını geliştirecek etkinlikler yapılabilir.

Buradan hareketle bireylerde olumlu tutum ve davranışlar edindirilmesinde, yabancılaşmanın otaya çıkardığı olumsuzluklarla mücadelede, ahlaki tutumların geliştirilmesinde sporun olumlu etkisi dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda sporun; bedensel, ruhsal, zihinsel ve toplumsal iyi oluşun aracı olarak yaygınlaştırılması yönünde; eğitim kurumları, federasyonlar, belediyeler ve özel spor kulüplerinin ortak çalışmalar yürütmesi sporun geleceği için önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 sistemi kullanılmıştır.)

Ackfeldt, A. L. ve Wong, V. (2006). The Antecedents of Prosocial Service Behaviours: An Empirical Investigation. *The Service Industries Journal*, 26(7), 727-745.

Akandere, M.; Baştuğ, G.; Güler, E. D. (2009) Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi.

Akandere, M., Baştuğ, G. ve Güler, E.D. (2009). Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 3 (1). 59-68.

Akarsu, B. (1975). Felsefe Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Akarsu, B. (1982). Ahlâk öğretileri. İstanbul: Remzi Kitabevi

Akbuğa, (2008). Ortaöğretimde Okul Takimlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Akın, Erkan (2008). Elektronik Spor: Türkiye’deki Elektronik Sporcular Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Akoğlu, H.E., Ayyıldız, E., Sunay, H., (2019) Uluslararası Spor Organizasyonlarına Katılan Sporcularınsorda Ahlaktan Uzaklaşma Ve Sportmenlik Davranışlarınıninelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 329-340,

Akyıldız, H. (1998). Bireysel ve toplumsal boyutlarıyla spor. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S. 3 (Güz)s.163-176.

Alemdağ, S., (2018). Genç Futbolcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının Incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi Journal of Sports and Performance Research*; 9(2):102-109.

Alemdağ, C. (2019). Saldırganlıkta Prososyal ve Antisosyal Davranışların Rolü. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt:21, Sayı:3

Altıntaş, K. (2020). Gelir Düzeyi İle Prososyal Davranış Arasındaki İlişki: Ampirik Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altın, M., Özseri, A. (2017). Sporcu Eğitim Merkezlerinde Yatılı Olarak Eğitim Gören Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, Haziran, 2017; 3(1): 133-145.

Al-Yaaribi A, Kavussanu M, Ring C. (2016). Consequences of perceived prosocial and antisocial behavior for the recipient. *Psychology of Sport and Exercise*. 26, 102- 112.

Anton F. de Man and Ghyslaine, B., (1982) Relationship Between Preference For a Type Of Sport And Two Aspects Of Personality: Social Alienation And Self-Esteem. *Perceptual and Motor Skills*, 54, 11-14.

Arıpınar, E., Donuk, B. (2011). Spor yönetim ve organizasyonlarında etik yaklaşımlar- fair play. İstanbul. Ötüken Neşriyat.

Arslan, A. (2010). Felsefeye Giriş. Ankara: Adres Yayınları.

Arslan, B. (2018). Türkiye’deki Bocce ve Dart Sporcularının Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın.

- Atalay, A. (2016). Türkiye’de üniversitelerde eğitim gören öğrenci-sporcuların ahlaki karar alma tutumları, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: (4)31, 53-66.
- Ataş, Ö. (2012). Öğretmen adaylarının okula yabancılaşma düzeyleri ve kurumsal itibar algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Atay, H. (1995). Kuran’a Göre Araştırmalar (4. Cilt), Atay Yayınları, Ankara, ss. 141.
- Atli, A., Keldal, G., Sonar, O., (2015). Üniversite Öğrencilerinin Yabancılaşma İle Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Atmaca, T., (2019). Olumsuz Okul Tutumu, Okula Yabancılaşma ve Antisosyal Davranışın Ortaöğretim Öğretncilerinin Suça Eğilimini Yordama Düzeyi, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt:10/Sayı 19.
- Aydın, M.Z. (2011). Okluda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi, Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Aydın MZ. (2003), *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi*, Nobel Yayınları, Ankara, ss 51-59
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bagozzi, Richard P., (1994), *Advanced Methods Of Marketing Research*, Basil Blackwell Ltd., Massachusetts.
- Balçıklı G. S., Yıldırım İ. (2018). Elit Salon Hokeyi Oyuncularında Empatik Beceri ile Prosocial Davranışlar Arasındaki İlişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1–8.
- Balçıklı G. S., (2017). Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi *Journal of Sports and Performance Researches*, Cilt / Vol : 8 Sayı / No : 1
- Balçıklı G. S. (2013). The Turkish Adaptation of the Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale (PABSS). *International Journal of Humanities and Social Science*. Vol. 3 No. 18
- Balçıklı, G. S. (2013). The Turkish adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale (PABSS), *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271-276.
- Bandura A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action, In: Kurtines WM, Gewirtz JL, editors, *Handbook of moral behavior and development: Theory, research, and applications*, Hillsdale: NJ-Lawrence Erlbaum Associates.
- Bandura, Albert (1999). “Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities”. *Personal and Social Psychology Review* 3: 193-209.
- Bandura A. (1999). Social cognitive theory of personality In: Pervin L, John O, editors, *Handbook of personality, The coherence of personality*. New York: Guilford Press.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: an agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26.
- Bandura, Albert (1990). “Selective activation and disengagement of moral control.”, *Journal of Social Issues*, 46(1), 27-46.
- Barutçu, Türkmen, M., (2020). Genç Tüketicilerde Referans Grup Etkisinin Öncülleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma., *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Baskan, G. A. (2001). Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Yeniden Yapılanma. Ankara: Denge Yayıncılık.
- Bayhan, V. (1995). Üniversite öğrencilerinde anomi ve yabancılaşma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.

Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 198-210.

Bayrakçı, E. ve Kayalar, M. (2016). İfşa Davranışının Prososyal Davranışlar Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Teorik Bir İnceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7(15), 120-131.

Bayraklı, B. (1989). İslam'da Eğitim, M.Ü İFAV Yay., s. 33-39. İstanbul.

Akarsu, B. (1982). Ahlak Öğretileri, 3.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, s.18.

Bellou, V. ve Andronikidis, A. (2008). The Impact of Internal Service Quality on Customer Service Behaviour, Evidence From The Banking Sector. International Journal of Quality & Reliability Management, 25(9), 943-964.

Begg, D. J., et al (1996). Sport and delinquency: an examination of the deterrence hypothesis in a longitudinal study. BJSM; 30(4): 335-41.

Bilgin, B. ve Selçuk, M. (1997). Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Gün Yayıncılık, Ankara, s.103.

Boardley ID, Kavussanu M. (2009). The influence of social variables and moral disengagement on prosocial and antisocial behaviours in field hockey and netball. Journal of Sports Sciences. 27(8), 843-854.

Boardley ID, Kavussanu M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement, Journal of Sport and Exercise Psychology, 32 (2): 176-192.

Boardley, I. D. ve Kavussanu, M. (2011). Moral disengagement in sport. International Review of Sport and Exercise Psychology, 4(2), 93-108.

Bollen, kenneth A., (1989), Structural equations with latent variables, wiley interscience publication.

Bortoli, L., Messina, G., Zorba, M. ve Robazza, C. (2012). Contextual and individual influences on antisocial behaviour and psychobiosocial states of youth soccer players. Psychology of Sport and Exercise, 13(4), 397-406.

Bredemeier BJ, Shields DL. (1986). Moral growth among athletes and nonathletes: a comparative analysis, The Journal of Genetic Psychology, 147(1): 7-18.

Bredemeier BJL, Shields DL. (1998). Moral assessment in sport psychology, In: Duda JL, editör, Advances in sport and exercise psychology measurement, Morgantown.

Brown, M. E. ve Treviño, L. K. (2006). Ethical Leadership: A Review and Future Directions. The Leadership Quarterly, (17), 595-616.

Bruner MW, Boardley ID, (2014). Côté J. Social identity and prosocial and antisocial behavior in youth sport. Psychol Sport Exerc [Internet].15(1):56-64. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.09.00>

Burdek, A., & Ławska, W. (2016). Reasons for alienation leading to anti-social and delinquent behaviour among juveniles, according to the juveniles themselves. Państwo i Społeczeństwo, 4, 55-68.

Böyükelhan, E., Özdilek, Ç., Kaya, T., Öztürk, Y.M., (2019) Bazi Değişkenlere Göre Öğrenci Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor ABD. Spormetre,17(4),172-180

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, (32), 470-483.

Cevizci, A. (2011). Eğitim Felsefesi. Ankara: Say Yayınları.

- Cabagno, GC. and Rascle, O.(2006). Team sports players' observed aggression as a function of gender Competitive level and sport type, *Journal of Applied Social Psychology*, 36(8), 1980-2000.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. ve Randall, B. R. (2003). "Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents", *Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134.
- Chantal, Y., Soubranne, R. ve Brunel, P. C. (2009). Exploring the social image of anabolic steroids users through motivation, sportpersonship orientations and aggression. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 19(2), 228-234.
- Christian, J. Siegel ve Ellis, Aleksander P. J. (2014). "The Crucial Role of Turnover Intentions in Transforming Moral Disengagement Into Deviant Behavior at Work". *Journal of Business Ethics* 119: 193- 208.
- Cohen, Jacob. (1988) *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, (Second Edition), LEA Publishers, New Jersey.
- Cohen, Jacob. (1992) "A power primer", *Psychological Bulletin*, Vol. 112. No. 1, pages: 155-159.
- Conway M, Irannejad S, Giannopoulos C. (2005). Status-Based Expectancies for Aggression, with Regard to Gender Differences in Aggression in Social Psychological Research. *Aggressive Behavior.*; 31, 381-398.
- Corrion, K., Long, T., Smith, A. L. ve d'Arripe-Longueville, F. (2009). " It's Not My Fault; It's Not Serious": Athlete Accounts of Moral Disengagement in Competitive Sport. *The Sport Psychologist*, 23(3), 388-404.
- Coşkun, Y. ve Altay, C. A. (2009). Lise öğrencilerinde yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 41-56.
- Cüceloğlu, D. (1981). *İnsan ve Davranışı*, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, s.360.
- Çağlayan, A., Özbar, N., Türkmen, N., Öntürk, Y. (2017). Spor bilimleri fakültesi ve beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi, *Uluslararası Hakemli Psikiyatri Ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, Eylül –Ekim – Kasım - Aralık 2017 Sayı: 10 Sonbahar Kış, 20-42.
- Çağrı, M. (1981) *Ahlakımız*, Er-tu Matbaası, İstanbul.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S., Çok, F. (2012). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar. *Educational Sciences: Theory& Practice*, - 12(2), 1211-1225.
- Çekin, A. (2013). Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Yıl:21 Sayı:3. Sayfa:1035-1048. Kastamonu.
- Çekin, A. (2013). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Prososyal Davranış Eğilimleri Üzerine Nicel Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* Cilt: 6 Sayı: 28 Volume: 6 Issue: 28
- Çelebi, Ç. D., Sezgin, O. (2015) Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ile Ahlâkî Olgunluk Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi1. İstanbul: Kalem Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi. 5 (2): 85.
- Çelik, F. (2005). Orta öğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Çetin, A. (2007). *Peygamberimizin Ahlakı*, İstanbul, s. 35.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (1). 43-77.

Detert, James R., Trevino, L. Klebe K. ve Sweitzer, Vicki L. (2008). "Moral Disengagement in Ethical Decision Making: A Study of Antecedents and Outcomes". *Journal of Applied Psychology* 93: 374-391.

Dodge, A. (1991). Varsity athletes' justifications for unethical behaviour in sport. Master Thesis. Acadia University.

Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.

Doğan, İ. (2011). Eğitim sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Doll, W. J., Xia, W., & Torkzadeh, G. (1994). A confirmatory factor analysis of the end-user computing satisfaction instrument. *MIS Quarterly*, December.

Dökmen, Ü. (1982). Nasrettin Hoca Fıkralarının Aisopos Grimm Ve Türk Halk Masallarının Kohlberg'in Moral Gelişim Devreleri Açısından İncelenmesi: *Psikoloji Dergisi*, Ankara 1982.

Dunn, J. G. H. ve Dunn, J. C. (1999). Goal orientations perception of aggression and sportspersonship in elite male youth ice hockey players. *The Sport Psychologist*, 13, 183-200.

Durak, N., Irgat, M. (2016). Değersizleşme ve Yabancılaşma Bağlamında Tüketim Ahlakı ve İnsan. *Dergipark, Cilt, Sayı 3, Sayfalar 75 - 88*

Eisenberg N, Fabes RA. (1998). Prosocial development, In: Damon W, Eisenberg N, editors, *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development*, 3th ed. New York: Wiley.

Eisenberg N, Fabes RA, (2006). Spinrad TL: Prosocial development, In: Eisenberg N, Damon W, editors, *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development*, 6th ed. New York: Wiley.

Ekşi H. (2006). Din Eğitimi Gençlik ve Kişilik, Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi, DEM Yayınları, İstanbul, ss 186.

Elizur, A., & Sagie, D. (1996). The structure of personal values: a conical representation of multiple life areas. *Journal of Organizational Behavior*, 17, 573-586.

Er, M.A., Firat, S., (2018). Madde Bağımlılığında Ahlaki Yargının Önemi. *Bağımlılık Dergisi – Journal of Dependence*; 19(3):70-77

Erdem H (1994) Ahlaka Giriş, 2. baskı Özgü Matbaa Günay Ofset, Konya.

Erdemli, A. (2002). İnsan ve Olimpizm (Far play ve Olimpizm), 1. Baskı, s.162, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Erdemli, A. (2016). Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi. E yayınları, İstanbul.

Feyzullah Eroğlu, (2000). Davranış Bilimleri, (İstanbul: Beta Yayınları,), 314.

Eser, A. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin insani değerler düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Esmer, Y., Özdaşlı, K. (2018: s.86). Akademik Yönetimde Psikolojik Sözleşme İhlali, Etik Liderlik ve Prososyal Davranışlar. Çizgi Kitapevi, İstanbul.

Fırıncioğlu, S., (2018). Modern Çağın Hastalığı: Yabancılaşma ve Ahlaki Bütünlük İlişkisi. DOI: 10.17498/kdeniz.334507.

Filiz, N. (2013) Sporda Yabancılaşma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Field, Andy. (2009) *Discovering Statistics Using SPSS*, (Third Edition), Sage Publications Ltd., London.
- Fişek, K. (2003). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünyada ve Türkiye’de*, İstanbul: YGS Yayınları.
- Fornell, c ve d.f. Lacker (1981). ‘Valuation Structural Quation Models With Unobservable Variables And Measurement’. *Journal Of Marketing Research* 18.
- Freud, S. (1999). *Dinin Kökenleri* (S. Budak, Çev.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- From, E. (1994). *Yaşama Sanatı*, (Çev. Aydın ARITAN), İstanbul.
- Fusun, Ö. (1998: s.110). *Toplumsal Boyutlariyla Spor*. Bağirgan Yayınevi, Ankara
- Gall, M. D., Gall, J. P. ve Borg, W. R. (2003). *Educational research* (7. Baskı). USA: Pearson Education.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gill DL. (2002). Gender and sport behavior. In: Horn T S. Ed. 2nd Ed. *Advances in Sport Psychology*. Champaign IL, England: Human Kinetics. 355-375.
- Gomà-i-Freixanet M. (1995). Prosocial and antisocial aspects of personality, *Personality and Individual Differences*, (19): 125-134.
- Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü* (1999), (çev. Osman Akmhay, Derya Kömürücü) Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, viii + 917 sayfa.
- Gökçeğöz, F. ve Birinci, İ. (2008). Örgütsel yabancılaşma. *Polis Dergisi*, 37.
- Gökkyer, N., Doğan, B., (2016). İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Nedenlerine İlişkin Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 26, Sayı: 1, Sayfa: 93-105, ELAZIĞ*.
- Görgülü R, Adiloğulları G. M, Tosun Ö. M, Adiloğulları İ. (2018). Prososyal ve Antisosyal Davranış ile Sporcu Kimliğinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*. 9(3), 147-161.
- Green, Samuel B. ve Salkind, Neil J. (2014) *Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and Understanding Data*, (Seventh Edition), Pearson, New Jersey.
- Grugan MC. (2017) Multidimensional perfectionism and antisocial behaviour in team sport: The mediating role of angry reactions to poor performance. York St. John University, Unpublished Masters Thesis, United Kingdom, (Supervisor: Gareth Jowett and Howard Hall).
- Güler, E.D. (2006). *Ortaöğretim Kurumlarında Beden Eğitimi Dersinin Çocuğun Ahlak Gelismine Etkisi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü s.6. Konya.
- Gündoğan, A. O. (2006). *Topçu ve hareket felsefesi*. Hece Dergisi. Nurettin Topçu Özel Sayısı, Ankara.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Gündüz, M. (2010). *Ahlak Sosyolojisi*, (Yenilenmiş 2. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Gürbüz, S., Şahin F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Seçkin yayınları, Ankara.
- Gürbüz, S. (2019), *AMOS İle Yapısal Eşitlik Modellemesi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Gürel, (2014). Sosyal Pekİştireçlerin ve Model Davranışlarının, Çocukların Ahlakî Yargılarının Şekillenmesindeki Etkisi (Bandura Örneği), Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt 12, No. 28, 101-119, Aralık 2014

Gürpınar B. (2014). Sporcu Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Spora Ait Değişkenler Açısından Ahlakî Karar Alma Tutumları. Eğitim ve Bilim dergisi. 39, 413-424.

Hadley A. (2015). Predicting moral behaviour in sport: Individual and interactive relationships involving motivational climate, gender, and perfectionism. Lakehead University, Unpublished Masters Thesis, Canada, (Supervisor: Dr. John Gotwals).

Hair, J. F. Jr., E. Anderson, R. L. Tatham ve W. J. Black (1998). Multivariate Data Analysis. Beşinci Baskı. Prentice Hall. New Jersey.

Hatunoğlu, A., Halmatov, M. ve Hatunoğlu, B. Y. (2012). Ailelerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlakî ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. Akademik Bakış Dergisi, Sayı:32 Yıl:3. Sayfa:1-15. Ankara.

Hesapçıoğlu, M. (1994) Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Basım Yayın, İstanbul, s.8.

Hergüner, G. (2001). Determining the problems and expectations of sportsman students in different high schools (Example of Ankara Province). Unpublished PhD Thesis, Gazi University, Institute of Health Sciences, Ankara.

Hodge, K., Hargreaves, E. A., Gerrard, D., & Lonsdale, C. (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: motivation and moral disengagement. Journal of Sport & Exercise Psychology, 35(4), 419-432.

Hodge, K. ve Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: The role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. Journal of Sport and Exercise Psychology, 33(4), 527.

<https://www.tdk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04.05.2021

İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, (1990). Lisânü'l-Arab, Beyrut.

İbn Miskeveyh, (1983). Ahlakî Olgunlaştırma, çev: Abdulkadir Şener vdğr., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, s.39.

İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16, (1): 315-324.

İmamoğlu, A. F. (1992). İki Binli Yıllara Doğru Türk Sporü Üzerine Bazı Gözlemler. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8.

İoanna Kuçuradi, “Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür”, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları Ankara, 1994, s.21

İpek, M. ve Özbilgin, İ. G. (2015). Prososyal Davranışta Liderlik Tarzının Rolü: Milletvekili-Danışman İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 129-149.

İyigün, N.Ö. ve Çetin, C. (2012). Psikolojik Kontratın Örgütsel Sapma Üzerindeki Etkisi ve İlaç Sektöründe Bir Araştırma, 10 (37), 15-29

Jensen-Campbell, L. A., Graziano, W. G. (2001). Agreeableness as a moderator of interpersonal conflict. Journal of Personality, 69(2), 323-362.

Kabadaş, A., Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlakî gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, S.7, 880-898.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). İnsan ve İnsanlar (Yedinci Basım). İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kanten, P. (2014). Effect of Quality of Work Life (QWL) on Proactive and Prosocial Organizational Behaviors: A Research on Health Sector Employees. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 251-274.
- Karaman, H., Bardakoğlu A, Apaydın Y, ve ark. (2008). İlmihal, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 493. Ankara.
- Karaman Menemencioglu, G.B. (2018). Çalışanların Kendi Değerlerine ve Yöneticilerinin Değerlerine İlişkin Algılarının İşe Yabancılaşma Duygularına Etkisi: Örgüt İkliminin Aracı Rolü. Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadağ, E. ve Mutağçılar, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgeciliğin Üzerine Teorik Bir Araştırma. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Güz,(8), 41-69.
- Kavussanu M, Roberts GC. (2001). Moral Functioning in Sport: An Achievement Goal Perspective. Journal of Sport Exercise Psychology. 23, 34–57.
- Kavussanu M, Seal AR, Phillips DR. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: Age differences across adolescence and the role of motivational variables. Journal of Applied Sport Psychology. 18, 326–344.
- Kavussanu, M. ve Spray, C. M. (2006). Contextual influences on moral functioning of male youth footballers. The Sport Psychologist, 20(1), 1-23.
- Kavussanu M. (2006). Motivational predictors of prosocial and antisocial behaviour in football. Journal of Sports Sciences. 24(6), 575–588.80.
- Kavussanu M, Seal AR, & Phillips DR. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: age differences across adolescence and the role of motivational variables, Journal of Applied Sport Psychology, 2006; 18: 326-344.
- Kavussanu, M. (2007). Morality in sport. In Social psychology in sport, Edited by: Jowett, S. and Lavallee, D.E. 265–278. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kavussanu M, Boardley ID. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. Journal of Sport and Exercise Psychology. 31, 97-117.
- Kavussanu M, Stamp R, Slade G, Ring C. (2009). Observed prosocial and antisocial behaviors in male and female soccer players. Journal of Applied Sport Psychology. 21, 62-76.
- Kavussanu M, Stanger N, Boardley ID. (2013). The prosocial and antisocial behavior in sport scale: Further evidence for construct validity and reliability. Journal of Sports Sciences. 31, 1208–1221.
- Kavussanu M, Stanger N. (2017). Moral behavior in sport. Current Opinion in Psychology. 16, 185–192.
- Kavussanu, M., Ring, C., & Kavanagh, J. (2014). Antisocial Behavior, Moral Disengagement, Empathy and Negative Emotion: A Comparison between Disabled and Able-Bodied Athletes. Ethics & Behavior, 1-10. DOI: 10.1080/10508422.2014.930350
- Kesgin, S. (2010). Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kirschenbaum, H. (1995). 100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings. Massachusetts: Allyn&Bacon Company.
- Kohlberg, L. (1968) Moralsche Entwicklung In Althof, W (Hrsg) (1995) Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung. Frankfurt a.M: Shurkamp.

Kohlberg, L. & Candee, D. (1984) Die beziehung zwischen moralischem Urteil und moralischem Handeln In W Althof (Hrsg) (1995). Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung. Frankfurt a M: Shurkamp.

Kongar, E. (2001). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Konuk, F. A. (2008). Pazarlamada algılanan değer kavramı ve ölçümü. (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kosiewicz, J. (2014). Sport beyond moral good and evil, Physical Culture and Sport. Studies and Research, volume LXII (62), Special Issue, Sport and Ethics: Philosophical Studies, 22-30, DOI: 10.2478/pcssr-2014-0009.

Kurnaz, A. (2016:141). Lüks Değer Algisinin Satın Alma Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği Doktora Tezi Ankara

Küçük, V., Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 10.

Lee, MJ., Whitehead, J. and Ntoumanis, N. (2007). Development of the Attitudes to Moral Decision Making in Youth Sport Questionnaire (AMDYSQ). Psychology of Sport and Exercise, 8, 369-392.

Lemyre PN, Roberts GC, Ommundsen Y. (2002). Achievement goal orientations, perceived ability, and sportpersonship in youth soccer, Journal of Applied Sport Psychology, 14(2): 120-136.

Levy-Leboyer, C. (1986). A psychologist's analysis of the work value crisis. Applied Psychology, 35(1), 53–61. DOI: 10.1111/j.1464-0597.1986.tb01275.x

Lian, H., Ferris, D.L. ve Brown, D.J. (2012). Does taking the good with the bad make things worse? How abusive supervision and leader–member exchange interact to impact need satisfaction and organizational deviance. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 117, 41-52.

Liazos, A. (1978). School, alienation, and delinquency. Crime&Delinquency, 355-370.

Limpanitgu, T., Jirotmontree, A., Robson, M. J. ve Boonchoo, P. (2013). Job Attitudes and Prosocial Service Behavior: A test of the Moderating Role of Organizational Culture. Journal of Hospitality and Tourism Management, 20, 5-12.

Lindenberg, S. (2006). Prosocial behavior, solidarity, and framing processes. In Solidarity and prosocial behavior. Boston, MA.: Springer, 23-26

Long, T., Pantaléon, N., Bruant, G. ve d'Arripe-Longueville, F. (2006). A qualitative study of moral reasoning of young elite athletes. The Sport Psychologist, 20(3), 330-347.

Malhotra, N. ve Ackfeldt, A.-L. (2016). Internal Communication and Prosocial Service Behaviors of Front-line Employees: Investigating Mediating Mechanisms. Journal of Business Research, 69(10), 4132–4139.

Meinberg, E. (1991). Spor Etiğinin Temel Güncel sorunları, (Çev: Günay Develi), Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, s.27. İstanbul.

Mertens, D. M. (2010). Research and evaluation in education and psychology: integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods (3. Baskı). USA: SAGE Publications.

Micai M, Kavussanu M, Ring C. (2015). Executive Function Is Associated with Antisocial Behavior and Aggression in Athletes. Journal of Sport and Exercise Psychology. 37, 469-476.

Miller RF, Jarman BO. (1988). Moral and Ethical Character Development—Views from Past Leaders, Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 59(6): 72-78.

Mulaik, S.A., Millsap, R.E., (2000). Doing the four-step right. Structural Equation Modeling, 7, 36-73.

- Musschenga, A. W. (2009). Moral Intuitions, Moral Expertise and Moral Reasoning. *Journal of Philosophy of Education*, 43(4), 596-613.
- Montagu, A. (1964). Çocuklarımıza ahlaki değerleri nasıl kazandırabilirsiniz? (çev. R. Öncül) Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Moore, Celia, Detert, James R., Trevino, Linda K., Baker, Vicki L. ve Mayer, David M. (2011). "Why Employees Do Bad Things: Moral Disengagement and Unethical Organizational Behavior". *Personnel Psychology* 65: 1-48.
- Mouratidou, K., Goutza, S., & Chatzopoulos, D. (2007). Physical education and moral development: An intervention programme to promote moral reasoning through physical education in high school students. *European Physical Education Review*; 13(1): 41-56.
- Mouttapa, M., Valente, T., Gallaher, P., Rohrbach, L.A. & Unger, J.B. (2004). Social network predictors of bullying and victimization. *Adolescence*, 39, 315-336.
- Narula, R., & Dunning, J. H. (2000). Industrial development, globalization and multinational enterprises: new realities for developing countries. *Oxford Development Studies*, 28(2).
- Nergiz, S. (2018). Spor Yapan ve Yapmayan Lise Öğrencilerinin Olumlu Sosyal Ve Saldırgan Davranışları İle Okula Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmış, Yüksek Lisans Tezi., Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Antalya,
- Nicholls, J.G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review*, 91, 328-346.
- Nunnally LePage P, Akar H, Temli Y, et. al., (2011). Comparing Teachers Views on Morality and Moral Education A Comparative Study in Turkey and the United States, *Teaching and Teacher Education*, 27: 366-375., J. (1978). *Psychometric theory* New York: McGraw-Hill.
- Rubin, A. Ve Babbie, E. (2001). *Research methods for socialwork* (7th End.), USA: Brooks / Cole, Cengage Learning, s.361.
- Ollman, B., (2015). Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı (Çeviren: Ayşegül Kars). Yordam Kitap. 2. Baskı. Başakşehir-İstanbul.
- Onur, B. (1995). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Orkunoğlu O. (1985). *Voleybol Antrenörünün El Kitabı*. Ankara: B.T.G.M. Voleybol Fed.Yayını.
- Oruç, C. (2009). İmam-ı Gazâli'nin eğitim anlayışı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önen ME, (2014). *Sporda doping*. 2. Baskı, İstanbul, Akademi Basım ve Yayıncılık.
- Öngel, H.B., (1997). Sporda Etik Değerler Açısından Doping. *Bed. Eğt. Spor Bil. Der. II*, 2: 68- 79
- Öz, S. N. (1959). *Türk çocuğunun ahlâk eğitimi*. İstanbul: Çeltüt Basımevi.
- Özbek, O. (1999). Sporda tik Dışı Davranış Alanları ve Etik İlkeler, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, c.4., ss.38-50.
- Özcan, Şükrü (2010). Etik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi, Yayınlanmamış Ders Notu, SBE, İnönü Üniversitesi, Malatya, s.3.
- Özdamar, K., (2002). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi-1: SPSSMINITAB*, 4.Baskı., Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, İ. (2019). Takım Sporları ile Uğraşan Yetişkin Sporcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının Belirlenmesinde Mükemmeliyetçilik ve Başarı Hedeflerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Özden, Y. (2003). Öğrenme ve Öğretme, Pegem A Yayınları, Ankara, ss. 31.
- Özdiç, N.K. (2019) Kardeş Zorbalığı ve Akran Zorbalığının Empati, Ahlaki Çözülme, Problem Çözme ve Ebeveyn Kabul-Reddi İle İlişkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. ANKARA.
- Özkalp, Enver ve Kirel, Çiğdem (2011), Örgütsel Davranış, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.232.
- ÖZKAN, Y. Emre, SIDAL, S. (2008). “Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk” Eğitim, Bilim, Toplum, (Ed: M. Aksarı, R. Günlü), Cilt:6, Sayı: 24, Ankara.
- Par, A. H. (1984). Osmanlıca Türkçe Sözlük, Serhat Yayınları, İstanbul.
- Park, H., Antonioni, D. (2007). Personality, reciprocity and strength of conflict resolution strategy. Journal of Research in Personality, 41, 110-125.
- Passini, S. (2014). The Effect of Personal Orientations Toward Intergroup Relations on Moral Reasoning. Journal of Moral Education, 43(1), 89-103.
- Pazarlı, Osman (1980), İslam’da Ahlak, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Pehlivan, Z. (2004). Fair-Play Kavramının Geliştirilmesinde Okul Sporunun Yeri ve Önemi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 49-53.
- Pelled, L. H., Eisenhardt, K. M., Xin, K. R. (1999). Exploring the black box: An analysis of work group diversity, conflict and performance. Administrative Science Quarterly, 44, 1-28.
- Perlman, D. ve Karp, G. G. (2010). A self-determined perspective of the sport education model. Physical Education and Sport Pedagogy, 15(4), 401-418.
- Pepe, K., Kara, A., Özkurt, R. ve Dalaman, O. (2019). Aktif spor yapan amatör sporcuların spor ortamında fair play (sportmen) davranışlarının incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2),497-506.
- Pepler, D., Jiang, D., Craig, W., & Connolly, J. (2008). Developmental trajectories of bullying and associated factors. Child development, 79(2), 325-338. doi:10.1111/j.1467- 8624.2007.01128.x.
- Polat, M. Dilekmen, M. ve Yasul, F. (2015). Öğretmen adaylarında okula yabancılaşma ve akademik öz-yeterlik: Bir çaid analizi incelemesi. Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(4), 214-232.
- Prince-Gibson, E., & Schwartz, S. H. (1998). Value priorities and gender. Social Psychology Quarterly, 61(1), 49-67.
- Proios, M. (2010). Development and validation of a questionnaire for the assessment of moral content judgment in sport. International Journal of Sport and Exercise Psychology, 8(2), 189-209.
- Rest, J. (1994). Background Theory and Research. In J. Rest, & D. Narvaez, Moral Development in the Professions. Erlbaum & Associates.
- Rio, J. F., Gimenez, A. M., Cecchini, J. A. ve Mesa, C. G. (2012). Achievement Goals and Social Goals’ Influence on Physical Education Students’ Fair Play. Revista de Psicodidáctica, 17(1), 73-91.
- Rodkin, P. C., & Berger, C. (2008). Who bullies whom? Social status asymmetries by victim gender. International Journal of Behavioral Development, 32(6), 473- 485.
- Sagar SS, Boardley D, Kavussanu M. (2011). Fear of failure and student athletes interpersonal antisocial behaviour in education and sport. British Journal of Educational Psychology. 81, 391–408.

Sage L, Kavussanu, M, Duda JL. (2006). Goal orientations and moral identity as predictors of prosocial and antisocial functioning in male association football players, *Journal of Sports Sciences*, (24):455-466.

Sage, L. D. ve Kavussanu, M. (2008). Goal orientations, motivational climate, and prosocial and antisocial behaviour in youth football: Exploring their temporal stability and reciprocal relationships. *Journal Of Sports Sciences*, 26(7), 717-732.

Satcher, ND. (2006). Social and moral reasoning of high school athletes and non-athletes. Doctorate Thesis. The University of Southern Mississippi.

Schultz, D. & Schultz, S. E. (2007). Modern psikoloji tarihi (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs

Seefeldt, V. D., & Ewing, M. E. (1997). Youth sports in America: An overview. President's Council on Physical Fitness and Sports Research Digest, 2(11).

Selçuk, Z.(1995). Eğitim Psikolojisi, Ankara, Pegem Yayınları, s.82.

Senemoğlu, N. (2012). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Pegem Akademi.

Sevim Y, (2007). Antrenman bilgisi. 7. Baskı, Ankara, Nobel Basımevi.

Sezen G, Yıldırım İ. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda fair playe ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarının incelenmesi, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*,1(1).

Sezen G, Yıldırım İ. (2003). Profesyonel ve aMatör Futbolcuların Fair Play Anlayışı, *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, Sim Matbaacılık, s.13, Ankara.

Shields D, LaVoi N, Bredemeier B, Power F. (2007). Predictors of poor sportspersonship in youth sports: Personal attitudes and social influences, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, (29): 747-762.

Shin, Y. (2012). CEO Ethical Leadership, Ethical Climate, Climate Strength, and Collective Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Business Ethics*, 108(3), 299-312.

Shu, X. (2015). Contagion effect of unethical pro-organizational behavior among members within organization. *Metallurgical and Mining Industry*, 5, 235-42.

Smith, C. A., Organ, D. W. ve Near, J. P. (1983). Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68(4), 653-663.

Solmuş, T., (2004). İş Yaşamında Duygular ve Kişiler Arası İlişkiler, Beta Yayınevi, İstanbul.

Soydemir, S., Özdaşlı, K. ve Alparslan, A. M. (2014). Görev-İnsan Odaklı Liderlik Algılamasının Vatandaşa Yönelik Prososyal Hizmet Davranışlarına Etkisi: Kolluk Kuvvetleri Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XVI(2), 63-81.

Stanger N, Kavussanu M, Boardley ID, Ring C. (2013). The influence of moral disengagement and negative emotion on antisocial sport behavior. *Sport, Exercise and Performance Psychology*. 2(2), 117-129.

Sütütemiz, N. (2005). Müşteri Sadakati Belirleyicileri ve Modellerinin Karşılaştırılması: Bankacılık ve Sağlık Sektöründe Bir Araştırma. Yayınlanmış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Şengün, M. (2007). Ahlaki Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt, 23, sayı, 23, ss. 201-221.

Tabachnick, B. G. And Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics. Boston, Pearson

Talimciler, A. (2010). Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. The Journal of Academic Social Science Studies, 5(8), 1071-1093.

Taş, Z. (2020). Sporcuların Spor Faaliyetlerinde İslam Dininin Etkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Taş, L. (2007). Yabancılaşma ve kimlik (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tavukçuoğlu, Mustafa ve Hüsamettin Erdem (2002), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Mikro Yayın-Dağıtım, Ankara.

TDK. (2014). Değer. Güncel Türkçe Sözlük. 21.05.2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.537cb761e9f232.27692431 sayfasından erişilmiştir.

TEL, M., Yaman, Ç., & Altun, M. (2017). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin spormenlik davranışları hakkındaki görüşleri. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 3(Special Issue 2), 16- 26.

Tichy, M., Johnson, R. T., Johnson, D. W., & Roeth, C. J. (2010). The Impact of Constructive Controversy on Moral Development. Journal of Applied Social Psychology, 40 (4), 765-787.

Tolan, B. (1980)., Çağdaş Toplumun Buanlımı, Anomi ve Yabancılaşma, AİTİA, Kalite Matbaası, Ankara.

Topçu, N. (2005). Ahlâk. İstanbul, Dergâh Yayınları.

Tsai, E. and Fung, L. (2005). Sportspersonship in youth basketball and volleyball players, The Online Journal of Sport Psychology, 7(2), 37-46.

Tsaur, S. H., Wang, C. H., Yen, C. H. ve Liu, Y. C. (2014). Job Standardization and Service Quality: The Mediating Role of Prosocial Service Behaviors. International Journal of Hospitality Management, 40, 130–138.

Turkay, H. (2019), Futbolcularda Sosyal Kimlik Bağlamında Prososyal Ve Antisosyal Davranışlar, Yayınlanmış Doktora tezi., Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü., Ankara.

Tutar, H.(2003). Sanal Bürokrasi ve Yönetim Etiği: Teorik Bir Yaklaşım, Etik 2003, 1. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi, 2003, Ankara, s. 9

Türer, C. (2015). Eğitim ve Ahlak Şurası, Mehmet Akif İnan Hatırasına, Eğitim- Bir- Sen Yayınları. Ankara.

Türk, T. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinde duygusal istismar, disiplin cezaları ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Türkmen, M., Abdurahimoğlu, Y., Varol, S., Gökdağ, M., (2016) İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Spora Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Bartın Üniversitesi Örneği. International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES) June 2016 : 2 (1) ISSN : 2548-9373

Türkmen, M. (2012). Siyasal toplumsallaşma aracı olarak beden eğitimi ve spor; işçi sporları ve Türkiye'deki etkileri (1923-1938), Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara.

Türkmen, M. (2005). Profesyonel Erkek Futbolcular ile Amatör Erkek Futbolcuların Başarı Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi (İzmir-Manisa Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Manisa, 36-38.

Türksoy Işım, A., Güvendi, B., Toros, T. (2019). Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdüsel iklim ve karar verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 54-62.

Ugwu, L. I. ve Oji, I. (2013). Psychological Contract Breach, Work-Family Conflict and Self-Efficacy as Predictors of Pro-Social Behaviour among a Sample of Nigerian Bank Employees. *International Review of Social Sciences and Humanities*, 6(1), 135-145.

Ullman, J. B. (2001). Structural equation modeling, B.G. Tabachnick ve L.S. Fidell (Eds.), *Using multivariate statistics içinde* (ss.653-771). Boston: Allyn & Bacon; Kline,a.g.e.

Ulutan, B. (1980). *Marxizm ve Leninizm*, Yüksel Matbaası, İstanbul.

Usta (2012), *Gençler Arasında Şiddete Dönük Davranışların Sosyolojik Olarak İncelenmesi: Trabzon İli Örneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Uzun, Ö. (2006). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerine etki eden sosyo-demografik değişkenlerin belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

Ülgen, Hayri ve Mirze, S. Kadri (2004), *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, s.35.

Ünlü, H. (1990). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ünlü Kitabevi.

Üzüm, H.; Polat, E. ve Mirzeoğlu, N. (2009). “Organizational Commitment Of Professional Football Players;” The 11th ICHBER. SD Europe Regional Congress&Exposition. Antalya, p:318-324.

Vallerand, R. J., Brière, N. M., Blanchard, C. ve Provencher, P. (1997). Development and validation of the Multidimensional Sportspersonship Orientations Scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(2), 197-206.

Veenstra, R., Lindenberg, S., Zijlstra, B.J.H., De Winter, A.F., Verhulst, F.C., & Ormel, J. (2007). The dyadic nature of bullying and victimization: Testing a dual-perspective theory. *Child Development*, 78, 1843-1854.

Wilson, J. (1998). Moral education for beginners. *Curriculum Journal*, 9(1), 41-50.

Woolfolk, A. E. (1998). *Educational Psychology*. Needham Heights: Ally & Bacon, 80-83.

Wright, D. ve Croxen, M. (1989). *Ahlak Yargısının Gelişimi*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt: 22 Sayı: 1, Ankara.

Yalçın, H. F. (1995). *Beden Eğitimi Öğretmeni El Kitabı*, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi.

Yalçın, K. Y. (2006). Yerleşik ve taşınalı eğitim yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin toplumsallaşmasında beden eğitimi ve sporun önemi (Kütahya ili örneği) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.

Yarayan, Y.E., Yıldız, A.B., Gülşen, DB.A., İlhan, E.L. (2020). Futbolculuk Seviyesi Prososyal ve Antisosyal Davranışların Bir Belirleyicisi midir. *Sportmetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 18(4), 125-133

Yeşiltaş, M., Kanten, P. ve Sormaz, Ü. (2013). Otantik Liderlik Tarzının Prososyal Hizmet Davranışları Üzerindeki Etkisi: Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 42(2), 333-350.

Yetim, A., Turkay, H., (2021). Futbolcularda Sosyal Kimlik Bağlamında Prososyal ve Antisosyal Davranışlar.akademisyen Kitabevi. İstanbul.

- Yıldıran, I. (2005). The role of physical education in Fairplay education. Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences, 1(10), 1-14.
- Yıldıran, İ. (1993). Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları, Spor Bilimleri I I .Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Yayınları 3, Ankara, s. 174-179.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Erol, (2019). Prososyal Motivasyon ile Kişilik ve Örgüt Kültürü İlişkisi: Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Yıldız, S., Taştan Boz, İ. ve Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik Tipi İle Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişki: Marmara Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(1), 215-233.
- Yılmaz, M. (2013). Menşe Ülke İmajının Yabancı Ürün Değerlendirme Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırmalı İncelenmesi: Bulgaristan Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Yılmaz, N. (1997). Toplumsal Yabancılaşma ve Suçluluk Açısından Sporun Önemi. Dergipark (öneri, C.2,S.7, Haziran, ss.121-123).
- Young, K. (1991). Sport and collective violence. Exerc Sport Sci Rev, 19, 539-587
- Yuill, C. (2011). Forgetting And Rememberin Alienation Theory. History of Human Sciences, 24(2), 103-119.
- Yücel, A. S., Atalay, A., ve Gürken, A. (2015). Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar. Uluslararası hakemli psikiyatri ve psikoloji araştırmaları dergisi (UHPPD).
- Xiao, Y. (2012). The Effectiveness of a Moral Education Curriculum in Increasing Life Satisfaction and Moral Reasoning of Adolescent in China. (Master), Brandeis University, Department of Psychology.
- Zijdervelt, A. (1985)., Soyut Toplum, (Çev. Cevdet CERİT), Pınar Yayınları, İstanbul.

EKLER

EK 1. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçek Kullanım İzni

Sporda Olumlu Sosyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği izin isteği

1 n

16 Mayıs 2020 5

Sayın hocam, selamlar saygılar sunuyorum.
Bartın Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinden Öğretim Görevlisi Adem SOLAKUMUR.
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yönetimi Anabilim dalında Doç.Dr. Hanifi ÜZÜM danışmanlığında
"Yabancılaşma Kişisel Değerler ve Ahlak Bağlamında Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışların İncelenmesi" başlıklı Doktora Tez çalışmamı yürütüyorum.
Tez çalışmamda Türkçeye uyarladığımız "Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeğini" kullanabilmem için izninizi istiyorum.
Yürütmekte olduğum bilimsel çalışmaya vereceğiniz katkıya şimdiden en samimi duygularla teşekkür ederim.

----- Orijinal Mesaj -----

Kimden: "gulfems" [Redacted]
Kime: "Adem SOLAKUMUR" [Redacted]
Gönderilenler: 16 Mayıs Cumartesi 2020 12:21:07
Konu: Ölçek izni

Adem hocam merhaba,
Ölçeği çalışmanız için kullanmanızda hiçbir sakınca yoktur. Araştırmanızda kolaylıklar dilerim..
GSB

iPhone'undan gönderildi

EK 2. Sporda Yabancılaşma Ölçek Kullanım İzni

Ynt: Ölçek kullanım izin isteği

14.02.2020 Cum 15:09 tarihinde yanıtladınız

 gamze deryahanoğlu [Redacted]
14.02.2020 Cum 12:00
Kime: Siz

Merhabalar;
Öncelikle teşekkür ediyorum nazik davranışınız için.
Çalışmanızda kolaylıklar diliyorum. Ölçekle ilgili tekrar bir sıkıntınız olursa ulaşabilirsiniz.
İyi çalışmalar dilerim.

Dr. Öğr. Üyesi Gamze DERYAHANOĞLU
Hitit Üniversitesi

Gönderen: adem solakum [Redacted]
Gönderildi: 14 Şubat 2020 Cuma 07:37
Kime: [Redacted]
Konu: Ölçek kullanım izin isteği

Değerli hocam saygılar....
Bartın Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinden Öğretim Görevlisi Adem SOLAKUMUR., "Sporda Yabancılaşma, Kişisel değerler ve Ahlaki karar alma tutumları" başlıklı Doktora tezimde kullanılmak üzere "Sporda Yabancılaşma ve Kişilik Özellikleri ilişkisi Üzerine Bir Alan Araştırması" başlıklı tezinizde geliştirmiş olduğunuz "Sporda Yabancılaşma Ölçeği"ni Doktora tez çalışmamda kullanılmak üzere talep ediyorum. Şimdiden gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederim..

EK 3. Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçek Kullanım İzni

← YNT: Ölçek izin isteği

BG Bahri Gürpınar
25.02.2020 Salı 19:16
Kime: Siz

 AMDYSQ TR.pdf
277 KB

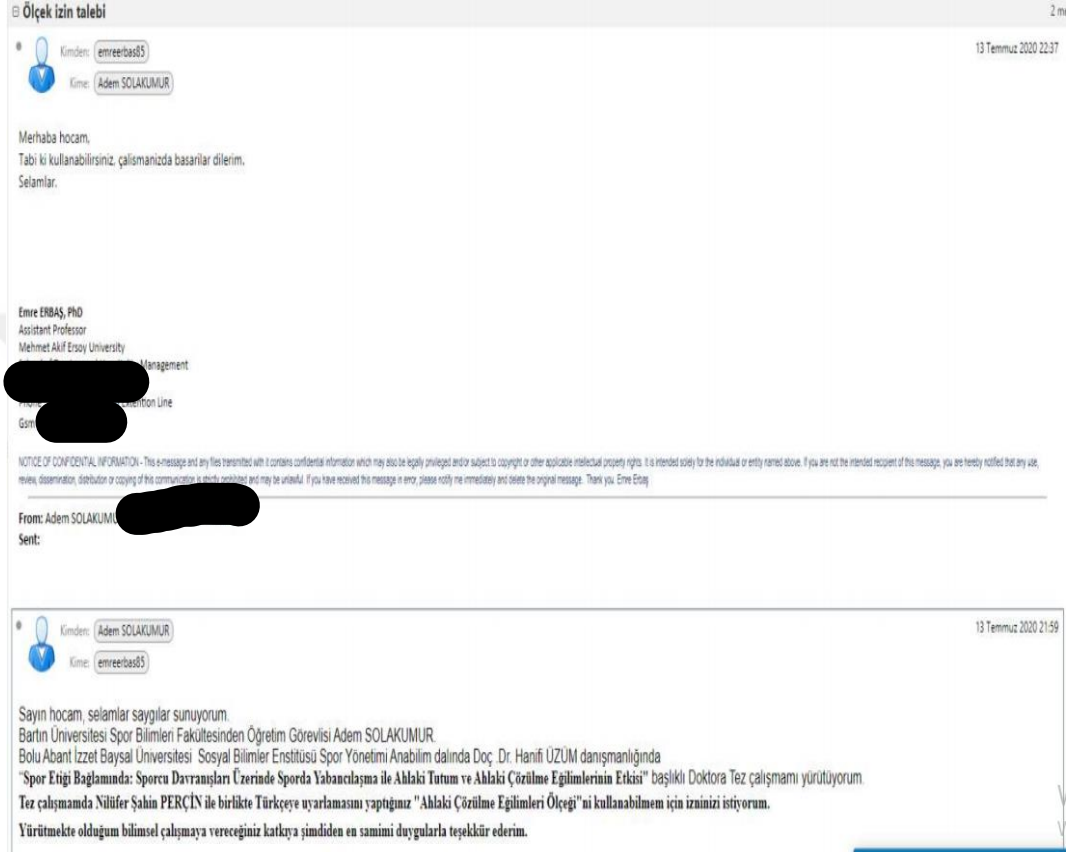
Sevgili Adem hocam
Ölçek ektedir ve kullanabilirsiniz. Size çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Doç. Dr. Bahri GÜRPINAR
Akdeniz Üniversitesi Akdeniz University
Spor Bilimleri Fakültesi Faculty of Sport Sciences
Öğretim Üyesi Teaching Fellow
Te...

Kimden: adem solakum
Gönderildi: 25 Şubat 2020 Salı 19:07
Kime: Bahri Gürpınar
Konu: Ölçek izin isteği

Değerli hocam..
Bartın Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktayım. Bolu Abant İzzet Baysal Sosyal Bilimler Enstitüsünde Spor Yönetimi alanında doktora yapıyorum. "Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği"nizi, "Sporda Yabancılaşma ve Ahlak" konulu doktora tezimde kullanılmak üzere istiyorum. Şimdiden vereceğiniz destek için teşekkür ediyorum. Saygılarımla Adem SOLAKUMUR..

EK 4. Ahlaki Çözölme Eğilimleri Ölçek Kullanı İzni.

EK 5. Anket Formu ve Ölçekler

SPORDA YABANCILAŞMANIN SPORCU DAVRANIŞLARINA ETKİSİNDE AHLAKİ KARAR ALMA VE AHLAKİ ÇÖZÜLME EĞİLİMLERİNİN ROLÜ

Bu çalışma, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Spor Yöneticiliği Programında doktora tezi olarak ‘**Sporda Yabancılaşmanın Sporcu Davranışlarına Etkisinde Ahlaki Karar Alma ve Ahlaki Çözülme Eğilimlerinin Rolü**’ başlıklı çalışmaya veri toplamak amacıyla yürütülmektedir. Elde edilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Cevaplarınız sizin sporculuk sürecinizdeki davranış ve tutumlarınızı olduğu gibi yansıtması önemlidir. Çalışmada isim bilginiz istenmemektedir. Her soruyu okuduktan sonra içtenlikle cevaplamanız ve hiçbir soruyu boş bırakmamanız çalışmanın sağlıklı yürütülebilmesi için son derece önemlidir. Cevaplama süreniz ortalama 10 dk.’dır. *Katkılarınız ve ilginiz için şimdiden teşekkür ederiz.*

Doç Dr. Hanifi ÜZÜM

Tez Danışmanı

Adem SOLAKUMUR

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kişisel Bilgi Formu

- 1-Cinsiyetiniz : Erkek () Kadın ()
- 2-Doğum Tarihiniz :
- 3-Eğitim Durumunuz :
- 4-Gelir Düzeyiniz : Düşük () Orta () İyi ()
- 5- Lisans Yaşınız : 1- 5 yıl () 6- 10 yıl () 11 yıl ve üstü ()
- 6-Yaşadığınız Yer : Kır/Köy () Kent/Şehir ()
- 7-Spor kategoriniz : Takım Spor () Bireysel Spor ()
- 8-Yarışma Liginiz : Amatör Lig () Üst Lig ()
- 9- Yarışma Statünüz : Amatör Sporcu () Profesyonel Sporcu ()
- 10- Millilik Durumunuz : Milli sporcu değilim () Milli Sporcuyum ()
- 11- Aile Durumunuz : Ane baba birlikte yaşıyoruz () Yalnız yaşıyorum ()
Anne veya babamla yaşıyorum () Evliyim ()
- 12- Spor Branşınız : Basketbol () Futbol () Hentbol () Ragbi ()
Voleybol () Karate () Güres () Judo ()
Teakvondo () Boks ()

EK 6. Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği

Bu sezon spor yaparken, ben...	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Oldukça Sık
1. Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas!..., iyi hareket!.. gibi).	1	2	3	4	5
2. Rakibimi eleştirdim.	1	2	3	4	5
3. Takım arkadaşım ile tartıştım.	1	2	3	4	5
4. Yere düşen rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
5. Rakibime kasten faul yaptım.	1	2	3	4	5
6. Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	1	2	3	4	5
7. Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	1	2	3	4	5
8. Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	1	2	3	4	5
9. Bana yapılan faulün intikamını aldım.	1	2	3	4	5
10. Sakatlanan rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
11. Takım arkadaşımı eleştirdim.	1	2	3	4	5
12. Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın!.. gibi).	1	2	3	4	5
13. Rakibimi öfkelenmeye çalıştım.	1	2	3	4	5
14. Takım arkadaşına küfür ettim.	1	2	3	4	5
15. Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	1	2	3	4	5
16. Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	1	2	3	4	5
17. Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	1	2	3	4	5
18. Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	1	2	3	4	5
19. Oyun kurallarına aykırı davrandım.	1	2	3	4	5
20. Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	1	2	3	4	5

EK 7. Sporda Yabancılaşma Ölçeği

Aşağıda sporculuk sürecinizle ilgili duygu ve düşüncelerinizi tespit etmeye yönelik 28 madde yer almaktadır. Lütfen size en uygun seçeneği işaretleyiniz.		Hiçbir	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman
1	Spor yaptığım ortamı değiştirmenin performansımı olumsuz etkileyeceğine inanırım.	1	2	3	4	5
2	Antrenman alanına girer girmez içimin daraldığını hissedirim.	1	2	3	4	5
3	Yeni bir spor ortamına katıldığımda gerçek kimliğimi yansıtmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
4	Farklı bir kültürde spor yapmam davranışlarımı olumsuz	1	2	3	4	5
5	Antrenmana katılmak istemediğim zamanlarda bahane	1	2	3	4	5
6	Yeni spor ortamına girdiğimde gereksinim duyduğum desteği alamadığımı hissedirim.	1	2	3	4	5
7	Yeni katıldığım spor ortamımda kendimi yalnız hissedirim.	1	2	3	4	5
8	Kültürüne yabancı olduğum sporcularla antrenman yapmaktan hoşlanmam.	1	2	3	4	5
9	Spor ortamım değiştiğinde sporculuğun sıkıcı hale geldiğini hissedirim.	1	2	3	4	5
10	Yeni spor ortamına katıldığımda değer yargılarım olumsuz etkilenir.	1	2	3	4	5
11	Şu anda kendi isteğimden çok zorunlu olduğum için spor yapıyorum.	1	2	3	4	5
12	Farklı kültüre alışma süreci performansımı olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
13	Kuralların yaratıcılığımı engellediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
14	Spor ortamım değiştiğinde hedeflerime yönelik motivasyonum düşer.	1	2	3	4	5
15	Kendimi spor yaptığım ortama ait hissetmiyorum.	1	2	3	4	5
16	Spor/antrenman yapmaktan eskisi kadar heyecan	1	2	3	4	5
17	Sporda emeğimin karşılığını alamadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4	5
18	Her antrenmana katılmayı istemem.	1	2	3	4	5
19	Yeni spor ortamımda uyum sürecine yönelik mücadele gücümü yitirdiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5
20	Beraber antrenman yapmadığım arkadaşlarımdan artık uzaklaştığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5
21	Yeni spor ortamımda kendimi yeteri kadar tanımadığımı hissinde kapılıyorum.	1	2	3	4	5
22	Antrenmanlar dışında arkadaşlarımla bir araya gelmekten hoşlanmam.	1	2	3	4	5
23	Yeni spor ortamımdaki kurallardan çok eski kurallarına sadık kalıyorum.	1	2	3	4	5
24	Ailemi özledikçe antrenmanlara katılma isteğim azalır.	1	2	3	4	5
25	Yeni spor ortamımda antrenmanlara yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
26	Sosyal çevrem değiştiği için kendimi yalnız hissediyorum.	1	2	3	4	5
27	Yeni spor ortamımdaki arkadaşlarımla kolaylıkla samimiyet kurarım.	1	2	3	4	5
28	Antrenman dışında spor hakkında konuşmayı sevmem.	1	2	3	4	5

EK 8. Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği

Müsabaka sürecinde ben....	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım.	1	2	3	4	5
2. Bazen rakibin düzenini bozmak için zaman harcarım.	1	2	3	4	5
3. Bazen kaybetmek önemli değildir. Çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız.	1	2	3	4	5
4. Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	1	2	3	4	5
5. Diğer insanlar hile yapıyorsa bende yapabilirim.	1	2	3	4	5
6. Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
7. Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır.	1	2	3	4	5
8. Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir.	1	2	3	4	5
9. Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	1	2	3	4	5

EK 9. Ahlaki Çözölme Eğilimleri Ölçeği

Spor yaparken, ben...	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Bir şeyi sahibinin izni olmasa bile işimi görebilmek için geçici olarak almakta bir mahsur görmüyorum.	1	2	3	4	5
2. Başkaları kendini abartılı bir şekilde yansıtıyorsa benim de kendimi abartmamda bir sakınca yoktur.	1	2	3	4	5
3. Bana yaptırılan işin sonuçları olumsuz ise sorumluluk bana değil, bana o işi yaptırana aittir.	1	2	3	4	5
4. Eğer herkes yalan söylemenin kötü bir durumu düzeltmede en iyi yol olduğuna hemfikirse yalan söylemekte sakınca görmem.	1	2	3	4	5
5. Eğer işimi görüyorsa başkasının fikrini kendi fikrimmiş gibi ifade etmemde bir sıkıntı görmüyorum.	1	2	3	4	5
6. Kötü davranan birinin kendisine de kötü davranılmasında hiçbir sakınca görmüyorum.	1	2	3	4	5
7. Eğer birine yanlış davranılıyorsa buna kendisi sebep olmuştur.	1	2	3	4	5